

ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ - ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 9

ΙΡΕΝΑ ΜΠΟΓΚΝΤΑΝΟΒΙΤΣ - ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΟΔΗΣΣΟ 1814-1914

Άγνωστα στοιχεία για ελληνικές παραστάσεις
στην πόλη της Φιλικής Εταιρίας και στις Παρευξείνιες Χώρες
από ρωσικές και ελληνικές εφημερίδες της Οδησσοῦ

ΑΘΗΝΑ 2013

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΟΔΗΣΣΟ
1814-1914

© *Copyright*: Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών

Σελιδοποίηση: ΑΦΟΙ ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΕΠΕ «ΣΤΟΙΧΕΙΑΓΡΑ»
Δερβενίων 7, 106 80 Αθήνα, Τ: 210 3631298

Εικόνα εξωφύλλου: Το Θέατρο της Οδησού, Γολοτα, Β. Β., *Театральная
Одесса* [Θεατρική Οδησός], Κιέβ: Мистецтво, 1990, σ. 59.

Ηλεκτρονική έκδοση

ISSN: 2241-7001

ISBN: 978-618-80943-1-4

ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ - ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 9

ΙΡΕΝΑ ΜΠΟΓΚΝΤΑΝΟΒΙΤΣ - ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΟΔΗΣΣΟ 1814-1914

Άγνωστα στοιχεία για ελληνικές παραστάσεις
στην πόλη της Φιλικής Εταιρίας και στις Παρευξείνιες Χώρες
από ρωσικές και ελληνικές εφημερίδες της Οδησού

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΑΘΗΝΑ 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
Εισαγωγή	13
Απολογισμός τριών ερευνητικών αποστολών της Ελληνικής Θεατρολογίας σε αρχεία και βιβλιοθήκες της Οδησσού	17
<i>Έκθεση της πρώτης αποστολής στην Οδησσό (από τις 10 μέχρι 20 Σεπτεμβρίου 2008)</i>	17
<i>Έκθεση της δεύτερης αποστολής στην Οδησσό (από τις 17 Ιουνίου έως 8 Ιουλίου 2009)</i>	21
<i>Έκθεση της τρίτης αποστολής στην Οδησσό (από τις 7 έως 25 Σεπτεμβρίου 2010)</i>	25
A) Οδησσός	27
α) Προεπαναστατική περίοδος	27
β) Τα θεατρικά κτήρια	30
γ) Μετά την Επανάσταση	32
<i>Το παραστασιολόγιο</i>	34
19ος αιώνας	34
Παράρτημα: επιλογή ρωσικών κριτικών σε μετάφραση	51
Μετά το 1900	59
Παράρτημα Α΄: Ρωσικές κριτικές σε μετάφραση	87
Παράρτημα Β΄: Ελληνικές κριτικές	98
B) Οι Παρευξείνιες Χώρες	188
Παράρτημα: Οι κριτικές	222
Βιβλιογραφία	249
Ευρετήρια: 1. Δραματουργών, καλλιτεχνών και σημαντικών προσώπων της εποχής	257
2. Έργων	266
3. Τόπων	272

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ιδέα πως το ελληνικό θέατρο δεν έπαψε και μετά την Επανάσταση να καλλιεργείται στην πόλη της Φιλικής Εταιρίας, πάντα υπήρχε και έβρισκε ενίσχυση από κατά καιρούς σποραδικές ανακαλύψεις, όπως ερασιτεχνικές παραστάσεις στην Ελληνεμπορική Σχολή το 1827 και το 1834, το 1872 και το 1899, και από την ομάδα ερευνητών γύρω από τον Θόδωρο Χατζηπανταζή, η οποία κατά την αποδελτίωση του κωνσταντινουπολίτικου ελληνικού Τύπου βρήκε και ειδήσεις για επαγγελματικές παραστάσεις μετά το 1860 (1868, 1874, 1892 κτλ.). Ακόμα και για το προεπαναστατικό θέατρο βρέθηκαν και βρίσκονται νέα στοιχεία. Έτσι η ιδέα να οργανωθεί μια ερευνητική αποστολή στην Οδησό για την ανεύρεση περισσότερων και πιο βάσιμων στοιχείων, υπήρχε από καιρό. Αυτό που έλειπε, ήταν έλληνας θεατρολόγος που να γνωρίζει τη ρωσική γλώσσα τόσο καλά, για να συνεννοηθεί επί τόπου με τους αρμόδιους φορείς και να διέλθει και να διαβάσει μεγάλο αριθμό ρωσικών εφημερίδων (οι ελληνικές εμφανίζονται πολύ όψιμα πλέον). Αυτός ο ερευνητής βρέθηκε στο πρόσωπο της σέρβας μεταπτυχιακής φοιτήτριας Irena Bogdanović από το μαρτυρικό Βελιγράδι, η οποία, παρά την ενασχόλησή της με την εκπόνηση της διδακτορικής της διατριβής, *Το θέατρο της Αναγέννησης και του Μπαρόκ στη βαλκανική χερσόνησο και τα νησιά της*, μια σύγκριση του κρητοεπτανησικού θεάτρου με αυτό των δαλματικών ακτών, ανέλαβε αλόγιστα τις αποστολές αυτές, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν, παρά τη βοήθεια από τον Ινστιτούτο Ελληνικού Πολιτισμού στην πόλη της Φιλικής Εταιρίας, κάτω από εν μέρει δυσμενείς και αντιξοές συνθήκες (λεπτομέρειες για τις δυσκολίες αυτές στους απολογισμούς των αποστολών). Ωστόσο το υλικό που συγκεντρώθηκε σ' αυτές τις τρεις πολυήμερες αποστολές δικαιολογεί απόλυτα το εγχείρημα και είναι πολύτιμο για την κατανόηση των περιοδίων των μετακινούμενων θιάσων στην ευρύτερη περιοχή των Παρευξείνιων Χωρών της Μαύρης Θάλασσας και των Βόρειων Βαλκανίων, με έδρα και βασικό σταθμό πάντα την

Κωνσταντινούπολη, και το marketing των θιάσων αυτών, που προσέβλεπαν σε οικονομική επιτυχία με έργα πατριωτικά και ιστορικά, κωμειδύλλια και δραματικά ειδύλλια, ή επιτυχίες του ευρωπαϊκού θεάτρου, εμπορικές ή καλλιτεχνικές, ενώ συνεργάζονταν κατά περίπτωση και με ντόπια ερασιτεχνικά σχήματα.

Η μονογραφία στηρίζεται στα reports της Ιρένας και στα αποτελέσματά τους. Για λόγους διάρθρωσης του τόμου ορισμένα τμήματα μετακινήθηκαν, έγιναν και ορισμένες επεμβάσεις και προσθήκες στο κείμενό της. Δικό της είναι και ολόκληρο το κεφάλαιο για την Οδησό (με κάποιες προσθήκες), καθώς και η ελληνική μετάφραση των ρωσικών κριτικών. Για την Εισαγωγή, τη μεταγραφή των ελληνικών κριτικών από τις φωτογραφίες των εφημερίδων και το κεφάλαιο για τις παρευξείνιες χώρες (μαζί με τις ελληνικές κριτικές), για την κατάρτιση της βιβλιογραφίας ευθύνομαι εγώ, ενώ τα ευρητήρια είναι έργο δικό της. Η επίπονη μεταγραφή των ελληνικών κριτικών, που παρατίθενται ολόκληρες στα δύο παραρτήματα, έγινε το καλοκαίρι του 2010, η συγγραφή του κεφαλαίου για το ελληνικό θέατρο στις παρευξείνιες χώρες σε πρώτη φάση το 2010, και σε δεύτερη το 2011 (υπάρχει και ως ξεχωριστό μελέτημα, κάπως πιο συμπυκνόμενο με τον τίτλο “Οι ελληνικές κοινότητες της Κριμαίας, της Αζοφικής και του Καυκάσου και το θέατρό τους στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Μέρος Α’”, *Τα Ιστορικά* 527 (Μάιος 2012) 94-110, 16 εικ., “Μέρος Β’” 528 (Ιούνιος 2012), σσ. 86-95, 12 εικ.), τα υπόλοιπα συντάχθηκαν κατά το καλοκαίρι του 2011.

Δεν έγινε καμιά ιδιαίτερη προσπάθεια να επιτευχθεί μια ενιαία master narrative, αντίθετα, τα επιμέρους τμήματα της μονογραφίας διατηρούν κάτι από την αυτονομία τους. Αυτό αφορά και την οργάνωση της ύλης, τη διάρθρωση και την υφολογία. Επίσης δεν έγινε, εκτός από κάποιες εξαιρέσεις και σε κάποια έκταση στο δεύτερο κεφάλαιο, για τις παρευξείνιες χώρες, καμιά προσπάθεια ευρύτερης ένταξης προσώπων και πραγμάτων, έργων και ρεπερτορίων, ακόμα και θιάσων και δρομολογίων στο γεωγραφικό χώρο της Μαύρης Θάλασσας, γιατί αυτό έχει γίνει ήδη στη μονογραφία μου W. Puchner, *Hellenophones Theater im Osmanischen Reich (1600-1923). Zur Geschichte und Geographie einer geduldeten Tätigkeit*, Wien/Berlin 2012, σσ. 140-151. Στο κέντρο της προσπάθειας βρίσκεται η παραστασιογραφία, όπως προκύπτει από τον ρωσικό και ελληνικό Τύπο της

πόλης, και η παράθεση των θεατρικών κριτικών και ανταποκρίσεων από τις μουσικοφιλολογικές βραδιές της ερασιτεχνίας, που συνδέονταν συνήθως με το ελληνικό σχολείο, τόσο στην Οδησό όσο και σε άλλες ελληνικές κοινότητες γύρω από τον Εύξεινο Πόντο. Τα κείμενα αυτά αξίζουν κάποια προσοχή, όχι μόνο για τις αντιλήψεις και νοοτροπίες των συντακτών τους, αλλά μαρτυρούν και τη σημαντική συσπείρωση των ελληνόφωνων πληθυσμών στην Τσαρική Αυτοκρατορία, ιδίως προς τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, γύρω από το ζήτημα της διατήρησης της εθνικής ταυτότητας και αυτογνωσίας. Η έννοια του πατριωτισμού εμφανίζεται εδώ σ' ένα κάπως διαφορετικό φως.

Ευχαριστίες οφείλω πρώτ' απ' όλα και κυριώτερα στην Ειρήνη, για την εργατικότητα της και την αφοσίωσή της, τη σεμνότητα και προθυμία με την οποία ανέλαβε το χρονοβόρο και κοπιαστικό εγχείρημα και το έφερε σε αίσιο τέλος, προσφέροντας στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου μερικές πολύτιμες σελίδες· εννοείται πως χωρίς αυτήν οι αποστολές δεν θα είχαν καν ξεκινήσει. Ευχαριστίες οφείλουμε και στο Ινστιτούτο Ελληνικού Πολιτισμού στην Οδησό και σε όλους τους άλλους φορείς που εμπλέκονταν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στην αποστολή και για τους οποίους γίνεται ειδικός και λεπτομερειακός λόγος στους απολογισμούς. Ευχαριστίες οφείλουμε και στην Έμυ Σταματοπούλου-Βασιλάκου, που μας προμήθευσε βιβλιογραφία για το θέατρο του Απόδημου Ελληνισμού, στο οποίο έχει αφιερώσει την πνευματική της ζωή, και παρακολουθούσε πάντα με ενδιαφέρον την πορεία των σχετικών αναζητήσεων. Ευχαριστίες οφείλουμε, τέλος, και στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών και τα εκλεκτά στελέχη του, του οποίου το φιλέρευνο πνευματικό κλίμα συμβάλλει πάντα θετικά στην ολοκλήρωση σύνθετων και μακρόχρονων projects, και το οποίο συμπεριέλαβε τον τόμο, με την ευγενική οικονομική στήριξη του Ιδρύματος Κώστα και Ελένης Ουράνη, στη φιλόξενη σειρά των Παραρτημάτων της *Παραβάσεως*. Διορθώσεις και εκδοτική φροντίδα προσέφερε η συνάδελφος Γωγώ Βαρζελιώτη· την ευχαριστούμε θερμά.

Όρμος Παναγιάς, Σιθωνία.

Βάλτερ Πούχνερ

Καλοκαίρι 2011

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μονογραφία αυτή αποτελεί το πόρισμα τριών ερευνητικών αποστολών της ελληνικής Θεατρολογίας σε θεατρικά αρχεία και βιβλιοθήκες της Οδησού, στα πλαίσια του ερευνητικού προγράμματος “Το Ελληνικό Θέατρο στην εποχή του Μεσαίωνα, της Αναγέννησης και της Τουρκοκρατίας” (History of Greek theatre and drama from the Middle Ages to the Greek Revolution of 1821) της Ακαδημίας Αθηνών, που συνοδεύεται από σειρά εκδόσεων “Κείμενα και μνημεία του προεπαναστατικού ελληνικού θεάτρου” (Text and Documents of the Early Modern Greek Theatre) της Ακαδημίας Αθηνών, που σκοπό έχει τη συστηματική τεκμηρίωση του ελληνικού προεπαναστατικού θεάτρου, με τη διερεύνηση των βιβλιοθηκών και αρχείων των ελληνικών παροικιών του εξωτερικού για τον εντοπισμό ανέκδοτων χειρόγραφων δραματικών έργων, τη συλλογή ανέκδοτων πηγών και άγνωστων στοιχείων της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου, πληροφοριών, εγγράφων και άλλων τεκμηρίων για τις θεατρικές παραστάσεις του παρελθόντος. Μέσα στα πλαίσια του ερευνητικού αυτού προγράμματος, που χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, κράτησε μια ολόκληρη δεκαετία (2001-2010) και ολοκληρώθηκε με την τρίτη αποστολή στην πόλη της Φιλικής Εταιρίας, πραγματοποιήθηκαν συνολικά επτά αποστολές: το 2002 από τον Γρηγόρη Ιωαννίδη σε αρχεία και βιβλιοθήκες σε πόλεις της Ρουμανίας¹, το 2002 και 2003 από την Γωγώ Βαρζελιώτη στο αρχείο της Propaganda Fide στη Ρώμη², το 2004 από τον

1. Γρ. Ιωαννίδης/Β. Πούχγερ, “Πορίσματα ερευνητικής αποστολής της ελληνικής θεατρολογίας σε αρχεία ρουμανικών πόλεων”, *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 6 (2005), σσ. 95-105.

2. Γ. Βαρζελιώτη/Β. Πούχγερ, “Νέες ειδήσεις για (παρα)θεατρικές εκδηλώσεις των καθολικών ταγμάτων στον αιγαιοπελαγίτικο χώρο την εποχή της Αντιμεταρρύθμισης. Παραλείπόμενα για σχολικές παραστάσεις και παραστατικές λιτανείες”, *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 6 (2005), σσ. 17-41.

Γρηγόρη Ιωαννίδη σε αρχεία και βιβλιοθήκες σε πόλεις της Ουγγαρίας³, και το 2008, 2009 και 2010 από την Ιρένα Μπογκντάνοβιτς σε θεατρικά αρχεία και βιβλιοθήκες της Οδησού⁴. Τα πολύτιμα πορίσματα των ερευνητικών αυτών αποστολών έχουν δημοσιευτεί στους σχετικούς απολογισμούς⁵, η ανακάλυψη ανέκδοτων και χειρόγραφων θεατρικών κειμένων έχει οδηγήσει σε μια σειρά από φιλολογικές και κριτικές εκδόσεις, από τις οποίες ορισμένες έχουν ήδη διεκπεραιωθεί, άλλες θα ακολουθήσουν στο προσεχές μέλλον: στα αρχεία της Ρουμανικής Ακαδημίας στο Βουκουρέστι εντοπίστηκαν δύο θεατρικές μεταφράσεις από τα γαλλικά, ο “Μέγας Αλέξανδρος” του Ρακίνα (έμμετρο) και “Η Σκώτισσα”, κωμωδία του Βολταίρου (σε πεζό λόγο), από τον Χιώτη Γεώργιο Καββάκο το 1806, μεταφράσεις που έχουν ήδη εκδοθεί (Σ. Βασιλείου/Γρ. Ιωαννίδης/Β. Πούχνερ, *Ανέκδοτες δραματικές μεταφράσεις του ελληνικού προεπαναστατικού θεάτρου. Η κωμωδία “Η Σκώτισσα” του Βολταίρου και Η τραγωδία “Ο Μέγας Αλέξανδρος” του Ρακίνα από τον Χιώτη Γεώργιο Καββάκο στο έτος 1806. Φιλολογική έκδοση με εισαγωγή, σημειώσεις και γλωσσάρια*, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών 2009 (Κείμενα και Μνημεία του Ελληνικού Προεπαναστατικού Θεάτρου, τόμ. 3), καθώς επίσης δύο πρωτότυπα έργα του ιερομονάχου Ζαχαρία Καραντινού εξ Αιτωλίας, η τραγωδία «Δόμνα» και η «Τραγωδία επονομαζομένη Άβελ», γραμμένα προς το τέλος του 18^{ου} αιώνα σε αρχαία ελληνικά⁶, που προορίζονταν να εκδοθούν μαζί με τον κλασικό

3. Γρ. Ιωαννίδης/Β. Πούχνερ, “Στα ίχνη του Γεωργίου Ζαβίρα. Αποτέλεσμα ερευνητικής αποστολής στην Ουγγαρία”, *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 7 (2006), σσ. 69-78.

4. Ι. Μπογκντάνοβιτς/Β. Πούχνερ, “Από τη Φιλική Εταιρία στον Γρηγόριο Μαρασλή: Αποτελέσματα ερευνητικής αποστολής της Ελληνικής Θεατρολογίας στην Οδησό”, *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 9 (2009), σσ. 293-303, των ίδιων, «Οι ελληνικές θεατρικές παραστάσεις στην Οδησό κατά τον 19^ο αιώνα: Δεύτερη θεατρολογική αποστολή στα αρχεία και στις βιβλιοθήκες της κριμαϊκής πόλης», *αυτόθι* 10 (2010), σσ. 193-210.

5. Βλ. τις προηγούμενες υποσημειώσεις.

6. Βλ. και L. Brad Chisacof, “Post-byzantine Curriculum and Jesuit Tradition: Zacharias Karandinos’s Plays”, *Peuples, États et Nations dans le Sud-Est de l’Europe. IX Congrès des Études de Sud-Est Européenne, 30 août – 4 septembre 2004, Contributions*

φιλόλογο Μανόλη Παπαθωμόπουλο, αλλά η αιφνίδια αποβίωσή του έχει αναστείλει προς το παρόν την ολοκλήρωση της έκδοσης. Επίσης έχουν φωτογραφηθεί τα χειρόγραφα κείμενα δύο σύντομων σατιρικών θεατρικών έργων άγνωστων συγγραφέων, γραμμένα προεπαναστατικά στο Βουκουρέστι, «Ο χαρακτήρ της Βλαχίας» και «Τα αγγούρια του Γενεράλη»⁷, τα οποία έχουν εκδοθεί ατελώς και με πολλές παραναγνώσεις από τον Γεώργιο Βαλέτα και την Lia Brad Chisacof⁸: τα έργα αυτά θα εκδοθούν, μαζί με εμπειριστατωμένη εισαγωγή και ανάλυση, μαζί με την «Κωμωδία νέα της Βλαχίας» (1820) σε κοινή φιλολογική έκδοση στον τόμο Β. Πούχνερ, *Κοινωνικές σάτιρες στο ελληνικό προεπαναστατικό θέατρο (1800-1820). «Κωμωδία νέα της Βλαχίας», «[Τα αγγούρια του Γενεράλη]», «Ο χαρακτήρ της Βλαχίας»*. Φιλολογική έκδοση με εισαγωγής, γλωσσάρια και ευρετήρια, Αθήνα, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη 2013/4 (Θεατρική Βιβλιοθήκη, αρ. 10). Στην Ουγγαρία είχε εντοπισθεί το χειρόγραφο της τραγωδίας «Κόδρος» (1786) σε μετάφραση του Γεωργίου Σακελλαρίου και έχει εκδοθεί ήδη μαζί με δύο λιμπρέτα για όπερα (τυπωμένα μαζί στη Βιέννη το 1796 και σωζόμενα σ' ένα μοναδικό αντίτυπο σ' όλο τον κόσμο) από τον Β. Πούχνερ, *Οι σωζόμενες θεατρικές μεταφράσεις του Έλληνα ιατροφιλοσό-*

roumaines, Bucarest 2004, σσ. 135-143, της ίδιας, “Was Zacharias Karandinos of Aetolia a Contemporary of Caesarios Dapontes?”, Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον εικοστό αιώνα. Πρακτικά του Γ' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών (ΕΕΝΣ)*, Βουκουρέστι, 2-4 Ιουνίου 2006, Αθήνα 2007, τόμ. Α', σσ. 201-208.

7. Βλ. Β. Πούχνερ, “Δύο θεατρικές σάτιρες από το προεπαναστατικό Βουκουρέστι: Τα αγγούρια του Γενεράλη, Ο χαρακτήρ της Βλαχίας. Πρόδρομη μελέτη», *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 7 (2006), σσ. 239-294 (και στον τόμο *Μνείες και μνήμες. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2006, σσ. 167-288).

8. Γ. Βαλέτας, “Δύο ανέκδοτα προδρομικά έργα του νεοελληνικού θεάτρου”, *Αίνος* Γ' 5-6, 1979, σσ. 27-64, ξαναεκδόθηκε από τον γιο του Κ. Βαλέτα, “Δύο ανέκδοτα προδρομικά έργα του νεοελληνικού θεάτρου”, *Αιολικά Γράμματα* 24/4 (138), Γενάρη-Απρίλης 1994, σσ. 17-48· Lia Brad Chisacof, *Antologie de Literatura greacă din Principatele române. Proză și Teatru, secolele XVIII-XIX. Editie bilingva*, București, 2003, σσ. 377 εξ., η άτιτλη κωμωδία αναφέρεται ως “Ο Γενεράλης Γκίκας” σσ. 429 εξ. (μαζί με ρουμανική μετάφραση).

φου Γεωργίου Σακελλαρίου. “Κόδρος” (1786 ανέκδοτο), “Τηλέμαχος και Καλυψώ”, “Ορφεύς και Ευρυδίκη” (Βιέννη 1796). Φιλολογική έκδοση, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών 2009 (Κείμενα και μνημεία του ελληνικού προεπαναστατικού θεάτρου, τόμ. 4). Το ερευνητικό πρόγραμμα, που κράτησε περίπου μια δεκαετία και πραγματοποίησε επτά αποστολές στο εξωτερικό, διεκπεραιώθηκε με το χρηματικό ποσό των 10.000 ευρώ περίπου. Μερικές φορές και λίγα χρήματα πιάνουν τόπο.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΡΙΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΕΑΤΡΟΛΟΓΙΑΣ ΣΕ ΑΡΧΕΙΑ
ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΟΔΗΣΣΟΥ

Έκθεση της πρώτης αποστολής στην Οδησό (από τις 10 μέχρι 20 Σεπτεμβρίου 2008)

Το ερευνητικό πρόγραμμα της Ακαδημίας Αθηνών ανέλαβε σε μια πρώτη φάση να εντοπίσει και να συγκεντρώσει όλα τα σχετικά με το ελληνικό θέατρο δημοσιεύματα που εμφανίζονται στον τοπικό Τύπο στο διάστημα των εκατό περίπου χρόνων, δηλαδή από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα μέχρι τις 7 Φεβρουάριου 1920, όταν ο Κόκκινος Στρατός κατέλαβε οριστικά την Οδησό. Εκ πρώτης όψεως στόχος εξαιρετικά φιλόδοξος, αλλά η επιτυχία κάθε ερευνητικού ταξιδιού, εκτός από τις απαραίτητες προετοιμασίες, εξαρτάται και από τον παράγοντα της τύχης, που στην περίπτωση της Οδησού στάθηκε με το μέρος μας.

Η σημερινή εικόνα της έρευνας

Η τελευταία ερευνητική προσπάθεια στην Ουκρανία απέδειξε μέχρι στιγμής ότι τα έγκυρα στοιχεία για το θέατρο στην πλούσια κριμαϊκή ελληνική παροικία διατίθενται σχεδόν αποκλειστικά στις εφημερίδες και στα περιοδικά του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, που εκδίδονται στην Οδησό. Κάθε μέτεπειτα έρευνα πρέπει να περιοριστεί στην «Επιστημονική Βιβλιοθήκη Μαζίμ Γκόρκι», επειδή μόνο η αποδελτίωση των ρωσικών και τοπικών ελληνικών εφημερίδων αποδίδει αποκλειστικές πληροφορίες για τις ελληνικές παραστάσεις κατά τον 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

α) σήμερα μπορούμε να σχηματίσουμε την εικόνα για την πλούσια θεατρική περίοδο στο διάστημα 1884-85, διασταυρώνοντας πληροφορίες από τις δύο ρωσικές εφημερίδες *ОДЕССКІЙ ВЪСТНИКЪ* και *ОДЕССΚΙΑ НОВОСТИ*.

β) οι πέντε τοπικές ελληνικές εφημερίδες *ΚΟΣΜΟΣ*, *ΦΩΣ*, *ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΣΤΗΡ*, *ΉΛΙΟΣ* και *ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ*, οι οποίες τυπώνονται στο διάστημα 1906-1917 στην Οδησό, τεκμηριώνουν τα στοιχεία για τους ελληνικούς περιοδεύοντες θιάσους, το ρεπερτόριο τους, αίθουσες των παραστάσεων, την κρίση του κοινού κτλ.

γ) τα ρωσικά θεατρικά περιοδικά και βιβλία που εντοπίστηκαν βοηθούν στη διαμόρφωση μιας γενικότερης εικόνας της θεατρικής ζωής στην Οδησό, έτσι ώστε να αξιολογηθούν τα ελληνικά θεατρικά δρώμενα μέσα σε ένα σφαιρικό πλαίσιο των θεατρικών δραστηριοτήτων στην πόλη.

Σταθμοί της ερευνητικής αποστολής

Η αποστολή στην Οδησό διήρκεσε 10 μέρες (10/09/2008-20/09/2008) και περιέλαβε σχετικές αναζητήσεις στους εξής οργανισμούς: α) Το «Παράρτημα του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού», το οποίο βρίσκεται σε μία από της οικίες του Μαρασλή, στην πάροδο Κράσι 18. Ο επίσημος ελληνικός πολιτισμικός φορέας στην Οδησό περιέχει βιβλιοθήκη ελληνικών και ρωσικών βιβλίων, όπως και το Μουσείο για τη Φιλική Εταιρία. Φάνηκε αναμφισβήτητα πολύ χρήσιμος, αφού ο διευθυντής κ. Σωφρόνης Παραδεισόπουλος ενημέρωσε το κρατικό αρχείο και τη βιβλιοθήκη, ότι διεξάγεται σχετική έρευνα της Ακαδημίας Αθηνών. Αναντικατάστατη ήταν και η βοήθεια της κ. Γκαλίνας Ιζουβήτα (μιλάει μόνο ουκρανικά), η οποία είναι υπεύθυνη προγραμματισμού και δημοσίων σχέσεων του Ιδρύματος στην Οδησό. β) Το «Κρατικό Αρχείο» στεγάζεται σε ένα παλιό κτήριο που είναι υπό ανακαίνιση και είναι κλειστό για τους επισκέπτες. Ο διευθυντής κ. Ίβαν Ιβάνοβιτς Νίτοτσκο μου έδωσε την άδεια να διεξάγω σχετικές έρευνες στο αρχείο, αλλά οι δυσανάγνωστες καρτέλες δυσχέραιναν σε απελπιστικό βαθμό κάθε αναζήτηση. Περίπου εκατό κακογραμμένα δελτία αναφέρονταν στο θέατρο, αλλά δυστυχώς ήταν οικονομικού ή διοικητικού περιεχομένου. Δέκα που παρουσίαζαν κάποιο ενδιαφέρον (στον τίτλο είχαν την ένδειξη ότι στους φακέλους θα βρίσκονταν αφίσες, προγράμματα ή ρεπερτόριο) φωτογραφήθηκαν. Μετά από την εξέταση των φακέλων δεν βρέθηκε τίποτα που να φωτίσει άμεσα την ερευνά μας. γ) Το «Ρωσικό θέατρο» (Одесский русский драматический театр), το οποίο κατά σύμπτωση βρίσκεται στην οδό Ελλήνων 48, απέδειξε τελικά ότι είναι άσκοπη

η αναζήτηση πληροφοριών και τεκμηρίων για τις ελληνικές παραστάσεις στο κρατικό αυτό αρχείο. Σε συνάντηση με τον κ. Ιουσένκο, διευθυντή της δραματικής σκηνης του θεάτρου, όπου κατά τον 19^ο αιώνα φιλοξενήθηκαν και οι ελληνικοί θίασοι, πληροφορηθήκαμε ότι στο τοπικό αρχείο γενικά δεν υπάρχει υλικό σχετικά με τις θεατρικές δραστηριότητες έως το 1920. Αυτό επιβεβαιώνει και το εορταστικό πρόγραμμα που μας χάρισε, όπου με χρυσά γράμματα αναγράφονται τα 75 χρόνια της ύπαρξης του, δηλαδή από την 1926. Πάντως στην είσοδο γράφει ότι το θέατρο ιδρύθηκε το 1875! δ) Η πλούσια σε εφημερίδες και θεατρικά περιοδικά «Επιστημονική Βιβλιοθήκη Μαξίμ Γκόρκι» ήταν αξιόπιστη πηγή για τις ελληνικές παραστάσεις του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στη διευθύντρια κυρία Όλγα Μπατουσάνσκαγια όπως και στην κυρία Τατιάνα Σούροβα του τμήματος Τέχνης της Βιβλιοθήκης, η οποία με την προσωπική της ευθύνη και παρά τους αυστηρούς κανονισμούς του ιδρύματος, μας άφησε, λόγω του όγκου της δουλειάς, να αναπαραγάγουμε ένα μέρος του υλικού και σε ψηφιακή μορφή.

Συγκεκριμένα, πολύτιμοι αρωγοί στην προσπάθειά μας στάθηκαν σε κάθε περίπτωση και η Ρένα Καραμπέλα (Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού), ο Ακαδημαϊκός Β. Σ. Μακσιμένκο, δύο υπότροφοι της Ελληνικής Κυβερνήσεως Μακσίμ Στάνκο και Άλα Μίτνικ. Σε κάθε βήμα της αποστολής προσπαθήσαμε να έρθουμε σε επαφή με τους υπεύθυνους των φορέων, έτσι ώστε να εκπληρώνεται και ο βασικός στόχος της αποστολής μας: η συγκρότηση ενός δικτύου ανθρώπων, το οποίο και στο μέλλον θα μπορούσε να φανεί χρήσιμο σε ανάλογες αποστολές. Οι επόμενοι ερευνητές πρέπει να είναι προετοιμασμένοι ότι μέχρι στιγμής η μοναδική γλώσσα συνεννόησης είναι τα ρωσικά ή τα ουκρανικά, επειδή το μεγαλύτερο μέρος των υπαλλήλων είναι προχωρημένης ηλικίας. Το υλικό δεν είναι καταχωρημένο σε ψηφιακή μορφή και η αναζήτηση γίνεται μέσα από τους καταλόγους ή εξαρτάται από την ευγένεια και την προθυμία των υπαλλήλων (αυτά τα δύο στοιχεία ήταν το κλειδί στην εξεύρεση πέντε ελληνικών εφημερίδων που κυκλοφορούσαν στην Οδησό στις αρχές του 20^{ου} αιώνα). Θα θέλαμε και από αυτή τη θέση να ευχαριστήσουμε όλους όσους βοήθησαν στην αποστολή μας με κάθε δυνατή διευκόλυνση και πληροφορία.

Πορίσματα της ερευνητικής αποστολής

α) η πρώτη εφημερίδα που κυκλοφόρησε στην Οδησό ήταν η γαλλική *MESSAGER* (1820-1823), η οποία άλλαξε τίτλο στις 2 Ιανουαρίου 1824 στο *JOURNAL D' ODESSA* και από τις 5 Ιανουαρίου 1827 άρχισε να βγαίνει και διγλωσση σαν *JOURNAL D' ODESSA/ΟΔΕССΚІЙ ВЪСТНИКЪ*.

β) η δεύτερη εφημερίδα *ΟΔΕССΚІЯ НОВОСТІ* στα ρώσικα άρχισε να βγαίνει την 1^η Δεκεμβρίου 1884 και από την αρχή παρακολουθεί τα θεατρικά δρώμενα της Οδησού.

γ) η πρώτη ελληνική εφημερίδα που εκδίδεται στην Οδησό και σε όλη την Ρωσία τιτλοφόρησε σαν *ΚΟΣΜΟΣ* την Παρασκευή 1^η Δεκεμβρίου 1906. Οι πληροφορίες για το θέατρο και τους περιοδεύοντες θιάσους βρίσκονται συνήθως στην τρίτη και την τέταρτη σελίδα χωρίς φανερή ένδειξη. Από αυτή την εφημερίδα μπορούμε να παρακολουθούμε σταθερά τα ελληνικά θεατρικά γεγονότα μέχρι τις 4 Δεκεμβρίου 1913.

δ) η δεύτερη εφημερίδα της Οδησού που έβγαине τακτικά στα ελληνικά ήταν το *ΦΩΣ* με πρώτη την Κυριακή 10 Μαΐου 1909. Στην βιβλιοθήκη εντοπίστηκαν τα τεύχη μέχρι τον αριθμό 103, δηλαδή μέχρι τις 6 Φεβρουαρίου 1911. Περιέχει πλούσιο υλικό για τις θεατρικές παραστάσεις στα ελληνικά.

ε) η τρίτη εφημερίδα είναι *ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΣΤΗΡ* (ELLINICOS ASTIR). Πρωτοεμφανίστηκε στην Οδησό την Πέμπτη 11 Ιουλίου 1913 καταλήγει στον αριθμό 86 στις 13 Μαρτίου 1916.

στ) η τέταρτη *ΗΛΙΟΣ* (ELIOS) εμφανίστηκε για πρώτη φορά το Σάββατο 26 Νοεμβρίου 1916 και έφτασε μέχρι την 42^η έκδοση στις 15 Οκτωβρίου 1917.

ζ) η πέμπτη έχει τον τίτλο *ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ*, ήταν εφημερίδα με έδρα την ελληνική λέσχη «Ομόνοια» στην Οδησό. Πρωτοκυκλοφόρησε την 30^η Απριλίου 1917 μέχρι τις 4 Οκτωβρίου 1917.

η) στην βιβλιοθήκη εντοπίστηκαν τα θεατρικά περιοδικά στα ρωσικά που εκδίδονταν στην Οδησό στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Για τους επόμενους μελετητές μπορούν να φανούν χρήσιμα τα παρακάτω: *ΑΗΤΡΑΚΤ* (1909), *ДИВЕРТИСМЕНТ* (1907-1914), *ΟΔΕССΚΟΕ ΟΒΟΖΡЕНИЕ ΤΕΑΤΡΟΒ* (1911), *ΤΕΑΤΑΡ И ΚΙΝΟ* (1915-1919), *ΤΕΑΤΑΡ* (1922), *ΤΕΑΤΑΡ И ΤΑΝЦЫ* (1911), *ΤΕΑΤΡΑΛΗΝΒΟΕ ΒΥΟΡΟ* (1908-1914), *ΤΕΑ-*

ТРАЛНЬНЬЙ КУРЬЕР (1913), *САВРЕМЕННЬЙ ТЕАТР И ШАН-ТЕН* (1906) όπως και οι μονογραφίες Β. Β. ГОЛОТА: *ТЕАТРАЛЬНАЯ ОДЕССА* [Θεατρική Οδησσός], Κιέβ: Мистецтво, 1990, 243 σ. και Β. С. МАКСИМЕНКО: *ДВА ВЕКА ОДЕССКОГО ГОРОДСКОГО ТЕАТРА* [Δυο αιώνες του δημοτικού θεάτρου της Οδησσού], Οδессα: Астропринт, 2005, 328 σ.

Έκθεση της δεύτερης αποστολής στην Οδησσό (από τις 17 Ιουνίου έως 8 Ιουλίου 2009)

Σκοπός του ταξιδιού ήταν κυρίως ο εντοπισμός των έγκυρων στοιχείων για τις ελληνικές παραστάσεις του 19^{ου} αιώνα στην κοσμοπολίτικη Οδησσό. Μετά από τις τρεις εβδομάδες έρευνας διαθέτουμε πληρέστερη εικόνα αυτής της σημαντικής πολιτιστικής δραστηριότητας και πρωτότυπες πληροφορίες για την ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου.

Η σημερινή εικόνα της έρευνας

Η τελευταία ερευνητική προσπάθεια στην Ουκρανία περιορίστηκε στην «Επιστημονική Βιβλιοθήκη Μαξίμ Γκόρκι» στην αποδελτίωση των τριών ρωσικών εφημερίδων που κυκλοφορούσαν τον 19^ο αιώνα όπως και στο Κρατικό Αρχείο, όπου εντοπίστηκαν τα έγγραφα της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας (765-1) και εξετάστηκαν οι 27 φάκελοι.

Διασταυρώνοντας τις πληροφορίες από τις τρεις ρωσικές εφημερίδες εντοπίστηκαν τα στοιχεία για τις μετακινήσεις ελληνικών θιάσων στο διάστημα 1867-1900 με κενά λόγω της συντήρησης μερικών εφημερίδων. Οι εφημερίδες της εποχής που κυκλοφορούσαν στην Οδησσό είναι οι παρακάτω:

α) η πρώτη εφημερίδα που κυκλοφόρησε στην Οδησσό ήταν η γαλλική *Messenger* (1820-1823), η οποία άλλαξε τίτλο στις 2 Ιανουαρίου 1824 στο *Journal d'Odessa* και από τις 5 Ιανουαρίου 1827 άρχισε να βγαίνει και δίγλωσση σαν *Journal d'Odessa/Одесскій Вѣстникъ*. Η εφημερίδα που στην αρχή ήταν εμπορικό-οικονομικού περιεχόμενου με την πάροδο του χρόνου άρχισε τακτικά να ενημερώνει και για τα θεατρικά γεγονότα της πό-

λης, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και οι ελληνικές παραστάσεις. Μέχρι το 1881 είναι η μοναδική εφημερίδα της πόλης και η αποκλειστική πηγή για τις ελληνικές παραστάσεις. Η έκδοσή της σταματά στα τέλη του 1893 και λόγω της διαδικασίας συντήρησης δεν είχαμε την δυνατότητα να εξετάζουμε τις χρονιές 1877, 1878, 1879, 1882, 1891, 1892 και 1893.

β) η δεύτερη εφημερίδα *Οδесκiй Листокъ* κυκλοφόρησε τον Ιανουάριο του 1881. Τα φύλλα της εφημερίδας του 19^{ου} αιώνα είναι πολύ φθαρμένα και με πολύ κόπο εξετάσαμε μερικές χρονιές που συμπλήρωσαν τα κενά της ερευνάς.

γ) η τρίτη εφημερίδα *Οδесκiя Новости* στα ρώσικα άρχισε να βγαίνει την 1^η Δεκεμβρίου 1884 και από την αρχή παρακολουθεί τα θεατρικά δρώμενα της Οδησού. Ήδη από το αρ. 2, στις 2 Δεκεμβρίου 1884, έχουμε αναφορά στα θεατρικά δρώμενα της ελληνικής διασποράς. Στη συντήρηση βρίσκονται οι χρονιές 1888, 1890, 1891, 1892, 1896, 1899 και 1900.

Σταθμοί της ερευνητικής αποστολής

Η αποστολή διήρκεσε 3 εβδομάδες (17/06/2009-08/07/2009) στην Οδησό και περιέλαβε τους εξής οργανισμούς: α) Το «Παράρτημα Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού της Οδησού» στην πάροδο Κράσνι (Красни провулок 16-20). Ο διευθυντής κ. Σωφρόνης Παραδεισόπουλος μας ενημέρωσε για την ύπαρξη του φακέλου της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας στο κρατικό αρχείο της πόλης και διευκόλυνε την πρόσβαση στους επιστημονικούς φορείς. β) Το «Κρατικό Αρχείο» στην οδό Ζουκόβσογκ (Жуковскогo 18), το οποίο είναι υπό ανακαίνιση και κλειστό για τους επισκέπτες. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στην υποδιευθύντρια κ. Α. Γ. Μπελοούσοβα η οποία μας έδωσε την άδεια να δουλεύουμε και να αναπαραγάγουμε ένα μέρος του υλικού σε ψηφιακή μορφή. γ) Η επιστημονική «Βιβλιοθήκη Μαξίμ Γκόρκι» στην οδό Παστέρα (Пастера 13) όπου περάσαμε αξέχαστες στιγμές στο υπόγειο. Απίστευτες δυσκολίες συναντήσαμε στην προσπάθεια να πάρουμε άδεια για μερικές εφημερίδες που ήταν αξιόπιστη πηγή για τις ελληνικές παραστάσεις του 19^{ου} αιώνα. Η αντιγραφή ογκώδους υλικού θεωρήθηκε ως κανόνας και δεν είχαμε καμία διευκόλυνση από την διεύθυνση. Κρίμα, ο Μαρασλής το 1883 με τα δικά του χρήματα έχτισε στο κέντρο της

πόλης ένα κτίριο που στέγασε τη δημόσια βιβλιοθήκη και το Μουσείο της Ιστορικής και Αρχαιολογικής Εταιρίας της Οδησού και σήμερα η πλούσια προσωπική του βιβλιοθήκη φυλάσσεται στη Βιβλιοθήκη Γκόρκι⁹. Πάντως και σε αυτόν τον ιδιότροπο χώρο συναντήσαμε πολύτιμους αρωγούς. Στην προσπάθειά μας στάθηκαν βοηθητικά σε κάθε περίπτωση η κυρία Τατιάνα Σούροβα του τμήματος Τέχνης της Βιβλιοθήκης, όπως και οι υπάλληλοι: Τσινάροβ Δημητρίγι Λεονίδοβιτς, Αντγιονούκ Δημητρίγι Βικτόροβιτς, Γερασίμοβνα Οξάνα Βασιλίεβνα και Γολοβανένκο Λιούδμιλα Βλαδιμίροβνα.

Γενικά το προσωπικό σε όλους τους φορείς μιλάει μόνο τα ρώσικα ή ουκρανικά (που δεν έχουν και μεγάλη διαφορά) και συνήθως στην αποστολή μας ο παράγοντας της τύχης και οι ατελείωτες ώρες του ψαξίματος στις εφημερίδες έφεραν το τελικό αποτέλεσμα. Θα θέλαμε και από αυτή τη θέση να ευχαριστήσουμε όλους όσους βοήθησαν στην αποστολή μας με κάθε δυνατή διευκόλυνση και πληροφορία.

Πορίσματα της ερευνητικής αποστολής

Στο Κρατικό Αρχείο της Οδησού εντοπίστηκε το αρχείο (765-1) της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας (1871-1817) και εξετάστηκαν οι 27 φάκελοι. Βρέθηκαν τα παρακάτω στοιχεία που έχουν σχέση με την ελληνική θεατρική δραστηριότητα:

α) στο φάκελο 10 (765-1-10) της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας στις σελίδες 172-185 βρέθηκε έργο σε δύο πράξεις, πατριωτικού χαρακτήρα, γραμμένο από τον Β. Αργυρόπουλο με τίτλο «Η Αποθέωσις του Κωνσταντίνου ΙΒ'». Η έκπληξη της ανεύρεσης οδήγησε στην φωτογραφική ανατύπωση του χειρόγραφου.

β) στο φάκελο 16 (765-1-16) εντοπίστηκε μία δίγλωσση αφίσα, στα ρωσικά και ελληνικά, που αναφέρει ότι την Πέμπτη, 15 Μαΐου 1903 το «Αθηναϊκόν Θέατρον» υπό την διεύθυνση του Δ. Γαϊτανόπουλου θα δώσει στο *Νέο θέατρο* (Новый театр) μία και μόνη παράσταση: μέρος Α' «Η Ψυχο-

9. Τ. Σούροβα: «Η ζώσα κληρονομιά Μαρασλή», Επτά ημέρες. «Η Οδησός των Ελλήνων», *Η Καθημερινή*, 21 Νοεμβρίου 2004, σ. 29.

κόρη» του ηθοποιού Ι. Βοτσάρη, ένα δραματικό ειδύλλιο σε τέσσερις πράξεις με εθνικό άσμα και χορό. Στο μέρος Β' ανέβηκε μονόπρακτη κωμωδία, «Ζητείται υπηρέτης» του Μπάμπη Αννίνου. Στον ίδιο φάκελο βρίσκεται και το γράμμα του ηθοποιού Ι. Βοτσάρη που έστειλε στην Ελληνική Αγαθοεργό Κοινότητα.

γ) στο φάκελο 24 (765-1-24) βρέθηκαν στοιχεία, οικονομικού χαρακτήρα, για μία παράσταση της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας, η οποία ανέβηκε στο *Μικρό θέατρο* (Малый Театръ) στις 11 Απριλίου 1918.

δ) στο φάκελο 21 (765-1-21) βρέθηκε Κατάλογος της Βιβλιοθήκης της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας. Ανάμεσα στα 880 βιβλία που κατατάσσονται θεματικά (θρησκευτικά, παιδαγωγικά, οικονομικά, γεωγραφία, ιστορία, φυσικομαθηματικά, ποίηση, δράματα, κωμωδίες, διηγήματα, γραμματική, φιλολογία ξένη, λογοτεχνία, αρχαίοι συγγραφείς, ημερολόγια, λεξικά και περιοδικά) καταγράφονται στις σελίδες 33-36 τα δραματικά έργα και στη σελίδα 37 οι κωμωδίες. Σελίδες που έχουν άμεση σχέση με τα θεατρικά έργα φωτογραφήθηκαν.

Σήμερα διασταυρώνοντας τις πληροφορίες από τις τρεις ρωσικές εφημερίδες *Οδесскиѹ Вѣстникѹ*, *Οδесскиѹ Листокѹ* και *Οдесскиѹ Новостѹ* σχηματίζουμε και συμπληρώνουμε την εικόνα για τους περιοδεύοντες θιάσους¹⁰. Στη διάθεσή μας έχουμε κριτικές από τον τοπικό τύπο, το ρεπερτόριο¹¹, αίθουσες των μετακλήσεων, για τις παρακάτω χρονιές: 1867, 1869, 1874-75, 1880, 1884, 1884-85, 1890, 1892, 1894, 1895-96.

10. Βλ. στη συνέχεια την παραστασιογραφία.

11. Χρήσιμα εγχειρίδια για τον εντοπισμό των έργων του 19^{ου} αιώνα είναι τα βιβλία των Γ. Λαδογιάννη: *Αρχές του νεοελληνικού θεάτρου (Βιβλιογραφία των έντυπων εκδόσεων 1637-1879)*, Αθήνα 1996, Γ. Σιδέρης: *Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου 1794-1944*, 2η εκδ. τόμ. Α', Αθήνα 1990, Χ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου: *Το Ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη τον 19^ο αιώνα*, τόμ. Β', Αθήνα 1996 όπως και της ίδιας: «Ελληνική βιβλιογραφία μονόπρακτων έργων του 19^{ου} αιώνα», *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών* 4, 2002, σσ. 87-220.

Έκθεση της τρίτης αποστολής στην Οδησσό (από τις 7 έως 25 Σεπτεμβρίου 2010)

Σκοπός του ταξιδιού ήταν κυρίως ο εντοπισμός των έγκυρων στοιχείων για τις ελληνικές παραστάσεις στις πρώτες δύο δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Η αποστολή στην Οδησσό διήρκεσε 18 ημέρες (07/09/2010-25/09/2010) και περιέλαβε σχετικές αναζητήσεις στους εξής οργανισμούς: α) «Παράρτημα του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού» στην πόροδο Κράσνι (Krasni pravolouk 16-20). Αναντικατάστατη ήταν η βοήθεια του διευθυντή κ. Σωφρόνη Παραδεισόπουλου, καθώς και της κ. Γκαλίνας Ιζουβήτα η οποία είναι υπεύθυνη προγραμματισμού και δημοσίων σχέσεων του Ιδρύματος στην Οδησσό. β) Η επιστημονική «Βιβλιοθήκη Μαζίμ Γκόρκι» στην οδό Παστέρα (Pastera 13). Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στην Τατιάνα Σούροβα του τμήματος Τέχνης της Βιβλιοθήκης, η οποία με προσωπική της ευθύνη και παρά τους αυστηρούς κανονισμούς του ιδρύματος, μας επέτρεψε, λόγω του όγκου της δουλειάς, να αναπαραγάγουμε το υλικό σε ψηφιακή μορφή. Την προσπάθειά μας υποστήριξαν και οι δύο συνάδελφοί της, Όλγα Μπαρκόβσκαγια και Έμμα Μπόϊκο. Θα θέλαμε και από αυτή τη θέση να ευχαριστήσουμε όλους όσους συνέδραμαν με κάθε δυνατή διευκόλυνση και πληροφορία και στις τρεις αποστολές μας, το 2008, το 2009 και το 2010.

Η σημερινή εικόνα της έρευνας

Η τελευταία ερευνητική προσπάθεια στην Ουκρανία περιορίστηκε στην «Επιστημονική Βιβλιοθήκη Μαζίμ Γκόρκι», όπου και διεξήχθη η σχετική αποδελτίωση δύο ρωσικών και πέντε ελληνικών τοπικών εφημερίδων που κυκλοφορούσαν στην Οδησσό στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Εξετάστηκαν:

- α) ρωσική εφ. *Одесскій Листокъ* (VIII-479)
- β) ρωσική εφ. *Одесскія Новості* (VIII-475)
- γ) πρώτη ελληνική εφ. *Κόσμος* (XVIII-1657)¹²

12. Εξετάστηκαν τα φύλλα από τον αρ. 1, Παρασκευή 1^η Δεκεμβρίου 1906 μέχρι τις 4 Δεκεμβρίου 1913. Για την εβδομαδιαία τοπική εφημερίδα βλ. Α. Δρούλια/Γ. Κουτσο-

- δ) δεύτερη ελληνική εφ. *Φως* (XVIII-1897)¹³
 ε) τρίτη ελληνική εφ. *Ελληνικός Αστήρ* (XVIII-2297)¹⁴
 στ) τέταρτη ελληνική εφ. *Ήλιος* (XVIII-2528)¹⁵
 ζ) πέμπτη ελληνική εφ. *Αναγέννηση* (XVIII-2464)¹⁶

Σήμερα διασταυρώνοντας τις πληροφορίες από τις δύο ρωσικές εφημερίδες *Одесскіѣ Листокъ* (*Odesski Listok*) και *Одесскія Новості* (*Odesskia Novosti*), καθώς και από τις πέντε τοπικές ελληνικές εφημερίδες *Κόσμος*, *Φως*, *Ελληνικός Αστήρ*, *Ήλιος*, *Αναγέννηση* σχηματίζουμε πλήρη εικόνα για τους περιοδεύοντες θιάσους στο διάστημα 1900-1914, καθώς και για μερικές παραστάσεις μέχρι την είσοδο του Κόκκινου Στρατού, το 1920. Από τον τοπικό τύπο, στη διάθεσή μας έχουμε κριτικές για τους Έλληνες καλλιτέχνες και τους θιάσους (π. χ. Ιω. Αποστόλου, Κ. Χρηστομάνου, Κυβέλη Ανδριανού, Ε. Παρασκευοπούλου, Σ. Σαμάρα, Δ. Λαυράγκα κτλ.), το ρεπερτόριό τους, τις αίθουσες των παραστάσεων, καθώς και τις θεατρικές ειδήσεις¹⁷ από τον ευρύτερο χώρο του Ελληνισμού στις παρευξείνιες χώρες γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα¹⁸.

πανάγου (επιμ.): *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974*, τόμ. Β' (Ε-Κ), Αθήνα 2008, σ. 613.

13. Εξετάστηκαν τα φύλλα από την Κυριακή 10 Μαΐου 1909 μέχρι τις 6 Φεβρουαρίου 1911.

14. Εξετάστηκαν τα φύλλα από την Πέμπτη 11 Ιουλίου 1913 μέχρι τις 13 Μαρτίου 1916. Βλ. Α. Δρούλια/Γ. Κουτσοπανάγου, τόμ. Β' (Ε-Κ), ό. π., σ. 153.

15. Κυκλοφορούσε από το Σάββατο 26 Νοεμβρίου 1916 μέχρι τις 15 Οκτωβρίου 1917.

16. Πρωτοκυκλοφόρησε στις 30 Απριλίου 1917 και μέχρι τις 4 Οκτωβρίου 1917. Βλ. Α. Δρούλια/Γ. Κουτσοπανάγου (επιμ.): *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974*, τόμ. Α' (Α-Δ), Αθήνα 2008, σ. 191.

17. Στην ελληνική εφημερίδα *Φως* ήδη στον αρ. φ. 01/10.05.1909 ανακοινώνεται η δημοσίευση της πρωτότυπης και ανέκδοτης διατριβής περί «Ελληνικού Θεάτρου εν Οδησώ προ της Ελληνικής Επανάστασεως» του Νικολάου Λάσκαρη, ενώ το εκτενές άρθρο τυπώνεται στην αναφερόμενη εφημερίδα *Φως*, αρ. φ. 17/19.07.1909.

18. Βλ. το δεύτερο μέρος του βιβλίου.

A) Οδησσός

Οι Έλληνες ήταν από τους πρώτους οικιστές από τότε που το παραθαλάσσιο οχυρό με ταταρική ονομασία Χατζήμπεη υιοθέτησε το ελληνικής ανάμνησης όνομα Οδησσός¹⁹. Το 1794 ήδη στους 2.349 κάτοικους συγκαταλέγονται και 224 Έλληνες²⁰. Από την αρχή του 19^{ου} αιώνα οι Έλληνες μετανάστευαν τακτικά στο λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας, όπου οργανώνουν μυστικά τη Φιλική Εταιρία το 1814²¹. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στην πρώτη επίσημη απογραφή το 1897, ανέρχονται σε 5.086²². Ωστόσο οι Έλληνες δεν ήταν ποτέ, σε αριθμούς, πληθυσμιακά σημαντικό στοιχείο της πόλης²³.

α) Προεπαναστατική περίοδος

Η πόλη, από την ίδρυσή της, λόγω του εμπορίου και του μετέπειτα ελεύθερου λιμανιού, προσελκύει ξένους και περιοδεύοντες θιάσους. Η πρώτη παράσταση ανέβηκε στις 10 Φεβρουαρίου 1805 από έναν πολω-

19. Ο. Σαλέκου: «Ελληνικές παροικίες και κοινότητες στην Κριμαία (18^{ος}-19^{ος} αιώνας). Τυπολογία και εννοιολογικές αποσαφηνίσεις», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 104-105, σσ. 249-267.

20. Στην Οδησσό ζούσε και μεγάλωνε η ελληνική εμπορική κοινότητα από την ίδρυση της πόλης. Μετά το τέλος του Β΄ Ρωσοτουρκικού Πολέμου (1787-1792) η νικήτρια Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας αναγνώρισε τη στρατηγική σημασία της περιοχής και του λιμανιού στον Εύξεινο Πόντο και ίδρυσε την Οδησσό το 1794. Με διάταγμα παραχωρεί, στις 19 Απριλίου 1795, στην περιοχή της Οδησσού εκτάσεις γης σε Έλληνες που είχαν καταφύγει στη νότια Ρωσία μετά τα «Ορλοφικά» (1770). Τότε η πόλη είχε 2.349 κατοίκους από τους οποίους οι 224 ήταν Έλληνες και το οικόσημο της πόλης είχε τέσσερις γλώσσες: ρώσικα, ελληνικά, ιταλικά και γερμανικά. Βλ. συλλογικό έργο: *Ιστορία Οδесσι* [Ιστορία της Οδησσού], Οδеса: Друк, 2002, σσ. 57-84, Β. Β. Голота: *Театральная Одесса* [Θεατρική Οδησσός], Κιέβ: Мистецтво, 1990, σσ. 9-10, Β. Καρδάσης: *Ο Ελληνισμός του Εύξεινου Πόντου*, Αθήνα: Μίλητος, 1997.

21. Β. Παναγιωτόπουλος: «Η Φιλική Εταιρία. Οργανωτικές προϋποθέσεις της εθνικής επανάστασης», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τόμ. 3, Αθήνα 2003, σσ. 9-32.

22. Με την παρέλευση των δεκαετιών οι νέες γενιές αποκτούν την ρωσική υπηκοότητα. Βλ. Ε. Σιφναίου/Σ. Παραδεισόπουλος: «Οι Έλληνες της Οδησσού το 1897: διαβάζοντας την πρώτη επίσημη ρωσική απογραφή», *Τα Ιστορικά* 44, Ιούνιος 2006, σσ. 81-122.

23. Περισσότερα στοιχεία και βιβλιογραφία στο Β΄ μέρος τους βιβλίου για τις Παρευξείνιες Χώρες.

νικό θίασο²⁴. Περίπου δέκα χρόνια αργότερα μαρτυρούνται και οι ελληνικές ερασιτεχνικές προεπαναστατικές παραστάσεις²⁵: το Νοέμβριο του 1814 ανέβηκε ο *Θεμιστοκλής εν Περσία* του Metastasio²⁶, το καλοκαίρι του 1816 παίζεται το δράμα αγνώστου συγγραφέα, *Σουλιώτες*²⁷, τον Οκτώβριο του 1817 η τραγωδία *Λεωνίδα εν Θερμοπύλαις*, η οποία εκδόθηκε ανώνυμα το 1816 με τη χρηματοδότηση του Υδραίου καπετάνιου Νικολάου Παντελή Νικολάκη²⁸. Τον Φεβρουάριο του 1818 ανέβηκε η αρχαία τραγωδία *Φιλοκτήτης* του Σοφοκλή σε διασκευή του Νικολάου Πίκκολου και το Σεπτεμβρίου του 1818 το πρωτότυπό του έργο *Θάνατος του Δημοσθένους*²⁹. Στην Βιέννη την ίδια εποχή τυπώνεται το χαμένο ιστορικό δράμα *Οι Στρελίτζοι* του Joseph Marius Babo σε μετάφραση του Ιωάννη Κοκκινάκη που ήταν προορισμένο να παρασταθεί στην Οδησό³⁰. Το ρεπερτόριο του ελληνικού ερασιτεχνικού θιάσου εμπλου-

24. Βλ. Голота, *ό. π.*, σ. 11.

25. Τα θεατρικά δρώμενα της ελληνικής κοινότητας της Οδησού πριν από το '21 αναφέρονται επανειλημμένα στις ιστορίες του νεοελληνικού θεάτρου. Βλ. Ν. Λάσκαρης: *Ιστορία του Νεοελληνικού θεάτρου*, τόμ. Α', Αθήναι 1938, σσ. 150-178, Γ. Σιδέρης: *Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου 1794-1944*, τόμ. Α', Αθήνα 1951, σσ. 18-23.

26. Η μετάφραση «εις γραικικὴν διάλεκτον» του έργου «Themistocle» του περίφημου Μεταστάσιου θεωρείται η πρώτη τεκμηριωμένη ελληνική θεατρική δραστηριότητα στην Οδησό. Βλ. *Ελληνικός Τηλέγραφος*, 1814, σσ. 574-575 και Ά. Ταμπάκη: «Το ελληνικό θέατρο στην Οδησό (1814-1818): Αθησαύριστα στοιχεία», *Εραμιστής* 16, 1980, σσ. 229-238 (= *Η νεοελληνική δραματολογία και οι δυτικές της επιδράσεις (18^{ος}-19^{ος} αι.)*, Αθήνα 1993, σσ. 39-49) και της ίδιας, «Το εθνικό θέατρο των Ελλήνων στην Οδησό», *Ε-Ιστορικά* «[Φιλική Εταιρία] Άγνωστές πτυχές της μυστικής οργάνωσης», *Ελευθεροτυπία*, τχ. 14^{ης} Σεπτεμβρίου 2000, σσ. 42-49.

27. Α. Φενερλή-Παναγιωτοπούλου: «Το θεατρικό έργο Σουλιώτες, 1809-1827», *Εραμιστής* 3 (15/16) 1965, σσ. 157-164.

28. Βλ. Ταμπάκη (1993), *ό. π.*, σ. 48 όπως και της ίδιας: *Το Νεοελληνικό θέατρο (18^{ος}-19^{ος} αι): Ερμηνευτικές προσεγγίσεις*, Αθήνα 2005, σσ. 140-151.

29. Δ. Σπάθης: «Ο Φιλοκτήτης του Σοφοκλή διασκευασμένος από τον Νικόλαο Πίκκολο», *Εραμιστής* 15 (1979), σσ. 256-320 (= *Ο Διαφωτισμός και το νεοελληνικό θέατρο: Επτά μελέτες*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 1986, σσ. 145-198).

30. Β. Πούχνερ: «Δραματοουργικές και θεατρολογικές θεωρίες στην προεπαναστατική Ελλάδα (1815-1818)», *Είδωλα και ομοιώματα: Πέντε θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα: Νεφέλη 2000, σσ. 73-76.

τίζεται το 1819 με δύο έργα του Γεωργίου Λασσάνη, ο οποίος έγραψε το δραματοποιημένο διάλογο *Η Ελλάς και ο Ξένος* και την τρίπρακτη τραγωδία *Αρμόδιος και Αριστογείτων*³¹. Το 1820 παίχθηκαν δύο δράματα του Voltaire, ο *Μωάμεθ* και ο *Θάνατος του Καίσαρος*³². Το πρόγραμμα του ελληνικού ερασιτεχνικού θιάσου περιελάμβανε και επαναλήψεις επιτυχημένων έργων, που είχαν στο προαναφερόμενο ρεπερτόριο τους³³. Αυτή η πρώιμη θεατρική παραγωγή της ελληνικής διασποράς³⁴ φανερώνει την προσήλωση σε θέματα ιστορικά και ηρωικά από την αρχαία ή πρόσφατη ελληνική ιστορία³⁵.

Σ' αυτά τα γνωστά στοιχεία, μαζί με τις ενθουσιώδεις ανταποκρίσεις και περιγραφές παραστάσεων, που μετατράπηκαν κάθε τόσο σε φλογερές εκδηλώσεις πατριωτικού ενθουσιασμού, καθώς και στο ρόλο που έπαιξαν πρωταγωνιστές και ηθοποιοί στον Ιερό Λόχο³⁶, μπορεί να προστεθεί τώρα και άλλη μαρτυρία, γερμανού ταξιδιώτη, που βλέπει τα πράγματα από άλλη οπτική σκοπιά και με μάλλον σκωπτική διάθεση³⁷.

31. Β. Πούχνερ (επιμ.): *Γεωργίου Λασσάνη. Τα θεατρικά: Ελλάς (Μόσχα 1820) και Αρμόδιος και Αριστογείτων (Οδησός 1819)*, Αθήνα 2002.

32. Βλ. Σπάθης (1986), *ό. π.*, σ. 58.

33. Για το ρεπερτόριο η βασική βιβλιογραφία βλ. Σπάθης (1986), *ό. π.*, σσ. 9-68 ιδίως σσ. 49-61 και Ταμπάκη (2005), *ό. π.*, σσ. 140-151.

34. Οι πληροφορίες για τις προεπαναστατικές παραστάσεις στην Οδησό βασίζονται στα τρία περιοδικά της εποχής που κυκλοφόρησαν τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα *Ερμής ο Λόγιος*, *Ελληνικός Τηλέγραφος* και *Φιλολογικός Τηλέγραφος*. Βλ. Ρ. Αργυροπούλου/Α. Ταμπάκη: *Τα ελληνικά προεπαναστατικά περιοδικά. Ευρετήρια. Γ' Ειδήσεις διά τα Ανατολικά Μέρη 1811, Ελληνικός Τηλέγραφος 1812-1836, Φιλολογικός Τηλέγραφος 1817-1821*, Αθήνα 1983 (Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., 27).

35. Γ. Ι. Ζωΐδης: «Το θέατρο της Φιλικής Εταιρίας», *Επιθεώρηση Τέχνης*, Απρίλιος 1963, σσ. 260-281, ιδίως σσ. 263-266.

36. Β. Πούχνερ: «Αγωνιστές και ηθοποιοί της Ελληνικής Επανάστασης. Μια ηρωική τυπολογία», *Σταθμίσεις και ζυγίσματα. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2006, σσ. 157-188.

37. Περισσότερες λεπτομέρειες στον Β. Πούχνερ: «Και άλλη πηγή για το ελληνικό θέατρο στην Οδησό στην προεπαναστατική περίοδο», *Παράβασις* 12 (2013) υπό έκδοση.

β) Τα θεατρικά κτήρια

Οι πρώτες πατριωτικές ελληνικές ερασιτεχνικές παραστάσεις στεγάσθηκαν στο δημόσιο θέατρο της Οδησού, που χτίστηκε υπό την διοίκηση του δούκα Richelieu (1803-1814)³⁸. Ο γαλλικής καταγωγής κυβερνήτης της πόλης στο χρονικό διάστημα 1804-1809 προσέφερε 25.000 ρούβλια στον διάσημο αρχιτέκτονα από την Πετρούπολη, Thomas de Thomon, για την ανέγερση δημόσιου θεάτρου. Το κτήριο κατασκευάστηκε σε κλασικιστικό στιλ χωρητικότητας 700-800 ατόμων³⁹. Το δημοφιλές θέατρο κάηκε τη νύχτα της 1^{ης} Ιανουαρίου 1873 μετά την παράσταση μιας όπερας⁴⁰. Το αντικατέστησαν άλλοι θεατρικοί χώροι που ξεφύτρωσαν στην πόλη. Το καινούργιο επιβλητικό κτήριο του *Δημοτικού θεάτρου* κατασκευάστηκε σε νέο-μπαρόκ σχέδιο των Fellner και Helmer και εγκαινιάστηκε στην 1 Οκτωβρίου 1887 επί της δημαρχίας του μεγάλου Έλληνα ευεργέτη Γρηγόριου Μαρασλή⁴¹. Στην κορυφή του «παραμυθένιου θεάτρου» στέκονταν τα αγάλματα του Ορφέα (όπερα) και της Τερψιχόρης (μπαλέτο) με την Μελπομένη να τους ενώνει. Το κοινό αποτελούσε αποκλειστικά η αριστοκρατία και η μπουρζουαζία της πόλης⁴².

Για τις παραστάσεις ντόπιων και περιοδευόντων θιάσων χρησιμοποιούνταν και άλλοι θεατρικοί χώροι. Στα 1771, από ένα γαλλικό τσίρκο γεννήθηκε το *Μαρίνσκι θέατρο* (Μαρίνσκιϊ театр) που ως θεατρικός χώρος χρησιμοποιήθηκε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1880⁴³. Από τσίρκο σε θεατρική αίθουσα μεταμορφώθηκε και το *Ερμιτάζ* (Эрмитаж) κάπου στην δεκαετία του 1870, και στα 1775 στην οδό των Ελλήνων ιδρύθηκε το *Rw-*

38. Βλ. Σπάθης (1986), *ό. π.*, σ. 51.

39. Συλλογικό έργο: *Одесса в произведениях графики XIX века: Odessa in graphic works of the XIXth century*, Одесса: ОКФА, 1997, σσ. 404-406.

40. Βλ. Β. С. Максименко: *Два века одесского городского театра* [Δύο αιώνες του δημοτικού θεάτρου της Οδησού], Одесса: Астропринт, 2005, σ. 23.

41. Συλλογικό: *Γρηγόριος Μαρασλής: 175 χρόνια από τη γέννηση του*, Οδησός: Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, 2006, σσ. 22-25 και σσ. 46-47.

42. Βλ. Голота, *ό. π.*, σ. 65.

43. Βλ. *ό. π.*, σ. 54.

σικόν (Русский театр)⁴⁴ που και σήμερα στην ίδια θέση στολίζει την πόλη⁴⁵. Στην οδό των Εβραίων στα τέλη του αιώνα ο Σύλλογος των τεχνητών απέκτησε μια μικρή και άβολη σκηνή, γνωστή σαν *Νέο θέατρο* (Новый театр)⁴⁶. Κοντά του βρισκόταν η γερμανική λέσχη *Αρμονία* (Гармония) που κατεδαφίστηκε⁴⁷ και στο καινούργιο κτήριο το 1903 δημιουργήθηκε μια αίθουσα με 600 θέσεις που ονομάστηκε με το όνομα της λέσχης. Αυτή την αίθουσα χρησιμοποιούσαν πολωνικοί και ελληνικοί περιοδεύοντες θίασοι⁴⁸.

Με τόσες αίθουσες η Οδησσός απέκτησε το επίθετο «θεατρική» και προσέλκυε περιοδεύοντες θιάσους ποικίλης προέλευσης, που έπαιζαν στα ρώσικα, γερμανικά, εβραϊκά, ιταλικά, πολωνικά, γαλλικά, ελληνικά και αρμενικά. Στον τοπικό τύπο ανακοινώνονται τακτικά διάφορες ενδιαφέρουσες θεατρικές πληροφορίες από τον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Δύο συνδέονται άμεσα με τα ελληνικά θεατρικά γεγονότα. Το 1884 ο ρωσικός τύπος μεταφέρει την είδηση από την εφ. *Εφημερία*, ότι ο βασιλιάς της Ελλάδας ετοιμάζεται να ξοδέψει 400.000 φράγκα για το Εθνικό θέατρο που θα είναι υπό την αιγίδα του και για αυτό το σκοπό ετοιμάζει το καταστατικό του θεάτρου, όμοιο με αυτά που ήδη υπάρχουν στην Δυτική Ευρώπη⁴⁹, και το 1891 δημοσιεύεται η είδηση ότι ο κληρονόμος πρίγκιπας του Meiningen μεταφράζει στα νέα ελληνικά έργα των Schiller, Goethe και Lessing που θα παιχθούν το χειμώνα στο ελληνικό θέατρο της Κωνσταντινούπολης⁵⁰, γεγονός που δεν επιβεβαιώθηκε από την πρωτογενή έρευνα⁵¹.

44. Το «Ρωσικό θέατρο» βρίσκεται ακόμα στην οδό Ελλήνων 48.

45. Βλ. Γολοτα, *ό. π.*, σσ. 57-60.

46. Βλ. *ό. π.*, σ. 70.

47. Σε αυτή την αίθουσα μια Ελληνίδα, η Ευγενία Βεσσέλη, οργάνωνε βραδιές μαγείας, Βλ. εφ. *Οδессκiй Листокъ*, αρ. φ. 307/26.11.1895.

48. Βλ. Γολοτα, *ό. π.*, σ. 70.

49. Βλ. εφ. *Οδессκiй Листокъ*, αρ. φ. 105/11.05.1884.

50. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 12/14.01.1891.

51. Βλ. Χ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου: *Το Ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη τον 19^ο αιώνα*, τόμ. Β', Αθήνα 1996, σσ. 370-371.

γ) Μετά την Επανάσταση

Η ερασιτεχνική θεατρική δραστηριότητα στην Οδησό δεν σταματά αμέσως με το ξέσπασμα της Επανάστασης. Το 1822, οι συναγωνιστές του σκοτωμένου στο Δραγατσάνι Σπυρίδωνα Δρακούλη, διοργανώνουν ερασιτεχνική παράσταση στην πόλη, όπου ανεβάζουν τον *Φιλοκλήτη* στη διασκευή του Πίκκολου⁵². Για το 1823 διηγείται ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής στα *Απομνημονεύματά* του, πως έχει μεταφράσει τον *Μωάμεθ* του Βολταίρου και σκόπευαν να τον ανεβάσουν σε σιταποθήκη της οικίας του Κ. Βαρβάτη· το 1824 οι μαθητές του Λυκείου «Richelieu» έπαιζαν τη *Ζαΐρα* του Βολταίρου⁵³. Οι ερασιτεχνικές παραστάσεις, και κατά τις επόμενες δεκαετίες, συνδέονται με το ελληνικό σχολείο: ο Λασσάνης είχε διδάξει προεπαναστατικά στην Ελληνεμπορική Σχολή, και μαθητές της ανεβάζουν το 1827 το πεντάπρακτο δράμα *Οι Σουλιώται είτε οι Σπαρτιάτες του 18^{ου} αιώνας*⁵⁴ και το 1837 τον *Αριστόδημο* του Μόντη στην αίθουσα του νέου Χρηματιστηρίου⁵⁵. Τέτοιες φιλανθρωπικές παραστάσεις οργανώνονται και το 1861 και το 1862 υπέρ της ενίσχυσης των μαθητών του Λυκείου «Richelieu», και το 1872, ξανά με τον *Αριστόδημο*, υπέρ του Ελληνικού Παρθεναγωγείου⁵⁶. Και όπως η Ελληνική Αγαθοεργός Κοινότητα στήριζε οικονομικά τα ελληνικά σχολεία καθ' όλη τη δι-

52. Βλ. Λάσκαρης, *ό. π.*, τόμ. Α', σ. 176.

53. Για τις λεπτομέρειες της παράστασης βλ. Α. Ρίζος Ραγκαβής: *Απομνημονεύματα*, τόμ. Α', εν Αθήναις 1894, σ. 130. Για τις θεατρικές πληροφορίες των απομνημονευμάτων βλ. Β. Πούχνερ: «Μια σημαντική πηγή της ιστορίας του ελληνικού θεάτρου του 19^{ου} αιώνα. Τα *Απομνημονεύματα* του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή (1894/95, 1930)», *Καταπακτή και υποβολείο. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2002, σσ. 81-151.

54. Κ. Γ. Αυγητίδης: *Τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Οδησού: 1816-1936*, Αθήνα/Γιάννινα 2000, σ. 150.

55. Κ. Γ. Αυγητίδης: *Οι Έλληνες της Οδησού και η επανάσταση του 1821*, Αθήνα/Γιάννινα 1994, σ. 223. Στοιχεία για το ερασιτεχνικό σχολικό θέατρο στην Οδησό βρίσκει κανείς και στο άρθρο της Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου: «Θέατρο στον Οδησό», *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού*, «Εύξεινος Πόντος», <http://blacksea.ehw.gr/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaid=11100>.

56. Βλ. Αυγητίδης (2000), *ό. π.*, σ. 65, σσ. 152 εξ.

άρκεια του 19^{ου} αιώνα, έτσι και οι μαθητές των σχολείων δίνουν ερασιτεχνικές παραστάσεις προς τιμήν της Κοινότητας⁵⁷.

Για το επαγγελματικό θέατρο των μετακινούμενων θιάσων οι έως τώρα πληροφορίες είναι ακόμα πιο σκόρπιες. Υπάρχουν μόνο δύο αναφορές στη δωδεκαετή έρευνα του *Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών* που εξέδωσε το παραστασιολόγιο 1826-1875: μία αμφιλεγόμενη το 1868⁵⁸, και μία το 1874-75, όταν ο θιάσος Χαλκιοπούλου ανέβασε στις 24 Νοεμβρίου 1874 την *Μερόπη* του Δημητρίου Βερναρδάκη και στις 29 του ίδιου μήνα το έργο *Οι δύο λοχία* των Daubigny, Baudouin και Maillard⁵⁹. Μία ακόμα μνεία που συσχετίζεται με την θεατρική Οδησσό προέρχεται από τη μονογραφία για τον ηθοποιό και θιασάρχη Νικόλαο Λεκατσά, ο οποίος, όταν για δεύτερη φορά διασπάστηκε ο θιάσός του, αναχώρησε στις 12 Μαρτίου 1884 για την Οδησσό, όπου θα παραμείνει μέχρι τις αρχές Μαΐου⁶⁰. Πολλές αναφορές για την Οδησσό υπάρχουν στην αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή της Μαίρης Ηλιάδη για τον Αντώνιο Απέργη και το θιάσό του, πληροφορίες που αφορούν πλέον τον 20^ό αιώνα⁶¹.

Με δεδομένα τα στοιχεία αυτά, η νέα παραστασιογραφία, αντλημένη από τις ρωσικές και ελληνικές εφημερίδες της Οδησσού, συμπληρώνει ένα μεγάλο και ιδιαίτερα αισθητό ερευνητικό κενό και αναδεικνύει το κυριότερο λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας ως σημαντικό σταθμό των ελληνικών θιάσων στα ταξίδια τους στη Ρουμανία και Βουλγαρία, την Κριμαία και την Αζοφική, ως τον Καύκασο, τη Γεωργία και τον Αντικαύκασο στα βάθη της Μικρασίας.

57. Βλ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, *ό. π.* βλ. και στο Β' μέρος του βιβλίου.

58. Θ. Χατζηπανταζής: *Από τον Νείλο μέχρι τον Δουνάβη: Το χρονικό της ανάπτυξης του ελληνικού επαγγελματικού θεάτρου στο ευρύτερο πλαίσιο της Ανατολικής Μεσογείου, από την ίδρυση του ανεξάρτητου κράτους ως τη Μικρασιατική Καταστροφή (1828-1875)*, τόμ. Α/2, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2002, σ. 666.

59. Βλ. *ό. π.*, σσ. 984-985.

60. Α. Δημητριάδης: *Σαιξπηριστής, άρα περιττός: Ο ηθοποιός Νικόλαος Λεκατσάς και ο δύσβατος δρόμος της θεατρικής ανανέωσης στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2006, σ. 104.

61. Βλ. στο Β' μέρος του βιβλίου.

Το παραστασιολόγιο

Ο 19^{ος} αιώνας

1866-1867

Η θεατρική σεζόν στην Οδησό, όπως αναφέρει η τοπική εφημερίδα, ξεκίνησε στις 15 Αυγούστου 1866 και τελείωσε στις 28 Φεβρουαρίου 1867, συνολικά είχε 197 μέρες στις οποίες ανέβηκαν 117 ιταλικές παραστάσεις, 67 ρώσικες, 1 ερασιτεχνική, 1 φοιτητική και 1 ελληνική παράσταση⁶². Ανώνυμος ελληνικός περιοδεύων θίασος, το μεσημέρι της Πέμπτης, 25 Φεβρουαρίου 1867, ανέβασε στο Δημοτικό Θέατρο της πόλης δύο έργα⁶³: τη «Λουκρητία Βοργία» σε τέσσερις πράξεις του V. Hugo⁶⁴ και το μονόπρακτο βοντβίλ «Χαρτοπαίκτης»⁶⁵. Η παράσταση στα ελληνικά ήταν ένα σημαντικό γεγονός για την ελληνική κοινότητα που παρακολουθούσε τακτικά τις παραστάσεις στο *Δημοτικό Θέατρο* της πόλης⁶⁶.

1869

Την Κυριακή 23 Φεβρουαρίου 1869, εμφανίζεται στην Οδησό η δίγλωσση αφίσα που αναφέρει ότι στο μοναδικό *Δημοτικό Θέατρο* της πόλης θα παιχθεί την ίδια μέρα η τραγωδία «Μήδεια» του Ιω. Ζαμπέλιου με πρωταγωνίστρια την κ. Ελπίδα Κυριακού (ή Χαλκιοπούλου)⁶⁷. Η αφορμή για εκτενές σκληρό φιλολογικό άρθρο με τίτλο «Забавная афиша» (Διασκεδαστική αφίσα) στην τοπική εφημερίδα, ήταν η λανθασμένη απόδοση της «Μήδειας» στα ρωσικά ως «Мидія» αντί του σωστού «Медея». Τέσσερις μέρες αργότερα, ο θιασάρχης Κ. Χαλκιοπούλος ανέλαβε την ευθύνη

62. Εφ. *Одесский Вестник*, αρ. φ. 51/07.03.1867, σ. 167.

63. *Ο. π.*, αρ. φ. 43/23.2.1867, σ. 141.

64. Βλ. Λαδογιάννη, *ό. π.*, σ. 73.

65. Βλ. *ό. π.*, σ. 127.

66. Στον τοπικό τύπο αναφέρεται ότι οι Έλληνες με τις συζύγους τους ήταν συχνά παρόντες στις παραστάσεις. Βλ. *ό. π.*, εφ. αρ. 233/24.10.1868.

67. *Ο. π.*, εφ. αρ.φ. 43/23.2.1869.

για την φιλολογική θύελλα, η οποία θα μπορούσε να κοστίζει στον διευθυντή του θεάτρου τη θέση του. Το ρωσικό γράμμα προς την εφημερίδα υπογράφει ο κ. Π. Στεφανάκης και ζητά συγγνώμη, εξηγώντας ότι στη βιασύνη του ο θίασος παραβίασε τους κανόνες του θεάτρου και χωρίς φιλολογική επιμέλεια παρέδωσε την αφίσα στο τυπογραφείο⁶⁸.

1874-75

Οι βραδινές παραστάσεις του ελληνικού θιάσου παρουσιάστηκαν στο θέατρο *Μαρίνσκι* από τις 22 Νοεμβρίου μέχρι τις 10 Ιανουαρίου. Η μοναδική εφημερίδα της Οδησσού, η *Οδесскій Вѣстникъ*, επαινεί τον θίασο που ήδη είναι γνωστός στις σκηνές της Αθήνας και της Κωνσταντινουπόλεως αποκαλύπτοντας μόνο δύο ονόματα των πρωταγωνιστών, της κ. Χαλκιοπούλου και του κ. Δημητρουλόπουλου⁶⁹.

Παρασκευή, 22 Νοεμ. Η πεντάπρακτη τραγωδία «Μερόπη» του Δ. Βερναρδάκη και η μονόπρακτη κωμωδία «Κρομμύδας». Στο ρόλο της Μερόπης ήταν η κ. Χαλκιοπούλου και τον γερό Λυκόρτα υποδύσαν ο κ. Δημητρουλόπουλος⁷⁰.

Δευτέρα, 25 Νοεμ. Δεύτερη παράσταση του ελληνικού θιάσου. Πιθανόν η επανάληψη των παραστάσεων από τις 22 Νοεμβρίου⁷¹.

68. Ό. π., εφ. αρ. φ. 46/27.02.1869

69. Ό. π., εφ. αρ. φ. 262/28.11.1874.

70. Η εφημερίδα σε εκτενές κείμενο ενημερώνει ότι η πεντάπρακτη τραγωδία είναι έργο του καθηγητή της φιλολογίας Δημητρίου Βερναρδάκη και στη συνέχεια δίνει την περίληψη του έργου. Η ζωηρή μονόπρακτη κωμωδία ολοκλήρωσε το ελληνικό θεατρικό βράδυ. Οι δύο αναφερόμενοι ηθοποιοί της τραγωδίας παίρνουν καλές κριτικές. Βλ. ό. π., εφ. αρ. φ. 262/28.11.1874, αρ. 262, σσ. 1-2, ό. π., εφ. αρ. φ. 262/28.11.1874.

71. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 259/24.11.1874.

- Παρασκευή, 29 Νοεμ. Τρίπρακτο δράμα «Οι δύο λοχίαί» των Daubigny, Baudouin και Maillard και μετά η κωμωδία «Η κόρη του παντοπώλου» του Α. Βλάχου⁷².
- Τρίτη, 3 Δεκ. Δεν αναφέρεται ο τίτλος του έργου⁷³.
- Παρασκευή, 6 Δεκ. Δεν αναφέρεται ο τίτλος του έργου⁷⁴.
- Δευτέρα, 16 Δεκ. Η πεντάπρακτη τραγωδία «Ορέστης» του V. Alfieri και στα ρωσικά η μονόπρακτη φάρσα-βοντβίλ «Проказы евреевъ» (Άτακτος Εβραίος)⁷⁵. Στο διάλειμμα υπό την διεύθυνση του κ. Κούπιν τραγούδησαν μερικές άριες στα ρωσικά και ελληνικά.
- Παρασκευή, 20 Δεκ. Δεν αναφέρεται ο τίτλος του έργου⁷⁶.
- Παρασκευή, 27 Δεκ. Πεντάπρακτο δράμα «Ραδιουργία και έρωσ: Λουίζα Μύλλερ» του F. Schiller⁷⁷.
- Παρασκευή, 3 Ιαν. Αναφέρεται ότι σήμερα το βράδυ θα δοθεί η τελευταία παράσταση του ελληνικού θιάσου⁷⁸.
- Παρασκευή, 10 Ιαν. Τελικά ο θιάσος έμεινε για μία ακόμα εβδομάδα για να παρουσιάσει το τετράπρακτο έργο, την «Χριστίνα» του Ιω. Ζαμπέλιου⁷⁹.

72. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 263/29.11.1874. Για το τρίπρακτο δράμα υπάρχει μνεία και στον Χατζηπανταζή, ό. π., σσ. 984-985.

73. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 266/03.12.1874.

74. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 269/06.12.1874.

75. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 276/15.12.1874.

76. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 280/20.12.1874.

77. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 284/25.12.1874.

78. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 02/03.01.1875.

79. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 07/10.01.1875.

1880

Το Σάββατο 9 Φεβρουαρίου, ο Έλληνας πρόξενος Βουτσινάς (И. Вучина) οργάνωσε στην κατοικία του μουσική βραδιά με παρουσία όλων των διακριτών εμπόρων. Τα αδέρφια Βουτσινά ήταν μέλη της Λέσχης Καλών Τεχνών (Общества изящных искусств) που ιδρύθηκε το 1865. Ο Έλληνας πρόξενος από το 1872 βράβευε ετησίως με πεντακόσια αργυρά ρούβλια το καλύτερο δραματικό έργο⁸⁰. Την αναφερόμενη βραδιά δόθηκε το ρετσιτατίβο με τραγουδίστρια την κ. Ольджини, από την πλευρά του πατέρα Ελληνίδα⁸¹. Γύρω στα 1880 την Οδησσό επισκέφθηκε η σοπράνος κ. Λάνδη, η οποία στη συνέχεια θα γίνει μέλος του πρώτου «Ελληνικού Μελοδραματικού Θιάσου» του Ι. Καραγιάννη⁸².

1884

Από τον Ιανουάριο μέχρι τον Απρίλιο βρίσκεται στην Οδησσό ο νέος επαγγελματικός θίασος «Νέος Μένανδρος» του Κωνσταντίνου Χαλκίopoulos, που την προηγούμενη χρονιά είχε δώσει παραστάσεις στην Κωνσταντινούπολη⁸³. Χρησιμοποίησε δύο θεατρικούς χώρους, το θέατρο *Μαρίνσκι* και το *Ρωσικόν*. Ο θίασος έδωσε τις παρακάτω παραστάσεις:

- Δευτέρα, 9 Ιαν. *Μαρίνσκι*: Το δράμα «Γαλάτεια» του Σπ. Βασιλειάδη⁸⁴.
- Δεύτερα, 16 Ιαν. *Μαρίνσκι*: Πεντάπρακτο δράμα «Ο πύργος του Νελ» του Α. Dumas και η μονόπρακτη κωμωδία «Ο εραστής της Σελήνης» του P. de Kock σε μετάφραση του Αχ. Ηλιάδη⁸⁵.

80. Βλ. Голота, *ό. π.*, σ. 53.

81. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 36/12.02.1880.

82. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 37/09.02.1890.

83. Βλ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου (1996), τόμ. Β', *ό. π.*, σ. 118.

84. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 6/08.01.1884.

85. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 12/15.01.1884.

- Δευτέρα, 23 Ιαν. *Μαρίνσκι*: Το τρίπρακτο έργο «Ιωσίας ο ακτοφύλαξ»⁸⁶ με τον πρόλογο στην πρώτη πράξη, των Fournier και Meyer. Στο τέλος η μονόπρακτη κωμωδία «Ο Κύριος Καστάνης»⁸⁷.
- Τετάρτη, 8 Φεβ. *Μαρίνσκι*: Το πεντάπρακτο «Λεωνίδα εν Θερμοπύλαις» του M. Richat και το μονόπρακτο «Οι τρεις δεκανείς»⁸⁸. Στο ρόλο του Λεωνίδα ο Χριστοφορίδης και στους υπόλοιπους η Χαλκιοπούλου, ο Ατρείδης και ο Παπαδόπουλος⁸⁹.
- Δευτέρα, 13 Φεβ. *Μαρίνσκι*: Ο ελληνικός δραματικός θίασος θα δώσει για πρώτη φορά το ρομαντικό δράμα που αναφέρεται στα ρώσικα ως «Φωτιά στη Βενετία», πρόκειται μάλλον για το πεντάπρακτο έργο «Ο μυστηριώδης δήμιος της Ενετίας» του A. Bourgeois⁹⁰.
- Κυριακή, 18 Μαρ. *Ρωσικόν*: 1) «Γρηγόριος ο Πατριάρχης»⁹¹ 2) «Αδελφός και αδελφή ή Ο νεκρός ζων»⁹² των J. Mery και B. Lopez και το μονόπρακτο «Η κόρη του παντοπώλου» του Ά. Βλάχου, ευεργετική παράσταση για τους ηθοποιούς Χριστοφορίδη και Παπαδοπούλου⁹³. Η προγραμματισμένη παράσταση μάλλον δεν πραγματοποιήθηκε, όπως μας ενημερώνει η άλλη εφημερίδα της πόλης,

86. Βλ. Σιδέρης, *ό. π.*, σ.141.

87. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 18/22.01.1884.

88. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 31/08.02.1884.

89. Η κριτική της παράστασης στο *ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 34/11.02.1884. Βλ. παράρτημα αρ. 1.

90. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 35/12.02.1884.

91. Βλ. Λαδογιάννη, *ό. π.*, σ. 49.

92. Βλ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, τόμ. Β΄, *ό. π.*, (1996), σ. 283.

93. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 63/18.03.1884.

επειδή ο θίασος του Χαλκιόπουλου δεν πήρε την απαραίτητη υπογραφή για την αφίσα από την διοίκηση του θεάτρου⁹⁴. Ο θιασάρχης ήταν αναγκασμένος να απευθυνθεί στον δήμαρχο, για να κάνει τις παραστάσεις στα ελληνικά πριν από τη μεγάλη πασχαλινή νηστεία.

Τρίτη, 6 Μαρ.

Ρωσικόν: Πεντάπρακτο «Ο Κλεόδημος»⁹⁵ και το μονόπρακτο «Δύο μπαστούνια»⁹⁶.

Σάββατο, 10 Μαρ.

Ρωσικόν: Τρίπρακτο δράμα «Λουκρητία Βοργία» του V. Hugo και η μονόπρακτη κωμωδία «Πεινασμένος χωρίς λεφτά» του I. N. Κούγκουλη⁹⁷.

Η τελευταία είδηση, της 5ης Απριλίου, αναφέρει ότι ο θίασος «Νέος Μένανδρος» τελείωσε τις παραστάσεις στην Οδησό και αναχωρεί για το Ταγκανρόγκ⁹⁸.

1884-85

Η χειμερινή θεατρική σεζόν 1884-85 ήταν πλούσια σε ελληνικές παραστάσεις. Την Τετάρτη, στις 7 Νοεμβρίου⁹⁹, ο ελληνικός θίασος υπό τη διεύθυνση των Κ. Χαλκιόπουλου και Ν. Καρδοβίλλη κάνει την πρεμιέρα στο καινούργιο *Νέο Θέατρο* (Новый театр), στην αίθουσα του Συλλόγου των τεχνιτών και βιομηχάνων¹⁰⁰. Ο θίασος του ζευγαριού Χαλκιόπουλου, που ήταν και την προηγούμενη σεζόν στην Οδησό, ήρθε ενισχυμένος με καινούργια πρόσωπα: τον Ν. Καρδοβίλλη, τον Β. Δαβίλα, τη Μ. Κωνσταντινοπούλου, το ζευγάρι Τασσόγλου, την Παντοπούλου,

94. Βλ. εφ. *Οδессκiй Листокъ*, αρ. φ. 47/28.02.1884.

95. Βλ. Λαδογιάννη, *ό. π.*, σ. 83.

96. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 52/06.03.1884.

97. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 56/10.03.1884.

98. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 78/05.04.1884.

99. Οι παραστάσεις έπρεπε να ξεκινήσουν το Σάββατο 3 Νοεμβρίου. Βλ. *ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ. 241/02. 11.1884.

100. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Β.*, αρ. φ.245/07.11.1884.

τον Ατρείδη¹⁰¹. Στις 16 Δεκεμβρίου φθάνει από την Κωνσταντινούπολη στην Οδησό ο αθηναϊκός δραματικός θίασος «Μένανδρος» υπό την διεύθυνση του Διονύσιου Ταβουλάρη¹⁰². Οι θίασοι χρησιμοποιούν τρεις θεατρικούς χώρους: *Νέο θέατρο*, *Μαρίνσκι* και *Ρωσικόν*. Για τις παραστάσεις μάς ενημερώνουν οι τρεις ρωσικές τοπικές εφημερίδες: *Οδесскіѵ Вѣстникѵ*, *Οδесскіѵ Листокѵ* και *Οдесскія Новості*¹⁰³. Παίχθηκαν τότε οι παρακάτω παραστάσεις:

- Τετάρτη, 7 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Πεντάπρακτο έργο με πρόλογο «Σωσσάνα Ιμβέρτ» των Ε. Brisebarre και Ε. Nus και η μονόπρακτη κωμωδία «Η καμελιοφόρος χήρα» του L. Thiboust¹⁰⁴. Εμφανίσθηκε το ζεύγος Χαλκιοπούλου και οι Ν. Καρδοβίλλης, Β. Δαβίλας, Μ. Κωνσταντινοπούλου¹⁰⁵.
- Κυριακή, 11 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Ο ελληνικός δραματικό θίασος με τη συμμετοχή του κ. Τασσόγλου, παρουσιάζει το πεντάπρακτο δράμα μεταφρασμένο από τα γαλλικά, το «Ο γέρο-δεκανεύς» των Α. Dennevy και Ρ. Dumaupoir και την μονόπρακτη ελληνική κωμωδία «Χορός μεταμφιεσμένων»¹⁰⁶.
- Τετάρτη, 14 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Τρίπρακτη κωμωδία «Βαβυλωνία» του Δ. Βυζάντιου και η μονόπρακτη κωμωδία «Η ανεψιά του θείου της» του Π. Ζάνου¹⁰⁷.

101. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 249/11.11.1884.

102. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 278/16.12.1884.

103. Η εφημερίδα *Οдесскія Новості* αρχίζει να βγαίνει τακτικά από την 1^η Δεκεμβρίου 1884.

104. Βλ. ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 245/07.11.1884.

105. Η κριτική της παράστασης στο ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 249/11.11.1884. Βλ. Παράρτημα αρ. 2.

106. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 249/11.11.1884.

107. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 252/16.11.1884. Βλ. Παράρτημα αρ. 3.

- Κυριακή, 18 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Πεντάπρακτο έργο «Ο υιός της νυκτός» του V. Séjour και το μονόπρακτο βοντβίλ που στα ρωσικά αποδίδεται ως μουτζούρης ή βρωμιάρης (Замарашка)¹⁰⁸.
- Τετάρτη, 21 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Πεντάπρακτη τραγωδία «Οθέλλος» του W. Shakespeare και η μονόπρακτη κωμωδία «Πεινασμένος χωρίς λεφτά» του I. N. Κούγκουλη¹⁰⁹. Στο ρόλο του Οθέλλου ο Αντώνιος Τασσόγλου¹¹⁰.
- Κυριακή, 25 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Τετράπρακτη κωμωδία με τραγούδια, μεταφρασμένη από τα ιταλικά, «Οι Ερωτευμένοι μυλωνάδες», και η μονόπρακτη κωμωδία «Η δημοπρασία» του Α. Πίστη¹¹¹.
- Τετάρτη, 28 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Πεντάπρακτο δράμα «Η κυρά Φροσύνη» του Δ. Βερναρδάκη και πιθανόν το βοντβίλ «Είναι τρελλή» του Melesville¹¹².

Η παράσταση του ελληνικού θιάσου που έπρεπε να παρουσιασθεί την Κυριακή 2 Δεκεμβρίου αναβάλλεται για την Δευτέρα 3 Δεκεμβρίου, εφόσον μεταφέρονται οι παραστάσεις από το *Νέο θέατρο* στο *Ρωσικόν*¹¹³.

- Δευτέρα, 3 Δεκ. *Ρωσικόν*: Τρίπρακτο δράμα «Ο Μέγας Αλέξανδρος και η Παγκάστη» του Δ. Κορομηλά με πρωταγωνιστή τον κ. Ν. Καρδοβίλλη και η μονόπρακτη κωμωδία «Ο Κρομμύδας»¹¹⁴.

108. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 254/18.11.1884.

109. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 255/20.11.1884.

110. Η κριτική της παράστασης στο ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 257/23.11.1884. Βλ. Παράρτημα αρ. 4.

111. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 259/25.11.1884.

112. Η κριτική της παράστασης στο ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 263/30.11.1884. Βλ. Παράρτημα αρ. 5.

113. Εφ. *Одесскія Новості*, αρ.φ. 02/02.12.1884.

114. Εφ. *Одесскій Листокъ*, αρ. φ. 267/02.12.1884.

- Παρασκευή, 7 Δεκ. *Ρωσικόν*: Πεντάπρακτο δράμα «Η κυρά Φροσύνη» του Δ. Βερναρδάκη και η μονόπρακτη κωμωδία «Ο Αγροικογιάννης» του Α. Ρίζου Ραγκαβή¹¹⁵.
- Δευτέρα, 10 Δεκ. *Ρωσικόν*: Τραγωδία «Αθανάσιος Διάκος» του Λ. Μελά.¹¹⁶

Στον τοπικό τύπο ανακοινώνεται ότι αυτές τις μέρες στο *Ρωσικόν* θα παιχθεί το δράμα «Λησταί» του F. Schiller με πρωταγωνιστή τον κ. Τασσόγλου¹¹⁷.

- Παρασκευή, 14 Δεκ. *Ρωσικόν*: Τετράπρακτο δράμα «Άγγελος Τύραννος του Παταβίου» του V. Hugo. Στο τέλος: α) ντουέτο του ζευγαριού Τασσόγλου από το ελληνικό μελόδραμα του Σπ. Εύνδα¹¹⁸ β) μονόπρακτη κωμωδία «Μη δίδετε θάρρος εις τας υπηρετριάς» του E. Labiche¹¹⁹.

Στις 16 Δεκεμβρίου φτάνει από την Κωνσταντινούπολη στην Οδησό ο αθηναϊκός δραματικός θίασος «Μένανδρος» του Διονυσίου Ταβουλάρη¹²⁰, που υφίσταται ολοκληρωτική καταστροφή μετά από την πυρκαγιά του *Θεάτρου Αλλιότση* στη Σμύρνη¹²¹.

115. Ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 05/06.12.1884, η κριτική της παράστασης στο ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 07/09.12.1884. Βλ. Παράρτημα αρ. 6 και 7.

116. Ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 07/09.12.1884. Βλ. Παράρτημα αρ. 8.

117. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 271/11.12.1884.

118. Αναφέρεται ότι στην Κωνσταντινούπολη, στις 24 Οκτωβρίου 1882 ο θιασάρχης του θιάσου με επωνυμία «Σοφοκλής» μαζί με τη γυναίκα του Αριάδνη Τασσόγλου τραγούδησε με συνοδεία ορχήστρας τη διωδία «Η Χριστίνα και ο πατέρας της» από το ελληνικό μελόδραμα «Υποψήφιος Βουλευτής» του Σπ. Εύνδα. Βλ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου (1996), τομ. Β', ό. π., σ. 115.

119. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 274/14.12.1884 και ό. π. εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 279/20.12.1884.

120. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 278/16.12.1884.

121. Βλ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, τομ. Β', ό. π., σ. 126.

- Παρασκευή, 21 Δεκ. *Ρωσικόν*: Τρίπρακτη κωμωδία «Βαβυλωνία ή γελοίος διάλεκτος» του Δ. Βυζάντιου με τον Αντώνιο Τασσόγλου στο ρόλο του Ανατολίτη και η μονόπρακτη κωμωδία με τον κ. Ατρείδη¹²².
- Κυριακή, 30 Δεκ. Στην αίθουσα τελετής της ελληνικής σχολής ο Διονύσιος Ταβουλάρης διάβασε τους δικούς του στίχους και στίχους ελλήνων ποιητών¹²³.

Όπως μας ενημερώνει ο τοπικός τύπος ο θίασος του Χαλκιοπούλου διασπάσθηκε. Με τη διεύθυνση του Τασσόγλου ο ελληνικός θίασος δίνει τις παραστάσεις στο θέατρο *Μαρίνσκι*. Το ζευγάρι Χαλκιοπούλου με έναν ακόμα ηθοποιό συνεχίζει τις παραστάσεις στο *Ρωσικόν*.¹²⁴

- Σάββατο, 12 Ιαν. *Ρωσικόν*: Τραγωδία «Μήδεια» και η μονόπρακτη κωμωδία «Θ' αυτοκτονήσω» του Α. Πίστη, ευεργετική παράσταση για την ηθοποιό Ελπίδα Χαλκιοπούλου¹²⁵.
- Παρασκευή, 18 Ιαν. *Μαρίνσκι*: Δράμα «Λησταί» του F. Schiller ευεργετική παράσταση για τον Αντώνιο Τασσόγλου¹²⁶.
- Σάββατο, 19 Ιαν. *Ρωσικόν*: «Γρηγόριος Ε', ο Πατριάρχης της Κωνσταντινουπόλεως» και η μονόπρακτη κωμωδία «Οι εκλογές των βουλευτών στην Αθήνα», ευεργετική παράσταση για τους ηθοποιούς Μελομένη Κωνσταντινοπούλου και τον κ. Ατρείδη¹²⁷.

122. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 279/20.12.1884, όπως και στο ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 282/21.12.1884.

123. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 286/29.12.1884.

124. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 03/04.01.1885.

125. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 03/04.01.1885, ό. π., εφ. Οδ. Λ. αρ. φ. 10/12.01.1884, ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 29/10.01.1885 όπως και στο αρ. φ. 34/15.01.1885. Βλ. Παράρτημα αρ. 9 και 10.

126. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 11/13.01.1885, όπως και στο ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 37/18.01.1885.

127. Ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 34/15.01.1885.

Σάββατο, 26 Ιαν. *Ρωσικόν*: Το τρίπρακτο έργο «Βεσπίνα» και η κωμωδία «Ο Νέγρος από το Σαν Δομίνγκο», ευεργετική παράσταση για τους ηθοποιούς Χαλκιάπουλο και Κωνσταντινόπουλο¹²⁸.

1890

Ο «Ελληνικός Μελοδραματικός Θίασος» του Ιωάννη Καραγιάννη¹²⁹, στο πλαίσιο της μεγάλης περιοδείας του στα κέντρα του απόδημου Ελληνισμού, έδινε τις παραστάσεις στο *Ρωσικόν* από τις 7 Φεβρουαρίου μέχρι τις 23 Μαρτίου¹³⁰. Την ορχήστρα του πρώτου ελληνικού οπερετικού σχήματος διηύθυνε μια γυναίκα, η Ελπίδα Καούκη-Λαμπελέτ και το ρεπερτόριο αποτελούσαν έργα των Bellini, Mozart, Rossini, Donizetti, Auber, καθώς και ελληνικά έργα του Παύλου Καρρέρ και του Σπυρίδωνα Ξύνδα¹³¹.

Τετάρτη, 7 Φεβ. «La sonnambula» (Η Υπνοβάτις) του Bellini με ελληνικά στοιχεία. Στον κεντρικό ρόλο της ηρωίδας Αμίνα η σοπράνο κ. Λάνδη, ενώ τον Elvino υποδυόταν ο μετέπειτα διάσημος τενόρος Ιωάννης Αποστόλου¹³².

Κυριακή, 18 Φεβ. «Μάρκος Μπότσαρης» του Καρρέρ¹³³.

128. Ό.π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 44/26.01.1885, όπως και στο ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 22/26.01.1885.

129. Βλ. το κείμενο της Ν. Κοντράρου-Ρασιά: «Ο ιδρυτής του πρώτου Ελληνικού μελοδράματος», *Ελευθεροτυπία* 11.08.2005, Α. Ξεπαπαδάκου: «“Μελόδραμα εις την Ελληνίδα φωνήν”. Ο Ελληνικός Μελοδραματικός Θίασος του Ιωάννη Καραγιάννη: Ένας περιπλανώμενος φορέας ελληνικότητας», *Διεθνές Μουσικολογικό Συνέδριο: Όψεις της ελληνικότητας στη μουσική*, 5-7 Μαΐου 2006 (ανακοίνωση), Σ. Ταουκάς: *Ιωάννης Καραγιάννης, ο ιδρυτής του πρώτου Ελληνικού Μελοδράματος*, Πειραιάς 2005.

130. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 32/04.02.1890 και αρ. φ. 33/05.02.1890.

131. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 35/07.02.1890 και αρ. φ. 36/08.02.1890.

132. Η κριτική της παράστασης στο ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 37/09.02.1890 και στο αρ. φ. 71/16/03.1890.

133. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 41/14.02.1890 και αρ. φ. 45/18.02.1890.

Τρίτη, 20 Φεβ.	Επανάληψη «Μάρκος Μπότσαρης» του Καρρέρ ¹³⁴ .
Πέμπτη, 22 Φεβ.	«Μπελμόντε και Κωνσταντζα» ή «Αρπαγή από το Σεράι», τρίπρακτο έργο με μουσική του Mozart ¹³⁵ .
Κυριακή, 25 Φεβ.	«Ο κουρέας της Σεβίλλης» του Rossini ¹³⁶ .
Τρίτη, 27 Φεβ.	«Κυρά Φροσύνη» του Καρρέρ ¹³⁷ .
Σάββατο, 3 Μαρ.	Επανάληψη «Ο κουρέας της Σεβίλλης» ¹³⁸ .
Δευτέρα, 5 Μαρ.	«Υποψήφιος Βουλευτής» του Σπ. Ξύνδα ¹³⁹ .
Τετάρτη, 7 Μαρ.	«Λουτσία Ντι Λάμερμουρ» του Donizetti ¹⁴⁰ .
Σάββατο, 10 Μαρ.	Επανάληψη «Λουτσία Ντι Λάμερμουρ» ευεργετική παράσταση για την «prima donna» κ. Λάνδη ¹⁴¹ .
Τετάρτη, 14 Μαρ.	Επανάληψη «La sonnambula» ¹⁴² .
Κυριακή, 18 Μαρ.	«Μπέτλη» του Donizetti, ευεργετική παράσταση για τον τενόρο Αποστόλου ¹⁴³ .
Δευτέρα, 19 Μαρ.	Στο Δημοτικό Θέατρο της πόλης ευεργετική παράσταση για την Ελληνική Αγαθοεργό Κοινότητα της Οδησού ¹⁴⁴ .

134. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 47/20.02.1890.

135. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 49/22.02.1890 και αρ. φ. 51/24.02.1890.

136. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 52/25.02.1890 και κριτική στο αρ. φ. 71/16.03.1890.

137. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 54/27.02.1890.

138. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 58/03.03.1890 και κριτική στο αρ. φ. 59/04.03.1890.

139. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 60/05.03.1890.

140. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 62/07.03.1890.

141. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 65/10.03.1890.

142. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 69/14.03.1890.

143. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 73/18.03.1890 και στο αρ. φ. 75/20.03.1890.

144. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 69/14.03.1890.

- Τετάρτη, 20 Μαρ. Επανάληψη «Μάρκος Μπότσαρης», ευεργετική παράσταση για τον χορό¹⁴⁵.
- Παρασκευή, 23 Μαρ. Η τελευταία ευεργετική παράσταση για τον Ιωάννη Καραγιάννη, 1) δεύτερη πράξη από τον «Κουρέα της Σεβίλλης», 2) δεύτερη και τρίτη πράξη από το «Fra Diavolo» του Auber και 3) τέταρτη πράξη από την «Κυρά Φροσύνη»¹⁴⁶.

1892

Την Κυριακή 16 Φεβρουαρίου, έφτασε από την Κωνσταντινούπολη στην Οδησό ο θίασος «Μένανδρος» υπό τη διεύθυνση του Διονυσίου Ταβουλάρη¹⁴⁷. Η εναρκτήρια παράσταση ήταν προγραμματισμένη για τις 23 Φεβρουαρίου στο θέατρο *Ρωσικόν*¹⁴⁸.

- Κυριακή, 23 Φεβ. «Άμλετ» του W. Shakespeare με τον πρωταγωνιστή Διονύσιο Ταβουλάρη και στο ρόλο της Οφηλίας τη Σοφία Ταβουλάρη¹⁴⁹.
- Τρίτη, 25 Φεβ. «Λησταιί» του F. Schiller¹⁵⁰.
- Κυριακή, 8 Μαρ. Τρίπρακτο κωμειδύλλιο «Η τύχη της Μαρούλας» του Δ. Κορομηλά με την Χαρίκλεια Αθανασοπούλου¹⁵¹.

145. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 75/20.03.1890

146. Ό. π., εφ. Οδ. Β., αρ. φ. 78/23/03.1890.

147. Βλ. εφ. *Οδессκiй Листокъ*, αρ. φ. 44/16.02.1892.

148. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 50/23.02.1892.

149. Η κριτική της παράστασης στο ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 52/25.02.1892. Βλ. Παράρτημα αρ. 11.

150. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 52/25.02.1892.

151. Η κριτική της παράστασης στο ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 64/10.03.1892. Βλ. Παράρτημα αρ. 12.

Τρίτη, 10 Μαρ. Συνέχεια «Τέλος της Μαρούλας» ή «Μπάριμπα Λινάρδος» του Δ. Κόκκου με τον Νικόλαο Ζάνο¹⁵².

1894

Δύο πληροφορίες σε διαφορετικές εφημερίδες της πόλης μαρτυρούν τη διαμονή αγνώστου ελληνικού θιάσου τον Οκτώβριο στην Οδησό. Το Σάββατο 1^η Οκτωβρίου, στο *Ρωσικόν*, παρουσιάστηκε το πεντάπρακτο δραματικό ειδύλλιο «Ο αγαπητικός της βοσκοπούλας» του Δ. Κορομηλά¹⁵³. Στις 17 Οκτωβρίου ανέβηκε το τρίπρακτο κωμειδύλλιο «Ο μπάριμπα Λινάρδος» του Δ. Κόκκου στο *Νέο θέατρο*¹⁵⁴. Η παράσταση κρίνεται θετικά στον τοπικό τύπο και αναφέρεται ότι για το επόμενο Σάββατο προγραμματίζεται παράσταση στο *Ρωσικόν*. Ο θιάσος σκόπευε να παραμείνει και άλλες δύο εβδομάδες αλλά δυστυχώς λόγω του θανάτου του τσάρου Αλέξανδρου Γ' Αλεξάνδροβιτς (1845-1894) από την δυναστεία Ρομάνοφ στις 20 Οκτωβρίου κηρύχθηκε πένθος και όλες οι θεατρικές εκδηλώσεις στη Ρωσία ακυρώθηκαν¹⁵⁵. Η θεατρική σεζόν ουσιαστικά νεκρώνεται για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.

1895-96

Στις 18 Νοεμβρίου φθάνει στην Οδησό από την Κωνσταντινούπολη η μεγάλη πρωταγωνίστρια του ελληνικού θεάτρου, η κ. Ευαγγελία Παρασκευοπούλου¹⁵⁶. Στο ίδιο χρονικό διάστημα ολοκληρώνει την περιοδεία του στην πόλη ο άγνωστος ελληνικός οπερετικός θιάσος και με τον εισερχόμενο θιάσο θα παραμείνει ο κ. Γεωργακόπουλος¹⁵⁷. Η εναρκτήρια παράσταση «Η κυρία με τας καμελίας» του Alexandre Dumas (υιού) ήταν προγραμματισμένη για το Σάββατο, 25 Νοεμβρίου, στο θέ-

152. Βλ. ό. π., εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 66/12.03.1892. Βλ. Παράρτημα αρ. 13.

153. Βλ. ό. π., εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 252/01.10.1894.

154. Βλ. εφ. *Οδесскія Новості*, αρ. φ. 3098/17.10.1894.

155. Ό. π., εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 3101/21.10.1894.

156. Βλ. εφ. *Οδесскій Листокъ*, αρ. φ. 299/18.11.1895.

157. Ό. π., εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 3470/22.11.1895.

ατρο *Ρωσικόν*¹⁵⁸. Οι Οδησσινοί είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν στην ίδια αίθουσα στο ρόλο της Μαργαρίτας Γκωτιέ δύο μεγάλες ντίβες της εποχής, τη Σάρα Μπερνάρ το 1881¹⁵⁹ και την Ελεονόρα Ντούζε δέκα χρόνια αργότερα¹⁶⁰, και να αξιολογήσουν την απόδοση της Ελληνίδας ηθοποιού στον περιβόητο ρόλο. Λόγω της αρρώστιας της πρωταγωνίστριας όμως η παράσταση αναβλήθηκε για πέντε μέρες¹⁶¹. Ο θίασος έδωσε εναλλάξ σειρά παραστάσεων στο διάστημα από τις 30 Νοεμβρίου μέχρι τις 27 Ιανουαρίου, μοιράζοντας το θεατρικό χώρο με ρωσικό περιόδευοντα θίασο από τη Μόσχα. Παίχθηκαν οι παρακάτω παραστάσεις:

- Πέμπτη, 30 Νοεμ. Πεντάπρακτο δράμα «Η κυρία με τας καμελίας» του A. Dumas (υιού)¹⁶². Στον κεντρικό ρόλο η Ευαγγελία Παρασκευοπούλου με συμπρωταγωνιστές τους Β. Αργυρόπουλο και Γ. Ν. Πεζόδρομο. Η γνωστή Ελληνίδα ηθοποιός πήρε καλές κριτικές στον τοπικό τύπο, που λαχταρούσε να την δει στο ρόλο της «Μήδειας»¹⁶³.
- Σάββατο, 9 Δεκ. Πεντάπρακτο δράμα «Το ένσαρκον άγαλμα»¹⁶⁴ του L. Cicconi και μονόπρακτο του Ταβουλάρη¹⁶⁵.

158. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 302/21.11.1895, ίδια εφ. αρ. φ. 306/25.11.1895, όπως και στο ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 3473/25.11.1895.

159. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 191/13.11.1881.

160. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 160/23.07.1891.

161. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 307/26.11.1895 και ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 3475/28.11.1895.

162. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 310/30.11.1895 και ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 3477/30.11.1895.

163. Οι κριτικές της παράστασης στο ό. π. εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 311/01.12.1895 όπως και στο ό. π., Οδ. Λ., αρ. φ. 312/02.12.1895. Βλ. Παράρτημα αρ. 14 και 15.

164. Η κριτική της παράστασης στο ό. π. εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 321/12.12.1895. Βλ. Παράρτημα αρ. 16.

165. Ό. π., Οδ. Λ., αρ. φ. 318/09.12.1895.

- Τετάρτη, 13 Δεκ. Τετράπρακτο «Δαλιδά»¹⁶⁶ του Ο. Feuillet και η μονόπρακτη ιταλική κωμωδία «Ο κρυψώνας»¹⁶⁷.
- Σάββατο, 16 Δεκ. Πεντάπρακτο δράμα «Φρου-Φρου» των Η. Meilhac και L. Halévy και το μονόπρακτο «Ο κρυψώνας»¹⁶⁸.
- Παρασκευή, 22 Δεκ. Πεντάπρακτο δράμα «Φαύστα» του Δ. Βερναρδάκη¹⁶⁹. Συμμετέχουν η Ε. Παρασκευοπούλου, ο Ν. Πεζοδρόμος και ο Γεωργακόπουλος¹⁷⁰.
- Δευτέρα, 25 Δεκ. Πεντάπρακτο δραματικό ειδύλλιο «Η Γκόλφω» του Σ. Περεισιάδη¹⁷¹. Συμμετέχουν η Ε. Παρασκευοπούλου, και οι Νίκας, Γεωργιάδης και Γεωργακόπουλος¹⁷².
- Σάββατο, 30 Δεκ. Πρώτα ανακοινώθηκε στον τύπο ότι θα παιχθεί η τραγωδία «Μερόπη» του Δ. Βερναρδάκη¹⁷³. Τελικά ανέβηκε το δράμα «Η Δούκισσα των Αθηνών» του Κλ. Ραγκαβή¹⁷⁴ και το μονόπρακτο «Ερωτικά συνεντεύξεις»¹⁷⁵ του Ταβουλάρη¹⁷⁶, ευεργετική

166. Η κριτική της παράστασης στο *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 3491/15.12.1895. Βλ. Παράρτημα αρ. 17.

167. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 321/12.12.1895 και *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 3489/13.12.1895.

168. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 325/16.12.1895 και *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 3491/15.12.1895.

169. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 330/21.12.1895 και *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 3498/22.12.1895.

170. Η κριτική της παράστασης στο *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 3500/24.12.1895. Βλ. Παράρτημα αρ. 18

171. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 334/25.12.1895.

172. Η κριτική της παράστασης στο *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 3502/28.12.1895. Βλ. Παράρτημα αρ. 19.

173. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 335/28.12.1895.

174. Βλ. Σιδέρης, *ό. π.*, σσ. 63-64.

175. Το μονόπρακτο είναι του Henri Bocage. Βλ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου (2002), *ό. π.*, σ. 163.

176. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Λ.*, αρ. φ. 337/30.12.1895 και *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 3504/30.12.1895.

- παράσταση για τους ηθοποιούς Ελπινίκη, Ευαγγελία και Παντέλη Ρούσου.
- Τετάρτη, 3 Ιαν. «Σκλάβα» του Σπυρ. Περεσιάδη και το γαλλικό μονόπρακτο «Τυχοδιώκτης»¹⁷⁷, ευεργετική παράσταση για τους ηθοποιούς Φερεντίνο, Θ. Γλαρούδη και Δ. Γεωργακόπουλο.
- Σάββατο, 6 Ιαν. «Γαλάτεια» του Σπ. Βασιλειάδη και μονόπρακτο του Ταβουλάρη, ευεργετική παράσταση για τους ηθοποιούς Νικόλαο Πεζοδρόμο και Αντώνιο Νίκα¹⁷⁸.
- Τετάρτη, 8 Ιαν. Οπερέτα «Donna Juanita» του F. von Suppé ευεργετική παράσταση για ενίσχυση της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας¹⁷⁹.
- Σάββατο, 13 Ιαν. «Αδριανή Λεκουβρέρ» των E. Scribe και E. Legouvé, ευεργετική παράσταση για την Ευαγγελία Παρασκευοπούλου¹⁸⁰.
- Σάββατο, 20 Ιαν. «Αρχισιδηρουργός» του G. Ohnet και το «L'avocat pédicure», ευεργετική παράσταση για τον ηθοποιό Παναγιώτη Παπαδόπουλο¹⁸¹.
- Σάββατο, 27 Ιαν. «Μήδεια» τραγωδία του Giovanni-Batista Niccolini¹⁸².

177. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 2/3.1.1896.

178. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 05/06.01.1896.

179. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 08/10.01.1896.

180. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 11/13.01.1896.

181. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 18/20.01.1896.

182. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 25/27.01.1896.

1899

Τρίτη, 9 Φεβ.

Ο ιταλικός θίασος, στον οποίο συμμετείχε ο Έλληνας τενόρος Ιωάννης Αποστόλου, έδωσε στο Δημοτικό θέατρο της πόλης την όπερα «Carmen» του Georges Bizet, ευεργετική παράσταση για την ενίσχυση της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας¹⁸³.

Παράρτημα: επιλογή ρωσικών κριτικών σε μετάφραση

1) *Одесскій Вѣстникъ*, αρ. 34, Σάββατο, 11 Φεβρουαρίου 1884

Ελληνικό θέατρο. Στις 8 Φεβρουαρίου στο θέατρο «Μαρίνσκι» παίχθηκε το πεντάπρακτο έργο *Λεωνίδα εν Θερμοπύλαις και οι 300 Σπαρτιάτες*. Το έργο, που είχε προσελκύσει το πολυάριθμο κοινό, επέτυχε χάρη στην πιστή υποκριτική των καλλιτεχνών. Ενθουσιώδες χειροκρότημα απέσπασε ο ταλαντούχος ηθοποιός Χριστοφορίδης στο δύσκολο ρόλο του Λεωνίδα. Στο τέλος του έργου οι θεατές τον δαφνοστεφάνωσαν. Καλοί και ειλικρινείς στους ρόλους τους ήταν και η κυρία Χαλκιοπούλου, ο Ατρείδης και ο Παπαδόπουλος. Η ελληνική διασπορά αντιμετώπισε με συμπάθεια τους συμπατριώτες τους έχοντας ευμενή διάθεση προς τους καλλιτέχνες.

2) *Одесскій Вѣстникъ*, αρ. φ. 249, Κυριακή, 11 Νοεμβρίου 1884

Ελληνικό θέαμα. Την προηγούμενη Τετάρτη ο ελληνικός δραματικός θίασος υπό την διεύθυνση των Χαλκιοπούλου και Καρδοβίλλη έδωσε την πρώτη παράσταση στο Σύλλογο των τεχνιτών και βιομηχάνων. Αυτός ο θίασος που έπαιζε και πέρυσι στην Οδησό, τώρα εμπλουτίζεται με καινούργια πρόσωπα που με την καλή υποκριτική τους εντυπωσίασαν τους θεατές. Εκτός από τους ταλαντούχους κύριο και κυρία Χαλκιοπούλου, στο έργο έκαναν ντεμπούτο ο κ. Καρδοβίλλης και ο κ. Δαβίλας που έπαιζαν εξαιρετικά τους ρόλους τους, καθώς και οι υπόλοιποι του θιάσου.

183. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 32/04.02.1899.

Διακρίθηκε και η κυρία Κωνσταντινοπούλου, που τραγούδησε μελωδικά με όμορφη, εύηχη φωνή τα τραγούδια του βοντβίλ. Σήμερα πρωτοεμφανίζεται ο καλλιτέχνης κ. Τασσόγλου.

3) *Одесскій Вѣстникъ*, αρ. φ. 252, Παρασκευή, 16 Νοεμβρίου 1884

Ελληνικός δραματικός θίασος υπό τη διεύθυνση των Χαλκιοπούλου και Καρδοβίλλη με συμμετοχή του κ. Τασσόγλου έδωσε την Τέταρτη 14 Νοεμβρίου δύο παραστάσεις, την *Ανεμιά του θείου της* και την *Βαβυλωνία*, με πολλούς συμμετέχοντες. Το κοινό γελούσε συνεχώς εγκάρδια, επιβραβεύοντας τους καλλιτέχνες με το χειροκρότημά του για τη θαυμάσια υποκριτική και το ζωηρό χιούμορ. Η τοπική ελληνική κοινότητα στο πλήρες θέατρο πρόσθεσε και καρέκλες. Ο κύριος Τασσόγλου στην κωμωδία *Βαβυλωνία* υποδυόταν το ρόλο του ανατολίτη, και λόγω της λεπτεπίλεπτης, αλλά δεξιοτεχνικής ερμηνείας του κέρδισε την κολακευτική κριτική της εφημερίδας.

4) *Одесскій Вѣстникъ*, αρ. φ. 257, Παρασκευή, 23 Νοεμβρίου 1884

Ελληνικό θέατρο. Προχθές ο ελληνικός δραματικός θίασος έδωσε τον *Οθέλλο* του Σαίξπηρ. Όπως είναι γνωστό ο κεντρικός ρόλος είναι πολύ απαιτητικός και για αυτό τον κατορθώνουν μόνο οι ηθοποιοί της πρώτης κατηγορίας. Ο κύριος Τασσόγλου ως Οθέλλος ξεπέρασε όλες μας τις προσδοκίες. Σε όλες τις πέντε πράξεις ήταν φυσικός, με αίσθηση και των πιο λεπτών αποχρώσεων του ήρωα. Σε κορυφαίες σκηνές δημιουργούσε βαθιές και συγκινητικές στιγμές. Ο ταλαντούχος ηθοποιός που υποδυόταν αρκετούς ρόλους παραμένει αμίμητος.

Στο σημείο αυτό πρέπει να κάνω μία παρατήρηση. Το θέαμα ξεκίνησε πολύ αργά, στις 8.15 και τελείωσε στη 1 τα μεσάνυχτα. Οι παραστάσεις πάντως πρέπει να τελειώνουν γύρω στις 12, όχι αργότερα.

5) *Одесскій Вѣстникъ*, αρ. φ. 263, Παρασκευή, 30 Νοεμβρίου 1884

Στο «Νέο θέατρο» στις 28 Νοεμβρίου η παράσταση του ελληνικού δραματικού θιάσου προσέλκυσε πολλούς θεατές. Ανέβηκε το δράμα *Η κυρά Φροσύνη* και οι κεντρικοί ρόλοι εκτελούνταν από την κυρία Χαλκιοπούλου και τον κ. Τασσόγλου. Η πρωταγωνίστρια είναι αρκετά ταλαντούχα και επιδέξια ηθοποιός, ενώ ένα μπράβο αξίζει ο κ. Τασσόγλου για το ρόλο του Αλή πασά. Απεικόνιζε πιστά τον βίαιο, ανεξέλεγκτο

τύραννο της παλαιάς Ελλάδας. Ο κ. Δαβίλας στο ρόλο του γέρου εμπόρου ήταν τυπικός και επικράτησε ως κωμικός ηθοποιός. Και οι υπόλοιποι του θιάσου ήταν καλοί. Εξαιρετικό ήταν και το βοντβίλ με τίτλο *Είναι τρελλή* που δόθηκε στο τέλος.

6) *Οδесскія Новості*, αρ. φ. 5, Πέμπτη, 6 Δεκεμβρίου 1884

Θέατρο «Ρωσικόν». Οι παραστάσεις του ελληνικού θιάσου στο «Ρωσικόν» προσελκύουν σταθερά το ελληνικό κοινό που πάντα με θερμό χειροκρότημα αποδέχεται τους καλλιτέχνες. Αύριο για δεύτερη φορά, καθώς το ζήτησε το κοινό θα ανέβει *Η Κυρά Φροσύνη ή Αλή πασάς*. Αυτό το έργο είχε μεγάλη επιτυχία στα αθηναϊκα θεατρα και στην Οδησό. Για πρώτη φορά παρουσιάστηκε στο σύλλογο των τεχνιτών και βιομηχάνων, σε πλήρη αίθουσα και με μεγάλη επιτυχία. Στο τέλος θα ανέβει η μονόπρακτη κωμωδία *Αγροικογιάννης*.

7) *Οδесскія Новості*, αρ. φ. 7, Κυριακή, 9 Δεκεμβρίου 1884

Ελληνικό θέατρο. Την Παρασκευή, στη σκηνή του θεάτρου «Ρωσικόν», ο ελληνικός καλλιτεχνικός θιάσος ανέβασε για δεύτερη φορά το δράμα *Κυρά Φροσύνη και Αλή Πασάς*. Η υπόθεση απεικονίζει την πραγματικότητα περιγράφοντας την τουρκική αυθαιρεσία. Το δράμα είναι γραμμένο σε όμορφη γλώσσα και είναι αρκετά παραστατικό. Οι ηθοποιοί έπαιζαν εξαιρετικά και μετά από κάθε σκηνή επιβραβεύονταν με διαρκές χειροκρότημα. Ιδιαίτερα ξεχώρισε η κυρία Χαλκιοπούλου στο ρόλο της Φροσύνης, της βασανισμένης ηρωίδας, χρησιμοποιώντας όλα τα καλλιτεχνικά μέσα. Ο κ. Τασσόγλου στο ρόλο του Αλή πασά ξεπέρασε όλες τις προσδοκίες. Ο κ. Καρδοβίλλης στο ρόλο του εραστή της Φροσύνης κέρδισε αμέσως το ενδιαφέρον του κοινού, ειδικά στους μονολόγους που αντικρίζει την πνιγμένη Φροσύνη, καθώς και στη σκηνή του θανάτου. Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες ήταν ικανοποιητικοί χωρίς να αλλοιώνουν το σχήμα. Το κωμικό ντουέτο στο έργο *Φαντασιόπληκτοι δικηγόροι* έπαιζαν θαυμάσια ο κ. Ατρείδης και ο κ. Παπαδοπούλου. Στο τέλος ανέβασαν και τη μονόπρακτη κωμωδία *Αγροικογιάννης*, όπου τον πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιζε ο κ. Χαλκιοπούλος προκαλώντας ξεκαρδιστικό γέλιο, φαιδρύνοντας το κοινό μετά από το θλιβερό τραγικό δράμα. Ο κ. Χαλκιοπούλος είναι πάνω από όλα κωμικός ηθοποιός, ένα

σπάνιο ταλέντο της ελληνικής σκηνής. Την Δευτέρα 10 Δεκεμβρίου παρουσιάζεται για πρώτη φορά το πεντάπρακτο δράμα *Αθανάσιος Διάκος*.

8) *Одесскія Новості*, αρ. φ. 11, Πέμπτη, 13 Δεκεμβρίου 1884

Ελληνικό θέατρο. Τη Δευτέρα 10 Δεκεμβρίου, ο ελληνικός θίασος παρουσίασε την παράσταση *Αθανάσιος Διάκος*. Το θεατρικό αυτό έργο είναι ένα από τα καλύτερα του ελληνικού σκηνικού ρεπερτορίου. Το παίξιμο των ηθοποιών ήταν πολύ καλό, αλλά δυστυχώς το θέατρο ήταν σχεδόν άδειο. Συμβουλευώ την τοπική ελληνική παροικία να δώσει το παρόν υποστηρίζοντας το θίασο, ειδικά όταν παρουσιάζει έργα ιστορικού χαρακτήρα με τόσο καλούς ηθοποιούς.

9) *Одесскія Новості*, αρ. φ. 29, Πέμπτη, 10 Ιανουαρίου 1885

Ελληνικό θέατρο. Το Σάββατο 12 Ιανουαρίου, στη σκηνή του θεάτρου «Ρωσικόν» διεξάγεται η ευεργετική παράσταση για την ηθοποιό κυρία Χαλκιοπούλου. Θα παρουσιασθεί το γνωστό δράμα *Μήδεια*, καθώς και η μονόπρακτη κωμωδία *Θ' αυτοκτονήσω*. Το ρόλο της Μήδειας ενσαρκώνει η κυρία Χαλκιοπούλου, η οποία πάντα με μεγάλη επιτυχία παίζει αυτό το δύσκολο ρόλο. Δεν αμφιβάλλουμε ότι και αυτήν την φορά θα ανταποκριθεί στις προσδοκίες μας. Με πολύ συμπάθεια την αποδέχεται η τοπική ελληνική παροικία, κάτι που φαίνεται και από την εξάντληση των εισιτηρίων. Ο κ. Σταριτσκίγ προς τιμήν της πρότεινε ευγενικά τη συμμετοχή της χορωδίας του, για να παρουσιάσει μερικά νούμερα από την όπερα *Κοζάκοι πέρα από το Δούναβη* (Запорожцы за Дунаєм). Πάντως τούτο το βράδυ υπόσχεται μεγάλο ενδιαφέρον.

10) *Одесскія Новості*, αρ. φ. 34, Τρίτη, 15 Ιανουαρίου 1885

Ελληνικό θέατρο. Η ευεργετική παράσταση για την ηθοποιό Χαλκιοπούλου που πραγματοποιήθηκε το Σάββατο 12 Ιανουαρίου, στο θέατρο «Ρωσικόν» πέρασε με μεγάλη επιτυχία. Το θέατρο ήταν πλήρες και την πρωταγωνίστρια εκφωνούσαν μετά από κάθε σκηνή. Οι θεατές τής χάρισαν δύο λουλουδοστέφανα, μερικές ανθοδέσμες και ένα βραχιόλι.

11) *Одесскій Листокъ*, αρ. φ. 52, Τρίτη, 25 Φεβρουαρίου 1892

Στην Οδησό έφτασε ο ελληνικός δραματικός θίασος «Μένανδρος» υπό την διεύθυνση του Δ. Ταβουλάρη και έδωσε την πρώτη παράσταση

στις 23 Φεβρουαρίου στη σκηνή του θεάτρου «Ρωσικόν». Για το ντεμπούτο επέλεξαν τον *Άμλετ* του Σαίξπηρ. Παρά τις εξαιρετικά δυσμενείς καιρικές συνθήκες, το θέατρο ήταν πλήρες, με περισσότερους θεατές από την ελληνική κοινότητα. Τη μεγαλύτερη προσοχή, από όλον τον πολυάριθμο θίασο, αποσπούσε ο Διονύσιος Ταβουλάρης στο ρόλο του *Άμλετ*, που με μεγάλη δεξιοτεχνία χειριζόταν την σχέση του με τους ρόλους. Σπάνια ικανότητα και πολύ λεπτή και βαθειά κατανόηση των πραγμάτων. Στο ρόλο της Οφηλίας ήταν η Σ. Ταβουλάρη που έπαιζε όμορφα με καλή ορθοφωνία και μιμητική. Και οι υπόλοιποι ήταν καλοί στους ρόλους τους, όπως εκείνοι του βασιλιά, της βασίλισσας, κτλ. Το κοινό με θορυβώδες χειροκρότημα βράβευσε την προσπάθειά τους.

12) *Οδесκκiй Листокъ*, αρ. φ. 64, Τρίτη, 10 Μαρτίου 1892

Την Κυριακή στο θέατρο «Ρωσικόν» ο ελληνικός δραματικός θίασος ανέβασε την κωμωδία *Η τύχη της Μαρούλας ή Περιπέτειες της Μαρούλας*. Το θέατρο ήταν γεμάτο με Έλληνες της διασποράς. Καταπληκτικός ήταν ο κ. Ζάνος στο ρόλο του μπάρμπα Λινάρδου που προκάλεσε στο κοινό ξεκαρδιστικά γέλια μέχρι κλαμάτων. Στο ρόλο της Μαρούλας η κ. Αθανασοπούλου είχε καλή προφορά, ευχάριστη φωνή και όμορφη μιμητική. Είναι προικισμένη και με ευγενή εμφάνιση. Οι υπόλοιποι καλλιτέχνες ήταν σωστοί και συνέβαλαν στην επιτυχία του έργου. Τα εθνικά τραγούδια και ο χορός είχαν πολύ ενδιαφέρον. Σε όλη τη διάρκεια της παράστασης το κοινό τους χειροκροτούσε θερμά. Σήμερα θα ανέβει το *Τέλος της Μαρούλας*.

13) *Οδесκκiй Листокъ*, αρ. φ. 66, Πέμπτη, 12 Μαρτίου 1892

Το *Τέλος της Μαρούλας* είχε την ίδια επιτυχία, όπως και προηγουμένως το *Η τύχη της Μαρούλας*. Συγκέντρωσε πολλούς θεατές. Στον κεντρικό ρόλο του μπάρμπα Λινάρδου ήταν ο κ. Ζάνος, συνεπής και επιδέξιος στο παίξιμό του. Άρτιος καλλιτεχνικά ήταν στη δεύτερη σκηνή, όπου με πίκρα επέκρινε την κόρη του (κυρία Αθανασοπούλου) για την ελεύθερη συμπεριφορά της. Πολύ καλή ήταν στο ρόλο της Μαρούλας μοδίστρας η κυρία Αθανασοπούλου που ερμήνευσε τον αρκετά δύσκολο ρόλο της με κατανόηση και ειλικρίνεια. Κάθε εμφάνισή της προκαλούσε το χειροκρότημα. Τα εθνικά τραγούδια και ο χορός μερικές φορές μετά από απαίτηση του κοινού επαναλαμβάνονταν.

14) *Одесскіѹ Листокъ*, αρ.φ. 311, Παρασκευή, 1 Δεκεμβρίου 1895

Στο πρώτο θέαμα η Ελληνίδα ηθοποιός κυρία Παρασκευοπούλου γέμισε σχεδόν όλο το θέατρο και είχε μεγάλη επιτυχία. Η καλλιτέχνιδα έπαιξε πολύ καλά το ρόλο της Μαργαρίτας Γκωτιέ, δημιουργώντας συγκινητικές και πρωτότυπες στιγμές. Πρόκειται χωρίς αμφιβολία, για μία ταλαντούχα ηθοποιό που πειραματίζεται με τους ρόλους της. Σίγουρα θα έχει πολύ ενδιαφέρον, όπως λένε, να τη δούμε στη *Μήδεια*, ένα ρόλο της αρχαίας ελληνικής παράδοσης.

15) *Одесскіѹ Листокъ*, αρ. φ. 312, Σάββατο, 2 Δεκεμβρίου 1895

Στο θέατρο «Ρωσικόν» στις 30 Νοεμβρίου παίχθηκε η πρώτη ελληνική παράσταση με πρωταγωνίστρια την κυρία Παρασκευοπούλου που φθάνει στην Οδησό από την Κωνσταντινούπολη. Η πρωταγωνίστρια κυρία Παρασκευοπούλου έχει κάτι ιδιαίτερο που η μοίρα χαρίζει σε λίγους εκλεκτούς: μία εσωτερική φωτιά, που όλα θερμαίνει και παντού διεισδύει. Προικισμένη με αυτή τη «σπίθα Θεού», ένα δώρο της φύσης που πιστεύω όλοι συνειδητοποιούν, εξάπτει την συμπάθεια όλου του κοινού. Το παίξιμο της κυρίας Παρασκευοπούλου δεν περιέχει σημάδια επιτήδευσης και ακαλαισθησίας.

Αρχικά στη σκηνή του θεάτρου «Ρωσικόν» στο δράμα *La dame aux camellias* του Α. Dumas το κοινό αποδέχθηκε ομόφωνα την κυρία Ε. Παρασκευοπούλου με θορυβώδες χειροκρότημα, ενώ στη συνέχεια επιβράδυνε την παράσταση διαρκώς ενθαρρύνοντας την πρωταγωνίστρια, η οποία γινόταν όλο και καλύτερη. Το παίξιμό της ήταν εξαιρετικά δυναμικό, με λάμψη, καλλιτεχνικές κορυφώσεις και υπερβολές. Το σύνολο αξίζει το μπράβο. Ήταν φανερό ότι οι καλλιτέχνες είχαν σκεφθεί και διεισδύσει σε κάθε πτυχή του ρόλου τους.

16) *Одесскіѹ Листокъ*, αρ. φ. 321, Τρίτη, 12 Δεκεμβρίου 1895

Το Σάββατο στο θέατρο «Ρωσικόν» η διάσημη Ελληνίδα ηθοποιός κυρία Παρασκευοπούλου παρουσίασε το δράμα *Το ένσαρκον άγαλμα* του Cicconi, γραμμένο με δεξιοτεχνία και γνώση των σκηνικών μέσων.

Το ρόλο της ηρωίδας μπαλαρίνας Σοφί η κυρία Παρασκευοπούλου ενσάρκωσε με το έμφυτο ταλέντο της, με καταπληκτικό ρεαλισμό και καλλιτεχνική αίσθηση. Η τρίτη πράξη αποτελεί το αριστούργημα της

σκηνικής εκτέλεσης: έκφραση, χειρονομίες, βαθιά κατανόηση του κειμένου, καταπληκτική ορθοφωνία, αλλαγή της διάθεσης, ανάμειξη διαφορετικών συναισθημάτων της συγχυσμένης ψυχής της Σοφί - όλα αυτά μεταδόθηκαν με συναρπαστική δύναμη.

Σε γενικές γραμμές, το Σάββατο, όλος ο θίασος έπαιζε με ενθουσιασμό και το έργο ανέβηκε με πολύ προσοχή. Η αίθουσα δεν ήταν γεμάτη. Η κυρία Παρασκευοπούλου θα μείνει για ακόμη 7 παραστάσεις.

17) *Οδесскія Новості*, αρ. φ. 3491, Παρασκευή, 15 Δεκεμβρίου 1895

Ελληνικό θέαμα. Το δράμα *Δαλιδά* συγκέντρωσε σχετικά λίγο κόσμο και πρέπει να παραδεχθούμε ότι αρχικά οι πλούσιοι Έλληνες δεν ανταποκρίθηκαν καθόλου στους καλλιτέχνες ομογενής τους.

Χωρίς αμφιβολία ο παλμός της παράστασης είναι η ταλαντούχα κυρία Παρασκευοπούλου, η οποία δημιούργησε έναν τύπο που δεν μοιάζει καθόλου στον τύπο της Μαργαρίτας Γκωτιέ. Πάντως είναι κατόρθωμα δύο όμοιοι χαρακτήρες να παρουσιάζονται με διαφορετικό τρόπο. Η κυρία Παρασκευοπούλου το κατάφερε με την ξεχωριστή υποκριτική της τέχνη, κάνοντας ραγδαίες αλλαγές στη ψυχосύνθεση του χαρακτήρα. Με κέφι, αισθητική και μέτρο η καλλιτέχνιδα δημιουργούσε το ρόλο της πάντοτε σύμφωνα με το χαρακτήρα της ηρωίδας, καθώς και με τους κανόνες της κοινωνίας. Η καθαρή και ισχυρή προφορά, καθώς και η άνεση στο παίξιμο δίνουν ένα ξεχωριστό υποκριτικό αποτέλεσμα στις προσπάθειες της κυρίας Παρασκευοπούλου.

Το Σάββατο θα ανέβει το γνωστό δράμα *Φρου-Φρου* των Meilhac και Halévy.

Π. Λ.

18) *Οδесскія Новості*, αρ. φ. 3500, Κυριακή, 24 Δεκεμβρίου 1895

Ελληνικό θέαμα. Το δράμα *Φάυστα*, γραμμένο από τον Έλληνα συγγραφέα Βερναρδάκη, που παρουσίασε ο ελληνικός καλλιτεχνικός θίασος, παρά τις σκηνικές ατέλειες, είχε μεγάλη επιτυχία. Τα ελαττώματα της νεοελληνικής δραματουργίας ήταν οι πολύ εκτενείς πληκτικοί μονόλογοι, οι μακροσκελείς διάλογοι, η επανάληψη των γεγονότων, καθώς και η έλλειψη της δράσης.

Παρά τις αξιόλογες προσπάθειες των εκτελεστών, οι σημαντικές στιγμές δυστυχώς χάθηκαν για τους θεατές ...

19) *Одесскія Новості*, αρ. φ. 3502, Πέμπτη, 28 Δεκεμβρίου 1895

Ελληνικό θέαμα. Το έργο *Γκόλφω* ζωντάνεψε στο ελληνικό κοινό την ανάμνηση της ζωής των ποιμένων. Η υπόθεση δεν προσφέρει τίποτα καινοτόμο: μία χωριατοπούλα αγαπά παράφορα έναν όμορφο νέο, ο οποίος ήδη έχει δώσει το λόγο και την καρδιά του σε μία πλούσια κόρη. Η Γκόλφω πιστή στον έρωτά της αυτοκτονεί, ενώ ο νεαρός τη στιγμή του γάμου μαθαίνει για το θάνατο της Γκόλφως και αφαιρεί τη ζωή του.

Το έργο είναι γραμμένο με ζωντάνια και δεξιοτεχνία. Οι αγροτικές αποχρώσεις και η χαρακτηριστική διάλεκτος θυμίζουν τα δικά μας δράματα από την Μαλορωσία που έχουν έντονη δράση και διάφορους κοινούς τύπους. Σημειώθηκαν εξαιρετικές επιδόσεις λόγω του καλού θιάσου. Η κυρία Παρασκευοπούλου, όπως στο ξένο ρεπερτόριο, έτσι και στο εγχώριο σφύζει από ζωή. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι κυρίως πρωταγωνιστεί σε ρόλους της γαλλικής δραματουργίας, αλλά και εδώ καλλιτεχνικά ενσάρκωσε την χωριατοπούλα, ως κόρη απλή, αφελή, ανιδιοτελή, πιστή στον έρωτά της, συγκινώντας το κοινό με κάθε κίνηση και κάθε λέξη. Από τους άνδρες ξεχώρισαν οι Γεωργιάδης, Νίκας και Γεωργακόπουλος, καθώς και οι άλλοι που φορούσαν την εθνική στολή, την «φουστανέλα». Η υποκριτική τους είχε συναισθηματική χροιά, ενέργεια και άνεση. Όλα ήταν συναρπαστικά, ενώ οι ηθοποιοί φαίνονταν «κομψοί» μέσα από την χωριάτικη αφέλειά τους και τα εθνικά ενδύματά τους. Και στο τέλος ρωτούσα όλους: Γιατί εσείς οι Έλληνες ανεβάζετε τα γαλλικά έργα, αφού έχετε τόσο θαυμάσια εγχώρια παραγωγή;

Μετά το 1900

Οι ελληνικοί θίασοι χρησιμοποιούσαν σπάνια για τις παραστάσεις τους, λόγω των αυστηρών κανονισμών,¹⁸⁴ το «παραμυθένιο» *Δημοτικό θέατρο* της Οδησσού. Διαθέσιμες για τους ντόπιους και περιοδεύοντες θιάσους στις αρχές του 20^{ου} αιώνα είναι οι άλλες θεατρικές αίθουσες στο κέντρο της πόλης, όπως στην οδό των Ελλήνων το *Ρωσικόν* (Руский драматический театр)¹⁸⁵, ή στην οδό των Εβραίων η μικρή και άβολη σκηνή του *Νέου θέατρου* (Новый театр), την οποία εγκαινίασε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Σύλλογος των τεχνιτών¹⁸⁶. Το 1892 άρχισε να χρησιμοποιείται, ως θερινή αίθουσα, ο έβδομος σταθμός του τρένου, ενώ από την 10^η Οκτωβρίου, της ίδιας χρονιάς, άνοιξε τις πόρτες της και η *Βλαγκορόνιε Σόβρανιε* (Народная аудитория), την οποία χρησιμοποιούσε ως χώρο για τις εκδηλώσεις της η Ελληνική Αγαθοεργός Κοινότητα¹⁸⁷. Σε μικρή απόσταση βρισκόταν η γερμανική λέσχη *Αρμονία* (Гармония), η οποία όμως κατεδαφίστηκε. Το 1903 στο καινούργιο ανεγειρόμενο κτήριο δημιουργήθηκε μία αίθουσα με 600 θέσεις που έλαβε το όνομα της παλαιάς λέσχης. Αυτήν την αίθουσα χρησιμοποιούσαν πολωνικοί και ελληνικοί περιοδεύοντες θίασοι¹⁸⁸. Σε πάροδο της Ντερμπασόβσκαγια στεγάστηκε η ελληνική λέσχη *Ομόνοια*, ενώ στο ισόγειο του κτηρίου της Ελληνεμπορικής Σχολής το *Μικρό θέατρο* (Малый театр), που από την έναρξή του έγινε «δημοφιλές με το διαλεχτό του ρεπερτόριο σύγχρονων Ρώσων και ξένων δραματουργών»¹⁸⁹. Στους ανωτέρω αναφερόμενους θεατρικούς χώρους ανεβάζονται και τα ελληνικά έργα ή εμφανίζονται έλληνες καλλιτέχνες στο διάστημα 1900-1914.

184. Θεατές ήταν αποκλειστικά άνθρωποι από το χώρο της αριστοκρατίας και της μπουρζουαζίας. Στα ταμεία έκαναν αυστηρή επιλογή του κοινού και η διοίκηση του θεάτρου είχε άκαμπτα κοινωνικά κριτήρια για την πολυπόθητη άδεια. Βλ. Γολοτα, *ό.π.*, σ. 65, καθώς και Максименко, *ό.π.*

185. Βλ. Γολοτα, *ό.π.*, σσ. 57-60.

186. Βλ. *ό.π.*, σ. 70.

187. Βλ. *ό.π.*, σ. 68.

188. Βλ. *ό.π.*, σ. 70.

189. Βλ. Μ. Καραβία: *Οδησός. Η λησμονημένη πατρίδα*, Αθήνα 1998, σσ. 49-50.

1901

Ο Ιωάννης Αποστόλου, ελληνικής καταγωγής λυρικός οξύφωνος με διεθνή καριέρα, πρωταγωνιστούσε κατά τον Ιανουάριο και το Φεβρουάριο στο *Δημοτικό θέατρο* της Οδησσού στις όπερες των Ruccini¹⁹⁰, Tschaiikowsky¹⁹¹, Μαρτ, Catalani κτλ.¹⁹². Από την Οδησσό αναχώρησε για άλλες πόλεις του Ρωσικού Νότου¹⁹³, όπως το Ταγκανρόγκ¹⁹⁴, το Ροστόβ¹⁹⁵ και το Κισνόβιο, όπου συνεργαζόταν με την Ζ. Δ. Καλαφάτη¹⁹⁶. Πιθανόν να επισκέφθηκε και την Κωνσταντινούπολη¹⁹⁷.

1902

Την Πέμπτη 3 Ιανουαρίου, καταφθάνει στην Οδησσό ένας ελληνικός θίασος με την πρωταγωνίστρια κ. Αθηνά Καρδοβίλλη. Το ίδιο βράδυ, στο *Νέο θέατρο*, ανέβηκε το δραματικό ειδύλλιο «Γκόλφω» του Σπ. Περεσιάδη, καθώς και η μονόπρακτη κωμωδία «Το φίλημα»¹⁹⁸.

Ο Ιωάννης Αποστόλου¹⁹⁹ εμφανίζεται από τις αρχές του Δεκεμβρίου σε όπερες στο *Δημοτικό θέατρο* της Οδησσού²⁰⁰. Στα μέλη της ιταλικής όπερας ήταν και το ελληνικής καταγωγής ζεύγος Κοκκίνη²⁰¹.

190. Βλ. ρωσική εφ. *Одесскія Новості* αρ. φ. 5185/16.01.1901, καθώς και το θριαμβικό άρθρο στην *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5186/17.01.1901.

191. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5208/09.02.1901.

192. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5210/11.02.1901.

193. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5197/27.01.1901.

194. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5214/14.02.1901.

195. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5209/09.02.1901, καθώς και *ό. π.* εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5214/15.02.1901.

196. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5215/16.02.1901.

197. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5209/09.02.1901. Στις αρχές Μαρτίου φεύγει οριστικά για τη Νάπολη. Βλ. *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5233/07.03.1901.

198. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 5511/03.01.1902.

199. Τα βιογραφικά στοιχεία και οι όπερες στις οποίες συμμετείχε αναφέρονται στην ρωσική εφ. *Одесскій Листокъ*, αρ. φ. 209/30.08.1902.

200. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 314/05.12.1902.

201. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.*, αρ. φ. 327/19.12.1902. Για το ζεύγος βλ. Α. Σκανδάλη: *Η Πορεία*

1903

Την Πέμπτη 15 Μαΐου 1903, ο θίασος «Αθηναϊκό Θέατρο» υπό τη διεύθυνση του Δ. Γαϊτανόπουλου έδωσε στο *Νέο θέατρο* της Οδησσοῦ μία μοναδική παράσταση²⁰². Στο πρώτο μέρος ανέβηκε ένα δραματικό ειδύλλιο, σε τέσσερις πράξεις, με εθνικό άσμα και χορό «Η Ψυχοκόρη» του ηθοποιού Ι. Βοτσάρη. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάστηκε η μονόπρακτη κωμωδία «Ζητείται υπηρέτης» του Μπ. Άννινου.

1904

Ο Ιωάννης Αποστόλου, ως πρωταγωνιστής, έπρεπε στα τέλη του Φεβρουαρίου να ξεκινήσει σειρά παραστάσεων με το θίασο Castellano²⁰³. Την τελευταία στιγμή όμως ακυρώνει την περιοδεία, επειδή στο Μιλάνο ανέλαβε να συμμετάσχει ως πρωταγωνιστής στην όπερα *Ιστορία έρωτος* του συμπατριώτη του Σπύρου Σαμάρα²⁰⁴.

1905

Την Τρίτη 25 Ιανουαρίου, το ζεύγος Κοκκίνη, Στέλλα (υψίφωνος) και Ιωάννης (οξύφωνος) παρουσίασαν στην ελληνική λέσχη *Ομόνοια* τα έργα των Ελλήνων συνθετών²⁰⁵.

Την Πέμπτη 28 Απριλίου 1905, καταφθάνει στην Οδησσοῦ ο θίασος, γνωστός στην Ανατολή ως «Νέα Αθηναϊκή Σκηνή»²⁰⁶, του Κωνσταντί-

της Όπερας στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα σε σχέση με τη συγκρότηση του αστικού χώρου, Αθήνα 2001, σ. 143.

202. Στην αποστολή του 2009 εντοπίστηκε στο Κρατικό Αρχείο της Οδησσοῦ το αρχείο (765-1) της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας. Οι 27 φάκελοι εξετάστηκαν εξ ολόκληρου, ενώ στο φάκελο 16 (765-1-16) εντοπίστηκε η δίγλωσση αφίσα, στα ρώσικα και τα ελληνικά, που αναφέρει ότι την πόλη επισκέφθηκε για μία μόνο παράσταση ο θίασος του Δ. Γαϊτανόπουλου.

203. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 6231/22.02.1904.

204. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 6232/23.02.1904. Για τον θίασο Castellano βλ. Α. Σκανδάλη, ό. π., σσ. 176-177.

205. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 23/25.01.1905.

206. Ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 6631/28.04.1905.

νου Χρηστομάνου²⁰⁷. Το ρεπερτόριο συμπεριλάμβανε και αποσπάσματα από το ρωσικό έργο «Нахлѣбникъ»²⁰⁸. Η πρώτη παράσταση «Η νύφη μου» του Carré παίχθηκε στην αίθουσα *Αρμονία*²⁰⁹. Την Κυριακή, 1^η Μαΐου 1905, ανέβηκε η «Η αρπαγή των Σαββινών»²¹⁰, ενώ στη συνέχεια ο θίασος πιθανόν να έδωσε δύο-τρεις ακόμα παραστάσεις²¹¹. Στο θίασο συμμετείχε η Κυβέλη Αδριανού²¹².

1906

Στις αρχές του Σεπτεμβρίου καταφθάνει στην Οδησό από τη Σεβαστούπολη ο ελληνικός θίασος «Ευριπίδης», ο οποίος ζήτησε μέσω του Έλληνα προξένου, την απαραίτητη άδεια για μία σειρά παραστάσεων στο *Νέο θέατρο*²¹³.

1907

Στην αρχή της χρονιάς πραγματοποιούνται ερασιτεχνικές παραστάσεις προς όφελος των απόρων μαθητών της ελληνικής των αρρένων σχολής, καθώς και μια σειρά φιλολογικών εσπερίδων.

Κυριακή, 4 Φεβ.

Αίθουσα λέσχης *Ζατρικιού*: Μετά το ρωσικό και τον ελληνικό εθνικό ύμνο ανέβηκε το τρίπρακτο κωμειδύλλιο «Η Λύρα του Γέρω Νικόλα»

207. Βλ. τη μονογραφία του Β. Πούχνερ: *Ο Κωνσταντίνος Χρηστομάνος ως δραματογράφος. Ο αισθητισμός και ο αισθησιασμός στο νεοελληνικό θέατρο των αρχών του αιώνα μας*, Αθήνα 1997.

208. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 110/27.05.1905.

209. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 110/27.04.1905.

210. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 114/01.05.1905. Πρόκειται για έργο του Fr. Schoenthan που αναφέρεται και ως «Το μαξιλάριωμα», βλ. τη διδακτορική διατριβή της Γ. Πεζοπούλου: *Το θέατρο στην Κωνσταντινούπολη: 1900-1922*, τόμ. Α', Αθήνα 2002, σ. 200.

211. Ό. π., εφ. Οδ. Λ., αρ. φ. 115/03.05.1905.

212. Βλ. εκτενές άρθρο για την περιοδεία της Κυβέλης, το 1907, στην ό. π. εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 7380/28.11.1907. Βλ. παρ. Α' αρ. 5.

213. Ό. π., εφ. Οδ. Η., αρ. φ. 7019/02.09.1906.

- του Δ. Κόκκου, καθώς και η μονόπρακτη κωμωδία «Καρτ Ποστάλ»²¹⁴.
- Πέμπτη, 8 Φεβ. Επανάληψη ολόκληρου του προγράμματος²¹⁵.
- Κυριακή, 11 Μαρτ. Ελληνική λέσχη *Ομόνοια*: Απαγγελία διαφόρων ποιημάτων του Α. Βαλαωρίτη²¹⁶.
- Πέμπτη, 15 Μαρτ. Ελληνική λέσχη *Ομόνοια*: διάλεξη «Περί των έργων του ποιητή Δ. Παπαρρηγόπουλου υπό του κ. Ν. Γαλανού»²¹⁷.
- Πέμπτη, 22 Μαρτ. Ελληνική λέσχη *Ομόνοια*: διάλεξη «Περί των έργων του ποιητή Βασιλειάδου υπό του κ. Α. Διαμαντοπούλου»²¹⁸.
- Κυριακή, 8 Απρ. *Αίθουσα λέσχης Ζατρικιού*: Ο Σύλλογος Ερασιτεχνών παρουσίαζε την κωμωδία «Μαλλιά Κουβάρια» του Ν. Λάσκαρη²¹⁹.
- Παρασκευή, 27 Απρ. Ελληνική λέσχη *Ομόνοια*: Ο ηθοποιός Περικλής Αλιμπράντης με την οικογένειά του παρουσίασε το διάλογο «Απελευθέρωσις της Κρήτης», καθώς και τις κωμωδίες «Γυναίκα του Μπαρμπέρη», «Θανάσης και Αργυρώ», το άσμα «Πτερό στον άνεμο» από το «Rigoletto» του Verdi, το μονόλογο ο «Ψεύτικος γαμβρός» και στο τέλος το «Η δικηγόρος και ο ηθοποιός»²²⁰.

214. Βλ. ελληνική εφ. *Κόσμος*, αρ. φ. 33/04.02.1907.

215. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 34/07.02.1907. Η κριτική της παράστασης στην *ό. π.* εφ. *Κ.* αρ. φ. 36/11.02.1907.

216. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 48/11.03.1907.

217. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 48/11.03.1907.

218. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 48/11.03.1907.

219. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 59/06.04.1907, καθώς και *ό. π.* εφ. *Κ.* αρ. φ. 60/08.04.1907. Η κριτική της παράστασης στην *ό. π.* εφ. *Κ.* αρ. φ. 61/11.04.1907.

220. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 66/27.04.1907. Η κριτική της παράστασης στην *ό. π.* εφ. *Κ.* αρ. φ. 67/29.04.1907.

Ο ελληνικός δραματικός θίασος «Ευριπίδης» υπό τον κ. Μιχαήλ Δανιήλ βρίσκεται σε περιοδεία στην Τσαρική Ρωσία δίνοντας «παραστάσεις δραμάτων και κωμειδυλλίων εθνικής υποθέσεως» στις Ελληνικές Κοινότητες. Έχοντας την απαραίτητη άδεια από τον Πολιτάρχη της Οδησσού προγραμματίσει να δώσει μια σειρά παραστάσεων στο θέατρο *Αρμονία*²²¹.

- Τετάρτη, 18 Ιουλ. *Αρμονία*: Το κωμειδύλλιο «Βοσκοπούλα»²²² ή «Εσμέ η Τουρκοπούλα»²²³ του Σπ. Περεσιάδη.
- Κυριακή, 22 Ιουλ. *Αρμονία*: Το κωμειδύλλιο «Σκλάβα» του Σπ. Περεσιάδη. Στην κατάμεστη από κόσμο αίθουσα πρωταγωνιστούσε με μεγάλη επιτυχία η κ. Αθηνά Βερίδου, ο θιασάρχης κ. Μιχαήλ Δανιήλ και ο κ. Δ. Βερίδης²²⁴.
- Σάββατο, 28 Ιουλ. *Αρμονία*: Το τετράπρακτο κωμειδύλλιο με άσματα και ελληνικό χορό «Ψυχοκόρη ή ο ληστής Γρικέλλας»²²⁵, το οποίο αναφέρεται και ως «Ψυχοκόρη ή ο αρχιληστής Κρινέλλας», του ηθοποιού Ι. Βοτσάρη²²⁶. Στη συνέχεια παίχθηκε η μονόπρακτη κωμωδία «Ζητείται υπηρέτης».
- Δευτέρα, 6 Αυγ. *Αρμονία*: Το διασκευασμένο δράμα «Μήδεια» του Γάλλου Ε. Λεγουνέ και η μονόπρακτη κωμωδία «Καρβουνιάρηδες»²²⁷. Ευεργετική παράσταση για την κυρία Αθηνά Βερίδου.

221. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 99/14.07.1907. Βλ. παράρτημα Β', αρ. 1.

222. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 100/17.07.1907. Βλ. παρ. Β', αρ. 2.

223. Βλ. την κριτική στην ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 102/21.07.1907.

224. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 102/21.07.1907, καθώς και η κριτική της παράστασης στην ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 103/24.07.1907. Βλ. παρ. Β', αρ. 3 και 4.

225. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 104/26.07.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 5.

226. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 105/28.07.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 6.

227. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 107/02.08.190 και ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 108/04.08.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 7 και 8.

- Κυριακή, 12 Αυγ. *Αρμονία*: Το ποιμενικό ειδύλλιο «Η Βοσκοπούλα Δέσπω» ή «Οι Αρματωλοί και Κλέπται»²²⁸ του γυμνασιάρχη και ποιητή Χρ. Σαμαρτζίδα²²⁹. Ευεργετική παράσταση για τους ηθοποιούς Β. Πολίτου, Α. Καββάδα και Δ. Καράλη²³⁰.
- Σάββατο, 18 Αυγ. *Αρμονία*: Το πεντάπρακτο δράμα «Ρακοσυλλέκτης των Παρισίων», καθώς και η πρωτότυπη κωμωδία «Μαργαρώ η Μενιδιάτισσα»²³¹. Στο γαλλικό δράμα τον κεντρικό ρόλο έπαιζε ο κ. Γ. Παναγιωτόπουλος²³².
- Κυριακή, 26 Αυγ. *Αρμονία*: Μεγάλη εθνική εσπερίδα. Το πατριωτικό δράμα «Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη», και στη συνέχεια η μονόπρακτη κωμωδία «Το κοκκαλάκι της Νυκτερίδος»²³³. Τον εθνικό ήρωα του 1821 υποδύονταν ο Γ. Παναγιωτόπουλος, ενώ στην κωμωδία συμμετείχαν ο Δανιήλ ως μαέστρος και ο Βερίδης ως υπηρέτης²³⁴.
- Κυριακή, 2 Σεπτ. *Αρμονία*: Η τρίπρακτη τραγωδία «Αθανάσιος Διάκος» του Μελά, καθώς και δύο μονόπρακτες κωμωδίες, «Νυκτεριναί Συνεντεύξεις» του Βίσση (sic)²³⁵ και «Δεν έχεις τα προσόντα» του Γ.

228. Η κριτική της παράστασης στην *ό. π.* εφ. *Κ.* αρ. φ. 111/15.08.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 11.

229. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 109/09.08.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 9 και 10.

230. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 110/11.08.1907.

231. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 112/18.08.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 12.

232. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 113/21.08.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 13.

233. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 114/23.08.1907, καθώς και στην *ό. π.* εφ. *Κ.* αρ. φ. 115/25.08.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 14 και 15.

234. Βλ. την κριτική της παράστασης στην *ό. π.* εφ. *Κ.* αρ. φ. 116/28.08.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 16.

235. Πρόκειται πιθανόν για τον Αλ. Πίσση. Βλ. διδ. διατ. Γ. Πεζοπούλου: *Το θέατρο στην Κωνσταντινούπολη: 1900-1922*, τόμ. Α', *ό. π.*, σ. 139.

Σουρή²³⁶. Τον κεντρικό ρόλο του εθνικού ήρωα υποδύθηκε ο Γ. Παναγιωτόπουλος²³⁷.

Κυριακή, 9 Σεπτ.

Αρμονία: Το τετράπρακτο ιστορικό δράμα «Έξω-σις του Όθωνος» ή «Όθων και Αμαλία» του Βώκου και η κωμωδία «Ο διά της βίας γαμβρός»²³⁸. Τον πρώτο βασιλιά της Ελλάδας υποδύταν ο Γ. Παναγιωτόπουλος και την γυναίκα του η κ. Αθηνά Βερίδου²³⁹.

Ο θίασος αναχώρησε την Τρίτη 11 Σεπτεμβρίου για την Σμύρνη²⁴⁰, ενώ από εκεί επρόκειτο να έρθει στην Οδησό ο «Θίασος Αθηνών» υπό το θιασάρχη Ν. Καρδοβίλλη²⁴¹.

Τελικά ο θίασος «Ευριπίδης» κατευθύνθηκε προς την Κωνσταντινούπολη, όπου οι Μ. Δανιήλ και Β. Πολίτης κατάρτισαν νέο θίασο, στον οποίο προσέλαβαν σειρά «εγκρίτων υποκριτών και αιιδών», μεταξύ άλλων τις κυρίες Αναστασία Χρηστοφορίδου και Εριφύλη Ζαφειροπούλου²⁴², οι οποίες ήταν «εκ των ηθοποιών της ‘Νέας Σκηνης’ του κ. Χρηστομάνου»²⁴³. Με καινούργιο ρεπερτόριο, κυρίως βασιζόμενο σε δράματα, κωμωδίες και κωμειδύλλια, ετοίμασε την νέα περιοδεία στις κυριώτερες πόλεις του Ρωσικού Νότου. Ο ανανεωμένος θίασος, αποτελούμενος από δώδεκα ηθοποιούς, έδωσε σειρά παραστάσεων στο *Νέο Θέατρο* στην οδό Εβραϊέσκαγια²⁴⁴. Οι παραστάσεις στη συνέχεια μεταφέρθηκαν στην αίθουσα *Αρμονία*.

Τετάρτη, 24 Οκτ.

Νέο Θέατρο: Η τραγωδία «Ρωμαίος και Ιουλία» του W. Shakespeare, και έπειτα η κωμωδία «Ο

236. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 117/31.08.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 17.

237. Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 118/04.09.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 18.

238. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 118/04.09.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 18.

239. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 121/12.09.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 19.

240. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 121/12.09.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 19.

241. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 134/14.10.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 21.

242. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 134/14.10.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 21.

243. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 130/05.10.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 20.

244. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 135/17.10.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 22.

- θάνατος του Περικλέους» του Δ. Κορομηλά²⁴⁵. Στη γλαφυρή και έμμετρη μετάφραση του κ. Βικέλα τη σαιξπηρική ηρωίδα υποδύοταν η Αναστασία Χριστοφορίδου²⁴⁶.
- Πέμπτη, 1 Νοεμ. *Νέο Θέατρο*: Το τρίπρακτο κωμειδύλλιο, με 25 άσματα, «Η τύχη της Μαρούλας ή ο Μπάρμπα Λινάρδος» του Δ. Κορομηλά υπό τη διεύθυνση της ορχήστρας του «γνωστού εν Οδησώ μουσικοδιδάσκαλου κ. Χαδούμογλου»²⁴⁷, με πρωταγωνίστρια την Εριφύλη Ζαφειροπούλου στο ρόλο της Μαρούλας και τον Μ. Δανιήλ ως Μπάρμπα Λινάρδο²⁴⁸.
- Πέμπτη, 8 Νοεμ. *Νέο Θέατρο*: «Ο ηθοποιός Γκάρικ»²⁴⁹ ή «Ηθοποιός Κην»²⁵⁰.
- Δευτέρα, 12 Νοεμ. Έκτακτη παράσταση του έργου «Γκόλφω» του Σπ. Περεσιάδη υπέρ της Ελληνικής Αγαθοεργού Αδελφότητας²⁵¹.
- Κυριακή, 18 Νοεμ. *Αρμονία*: Το τετράπρακτο δράμα «Χορός του Ζαλόγκου» του Σπ. Περεσιάδη και η μονόπρακτη κωμωδία «Οι τρεις αντερασταί»²⁵².

245. Η ανακοίνωση της καινούργιας σειράς παραστάσεων στην *ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 136/19.10.1907*, καθώς και στην *ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 137/21.10.1907*. Βλ. παρ. Β' αρ. 23 και 24.

246. *Ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 138/24.10.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 25.

247. *Ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 141/01.11.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 27.

248. *Ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 140/30.10.1907, καθώς και η κριτική της παράστασης στην *ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 142/03.11.1907*. Βλ. παρ. Β' αρ. 26 και 28.

249. *Ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 143/07.11.1907, καθώς και στην *ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 144/10.11.1907*. Βλ. παρ. Β' αρ. 29 και 30.

250. Έτσι αναφέρεται στο ρεπερτόριο του θιάσου στην *ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 135/17.10.1907*. Βλ. παρ. Β' αρ. 22.

251. *Ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 144/10.11.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 30.

252. *Ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 145/13.11.1907, καθώς και στις *ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 146/15.11.1907*, *ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 147/17.11.1907 και *ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 148/20.11.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 31-34.

Την Πέμπτη, 22 Νοεμβρίου, ο δραματικός θίασος αναχώρησε για τη Σεβαστούπολη²⁵³, όπου έδωσε τρεις παραστάσεις και στη συνέχεια μετέβηκε στη Νοβορωσσίσκη²⁵⁴.

Για την Πέμπτη, 15 Νοεμβρίου, ανακοινώθηκε στον ρωσικό τύπο ο ερχομός της Κυβέλης Αδριανού με το ρεπερτόριο: «Νόρα», «Ο κλέπτης», «Το παριζιάνικο Χου» κτλ.²⁵⁵. Τελικά η Ελληνίδα ντίβα φθάνει στην Οδησό την Παρασκευή 23 Νοεμβρίου, με τη «Νέα Σκηνή» του Χρηστομάνου, ενώ στις 6 Δεκεμβρίου αναχωρεί για το Ροστόβ²⁵⁶.

Παρασκευή, 23 Νοεμ. *Αρμονία*: Η τρίπρακτη κωμωδία «Το παριζιάνικο Χου» του Croisset και το βοντβίλ «Το κοριτσάκι» των H. Meilhac και L. Halévy²⁵⁷.

Δευτέρα, 26 Νοεμ. *Αρμονία*: «Ο Κλέπτης» του H. Bernstein και το βοντβίλ «Λολόττα»²⁵⁸.

(μεταξύ 28 και 4 Δεκ.) *Αρμονία*: Η κωμωδία «Η άπιστη» του R. Bracco και το μονόπρακτο «Η κόρη του Ιεφθάε» του Fr. Cavalotti²⁵⁹.

Τετάρτη, 5 Δεκ. *Δημοτικό Θέατρο*: Το τρίπρακτο «Νόρα» του S. H. Ibsen²⁶⁰.

253. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 149/24.11.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 35.

254. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 155/09.12.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 36.

255. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 7367/13.11.1907.

256. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 149/24.11.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 35.

257. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 149/24.11.1907 και ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 156/12.12.1907. Βλ. παρ. Β' αρ. 35 και 37. Η κριτική της παράστασης στις ρώσικες ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 7377/24.11.1907 και ό. π. εφ. Οδ. Λ. αρ. φ. 270/24.11.1907. Βλ. παρ. Α' αρ. 1 και 2.

258. Η κριτική της παράστασης στις ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 7379/27.11.1907 και ό. π. εφ. Οδ. Λ. αρ. φ. 272/27.11.1907 (βλ. παρ. Α' αρ. 3 και 4), καθώς και εκτενές άρθρο για την Κυβέλη στην ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 7380/28.11.1907 (βλ. παρ. Α' αρ. 5).

259. Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 7385/04.12.1907. Βλ. παρ. Α' αρ. 6.

260. Ό. π., εφ. Οδ. Λ. αρ. φ. 277/02.12.1907, ό. π. εφ. Οδ. Λ. αρ. φ. 279/05.12.1907 και ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 7384/02.12.1907. Η κριτική της παράστασης στις ό. π. εφ. Οδ. Λ. αρ. φ. 280/06.12.1907 και ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 7387/06.12.1907. Βλ. παρ. Α' αρ. 7 και 8.

1908

- Κυριακή, 20 Ιαν. Ελληνική λέσχη *Ομόνοια*: Ο Έλληνας βαρύτονος Χρήστος Νικολάου στο πλαίσιο περιοδείας ανά την Ανατολή δίνει συναυλία στην Οδησσό²⁶¹. Μαζί με το βαρύτονο συμμετείχαν διάφοροι ερασιτέχνες, όπως ο Αμπατιέλος (κλειδοκύμβαλο), η Χαδούμογλου (μανδολίνο), η Αποστόλου (άσμα) κτλ.²⁶².
- Πέμπτη, 31 Ιαν. *Βλαγκορόδνιε Σόβρανιε*: Μεγάλη «μουσικοδραματική εσπερίς» των Ελλήνων φοιτητών της Οδησσού²⁶³.
- Κυριακή, 3 Φεβ. Ελληνική λέσχη *Ομόνοια*: Συναυλία του μελοδραματικού καλλιτέχνη Άλ. Οικονομίδου²⁶⁴.

Μετά από επίσκεψη σε ελληνικές παραιοκίες του ρωσικού νότου (Γιάλτα, Κερτς, Σεβαστούπολη και Συμφερούπολη), ο ελληνικός δραματικός θίασος «Ευριπίδης» υπό τον Μιχαήλ Δανιήλ²⁶⁵, ανακοίνωσε την πρώτη παράσταση στην Οδησσό, την Δεύτερα της Τεσσαρακοστής (3 Μαρτίου 1908)²⁶⁶. Δόθηκαν τελικά δύο παραστάσεις:

- Πέμπτη, 6 Μαρ. *Νέο Θέατρο*: Το δράμα «Η τιμή της Ελληνοπούλας ή Πατρίς, Έρωσ και Θρησκεία» του Ι. Νικολάρα με πρωταγωνίστρια την Αναστασία Χρι-

261. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 168/19.01.1908. Βλ. παρ. Β' αρ. 39.

262. Βλ. σύντομη κριτική της συναυλίας στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 169/23.01.1908. Βλ. παρ. Β' αρ. 40.

263. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 169/23.01.1908, καθώς και στη ρώσικη ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 7424/23.01.1908.

264. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 171/27.01.1908 και ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 173/02.02.1908 (βλ. παρ. Β' αρ. 41 και 42), καθώς και στη ρώσικη ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 7430/30.01.1908.

265. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 172/30.01.1908.

266. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 183/26.02.1908 (βλ. παρ. Β' αρ. 43). Μετά από τις δύο παραστάσεις ο θίασος αναχώρησε για το Κισνόβιο. Βλ. ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 189/16.03.1908, καθώς και ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 190/19.03.1908 και αρ. φ. 193/28.03.1908. Βλ. παρ. Β' αρ. 48.

στοφορίδου, ενώ παράλληλα συμμετείχαν ο Σταύρος Σουλούτσος και ο Μιχαήλ Δανιήλ²⁶⁷. Στο τέλος παίχθηκε και η κωμωδία «Μία κλίνη διά τρεις»²⁶⁸.

Πέμπτη, 13 Μαρτ.

Αρμονία: Η «Γαλάτεια» του Σπ. Βασιλειάδη, καθώς και η μονόπρακτη κωμωδία «Ψυχρολουσία»²⁶⁹.

Η Ελληνική των αρρένων σχολή με πλούσιο καλλιτεχνικό πρόγραμμα τίμησε την Εθνική Γιορτή στις 25 Μαρτίου 1908:

Τρίτη, 25 Μαρ.

Νέο θέατρο: Το πρώτο και το δεύτερο μέρος της μουσικής συναυλίας έκλεισαν οι κωμωδίες «Η Δημοπρασία» και «Ο Μανωλάκης» παιγμένες «υπό ερασιτεχνών»²⁷⁰.

Στις αρχές Ιουνίου δόθηκε ερασιτεχνική ντόπια παράσταση υπέρ των φτωχών που συγκέντρωσε 15 χιλιάδες ρούβλια²⁷¹.

Το μήνα Νοέμβριο ανακοινώθηκε στον τοπικό ελληνικό τύπο η μουσική συναυλία του υψίφωνου Λ. Φωτίου Μαστιχιάδη²⁷². Τελικά το πλούσιο πρόγραμμα με τα διάφορα δημώδη πατριωτικά και εθνικά άσματα, παρουσιάστηκε στην αίθουσα *Βλαγκορόδνιε Σόβρανιε* την Πέμπτη 11 Δεκεμβρίου 1908²⁷³.

267. Βλ. κριτική της παράστασης στην *ό. π.* εφ. *Κ.* αρ. φ. 186/08.03.1908. Βλ. παρ. Β' αρ. 45.

268. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 185/05.03.1908. Βλ. παρ. Β' αρ. 44.

269. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 187/11.03.1908 (βλ. παρ. Β' αρ. 46), καθώς και οι δύο κριτικές της παράστασης στην *ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 188/13.03.1908 και αρ. φ. 189/16.03.1908 (βλ. παρ. Β' αρ. 47 και 48).

270. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 191/22.03.1908. Βλ. παρ. Β' αρ. 49.

271. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 216/05.06.1908. Βλ. παρ. Β' αρ. 50.

272. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 256/12.11.1908. Βλ. παρ. Β' αρ. 51.

273. *Ό. π.*, εφ. *Κ.* αρ. φ. 265/10.12.1908. Βλ. παρ. Β' αρ. 54 (και 52 και 53).

1909

- Πέμπτη, 15 Ιαν. Ελληνική λέσχη *Ομόνοια*: Ομιλία του Κ. Παντάκη «περί των έργων του εθνικού ποιητή» Ιωάννου Ζαμπέλιου²⁷⁴.
- Πέμπτη, 26 Φεβ. *Αρμονία*: Ευεργετική «υπέρ των εν Οδησσώ Ελλήνων φοιτητών εσπερίς»²⁷⁵.

Στις αρχές Μαρτίου φθάνει στην Οδησσό ο βαρύτονος Βασίλειος Χέλμης με τη γυναίκα του, την υψίφωνο Μαρία Χέλμη, για μια σειρά παραστάσεων²⁷⁶. Τελικά δόθηκε μόνο μία, την Πέμπτη 12 Μαρτίου, στο θέατρο *Αρμονία*²⁷⁷. Το πρόγραμμα περιείχε μέρη από τον «Υποψήφιο βουλευτή» του Σπ. Εύνδα, καθώς και μέρη από όπερες των Φ. Καμπάνα και Α. Πισσόν. Την ορχήστρα διηύθυνε ο Βίκτωρ Χαδούμογλου²⁷⁸.

- Παρασκευή, 3 Απρ. Ελληνική λέσχη *Ομόνοια*: Ευεργετική παράσταση «υπέρ του συσσιτίου της Σχολής των αρρένων»²⁷⁹.
- Τρίτη, 9 Ιουν. Ελληνική λέσχη *Ομόνοια*: Συναυλία του δωδεκάχρονου «Έλληνας καλλιτέχνη Γεωργίου Ευσταθίου Λυκούδη»²⁸⁰.

Το καλοκαίρι του 1909 βρίσκεται σε περιοδεία των πόλεων της Κριμαίας ο νεοσύστατος ελληνικός «Συνεταιρικός θίασος» με πρωταγωνίστρια την Πολυξένη Παυλάτου²⁸¹, αλλά και την Περσεφόνη Καρίλλη²⁸². Στην Οδησσό βρίσκεται το μήνα Ιούλιο για δύο μόνο παραστάσεις:

274. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 276/14.01.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 55.

275. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 293/25.02.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 56.

276. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 296/04.03.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 57.

277. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 298/08.03.1909, καθώς και στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 299/11.03.1909.

278. Για το πρόγραμμα βλ. ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 298/08.03.1909.

279. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 306/03.04.1909.

280. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 05/07.06.1909 και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 06/14.06.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 105).

281. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 10/12.07.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 107.

282. Για την παράσταση στην κατάμεστη αίθουσα στη Πιάλτα βλ. ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 338/24.06.1909.

- Κυριακή, 19 Ιουλ. *Αρμονία*: Το πατριωτικό «Παύλος Μελάς» του Γαλανού και οι δύο κωμωδίες «Μικροπαντρεμένη» και «Νυκτερινάι συνεντεύξεις»²⁸³.
- Κυριακή, 26 Ιουλ. *Αρμονία*: Το τρίπρακτο δράμα «Ο Αθανάσιος Διάκος» και η «Μοσχομάγκα των Παρισίων»²⁸⁴. Το ρόλο του Διάκου υποδύθηκε ο Β. Πολίτης, ενώ τη μάνα του η Πολυξένη Παυλάτου.

Στις αρχές του Δεκεμβρίου 1908 ο «Ευριπίδης» υπό τον Μ. Δανιήλ με ανανεωμένο θίασο και ρεπερτόριο ανακοινώνει περιοδεία ανά τη Ρωσική Αυτοκρατορία,²⁸⁵ καθώς και τον ερχομό του στην Οδησό²⁸⁶. Ο θίασος κατευθύνθηκε αρχικά στη Σμύρνη, όπου συνεταιρίστηκε με το θιασάρχη Β. Αργυρόπουλο, φθάνοντας τέλη Οκτωβρίου του 1909 στην Οδησό²⁸⁷. Στον «Ελληνικό Θίασο» συμμετείχαν οι εξής: Αθηνά Βερίδου (πρωταγωνίστρια του θιάσου), Αθηνά Βρόντα (κωμειδυλλιακή), Μαρία Κωνσταντινίδου, Σοφία Βέρρα, Αγγελική Ζολώτα, Βασίλης Αργυρόπουλος, Αντώνιος Λοράνδος (πρωταγωνιστής) Δημήτρης Βερίδης (κωμικός), Ιωάννης Ιωαννίδης, Νικόλαος Θεοδώρου, Τάσος Περόγλου (υποβολεύς του θεάτρου), Δημήτρης Ιωάννου, Μιχαήλ Δανιήλ (υπεύθυνος διαχειριστής του θιάσου)²⁸⁸. Η

283. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 10/12.07.1909 και ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 11/19.07.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 107 και 108.

284. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 12/26.07.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 110) και ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 350/26.07.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 61). Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 351/29.07.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 62).

285. Η πρωταγωνίστρια του θιάσου ήταν η Αθηνά Βερίδου, καθώς και ο Κωνσταντινίδης, ο Λοράνδος, ο Αργυρόπουλος. Βλ. ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 164/06.12.1908. Η πληροφορία για τους υπόλοιπους ηθοποιούς προέρχεται από την παράσταση «Μερόπη» του Βερναρδάκη που δόθηκε το Μάρτιο στο Βατούμ. Βλ. ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 295/01.03.1909. Την Τετάρτη 27 Μαΐου 1909 στο Ροστόβ δόθηκε η «Μήδεια» του Ευριπίδη και μετά ο θίασος μετέβηκε στο Ταϊγάνι. Βλ. ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 03/24.05.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 104).

286. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 263/04.12.1908.

287. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 379/16.10.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 63) και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 24/18.10.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 111).

288. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 384/29.10.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 64) και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 26/01.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 112).

έναρξη των παραστάσεων πραγματοποιήθηκε στις αρχές Νοεμβρίου, ενώ στα τέλη του ίδιου μήνα ο πολυπρόσωπος θίασος βρέθηκε σε δυσχερή οικονομική θέση λόγω των υψηλών ενοικίων των θεάτρων και της έλλειψης του κοινού²⁸⁹.

- Τετάρτη, 4 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Στο πρώτο μέρος η πεντάπρακτη τραγωδία «Μερόπη» του Δ. Βερναρδάκη, ενώ στο δεύτερο η μονωδία «Αι Βιολέτται» τραγουδισμένη από την Α. Βρόντα. Στο τέλος δόθηκε η μονόπρακτη κωμωδία «Η Κόρη του Μπακάλη» ή «Η κόρη του παντοπώλου» του Ά. Βλάχου²⁹⁰.
- Κυριακή, 8 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Απογευματινή παράσταση διηρημένη σε δύο μέρη. Στο πρώτο η τραγωδία «Η κατάρα της μάνας» του Α. Αντωνιάδη με την Α. Βερίδου και τον Α. Λοράνδο, ενώ στο δεύτερο το κωμειδύλλιο «Η Λύρα του Γέρω-Νικόλα» του Δ. Κόκκου²⁹¹.
- Πέμπτη, 12 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Η τραγωδία «Οιδίπους Τύραννος» του Σοφοκλή²⁹². Έπειτα τα άσματα «νέα γυναίκα και το Φίφτυ υπό της ηδυφθόγγου» κ. Αθηνάς Βρόντα, ενώ η βραδιά έκλεισε με την κωμωδία «Μαργαρώ η Μενιδιάτισσα»²⁹³.

289. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 395/29.11.1909.

290. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 385/01.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 65), ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 386/04.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 66), καθώς και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 26/01.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 112). Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 387/06.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 67).

291. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 387/06.11.1909, ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 388/08.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 67 και 68), καθώς και ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 27/08.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 113). Η κριτική της παράστασης στο ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 389/11.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 69).

292. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 389/11.11.1909 και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 27/08.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 69 και 113). Η κριτική της παράστασης στις ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 390/14.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 70) και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 28/15.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 114).

293. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 390/14.11.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 70.

- Κυριακή, 15 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Απογευματινή παράσταση της τραγωδίας «Οθέλλος» του W. Shakespeare και της κωμωδίας «Η γυναίκα του μπαρμπέρη»²⁹⁴.
- Πέμπτη, 19 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Το ειδύλλιο «Ο αγαπητικός της Βοσκοπούλας» του Δ. Κορομηλά, καθώς και οι δύο κωμωδίες «Το Κοκκαλάκι της Νυχτερίδας» και «Ψύλλοι, Κοριοί και Κουνούπια»²⁹⁵.
- Πέμπτη, 26 Νοεμ. *Νέο θέατρο*: Το ειδύλλιο «Γκόλφω» και η κωμωδία «Μία κλίνη διά τρεις»²⁹⁶.

Στις 3 Δεκεμβρίου στη *Νέα Αγορά Ιπποδρομίου* (Τσίρκ) δόθηκε ευεργετική παράσταση της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας, υπέρ των διαφόρων φιλανθρωπικών και κοινοτικών ιδρυμάτων²⁹⁷. Τους ερασιτέχνες πιθανόν να ενίσχυσε καλλιτεχνικά ο Μιχ. Δανιήλ, ο οποίος χώρισε με τον Β. Αργυρόπουλο που βρίσκεται εκείνη την περίοδο στο Βατούμ²⁹⁸.

1909-1910

Πριν την Πρωτοχρονιά φθάνει ο «Μέγας Ελληνικός Δραματικός Θίασος» υπό την διεύθυνση του Εμμ. Κουκουδάκη με τη μεγάλη πρωταγωνίστρια του ελληνικού θεάτρου, την Ευαγγελία Παρασκευοπούλου²⁹⁹. Στο θίασο συμμετείχαν οι κυρίες Ελένη Κακουδάκη, Ζηνοβ. Βέρδη, Αικατερ. Αλιμπράντη, Αικατ. Φιλίππου, Χρυσή Νικολάου και οι κύριοι Ιωάνν. Ζαχαλάκης (νέος 1^ο ρόλου), Ιωάνν. Τερζάκης (πατρικά), Νικ. Αυδής (νεανικά), Πετρ. Καλογερόπουλος (σοβαρά), Γερ. Βέρδης (χαρακτηριστικά), Ν. Σταθερός (συμπληρωματικά), Περ. Αλιμπράντης (κωμικά), καθώς και ο ιμα-

294. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 390/14.11.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 70.

295. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 391/18.11.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 71.

296. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 393/25.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 72). Η κριτική της παράστασης στην ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 30/29.11.1909 (βλ. παρ. Β' αρ. 115).

297. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 391/18.11.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 71.

298. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 396/02.12.1909. Βλ. στο Β' μέρος του βιβλίου.

299. Βλ. ρωσική ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8000/24.12.1909. Βλ. παρ. Α' αρ. 9.

τιοφύλαξ και ο υποβουλευς³⁰⁰. Ο θίασος έπρεπε να δώσει μόνο τρεις παραστάσεις στο *Νέο θέατρο*: την «Οδέττη» (28.12.1909), την «Καταδίκη Κολοκοτρώνη» (04.01.1910) και τον «Άμλετ» (07.01.1910). Τελικά ανέβηκαν:

Δευτέρα, 28 Δεκ. *Νέο θέατρο*: Η «Οδέττη» του V. Sardou και η κωμωδία «Το φίλημα»³⁰¹.

Δευτέρα, 4 Ιαν. *Νέο θέατρο*: Η «Φαύστα» του Δ. Βερναρδάκη και η κωμωδία «Νύφη και Φοράδα»³⁰².

Πέμπτη, 8 Ιαν. *Νέο θέατρο*: Το τετράπρακτο ιστορικό δράμα «Η Καταδίκη του Κολοκοτρώνη εις θάνατον» του Σ. Ποταμιανού και η κωμωδία «Ζητείται υπηρέτης»³⁰³.

Δευτέρα, 11 Ιαν. (ακυρώθηκε) *Νέο θέατρο*: Το πεντάπρακτο δράμα «Το ένσαρκον άγαλμα» του L. Cicconi και η κωμωδία «Θανάσης και Αργυρώ»³⁰⁴.

Πέμπτη, 14 Ιαν. *Νέο θέατρο*: Ο «Άμλετ» του W. Shakespeare με την Παρασκευοπούλου στον κεντρικό ρόλο³⁰⁵.

Πέμπτη, 21 Ιαν. *Νέο θέατρο*: Το τετράπρακτο ειδύλλιο «Εσμέ ή

300. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 402/19.12.1909. Βλ. παρ. Β' αρ. 74.

301. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 405/01.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 75), καθώς και στην ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 35/01.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 116). Η κριτική στην ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8004/30.12.1909. Βλ. παρ. Α' αρ. 10.

302. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 406/03.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 76). Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 406 (sic)/06.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 77) και στην ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 36/10.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 117), καθώς και στη ρωσική ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8009/06.01.1910 (βλ. παρ. Α' αρ. 11).

303. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 406 (sic)/06.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 77) , ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 407/10.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 78) και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 36/10.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 117). Η κριτική στη ρωσική ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8011/09.01.1910 (βλ. παρ. Α' αρ. 12).

304. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 407/10.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 78) και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 36/10.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 117).

305. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 408/13.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 79). Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 409/17.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 80) και στην ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 37/17.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 119).

Τουρκοπούλα» του Σπ. Περесиιάδη και η κωμωδία «Νυκτεριναί Συνεντεύξεις»³⁰⁶.

Πέμπτη, 28 Ιαν. *Νέο θέατρο*: Το πεντάπρακτο «Το ένσαρκον άγαλμα» ακολούθησε η μονόπρακτη κωμωδία «Οι πετεινόμυαλοι»³⁰⁷ ή ο «Χορός μεταμφιεσμένων»³⁰⁸.

Κυριακή, 31 Ιαν. *Νέο θέατρο*: Το εθνικό ειδύλλιο «Σκλάβα» του Σπ. Περесиιάδη και η κωμωδία «Θανάσης και Αργυρώ»³⁰⁹. (απογευματινή)

Η Ευαγγελία Παρασκευοπούλου «διά χρηματικής διαφοράς κατά την διανομήν των εκ των παραστάσεων προσόδων» διακόπτει τη συνεργασία με τον Εμμ. Κουκουδάκη³¹⁰, ο οποίος, πριν αναχωρήσει για το Ροστόβ και το Ταϊγάνι³¹¹, δίνει την τελευταία έκτακτη παράσταση³¹².

Δευτέρα, 8 Φεβ. *Αρμονία*: Η δίπρακτη κωμωδία «Αρχιεργάτης» του Beaubourg, η εξωφρενική κωμωδία «Πως μιλούμεν τ' αγγλικά» σε μετάφραση του Κ. Χρηστομάνου, καθώς και ο κωμικός μονόλογος «Γυναίκα διάβολος» του Γ. Σουρή³¹³.

Η Ευαγγελία Παρασκευοπούλου, με τους τέσσερις συνεργάτες της, δίνει την τελευταία παράσταση στην ελληνική λέσχη *Ομόνοια*, την Πα-

306. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 412/24.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 81) και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 37/17.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 119).

307. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 413/27.01.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 82.

308. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 38/24.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 120). Η κριτική στην ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 39/31.01.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 121.

309. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 415/31.01.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 83) και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 39/31.01.1910.

310. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 417/07.02.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 84.

311. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 39/31.01.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 121.

312. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 417/07.02.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 84.

313. Βλ. την αφίσα στην ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 40/07.02.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 122.

ρασκευή 12 Φεβρουαρίου³¹⁴, και δύο μέρες μετά, όπως μας ενημερώνει ο τοπικός ρωσικός τύπος, αναχωρεί για την Κωνσταντινούπολη³¹⁵.

1910

Στις αρχές του Φεβρουαρίου ανακοινώθηκε ο ερχομός του Έλληνα βαθύφωνου Ηρακλή Πασχαλίδη³¹⁶. Η συναυλία έπρεπε να πραγματοποιηθεί την Τετάρτη, στις 17 Φεβρουαρίου, στην αίθουσα της ελληνικής λέσχης *Ομόνοια* της Οδησσο³¹⁷. Μαζί με τον Πασχαλίδη, στο πλούσιο μελοδραματικό πρόγραμμα που περιλάμβανε και τον «Μάρκο Βότσαρη» του Καρρέρ, προγραμματίστηκε να συμμετάσχουν και ντόπιοι καλλιτέχνες: η κ. Δε-Ριβάς (υψίφωνος), ο Α. Οικονομίδης (οξύφωνος), ο Α. Σούγαλτερ (βιολοντσέλο) και ο Ε. Ουρμπάκη (κλειδοκυμβαλιστής)³¹⁸. Δυστυχώς ο Έλληνας καλλιτέχνης αρρώστησε με αποτέλεσμα να ακυρωθεί η συναυλία³¹⁹, η οποία πραγματοποιήθηκε τελικά στα μέσα Απριλίου στην ελληνική λέσχη *Ομόνοια*³²⁰.

Στις αρχές Μαρτίου ανακοινώθηκε η περιοδεία του θιάσου «Αριστοφάνης» του Α. Απέργη στις «πόλεις του Πόντου Μικράς Ασίας», που μετά το Βατούμ και τη Νοβορωσίσκη φτάνει στην Οδησό³²¹. Οι πρωταγωνιστές του θιάσου είναι η Ελένη Απέργη, καθώς και ο Α. Απέργης, η Αδαμαντία και ο Π. Χρυσόχου, κτλ.

Τετάρτη, 10 Μαρ. *Αρμονία*: Η πεντάπρακτη ιλαροτραγωδία «Ανδρομέδα και Περσεύς» του Π. Δ. Ζάνου³²².

314. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 418/10.02.1910, καθώς και στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 419/12.02.1910.

315. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8041/14.02.1910.

316. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 417/07.02.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 84.

317. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8033/05.02.1910.

318. Ολόκληρο το πρόγραμμα στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 421/17.02.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 88.

319. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 422/21.02.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 89.

320. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 49/11.04.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 128.

321. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 426/07.03.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 92) και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 44/07.03.1910.

322. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 44/07.03.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 92) και ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 427/10.03.1910.

- Παρασκευή, 12 Μαρ. *Αρμονία*: Το συγκινητικό ειδύλλιο «Για την τιμή της αδελφής»³²³.
- Τρίτη, 16 Μαρ. *Αρμονία*: Το εθνικό τρίπρακτο δράμα «Λύκοι της Μακεδονίας»³²⁴ και η μονόπρακτη κωμωδία «Άστε-ντούα-ου»³²⁵.
- Παρασκευή, 19 Μαρ. *Νέο θέατρο*: Το εθνικό δράμα «Η κόρη του δρόμου» του Π. Δημητρακόπουλου, η τριωδία «Η Μικρούλα» από το ζεύγος Χρυσόχου, καθώς και η κωμωδία «Ο θάνατος του Περικλέους» του Δ. Κορομηλά³²⁶.
- Σάββατο, 20 Μαρ. *Αρμονία*: Η αρχαία κωμωδία «Αι Νεφέλαι» του Αριστοφάνη σε μετάφραση του Γ. Σουρή³²⁷, με την επισήμανση «η είσοδος εις τας Κυρίας απαγορεύεται»³²⁸, που τελικά για αυτόν το λόγο και ακυρώθηκε³²⁹.

Λόγω της Τεσσαρακοστής ο θίασος δεν πρόλαβε να δώσει τόσες πολλές παραστάσεις όσες υποσχέθηκε στην αρχή³³⁰, και αναχώρησε για τις παραδουνάβιες πόλεις³³¹. Μετά από μερικούς μήνες ανακοινώθηκε στον τοπικό ελληνικό τύπο ότι από τις 3 Οκτωβρίου θα παίζονται, κάθε Πέμπτη και Κυριακή, παραστάσεις του θιάσου «Αριστοφάνης» του Α. Απέργη στο

323. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 45/14.03.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 126). Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 428/14.03. 1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 94).

324. Η κριτική της παράστασης στις ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 429/18.03.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 95) και ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 46/21.03. 1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 127).

325. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 428/14.03.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 94.

326. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 429/18.03.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 95). Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 430/21.03.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 96).

327. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 45/14.03.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 126.

328. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 428/14.03.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 94.

329. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 429/18.03.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 95.

330. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 429/18.03.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 95.

331. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 430/21.03.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 96.

θέατρο *Αρμονία*³³², ενώ από τις 15 Νοεμβρίου αναμένονται οι παραστάσεις του «Ελληνικού Μελοδραματικού Θιάσου» υπό την διεύθυνση του Διονυσίου Λαυράγκα³³³, που ανακοινώθηκαν στον τύπο ήδη την άνοιξη³³⁴.

- Κυριακή, 3 Οκτ. *Αρμονία*: Η πεντάπρακτη ιλαροτραγωδία «Ανδρομέδα και Περσεύς» του Π. Δ. Ζάνου³³⁵.
- Πέμπτη, 7 Οκτ. *Αρμονία*: Η «Νιόβη» του Άγγλου Paulton³³⁶.
- Κυριακή, 10 Οκτ. *Αρμονία*: Η «Κασσιανή» του Κυριακού και η μονόπρακτη κωμωδία «Οι πετεινόμαλοι»³³⁷.
- Πέμπτη, 14 Οκτ. *Αρμονία*: Ο «Καπετάν Γιακουμής βουλευτής Ύδρας» του Κόκκου³³⁸.
- Κυριακή, 17 Οκτ. *Αρμονία*: Το ιστορικό δράμα «Νταβέλης»³³⁹.
- Πέμπτη, 21 Οκτ. *Αρμονία*: Η αθηναϊκή επιθεώρηση «Τα χαμίνια των Αθηνών»³⁴⁰.
- Κυριακή, 24 Οκτ. *Αρμονία*: Το δράμα «Παύλος Μελάς» μαζί με το γνωστό άσμα «Γεροδήμος» από το μελόδραμα «Μάρκος Βότσαρης» του Καρρέρ, αλλά και η κωμωδία «Δημοπρασία»³⁴¹.

332. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 447/29.07.1910, ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 452/15.08.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 99 και 100), ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 84/26.09.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 133).

333. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 447/29.07.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 99.

334. Βλ. εκτενές άρθρο για την περιοδεία και το ρεπερτόριο του Δ. Λαυράγκα στην Κωνσταντινούπολη στην ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 50/18.04.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 129.

335. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 86/10.10.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 134.

336. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 86/10.10.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 134). Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 87/17.10.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 135).

337. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 86/10.10.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 134).

338. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 86/10.10.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 134). Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 87/17.10.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 135).

339. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 87/17.10.1910.

340. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 87/17.10.1910. Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 88/24.10.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 136).

341. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 88/24.10.1910. Βλ. παρ. Β' αρ. 136.

- Πέμπτη, 28 Οκτ. *Αρμονία*: Η «Τύχη της Μαρούλας» του Δ. Κορομηλά³⁴².
- Κυριακή, 31 Οκτ. *Αρμονία*: Το εθνικό δράμα «Άλωσις της Τριπολιτσάς» και η κωμωδία «Η σύζυγος του Λουλουδάκη» του Α. Βλάχου³⁴³.
- Πέμπτη, 4 Νοεμ. *Αρμονία*: Το ειδύλλιο «Μαρία η Πενταγιώτισσα» και η μονόπρακτη κωμωδία «Η πώλησις της Αθηνάς»³⁴⁴.
- Κυριακή, 7 Νοεμ. *Αρμονία*: Το πεντάπρακτο δράμα «Η κυρία με τας Καμελίας» του Α. Dumas³⁴⁵.
- Πέμπτη, 11 Νοεμ. *Αρμονία*: Οι «Νεφέλες» του Αριστοφάνη σε μετάφραση του Γ. Σουρή με την επισήμανση «ακατάλληλη για τις κυρίες»³⁴⁶.

Ο θίασος «μετά την συμπλήρωση των παραστάσεων» αναχώρησε για τις πόλεις του ρωσικού νότου (Ταϊγάνι, Ροστόβ, Αικατερινοδάρ, Νοβορωσσίσκη κτλ.)³⁴⁷.

Κατά το 1910 και τις αρχές του 1911 η ελληνική κοινότητα οργανώνει τακτικά ερασιτεχνικές μουσικοφιλολογικές βραδιές στην ελληνική λέσχη *Ομόνοια*³⁴⁸, τη Δευτέρα 15 Φεβ. 1910³⁴⁹, την Πέμπτη 25 Φεβ.

342. Η κριτική της παράστασης στην *ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 89/31.10.1910* (βλ. παρ. Β' αρ. 137).

343. *Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 89/31.10.1910* (βλ. παρ. Β' αρ. 137). Η κριτική της παράστασης στην *ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 90/07.11.1910* (βλ. παρ. Β' αρ. 138).

344. *Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 89/31.10.1910* (βλ. παρ. Β' αρ. 137). Η κριτική της παράστασης στην *ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 90/07.11.1910* (βλ. παρ. Β' αρ. 138).

345. Βλ. την αφίσα στην *ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 90/07.11.1910* (βλ. παρ. Β' αρ. 138).

346. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8263/10.11.1910* και *ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8264/11.11.1910*.

347. *Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 89/31.10.1910* (βλ. παρ. Β' αρ. 137) και *ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 91/14.11.1910* (βλ. παρ. Β' αρ. 139).

348. *Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 42/21.02.1910* και *ό. π. εφ. Φ. αρ. φ. 43/28.02.1910*. Βλ. παρ. Β' αρ. 124 και 125.

349. *Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 41/14.02.1910* (βλ. παρ. Β' αρ. 123).

1910³⁵⁰, τη Δευτέρα 15 Μαρ. 1910³⁵¹, το Σάββατο 3 Απρ. 1910³⁵², τη Δευτέρα 5 Απρ. 1910³⁵³, την Τρίτη 22 Απρ. 1910³⁵⁴, την Πέμπτη 29 Απρ. 1910³⁵⁵, την Πέμπτη 13 Μαΐου 1910³⁵⁶, την Παρασκευή 12 Νοεμ. 1910³⁵⁷, την Πέμπτη 9 Δεκ. 1910³⁵⁸, την Τρίτη 14 Δεκ. 1910³⁵⁹, την Κυριακή 26 Δεκ. 1910³⁶⁰, την Τρίτη 28 Δεκ. 1910³⁶¹, την Παρασκευή 14 Ιαν. 1911³⁶², την Παρασκευή 21 Ιαν. 1911³⁶³, την Παρασκευή 4 Φεβ. 1911³⁶⁴, κτλ.

1911

Την Τετάρτη, 20 Απριλίου 1911, στην Οδησσό έρχεται ο Σπύρος Σαμάρας (1861-1917), ο κορυφαίος συνθέτης της Επτανησιακής Σχολής, για να διευθύνει ο ίδιος την όπερά του «Ρέα» στο *Δημοτικό θέατρο* της πόλης³⁶⁵. Τις γενικές πρόβες που ξεκίνησαν την Πέμπτη, 21 Απριλίου, παρακολουθούσε τακτικά ο τύπος³⁶⁶, μεταδίδοντας τις «Ευχές από την καρδιά» για την

350. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 423/24.02.1910. Το πλήρες πρόγραμμα στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 424/27.02.1910.

351. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 43/28.02.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 125).

352. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 46/21.03.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 127).

353. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 433/08.04.1910.

354. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 49/11.04.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 128). Το πλήρες πρόγραμμα στην ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 436/18.04.1910.

355. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 51/27.04.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 130), ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 52/02.05.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 131) και ό. π. εφ. Κ. αρ. φ. 438/28.04.1910.

356. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 54/16.05.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 132) και ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 440/16.05.1910.

357. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 92/21.11.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 140).

358. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 94/05.12.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 141).

359. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 96/19.12.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 143).

360. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 96/19.12.1910 (βλ. παρ. Β' αρ. 143).

361. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 98/01.01.1911 (βλ. παρ. Β' αρ. 144).

362. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 99/09.01.1911.

363. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 100/16.01.1911 (βλ. παρ. Β' αρ. 145)

364. Ό. π., εφ. Φ. αρ. φ. 102/30.01.1911 (βλ. παρ. Β' αρ. 146).

365. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8397/20.04.1911.

366. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8398/21.04.1911 και ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8399/22.04.1911.

πρεμιέρα την Κυριακή³⁶⁷ που έστειλε ο ίδιος ο βασιλιάς της Ελλάδας Γεώργιος³⁶⁸. Προς τιμήν του συνθέτη η όπερα επαναλήφθηκε την Πέμπτη 28 Απριλίου³⁶⁹. μετά τη δεύτερη πράξη της «Ρέας» απονεμήθηκε στον Σπύρο Σαμάρια, από την Ελληνική Κοινότητα, το ασημένιο δαφνοστέφανο και η γαλάζια τιμητική ταινία³⁷⁰.

Την Κυριακή 25 Σεπτεμβρίου στην ελληνική λέσχη *Ομόνοια* «έκτακτον επιτυχίαν» σημείωσε η ταχυδακτυλουργική και υπνωτιστική παράσταση του καθηγητή Παλάζη και της δεσποινίς Νέλσωνος³⁷¹.

1912

Στα τέλη του 1911 έρχεται στην Οδησό η πολυμελής «Ελληνική Εθνική Όπερα»³⁷² (ή αλλιώς «Ελληνικός Μελοδραματικός Θίασος») του Επτανήσου Διονύσιου Λαυράγκα για μια σειρά παραστάσεων στο *Νέο θέατρο* και το *Δημοτικό θέατρο*. Στο θίασο συμμετείχαν οι: Γ. Χατζηλουκάς (οξύφωνος), Α. Κυπαρίσση, Ι. Αγγελόπουλος (βαρύτονος), Μ. Βλαχόπουλος (βαθύφωνος), Ν. Μοραΐτης (οξύφωνος) κτλ.

Δευτέρα, 2 Ιαν. *Δημοτικό θέατρο*: «Tosca» του Puccini³⁷³.

Τρίτη, 3 Ιαν. *Νέο θέατρο*: «Lucia di Lammermoor» του Donizetti³⁷⁴.

Τετάρτη, 4 Ιαν. *Νέο θέατρο*: «Bohème» του Puccini³⁷⁵.

367. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8404/28.04.1911.

368. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8402/26.04.1911.

369. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8404/28.04.1911.

370. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8405/29.04.1911.

371. Ό. π., εφ. Κ. αρ. φ. 458/26.09.1911.

372. Ως «Ελληνική Εθνική Όπερα» αποκαλείται στο ρωσικό τύπο.

373. Η κριτική της παράστασης στην ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8612/04.01.1912 και ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8613/05.01.1912.

374. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8611/03.01.1912.

375. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8612/04.01.1912.

Παρασκευή, 6 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο:</i> Η απογευματινή «Lucia di Lammermoor» και η βραδινή «Faust» του Gounod ³⁷⁶ .
Κυριακή, 8 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο:</i> «Bohème» του Puccini ³⁷⁷ .
Δευτέρα, 9 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο:</i> «Μάρκος Μπότσαρης» του Π. Καρρέρ ³⁷⁸ .
Τρίτη, 10 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο:</i> «Ernani» του Verdi ³⁷⁹ .
Τετάρτη, 11 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο:</i> «Υποψήφιος βουλευτής» του Σπ. Ξύνδα ³⁸⁰ .

Το βράδυ της Παρασκευής της 13^{ης} Ιανουαρίου, ο πολυμελής θίασος (50 άτομα) αναχώρησε με το ατμόπλοιο «Princeza Evgenija Oldenburskaja» για την Κωνσταντινούπολη³⁸¹.

Την Πέμπτη 25 Οκτωβρίου στην αίθουσα ελληνικής λέσχης *Ομόνοια* έγινε η συναυλία της βραβευμένης Ελληνίδας πιανίστριας Αγλαΐας Βυζάντου³⁸².

1913

Υπό τη διεύθυνση του Γρ. Σταυροπούλου έρχεται στην Οδησό ο «Ελληνικός Βασιλικός Θίασος» (όπως τον αποκαλεί ο ρωσικός τύπος) για την διεξαγωγή παραστάσεων με θέματα βασισμένα στους Βαλκανικούς Πολέμους³⁸³.

Κυριακή, 1 Δεκ.	<i>Αρμονία:</i> Η παράσταση ξεκίνησε με το Ρωσικό Αυτοκρατορικό Ύμνο, ενώ ακολούθησε ο ΕΛ-
-----------------	--

376. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8612/04.01.1912. Βλ. την κριτική της όπερα «Φαούστ» στην ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8615/08.01.1912.

377. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8615/08.01.1912. Βλ. την κριτική στην ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8616/10.01. 1912.

378. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8615/08.01.1912.

379. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8616/10.01.1912.

380. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8617/11.01.1912.

381. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8619/13.01.1912.

382. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 8854/21.10.1912.

383. Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9197/29.11.1913.

ληνικός Εθνικός³⁸⁴. Με την άνοιξη της αυλαίας εμφανίσθηκε η Β. Στέφα ως Ελλάς, ο Γρ. Σταυρόπουλος ως μέγας Αλέξανδρος, ο Β. Μακρής ως Ρήγας Φεραίος, ο Α. Χέλμης ως Ευρώπη, ο Β. Πουλόπουλος ως Βασιλεύς Κωνσταντίνος, ο Κ. Βουτσινάς ως Βενιζέλος. Ωσαύτως και οι Εμ. Ρίζου, Μ. Κουκουδάκης, Μ. Ιγγλέσης, Θ. Χριστοφορίδης ως Σερβία, Βουλγαρία, Τουρκία και Μαυροβούνιο αντίστοιχα. Στο τέλος παίχθηκε η κωμωδία «Πως μιλούμε τ' αγγλικά».

Πέμπτη, 5 Δεκ.

Αρμονία: Η «Αισέ ή ελληνοπούλα των Γιαννιτών» του Γ. Κούρτη³⁸⁵.

Τρίτη, 17 Δεκ.

Δημοτικό θέατρο: Η ευεργετική παράσταση «Τσιγγάνος πρωθυπουργός» για την Ελληνική Αγαθοεργό Κοινότητα³⁸⁶.

1914

Από το Βουκουρέστι³⁸⁷ έρχεται για σειρά παραστάσεων όπερας ο «Ελληνικός Μελοδραματικός Θίασος» υπό τη διεύθυνση του Πασχαλίδη³⁸⁸. Στο θίασο συμμετείχαν: το ζεύγος Μιχάλης και Ελένη (Θεοδωρίδη) Βλαχοπούλου³⁸⁹, Οικονομίδης, Χατζηλουκάς, Αγγελόπουλος, Μοραΐτης, Μανολάτος, Λέξερ, Μανολάτου, Χατζηχρίστου, Λουλουδάκης, Πε-

384. Βλ. *ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 503/04.12.1913. Βλ. παρ. Β' αρ. 102.

385. Βλ. *ό. π.*, εφ. Κ. αρ. φ. 503/04.12.1913, καθώς και Σιδέρης, *ό. π.*, σσ. 263-264.

386. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9210/12.12.1913, καθώς και *ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9213/15.12.1913.

387. Στο Βουκουρέστι ο «Ελληνικός Μελοδραματικός Θίασος» είχε πάει υπό τον Λαυράγκα. Βλ. Γ. Καρακαντά: *Απαντα του Λυρικού Θεάτρου. Από του 1300 έως σήμερα*, Αθήναι [19-], σ. 629.

388. *Ό. π.*, εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9227/31.12.1913.

389. Για το ζεύγος βλ. Καραβία, *ό. π.*, σσ. 59-62.

τρόπουλος, κτλ.³⁹⁰. Οι παραστάσεις προγραμματίστηκαν να παιχθούν στο *Νέο θέατρο* από την Πέμπτη 2 Ιανουαρίου 1914³⁹¹.

Δευτέρα, 6 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο</i> : «Faust» του Gounod ³⁹² .
Τρίτη, 7 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο</i> : «Μάρκος Μπότσαρης» του Π. Καρρέ ³⁹³ .
Τετάρτη, 8 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο</i> : «Tosca» του Puccini ³⁹⁴ .
Πέμπτη, 9 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο</i> : «Il barbiere di Siviglia» του Rossini ³⁹⁵ .
Παρασκευή, 10 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο</i> : «La sonnambula» του Bellini ³⁹⁶ .
Σάββατο, 11 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο</i> : Η «Cavalleria rusticana» του Mascagni στο Α' μέρος και οι «Pagliacci» του Leoncavallo στο Β' μέρος ³⁹⁷ .
Κυριακή, 12 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο</i> : «Bohème» του Puccini και «Μάρκος Μπότσαρης» του Π. Καρρέ ³⁹⁸ .
Δευτέρα, 13 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο</i> : Αποσπάσματα από τις όπερες «Rigolletto», «Tosca», «Lucia di Lammermoor» και «Περουζέ» ³⁹⁹ .
Τρίτη, 14 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο</i> : «Περουζέ» του Θ. Σακελλαρίδη ⁴⁰⁰ .

390. Βλ. εκτενείς κριτικές στις *ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9237/12.01.1914* και *ό. π. εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9246/21.01.1914*.

391. Τα στοιχεία για τις πρώτες μέρες της περιοδείας χάθηκαν λόγω της φθοράς που υπέστησαν οι εφημερίδες.

392. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9232/06.01.1914*.

393. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9233/08.01.1914*.

394. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9233/08.01.1914*.

395. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9234/09.01.1914*.

396. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9235/10.01.1914*.

397. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9236/11.01.1914*.

398. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9237/12.01.1914*.

399. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9237/12.01.1914*.

400. *Ό. π., εφ. Οδ. Η. αρ. φ. 9239/14.01.1914*.

Τετάρτη, 15 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο: «Ernani» του Verdi</i> ⁴⁰¹ .
Πέμπτη, 16 Ιαν.	<i>Νέο θέατρο: «Faust» του Gounod</i> ⁴⁰² .
Παρασκευή, 17 Ιαν.	<i>Δημοτικό θέατρο: «Lucia di Lammermoor» του Donizetti</i> ⁴⁰³ .
Δευτέρα, 20 Ιαν.	<i>Δημοτικό θέατρο: «Ernani» του Verdi</i> ⁴⁰⁴ .
Τρίτη, 21 Ιαν.	<i>Δημοτικό θέατρο: Αποσπάσματα από την «Tosca» και την «Carmen»</i> ⁴⁰⁵ .
Τετάρτη, 22 Ιαν.	<i>Δημοτικό θέατρο: «Tosca» του Puccini</i> ⁴⁰⁶ .
Πέμπτη, 23 Ιαν.	<i>Δημοτικό θέατρο: «Carmen» του Bizet</i> ⁴⁰⁷ .

Από τις αρχές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι την είσοδο του Κόκκινου Στρατού, στις 7 Φεβρουάριου 1920, στην Οδησό, βρέθηκαν πενιχρές μόνο πληροφορίες που συσχετίζονται με την ελληνική πολιτιστική δραστηριότητα στο Νότο της Ρωσίας. Στο διάστημα 1916-17 στην ελληνική λέσχη *Ομόνοια* οργανώνονται μουσικές συναυλίες και θεατρικές παραστάσεις για την ενίσχυση του Ταμείου της Κοινότητας: την Τρίτη 20 Δεκεμβρίου 1916⁴⁰⁸ και τη Δευτέρα 30 Ιανουαρίου 1917⁴⁰⁹, ενώ το Μάιο εμφανίζεται ο ελληνικός σύλλογος «Νέα Ζωή»⁴¹⁰, που δίνει

401. Ό. π., εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9240/15.01.1914.

402. Ό. π., εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9241/16.01.1914.

403. Ό. π., εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9242/17.01.1914.

404. Ό. π., εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9243/18.01.1914 και ό. π. εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9245/20.01.1914.

405. Ό. π., εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9246/21.01.1914.

406. Ό. π., εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9247/22.01.1914.

407. Ό. π., εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9248/23.01.1914. Η κριτική στην ό. π. εφ. *Οδ. Η.* αρ. φ. 9249/24.01.1914.

408. Βλ. ελληνική τοπική εφ. *Ήλιος*, αρ. φ. 03/18.12.1916 (βλ. παρ. Β' αρ. 147).

409. Η μουσική παράσταση με τον Κλ. Τριανταφύλλου, ο οποίος συνέθεσε το «Χριστούγεννα στα ξένα». Βλ. ό. π., εφ. *Ήλ.* αρ. φ. 08/29.01.1917, ενώ η κριτική στην ό. π., εφ. *Ήλ.* αρ. φ. 09/03.02.1917.

410. Για το νέο ελληνικό σωματείο και την καλλιτεχνική του δραστηριότητα βλ. ό. π., εφ. *Ήλ.* αρ. φ. 25/04.06.1917 και ό. π., εφ. *Ήλ.* αρ. φ. 26/11.06.1917, καθώς και την άλλη ελληνική τοπική εφ. *Αναγέννηση*, αρ. φ. 03/14.05.1917.

μουσικοφιλολογική εσπερίδα την Τρίτη 30 Μαΐου 1917⁴¹¹, ενώ την Τρίτη 10 Οκτωβρίου 1917 ανέβηκε η ερασιτεχνική παράσταση του θιάσου της ελληνικής λέσχης⁴¹².

Θεατρικό ενδιαφέρον έχει και μια νεκρολογία από την τοπική ρωσική εφημερίδα *Odesskija Novosti* (09.03.1917), όπου αναφέρεται ότι ο Έλληνας ζωγράφος Ν. Χ. Αλεξομάτης (1848-1917), όταν νυμφεύθηκε μία ηθοποιό παράτησε τη ζωγραφική και για περισσότερα από δέκα χρόνια περιόδευε στην επαρχία παίζοντας με το ψευδώνυμο Nikolay Meshcherslky⁴¹³. Η τελευταία πληροφορία που διαθέτουμε προέρχεται από το Κρατικό Αρχείο της Οδησσού, όπου στο φάκελο με αρ. 765-1-24 αναφέρονται οικονομικού χαρακτήρα στοιχεία, για μία άγνωστη παράσταση της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας στο *Μικρό θέατρο*, στις 11 Απριλίου 1918.

Παράρτημα Α': Ρωσικές κριτικές σε μετάφραση (για Κυβέλη και Παρασκευοπούλου)

1) *Οδессκία Новостι*, αρ. φ. 7377, Σάββατο, 24 Νοεμβρίου 1907

Η αίθουσα «Αρμονία» φιλοξενεί την κυρία Κυβέλη Αδριανού. Η πρώτη παράσταση συγκέντρωσε πολύ κόσμο, όπου επικράτησε το ελληνικό κοινό της διασποράς. Πρώτα ανέβηκε το τρίπρακτο γαλλικό έργο *Το παριζιάνικο Χου*, μία τυπική ελαφριά κωμωδία, όπου η κυρία Αδριανού υποδυόταν την κόρη εκατομμυριούχου από τη Νέα Υόρκη που παντρεύεται τον μαρκήσιο. Φθάνοντας με τον άνδρα της στο Παρίσι εμπίπτει στην υψηλή κοινωνία και συνειδητοποιεί ότι της λείπει η απαραίτητη παριζιάνικη κομψότητα. Η κυρία Αδριανού έπαιξε επιδέξια το ρόλο της, πιστή στο εαυτό της, ολόιδια Αγγλίδα.

411. Βλ. ό. π., εφ. *Αν.* αρ. φ. 05/28.05.1917. Η κριτική στην ό. π., εφ. *Αν.* αρ. φ. 07/11.06.1917.

412. Ό. π., εφ. *Ηλ.* αρ. φ. 41/08.10.1917.

413. Οι πίνακές του στεγάζονται στο ανάκτορο Ποτότσκι το οποίο μεταμόρφωσε ο Μαρασλής το 1899 σε Πινακοθήκη της Οδησσού. Βλ. το συλλογικό τόμο: *Kiriak Konstandi and Greek painters in Odessa late XIX early XX centuries*, Odessa: Druk, 2002, καθώς και Καραβία, ό. π., σσ. 78-80.

Έπειτα παίχθηκε το γαλλικό βοντβίλ *Το κοριτσάκι*. Η κυρία Κυβέλη Αδριανού έπαιξε έξοχα, χωρίς να κάνει καμία καρικατούρα στο χαρακτήρα, τον οποίο παρουσίασε με λεπτό χιούμορ και με απόλυτη κατανόηση του ρόλου. Χωρίς αμφιβολία, η κυρία Αδριανού είναι καλλιτέχνιδα μεγάλης αξίας. Οι υπόλοιποι του θιάσου δεν αλλοίωσαν το ευρύτερο σχήμα.

Δυστυχώς *Το παριζιάνικο Χου* δεν είχε την απαραίτητη διακόσμηση, ούτε το *mise-en scène*, που αναμφίβολα επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη συνολική εντύπωση.

Η κυρία Κυβέλη Αδριανού που παίζει τεχνηέντως και την ελαφριά κωμωδία και το σοβαρό δράμα, θα παρουσιάσει στις επόμενες μέρες τα παρακάτω έργα: *Κλέπτη, Νόρα, Ημέρωμα της Στρίγγλας*, κτλ.

2) *Одесскій Листокъ*, αρ. φ. 270, Σάββατο, 24 Νοεμβρίου 1907

Χθες στο πλήρες θέατρο «Αρμονία» ανέβηκε με επιτυχία η τρίπρακτη κωμωδία *Το παριζιάνικο Χου* και το βοντβίλ *Το κοριτσάκι* ως πρώτη παράσταση στην περιοδεία της ταλαντούχας Ελληνίδας ηθοποιού κυρίας Κυβέλης Αδριανού. Η επίδοση της πρωταγωνίστριας ήταν πολύ καλή και φάνηκε ότι έχει μεγάλη σκηνική εμπειρία. Το κοινό την επιβράβευσε με θορυβώδες χειροκρότημα. Πολύ καλός ήταν και ο κ. Αγγελάκης που διασκέδαζε συνεχώς το κοινό. Επίσης, έπαιξαν αρκετά καλά και ο κ. Σάββας και ο κ. Νίκας. Οι υπόλοιποι στήριζαν απλά την παράσταση. Στο διάλειμμα, η ορχήστρα υπό τη διεύθυνση του Χαδουμόγλου, έπαιξε διάφορες ρομάντζες. Η κυρία Κυβέλη Αδριανού ήταν πολύ καλή και στο βοντβίλ *Το κοριτσάκι*. Όλο το θέαμα είχε πολύ ζωντάνια.

3) *Одесскія Новости*, αρ. φ. 7379, Τρίτη, 27 Νοεμβρίου 1907

Η αίθουσα «Αρμονία» φιλοξενεί την κυρία Κυβέλη Αδριανού. Παρουσιάστηκε και το δεύτερο έργο *Ο Κλέπτης* με την κ. Αδριανού, η οποία ήδη με την πρώτη εμφάνιση στην ελαφριά γαλλική κωμωδία αποδείχθηκε καταπληκτική καλλιτέχνιδα, η οποία δεν αιχμαλώτισε το κοινό με μεγάλες ψυχολογικές αποχρώσεις και μεταβάσεις, αλλά με το βαθύ δραματικό της ταλέντο. Η κορυφαία στιγμή του έργου ήταν στη δεύτερη πράξη και συγκεκριμένα η σκηνή της εξήγησης μεταξύ του ανδρόγυνου, όπου ο άνδρας μαθαίνει ότι τα χρήματά του είχαν κλαπεί

από τη γυναίκα του. Από την στιγμή που εμφανίσθηκε η κυρία Αδριανού μέχρι να τελειώσει την τελευταία της λέξη το κοινό παρακολουθούσε με τεταμένη προσοχή. Χωρίς αμφιβολία η κυρία Αδριανού βίωνε βαθιά όλες τις περιπέτειες της κεντρικής τραγικής ηρωίδας, στην οποία φώναζε και το κοινό. Ασυνήθιστο εκλεπτυσμένο και κομψό παίξιμο, πανέμορφος τρόπος που μεταφέρει μία ιδιαίτερη αισθητική, κατατάσσοντας την κα Αδριανού στην τάξη των καλύτερων καλλιτέχνιδων που έχουν επισκεφθεί την Οδησό.

Θα έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον να δούμε την κυρία Αδριανού στον επόμενο μοναδικό ρόλο, της Νόρας του Ίψεν.

4) *Одесскіѣ Листокъ*, αρ. φ. 272, Τρίτη, 27 Νοεμβρίου 1907

Η περιοδεία της ταλαντούχας Ελληνίδας καλλιτέχνιδας κυρίας Κυβέλης Αδριανού προκαλεί ενδιαφέρον κυρίως στην ελληνική διασπορά της Οδησού, η οποία παρακολουθεί ευδιάθετα κάθε της θέαμα. Χθες το βράδυ ανέβηκε το τρίπρακτο δράμα *Ο Κλέπτης* του H. Bernstein, καθώς και το βοντβίλ *Λολόττα*, που πέρασαν με επιτυχία. Το κοινό επιβράβευσε την κυρία Κυβέλη Αδριανού με θορυβώδες χειροκρότημα. Η ηθοποιός έπλασε το ρόλο της άψογα, ενώ πολύ σωστός ήταν και ο κ. Αγγελάκης, καθώς και οι κύριοι Σάββας, Νίκας, Ποφώντης. Το βοντβίλ *Λολόττα* με πρωταγωνίστρια την κυρία Κυβέλη Αδριανού είχε τέλεια εκτέλεση και συνοδεύταν από το γέλιο ολόκληρου του ακροατηρίου. Η μεγάλη διάρκεια του θεάματος δεν κούρασε καθόλου τους θεατές.

5) *Одесскія Новости*, αρ. φ. 7380, Τετάρτη, 28 Νοεμβρίου 1907

Η περιοδεία της κυρίας Κυβέλη Αδριανού. Το δραματικό θέατρο στην Ελλάδα ξεκινά στην δεκαετία του τριάντα, μόλις οι Έλληνες απελευθερώθηκαν από τον τουρκικό ζυγό. Το απελευθερωτικό κίνημα διήρκεσε μεγάλο χρονικό διάστημα, μπορώ να πω από την ημέρα της πτώσης της Κωνσταντινουπόλεως ως την τελευταία εξέγερση που οδήγησε σε αναβίωση των Ελλήνων, ενός λαού που διεξήγαγε επίμονα και σταθερά τον αιματηρό αγώνα για την ελευθερία. Η απελευθέρωση της Ελλάδας άφησε ένα σωρό από ερείπια και στάχτες. Όλα διήρκεσαν γύρω στα 80 χρόνια. Ο λαός κερδίζοντας την ελευθερία του και δοξάζοντας τον εθνικό ύμνο, έθεσε την βάση για τους δημόσιους οργανισμούς και τον καθημερινό

βίο. Ακόμη και τώρα ο κάθε επισκέπτης συγκινείται αντικρίζοντας τα απομεινάρια της Ακροπόλεως και της Ολυμπίας, τα ιδιαίτερα σταθερά σύμβολα του ελεύθερου και χαρούμενου παλαιού τρόπου ζωής. Προκαλεί έκπληξη η επιτυχημένη ανόρθωση, η οποία γίνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα: χιλιάδες φοιτητές γέμιζαν το Πανεπιστήμιο, τα σχολεία εμπλουτίστηκαν με βιβλία και αξιόλογους δασκάλους, και η Αθήνα με λιγότερους από 200 χιλιάδες κατοίκους έγινε μία πανέμορφη μητρόπολη με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική. Η ανάπτυξη του θεάτρου συσχετίζεται με την ανάπτυξη της αστικής τάξης, καθώς και με την ανάπτυξη της λογοτεχνίας.

Το ισχυρό εμπόδιο ήταν η δύσκολη γλώσσα: το χάσμα ανάμεσα στη λόγια και τη λαϊκή, δηλαδή η μάχη μεταξύ των υποστηρικτών της καθαρεύουσας και της δημοτικής γλώσσας. Όπως συμβαίνει σε τέτοιες περιπτώσεις δημιουργήθηκε η νέα λογοτεχνική γλώσσα πάνω στη βάση της δημοτικής.

Το ελληνικό θέατρο –το δράμα και η όπερα– πέρασε διάφορα στάδια που θυμίζουν την ηρωική εποχή της απελευθέρωσης. Ακόμη εξακολουθεί να δημιουργείται: πέρασε το στάδιο του ιστορικού δράματος με στομφώδες ύφος γραμμένου σε λόγια γλώσσα ακατανόητη για τον απλό λαό. Το μοναδικό δυνατό και ζωντανό θέατρο εκπροσωπήθηκε από την κωμωδία και το βοντβίλ με τραγούδι και χορό. Έπειτα άρχιζαν να μεταφράζονται μελοδράματα και να εμφανίζονται στην σκηνή τα έργα του Σαίξπηρ, του Ίνγκεν, του Μολιέρου, και τελευταία του Τολστόι, καθώς και τα διδακτικά δράματα του Τσέχωφ. Στην Αθήνα ιδρύθηκε το «Βασιλικό θέατρο» –το θέατρο του βασιλιά, όχι μόνο λόγω του ονόματος, αλλά και λόγω της χρηματοδότησης του ίδιου. Εκτός από αυτό το θέατρο υπάρχουν και διάφορες συνεργασίες των ηθοποιών που σαν νομάδες ταξιδεύουν και παίζουν από πόλη σε πόλη– από την Ελλάδα στην Αλεξάνδρεια, στο Ταγκανρόγκ, στην Οδησό ή το Ροστόφ-ον-Ντον, δηλαδή παντού όπου υπάρχουν οι Έλληνες. Αυτοί οι θίασοι συχνά δεν έχουν υλικούς πόρους και δεν επιβιώνουν άνετα, παρόλα αυτά έδωσαν μερικά μεγάλα ονόματα, π. χ. τον κ. Ταβουλάρη (έπαιζε και στην Οδησό), ο οποίος ήταν καλός στην κωμωδία, καθώς και σε ρόλους, όπως ο Οθέλλος και ο Άμλετ, ενώ μπορεί άνετα να ενταχθεί στην πλειάδα των καλύτερων ευρωπαϊών καλλιτεχνών.

Η ιδιωτική πρωτοβουλία που έθεσε τα θεμέλια για την ανάπτυξη της Ελλάδας ήταν σημαντική και στην περίπτωση του θεάτρου.

Πριν μερικά χρόνια στην Αθήνα ο κ. Χρηστομάνος –γιος καθηγητή χημείας του Πανεπιστημίου Αθηνών, πρώην δάσκαλος της μακαρίτισσας αυτοκράτειρας της Αυστρίας και γνώστης της θεατρικής τέχνης– ίδρυσε τη «Νέα Σκηνή» προσφέροντας τις γνώσεις, το ταλέντο και τα χρήματά του για την ανάπτυξη του θεάτρου. Ο κ. Χρηστομάνος άρχισε να εμφυτεύει στην Ελλάδα το ευρωπαϊκό ρεπερτόριο. Φτάνοντας στην Αθήνα αμέσως παρατήρησε τη νεαρή κοπέλα Κυβέλη Αδριανού, η οποία εμφανιζόταν με μεγάλη επιτυχία σε φιλολογικές εσπερίδες του συλλόγου «Παρνασσός». Την κάλεσε στο θίασό του και μετά την πρώτη παράσταση της Ιουλιέτας έγινε η αγαπημένη του πρωταγωνίστρια. Πριν δύο χρόνια ο κ. Χρηστομάνος επισκέφθηκε με τον θίασό του και την Οδησσό, ενώ αμέσως μετά η κυρία Κυβέλη Αδριανού αναχώρησε για το Παρίσι, όπου εκεί σπούδασε την τέχνη του ηθοποιού. Επιστρέφοντας από το Παρίσι έγινε θιασάρχης και άρχισε την περιοδεία της, όπως τώρα στις πόλεις της Νότιας Ρωσίας, όπου υπάρχει η ελληνική διασπορά.

Στο σημερινό θίασο της υπάρχουν και μερικά πρόσωπα από την «Νέα Σκηνή» του κ. Χρηστομάνου, ενώ έως τώρα, η κυρία Κυβέλη Αδριανού ανέβασε δύο έργα, μία ελαφριά κωμωδία *Το παριζιάνικο Χου* και το έργο *Ο Κλέπτης* που είναι πολύ οικείο στο κοινό μας. Η κυρία Κυβέλη πλάθει τους ρόλους με ψυχολογικές αποχρώσεις και καταπληκτική επιείκεια, επιτυγχάνοντας καλλιτεχνικές ολοκληρωμένες δημιουργικές εντυπώσεις. Οι καλές στιγμές της, όπως έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε, διαρκούν σταθερά. Χωρίς αμφιβολία η καλλιτεχνική αξιοπρέπεια της δημιουργίας της σας συνεπαίρνει με σιγουράδα χωρίς να μπορείτε να αντισταθείτε. Μπορεί να «ευθύνεται» και ο ρόλος, τον οποίον η ηθοποιός μεταδίδει ως ζωντανό πρόσωπο που όχι μόνο καταλαβαίνετε, αλλά και το νιώθετε τόσο με το συνειδητό όσο και με το ασυνείδητο συναίσθημα.

Όταν την βλέπετε δεν παίζει ένα παιχνίδι, αλλά μετενσαρκώνεται και ζει μπροστά σας. Ήδη με την πρώτη λέξη στον *Κλέπτη* σας αιχμαλωτίζει, σας φαίνεται οικεία και γνωστή γυναίκα, χαρούμενη και παιχνιδιάρικη σαν παιδί, με πάθος αγαπημένη από τον άνδρα της... (ακολουθεί η εκτενής περιγραφή ολόκληρης της παράστασης).

Ό,τι αισθάνεστε είναι καθαρό και καθορισμένο, αφού η κυρία Κυβέλη Αδριανού δεν αφήνει τίποτα τυχαία, καμία ψυχολογική στιγμή, όλα είναι τολμηρά με λεπτές γραμμές και αποχρώσεις. Αυτήν την στιγμή δίδει το ρυθμό στη σκηνή του θεάτρου «Αρμονία».

Γ. Π.

6) *Одесскія Новості*, αρ. φ. 7385, Τρίτη, 4 Δεκεμβρίου 1907

Ως τέταρτη παράσταση η κυρία Κυβέλη Αδριανού επέλεξε την κωμωδία *Η άπιστη* του Roberto Bracco και το μονόπρακτο *Η κόρη του Ιεφθάε* του Cavalotti. Το θέαμα προκάλεσε καλή εντύπωση στους θεατές. Η κυρία Κυβέλη Αδριανού μετέφερε το ρόλο με τη χαρακτηριστική της οξύνοια και ποιότητα. Η θετικότητα της καλλιτέχνιδας ζωντανεύει την σκηνή, αφού όλα τα παρουσιάζει με απλότητα, ομορφιά, ζωνηρότητα και αισθητική. Μπορεί μόνο να είναι «θλιβερό» που μία τόσο μεγάλη ηθοποιός εκτελεί έργο κατώτερο του ταλέντου της. Αύριο, την Τετάρτη, θα παρουσιάσει στο «Δημοτικό θέατρο» την *Νόρα* του Ίψεν, ένα ρόλο πολύ οικείο στο δικό μας κοινό.

Πραγματικά, μόνο ο κ. Νίκας αξίζει να μνημονευθεί από τους υπόλοιπους, τους οποίους ωστόσο λυτρώνει το παίξιμο της κυρίας Κυβέλης Αδριανού.

7) *Одесскіѣ Листокъ*, αρ. φ. 280, Πέμπτη, 6 Δεκεμβρίου 1907

Χθες το βράδυ είδαμε στο «Δημοτικό θέατρο» την Ελληνίδα ηθοποιό κυρία Κυβέλη Αδριανού στο ρόλο της Νόρας του Ίψεν. Η καταπληκτική καλλιτέχνιδα κυρία Αδριανού κερδίζει το ακροατήριο με την απλότητα, την φυσικότητα και την ειλικρίνεια εκτέλεσης του ρόλου, κατέχοντας, κατά την γνώμη μου, το μυστικό της πλήρους υποταγής του κοινού με την αμεσότητα της καλλιτεχνικής έμπνευσης και του ταμπεραμέντου. Το ρόλο της Νόρας η κυρία Αδριανού δεν υποδύθηκε μονότονα, αλλά τον εμπλούτισε με πολυποίκιλο τονισμό. Στην πρώτη πράξη η καλλιτέχνιδα ανέπτυξε με σαφήνεια την ξέγνοιαστη Νόρα προσθέτοντας καινούργια στοιχεία στην χαρακτηριστική ιψενική ηρωίδα και αναπτύσσοντας σταδιακά το ρόλο από το ανέμελο παιδί στην γυναίκα που συνειδητοποιεί την ανειλικρινή σχέση με τον άνδρα της, καθώς και το ψέμα του

περιβάλλοντός της. Το κοινό την αποδέχθηκε επιτυχώς με φωνές και χειροκρότημα.

N. Αλεξανδρόβσκι

8) *Одесскія Новости*, αρ. φ. 7387, Πέμπτη, 6 Δεκεμβρίου 1907

Το «Δημοτικό θέατρο» φιλοξένησε την κυρία Κυβέλη Αδριανού. Χθες παίχθηκε η *Νόρα* του Ίβεν, η τελευταία παράσταση στο πλαίσιο της περιοδείας της κυρίας Κυβέλης Αδριανού. Είναι δύσκολο να περιγραφεί η τεράστια εντύπωση που προκάλεσε αυτή η αξιοσημείωτη ηθοποιός στο ρόλο της *Νόρας*. Βγήκα από το θέατρο με ιδιαίτερα αυξημένη διάθεση που μπορεί να προκαλέσουν μόνο τα πρωτότυπα έργα τέχνης που μας αποσπούν από τα συνηθισμένα και μας εισάγουν σε μία ειδική σφαίρα, αναγκάζοντάς μας να ζούμε άλλη ζωή απορρίπτοντας κάθε εγκόσμια ευτέλεια. Βιώνοντας μία τέτοια αίσθηση μετά το θέατρο, αντιλαμβάνεστε ότι το θέατρο είναι μία σχολή που έχει τεράστια διδακτική αξία για την ανθρωπότητα. Όχι επειδή βγαίνοντας έχεις άλλες σκέψεις, αλλά διότι το συναρπαστικό ταλέντο δρα αποτελεσματικά στον ψυχολογικό σου κόσμο και στην ηθική αναγέννηση.

Για το παίξιμο της κυρίας Κυβέλης Αδριανού στην *Νόρα* έχουμε να πούμε πάρα πολλά. Πρώτα από όλα, ότι αυτό που κάνει είναι ένα παιχνίδι. Έχω ήδη επισημάνει νωρίτερα στις σημειώσεις μου ότι η κυρία Κυβέλη Αδριανού δεν υποδύεται, αλλά μετεμψυχώνεται εξ ολοκλήρου και ζει στη σκηνή. Μεγάλη απλότητα, φυσικότητα και ειλικρίνεια χρησιμοποιούνται για την δημιουργία του ρόλου.

Είναι απίστευτο τί φέρνει στη σκηνή αυτή η καλλιτέχνιδα ήδη με την πρώτη εμφάνισή της, υποδύομενη την *Νόρα* με ένα τρόπο που δεν έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε. (περίληψη του έργου).

Στο ρόλο του άνδρα ο κ. Νίκας, στο ρόλο του γιατρού ο Αγγελάκης, οι οποίοι υποδύονταν τους ρόλους τους ευπρεπέστατα, όπως και ο κ. Σάββας.

Με την *Νόρα* τελειώνει η περιοδεία της κυρίας Κυβέλη Αδριανού και ο θίασος σήμερα αναχωρεί. Λυπόμαστε που την είδαμε μόνο μία φορά στη σκηνή του «Δημοτικού θεάτρου» σε ένα πραγματικό αριστούργημα. Η κυρία Κυβέλη Αδριανού αναχωρεί για το Ταγκανρόγκ και Ροστόβ. Χωρίς αμφιβολία και εκεί θα έχει μεγάλη επιτυχία.

Η κυρία Κυβέλη Αδριανού είναι λίγο παραπάνω από 20 χρονών. Έχει ταλέντο τενόρου που θα ανθίσει. Είμαστε σίγουροι ότι θα λάβει μία εξέχουσα θέση στον καλλιτεχνικό κόσμο.

Γ. Π.

9) *Οδессκiя Новостi*, αρ. φ. 8000, Πέμπτη, 24 Δεκεμβρίου 1909

Την Κυριακή, στο «Νέο θέατρο» θα εμφανισθεί η γνωστή Ελληνίδα ηθοποιός κυρία Παρασκευοπούλου που πρωτοεμφανίστηκε στην σκηνή το 1885 και σύντομα κινήθηκε στους δραματικούς ρόλους χαρακτηριστικούς για την Σάρα Μπερνάρ, την οποία πιθανόν να ακολούθησε στην επιλογή του είδους και των ρόλων (ανδρικών), ενώ θα έχουμε την ευκαιρία να τη δούμε και στον *Άμλετ*.

10) *Οδессκiя Новостi*, αρ. φ. 8004, Τετάρτη, 30 Δεκεμβρίου 1909

Η περιοδεία του δραματικού θιάσου της κυρίας Ευαγγελίας Παρασκευοπούλου. Λυπούμαστε που ως πρώτη παράσταση της περιοδείας η κυρία Παρασκευοπούλου επέλεξε το παλαιό έργο *Οδέττη* γραμμένο το 1881, πολύ γνωστό στην εποχή του και παιγμένο άπειρες φορές... (ακολουθεί η περιγραφή του έργου του V. Sardou).

Σήμερα όμως το έργο του Sardou, όπου πρωταγωνιστούν οι Γάλλοι κόμηδες και βαρόνοι, χρειάζεται κατάλληλη σκηνοθεσία, κάτι που είναι εντελώς αδύνατο, αφού τα αξιολύπητα μέσα του «Νέου θεάτρου» δεν αρμόζουν στο χαρακτηριστικό γαλλικό παίξιμο. Το κομψότατο ύφος δεν ταιριάζει στο θιάσο της κυρίας Ευαγγελίας Παρασκευοπούλου. Η πρωταγωνίστρια είναι χωρίς αμφιβολία δραματικά προικισμένη και άνετη στην σκηνή, σκεπτική, αντιμετωπίζεται με λεπτομέρεια κάθε πτυχή του χαρακτήρα της, δυστυχώς όμως σκιαγραφώντας την Οδέττη δεν πείθει και δεν κατέχει την γαλλική αισθητική. Ο κ. Κουκουδάκης μετέφερε καλύτερα από όλους το ύφος του Sardou, ενώ πολύ γλυκιά ήταν και η κ. Βέρδη στο ρόλο της δεκαπεντάχρονης κόρης. Θα έλεγα να ανεβάζουν τα έργα που ταιριάζουν περισσότερο στο ύφος του θιάσου. Η επόμενη παράσταση θα είναι στις 4 Ιανουαρίου, οπότε προγραμματίζουν να παρουσιάσουν το γνωστό ελληνικό δράμα του Βερναρδάκη, την *Φαύστα*, καθώς και το χαρούμενο βοντβίλ *Νύφη και Φοράδα* που είδαμε στην Οδησό πριν πολλά χρόνια.

11) *Οδессκiя Новостi*, αρ. φ. 8009, Τετάρτη, 6 Ιανουαρίου 1910

Η περιοδεία του ελληνικού θιάσου της κυρίας Ε. Παρασκευοπούλου. Ως δεύτερη παράσταση της περιοδείας της, η κυρία Ε. Παρασκευοπούλου επέλεξε ένα έργο τώρα του μακαρίτη Βερναρδάκη, την *Φαύστα*.

Η ανάπτυξη της νεοελληνικής λογοτεχνίας, η οποία έχει πολλά αξιόλογα ονόματα, ειδικά τον τελευταίο καιρό, εξελίσσεται με ταχύ ρυθμό και συνδέεται στενά με το γλωσσικό ζήτημα. Οι αναδυόμενοι Έλληνες δεν έπρεπε μόνο να δημιουργήσουν την νέα μορφή ζωής επί της λογοτεχνικής γλώσσας. Οι Έλληνες με πάθος αγαπούσαν τους παλαιούς μεγάλους καιρούς της πατρίδας τους και είχαν δώσει αποκλειστική προσοχή στην κλασική παιδεία –δηλαδή μάθαιναν την γλώσσα των προγόνων τους με όνειρο να συνδυάζουν την νέα ελληνική γλώσσα με την αρχαία. Είναι αυτονόητο, ότι αυτή η επιθυμία προερχόταν κυρίως από τους «λόγιους» ανθρώπους, πού συχνά είναι απόμακροι από το λαό. Έτσι άρχιζε να δημιουργείται μία ειδική λογοτεχνική γλώσσα αποκομμένη από την καθημερινή, με αποτέλεσμα οι Έλληνες που δεν είχαν σπουδάσει να την καταλαβαίνουν με πολύ δυσκολία. Σε αυτήν την γλώσσα έγραψαν σοβαρά έργα, άρθρα σε εφημερίδες, ενώ προήγαγαν και την καλλιτεχνική παραγωγή. Αυτή η λογοτεχνική γλώσσα, «καθαρή» από όλα τα «χυδαία» και τα ξένα στοιχεία, διείσδυσε σταδιακά και στην ζωή, άσκησε επιρροή στη γλώσσα της μορφωμένης τάξης, και ειδικά στις ομιλίες των προσώπων που είχαν δημόσιο λόγο. Αδιαμφισβήτητα αυτή η λογοτεχνική γλώσσα, την οποία με ζήλο έπλαθαν, απέκτησε καταπληκτικές φράσεις και εκφράσεις, οι οποίες όμως δυστυχώς στερούνται ζωντάνιας, πλαστικότητας, αρμονίας, ευτραπείας, πλούτου των αποχρώσεων, δηλαδή όλα εκείνα που είναι απαραίτητα όχι ως «λογοτεχνικές» φράσεις, αλλά ως βίωση συναισθημάτων και ευθυμίας. Αρχικά οι ποιητές αυτό το κατόνησαν, απομακρύνθηκαν από το δρόμο της «λογοτεχνικότητας» και έσπευσαν προς το λαό και την γλώσσα του, όπου ήταν κρυμμένος αφάνταστος πλούτος. Δεν ξέρω τίποτα πιο μαγικό, πλούσιο σε αποχρώσεις, σε εκφραστικότητα, από αυτά τα δημοτικά λαϊκά ελληνικά τραγούδια, που μπορούν να καταταχτούν στην πρώτη θέση της ανθρώπινης δημιουργικότητας. Τον ίδιο δρόμο ακολούθησαν και οι πεζογράφοι. Εμφανίσθηκαν οι παθιασμένοι υποστηρικτές της δημοτικής

γλώσσας που έφτασαν και σε υπερβολές. Προέκυψε μεγάλη μάχη των δύο ομάδων – τους οπαδούς της δημοτικής γλώσσας περιφρονητικά ονόμασαν «μαλλιαριστές», ενώ τους οπαδούς της λογοτεχνικής γλώσσας ειρωνεύτηκαν, με όχι λιγότερα σαρκαστικό όνομα, ως «μακαρονιστές». Αυτή η μάχη, όπως φαίνεται, έχασε τελευταία την οξύτητά της. Η δημοτική γλώσσα όλο και περισσότερο εισάγεται στη λογοτεχνία, καθώς και στο Πανεπιστήμιο, ενώ απελευθερώνεται από τις χυδαιότητες, όπως αρμόζει στη «λογοτεχνία». Ότι καινούργιο και όμορφο εμφανίζεται στην ελληνική λογοτεχνία είναι γραμμένο στη δημοτική γλώσσα του λαού.

Η ρωσική λογοτεχνία είχε εμπειρίες τέτοιου είδους, όμως το ζήτημα της γλώσσας δεν έγινε ποτέ τόσο φλογερή δημόσια υπόθεση, όπως στην Ελλάδα, όπου όλοι χωρίστηκαν σε δύο στρατόπεδα.

Το έργο του Βερναρδάκη είναι γραμμένο σε καθαρή λογοτεχνική γλώσσα (καθαρεύουσα), στερημένο από υπερβολές. Είναι ένα δράμα με όμορφο ύφος και αρμονικές φράσεις. Χωρίς αμφιβολία, αυτή η γλώσσα ταιριάζει στο ιστορικό δράμα, όπως είναι η *Φαύστα*, αλλά δημιουργεί δυσκολίες και προβλήματα. Στο δράμα είναι απαραίτητο να υπάρχει η εξατομίκευση της ομιλίας κάθε ενεργητικού προσώπου, αλλιώς η στομφώδης λόγια γλώσσα σκοτώνει την άμεση δραματική γλώσσα, καθώς και την ίδια παραστατικότητα των χαρακτήρων και τη ζωντάνια των συναισθημάτων, δημιουργώντας ένα πομπώδες πάθος και ρητορική... (ακολουθεί εκτενής δραματουργική ανάλυση του έργου του Βερναρδάκη).

Η κυρία Ε. Παρασκευοπούλου ελέγχει καλά την φωνή της, δίνει πολλές αποχρώσεις και λεπτομέρειες, απαγγέλλοντας πανέμορφα.

Δυστυχώς οι συνθήκες του περιβάλλοντος δεν βοηθούν καθόλου, με αποτέλεσμα, ακόμη και η καλύτερη ηθοποιός, να αποδίδει δύσκολα, ειδικά σε ένα τέτοιο δράμα, όπως είναι η *Φαύστα*. Πολύ καλός ηθοποιός ήταν στο ρόλο του Κωνσταντίνου ο κ. Κουκουδάκης που μετέφερε καλά το μεγαλείο, το έμφυτο στοιχείο του ρωμαϊκού αυτοκράτορα, χωρίς να έχει πολλές λυρικές νότες, οι οποίες δεν είναι και απαραίτητες.

Το γελοίο βοντβίλ *Νύφη και Φοράδα* παίχθηκε πολύ αδύναμα. Μάταια ο κ. Αλιμπράντης έκανε την καρικατούρα του ρόλου, που δεν χρειάζεται τόσο πολύ. Δεν ξέρω τι άλλο θα κάνει ο θίασος, αλλά ειλικρινά τους

συμβουλευώ να μεριμνήσουν περισσότερο για τις παραγωγές τους. Οι Έλληνες της διασποράς έρχονται να δουν το θέαμα, αλλά βασικά τους ενδιαφέρει η καλή υποκριτική τέχνη και αυτή υποστηρίζουν. Πιστεύω ότι η καλή παράσταση θα προσελκύσει και άλλους θεατές. Φτάνοντας στην Οδησό ο θίασος παραπονέθηκε ότι δεν στηρίζεται αρκετά από τους ομογενείς την στιγμή που στην πόλη μας παίζονται ημερησίως τέσσερα έργα!

Το ελληνικό θέατρο αξίζει την καλύτερη θέση, αφού στην Ελλάδα υπάρχουν πρωτοκλασάτοι ηθοποιοί με καλό ρεπερτόριο.

Ο τωρινός ελληνικός θίασος θα μπορούσε να γοητεύσει το ελληνικό κοινό μόνο με καλά θεάματα, και τότε θα αναχωρούσε χωρίς απώλειες, αντίθετα θα είχε και εισόδημα.

12) *Οδесскія Новості*, αρ. φ. 8011, Σάββατο, 9 Ιανουαρίου 1910

Η περιοδεία του ελληνικού θιάσου της κυρίας Ε. Παρασκευοπούλου.
Η τρίτη παράσταση προσέλκυσε λιγότερους ομογενείς από τις δύο προηγούμενες παραστάσεις. Λυπάμαι παρά πολύ, αφού το ελληνικό κοινό στερήθηκε την ευκαιρία να δει το έργο *Η Καταδίκη του Κολοκοτρώνη εις θάνατον* του σύγχρονου ποιητή Σ. Ποταμιάνου, το οποίο περιέχει καλλιτεχνική ποιότητα. Ο Θ. Κολοκοτρώνης είναι το λαμπρότερο πρόσωπο της εποχής του απελευθερωτικού αγώνα των Ελλήνων, και εμφανίσθηκε στην ιστορική αρένα από τον λαό, σαν ένας άνθρωπος με άφθαρτη θέληση που παραδόθηκε ολοκληρωτικά στην ιδέα της απελευθέρωσης της πατρίδας. Ένας εκπληκτικός χαρακτήρας! Είχε πολύ εξουσία και θάρρος, πολύ δύναμη, και πάνω από όλα λαμπρό μυαλό και πολύ τρυφερότητα!

Ο πατέρας του έθνους, ο Θ. Κολοκοτρώνης, με τα «παλικάρια» του συμμετείχε ενεργά στην επανάσταση. Ο Θ. Κολοκοτρώνης σε όλη την ζωή του πάλευε συνεχώς με τους Τούρκους. Η εξουσία, όπως αρμόζει η φύση της, δεν ήθελε να κάνει παραχωρήσεις ούτε στον άξιο Κολοκοτρώνη που στην ελευθερωμένη πατρίδα του δεν μπορούσε να υποκύψει και να προσαρμοσθεί στις πολιτικές συνθήκες και τάξεις, έχοντας πάντα στο πλευρό του έτοιμους και πιστούς «παλικαράδες» του.

Όταν στο θρόνο ανέβηκε ο Όθωνας Α΄ που κυβερνούσε την χώρα, η Ελλάδα επηρεαζόταν έντονα από την βαναρική δύναμη, καθώς και από

το ευρωπαϊκό δικαστήριο με διάφορες ίντριγκες. Ο Κολοκοτρώνης σε τέτοιες συνθήκες δεν ήταν καθόλου δεκτό πρόσωπο, αφού κατατάχθηκε εναντίον τους με αποτέλεσμα ο ήρωας να καταδικασθεί σε θάνατο. Όμως ο Όθωνας Α΄, μετά την ενηλικίωση, χορήγησε την αμνηστία του, καθώς και διάφορες ηρωικές τιμητικές διακρίσεις.

Στο έργο του ποιητή κ. Ποταμιάνου διαδραματίζονται τα επεισόδια της δίκης και της αμνηστίας... (ακολουθεί η περίληψη της παράστασης).

Ο κ. Κουκουδάκης υποδυόταν το ρόλο του Κολοκοτρώνη. Σας λέω ότι πραγματικά του έμοιαζε με όλο εκείνο το μακιγιάζ και το ένδυμα (φουστανέλα και περικεφαλαία). Το παίξιμο του κ. Κουκουδάκη περιείχε την καλλιτεχνική απλότητα και ειλικρίνεια, αλλά μου φάνηκε ότι είχε παρά πολλούς μαλακούς, τρυφερούς τόνους από ό, τι απαιτεί ο σιδερένιος και ο πεισματικός χαρακτήρας του Κολοκοτρώνη. Αρκετά καλός ήταν και ο κ. Αλιμπράντης. Η σκηνοθεσία, όπως και στις δύο προηγούμενες παραστάσεις ήταν κακή και πρόχειρη, κάτι που δεν δικαιολογείται μόνο από την έλλειψη σκηνικών μέσων του «Νέου θεάτρου». Τα άτομα που παράγουν το έργο με την παρουσία και την απαραίτητη δράση εμπλουτίζουν και φτιάχνουν την σκηνική εικόνα, ενώ αν ο θίασος δεν έχει αρκετά άτομα μπορεί να προσκαλέσει τους ερασιτέχνες, ώστε να μην υπάρχουν αυτές οι παραλείψεις.

Το βοντβίλ *Ζητείται υπηρέτης* παίχθηκε ζωηρά και όμορφα. Ο κ. Αλιμπράντης στο ρόλο του δασκάλου ήταν αρκετά καλός και τυπικός, παρόλο που εξακολουθεί να επιτρέπει σε ορισμένα μέρη την χυδαία γελοιογραφία. Δεν αμφισβητώ το ταλέντο του κ. Αλιμπράντη και την σοβαρότητα με την οποία αναπτύσσει το ρόλο, αλλά το θέμα και το χιούμορ θα μεταδοθεί σαφέστερα χωρίς τις περιττές γελοιογραφίες.

Παράρτημα Β΄: Ελληνικές κριτικές

“Κόσμος” αρ. 1, 9 Δεκεμβρίου 1906

1) αρ. 99, Σάββατο, 14 Ιουλίου 1907

Μετ’ ευχαριστήσεως πληροφορούμεθα, ότι η Α. Ε. ο Πολιτάρχης Οδησσού ηυδόκησε να χορηγήσει τω ενταύθα αφιχθέντι Ελληνικώ δρα-

ματικό θιάσω “Ευριπίδι” την νενομισμένην άδειαν, ίνα δώση σειρά παραστάσεων εν Οδησσώ. Αι παραστάσεις θ’ αρχίσωσιν από της εσπέρας της προσεχούς Τετάρτης 18/31 τρέχοντος διά του χαριεστάτου κωμειδυλλίου “Εσμέ”.

Ως και εν προλαβόντι φύλλω εγράφομεν, ο θιάσος “Ευριπίδης” ηυχαρίστησε πάσας τας εν τη Αυτοκρατορία ταύτη Ελληνικάς Κοινότητας, παρ’ αϊς έδωκε παραστάσεις δραμάτων και κωμειδυλλίων εθνικής υποθέσεως. Επί της επιτυχίας δε ταύτης του θιάσου ερειδόμενοι ου μόνον πεποίθαμεν, ότι και η Ελληνική Κοινότης της Οδησσού θα συρρεύση αθρόα εις το θέατρον, αλλά και θαρρούντως παροτρύνομεν αυτήν ίνα υποστηρίξη τον θιάσον τούτον, ον αποτελούσιν ηθοποιοί έχοντας συναίσθησιν των καθηκόντων των και του ευγενούς της τέχνης των.

Περί της πρώτης παραστάσεως θα ομιλήσωμεν και εν τω προσεχει φύλλω.

2) αρ. 100, Τρίτη, 17 Ιουλίου 1907

Το θέατρον εθωρήθη από της αποτάτης έτι αρχαιότητος, τουτέστιν απ’ αυτής έτι της δημιουργίας αυτού – οφειλομένης και ταύτης εις το ελληνικόν πνεύμα – ως δευτέρα σχολή, συμβαλλομένη εις την ηθικοποίησιν του ανθρώπου και την εις αυτόν έμπνευσιν αληθούς πατριωτισμού και πάντων των ευγενών αισθημάτων. Επιπλέον το εθνικόν θέατρον εν τη αλλοδαπή εξήσκησε πάντοτε θαυμασίαν επίδρασιν επί τους μακράν της πατρίδος διαβιούντας Έλληνας, υπομιμήσκον αυτοίς τα προς την πατρίδα καθήκοντα και τα εκ της αδιαφορίας προς ταύτην προκύπτοντα διά την ολομέλειαν του έθνους ανήκιστα δεινά. Επιβάλλεται άρα ημίν διά τους ανωτέρω λόγους το καθήκον να υποστηρίξωμεν πάση δυνάμει τους ευθαρείς σκαπανείς της διά του θεάτρου διδασκαλίας των ανωτέρων εθνικών αρχών, τους φιλοτίμους εκείνους ομογενείς ηθοποιούς, οίτινες γην και θάλασσαν περιερχόμενοι εκάστοτε και εναντίον τόσω δυσχερειών και τόσων υλικών στερήσεων παλαίοντες, εκπληρούσιν εν τούτοις ως δύνανται τα καθηκόντων, μεταδίδοντες από χώρας εις χώραν προς τους Έλληνας το πυρ του πατριωτισμού και τέρποντες ημάς διά της αναπαραστάσεως ευκλεών περιόδων του μακραίωνος ημών εθνικού βίου.

Υπομιμήσκοντες τ’ ανωτέρω εις την φιλοπάτριδα ομογενή Κοινότητα της Οδησσού, προτρέπομεν αυτήν ίνα, ωφελουμένη της παρουσίας εν

τη πόλει ταύτη του εξ ομίλου φιλοτίμων ηθοποιών αποτελουμένου ελληνικού θιάσου “Ευριπίδου”, συρρέυση αθρόα εις το θέατρον “Αρμονία” τη αύριον Τετάρτη 18 τρέχοντος, ότι άρχεται η σειρά των παραστάσεων διά του χαριεστάτου κωμειδύλλιου “Βοσκοπούλας” και μιας κωμωδίας.

Πεποίθαμεν ότι ουδείς των ομογενών θα λείψη εκ της τερπνοτάτης ταύτης εσπερίδος, καθ’ ην θα παρελάση από σκηνης σελίς του βίου του Έλληνος αγρότου, του τοσούτων ανέκαθεν διακριθέντος διά τας χριστιανικάς αρετάς του και την φιλοπατρίαν.

3) αρ. 102, Σάββατο, 21 Ιουλίου 1907

Από της σκηνης του ενταύθα κομψού θεάτρου “Αρμονίας” ο υπό τον κ. Δανιήλ Ελληνικός Δραματικός θιάσος “Ευριπίδης” εδίδαξε τη εσπερά της παρελθούσης Τετάρτης το συγκινητικόν μεν αλλ’ αφελές κωμειδύλλιον του Περεσιάδου “Εσμέ”. Η διεξαγωγή του έργού τούτου υπήρξε λίαν επιτυχής και ευπρεπεστάτη. Οι ηθοποιοί εμαρτύρησαν ότι εμφορούνται του επαινετού ζήλου του ν’ αποδυθώσι τον παλαιόν άνθρωπον και αναδείξωσιν εαυτούς ευεπιδέκτους των προόδων, ας το θέατρον επετέλεσεν εν τη αλλοδαπή, ένθα κυρίως διδάσκουσι τα προϊόντα της συγχρόνου ελληνικής δραματουργίας. Ομολογητέον ότι η προς ξένους καλλιτέχνας συχνοτέρα κατά τα τελευταία έτη συνάφεια των ημετέρων ηθοποιών ουκ ολίγον συνετέλεσεν εις βελτίωσιν αυτών, πολλά δε των αρχαίων ελαττωμάτων των· οίον άστοχοι κινήσεις, πομπώδης και αφύσικος τόνος φωνής και άλλαι ατέλειαι, οφειλόμεναι ουχί εις την σπάνιν πνεύματος ή καλαισθησίας, αλλά μάλλον εις την έλλειψιν θεωρητικών γνώσεων, μη υπάρχουσών παρ’ ημίν ως εν Ευρώπη ειδικών σχολών, εκλείπουσιν οσημέραι παρά τοις ημετέροις καλλιτέχναις, ων ένιοι αρκούντως εισέδυσαν ήδη εις την υψίστην του Θέσπιδος τέχνην. Την βελτίωσιν ταύτην είδομεν γηθοσύνης και παρά τω θιάσω “Ευριπίδη”, όστις, άλλως τε, ενθαρρυνθείς και υπό της εκτάκτου εις το θέατρον συρροής ελληνικού κόσμου εξετέλεσε φιλοτίμως το καθήκον του, καίτοι το διδαχθέν έργον δεν ήτο εκ των συγκεντρούντων αμετάπτωτον την προσοχήν του ακροατηρίου α τε μηδαμού σχεδόν αιωρουμένον υπέρ τα συνήθη, πτωχόν δε την πλοκήν και την γλώσσαν.

Οπωσδήποτε συγχαίρομεν τω θιάσω επί τη επιτυχία του ταύτη, ευχόμενοι ίνα και εν τη δευτέρα παραστάσει, ήτις δοθήσεται τη αύριον Κυριακή 22 τρέχοντος και καθ’ ην θα διδαχθή το κωμειδύλλιον “Σκλάβα”...

4) αρ.103, Τρίτη, 24 Ιουλίου 1907

Τη εσπέρα της προχθές Κυριακής ο ενταύθα παρεπιδημών Ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” εδίδαξεν από σκηνής του ενταύθα θεάτρου “Αρμονίας” το ωραίον κωμειδύλλιον “Σκλάβαν” του Περεσιάδου. Το θέατρον υπήρξε κατάμεστον κόσμου, όστις έμεινε κατηχαριστημένος εκ της διδασκαλίας του έργου, πλειστάκις και ενθουσιωδώς ανευφημήσας τους λάβοντας μέρος εις αυτό ηθοποιούς. Ιδίως υπεδύσαντο μετά πολλής επιτυχίας το πρόσωπον αυτών η πρωταγωνίστρια κυρία Αθηνά Βερίδου και ο θιασάρχης κ. Μιχαήλ Δανιήλ, επέτυχεν ωσαύτως εις το κωμικόν μέρος και ο κ. Δημ. Βερίδης, πληρώσας την αίθουσαν ιλαρότητος και θυμηδίας. Εν γένει και η διεξαγωγή της “Σκλάβας” υπήρξεν όσον ένεστιν άμεμπτος, δικαιολογήσασα την έκτακτον προθυμίαν μεθ’ ης οι ομογενείς συνέρρευσαν το δεύτερον ήδη εις το θέατρον.

5) αρ. 104, Πέμπτη, 26 Ιουλίου 1907

Τω προσεχεί Σαββάτω 28 τρέχοντος ο ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” θα διδάξη από της σκηνής του ενταύθα θεάτρου “Αρμονίας” το πλήρες περιπετειών και συγκινητικώτατον κωμειδύλλιον “Ψυχοκόρη ή ο ληστής Γρικέλλας”. Καίτοι από τούδε αγγέλλεται ότι το θέατρον έσται κατάμεστον κόσμου, εντούτοις θεωρούμεν καθήκον να προτρέψωμεν και πάλιν πάντα φιλόμουσον και της εθνικής ημών σκηνής κηδόμενον Έλληνα, ίνα μεταβή εις το θέατρον, βέβαιος ων ότι θα διέλθη δύο τρεις τερπνοτάτας ώρας, εθαρρύνων άμα και τον τοσούτω φιλοτίμως και πατριωτικώς εργαζόμενον δραματικόν θίασον.

Επειδή δε ο θίασος θα δώση δύο ή τρεις έτι παραστάσεις εν Οδησώ, οι φίλοι του ελληνικού θεάτρου δέον να επωφεληθώσι της ευκαιρίας ταύτης, ίνα ακούσωσιν δράματα εθνικής υποθέσεως, από θιάσου όστις κέκτηται το τάλαντον της τέχνης εις σημείον αρκούντως ζηλωτόν.

6) αρ. 105, Σάββατο, 28 Ιουλίου 1907

Ως και προηγουμένως εγράψαμεν, τη εσπέρα του σήμεραν Σαββάτου ο θίασος “Ευριπίδης” θα διδάξη εν τω θεάτρω “Αρμονία” την “Ψυχοκόρην ή τον αρχιληστήν Κρινέλλαν”, δραματικόν ειδύλλιον του ηθοποιού Ιωάννου Βοτσάρη εις πράξεις τέσσαρας μετ’ ασμάτων και χορών ελληνικών.

Μετά το ειδύλλιον τούτο, ο θίασος θα παίξη την μονόπρακτον αστειοτάτην κωμωδίαν “Ζητείται υπηρέτης”. Κατά τα διαλείμματα ορχήστρα καλώς οργανωμένη θα παιανίζη εκλεκτά μουσικά άσματα.

Πεποίθαμεν και πάλιν ότι ουδείς των εν Οδησσώ Ελλήνων θα λείψη εκ του θεάτρου τη εσπέρα ταύτη. Αλλ’ ότι άπαντες θα συρρεύσωσιν ίνα απολαύσωσιν εκ τρίτου του θεάματος του ελληνικού βίου μετά των περιπετειών αυτού, των θλίψεων, των πανηγύρεων και των διαχύσεων.

Την παράστασιν ταύτην θα τιμήση διά της παρουσίας του και η Α. Ε. ο Πρόξεις της Ελλάδος κ. Αρ. Κ. Μεταξάς.

7) αρ. 107, Πέμπτη, 2 Αυγούστου 1907

Τη προσεχί Δευτέρα 6 Αυγούστου ο Ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” θα διδάξη από της σκηνης του ενταύθα θεάτρου “Αρμονίας”, το ελληνικής υποθέσεως εξόχως διασκευασμένον δράμα “Μήδεια”, το γαλλου σοφού και δραματουργού Ερνέστου Λεγκουβέ. Η παράστασις αύτη έσται ευεργετική διά την πρωταγωνίστριαν το Θεάτρου κυριαν Αθηνάν Βορίδου.

Το πρόγραμμα θα επισφραγισθή διά της αστειοτάτης μονοπράκτου κωμωδίας οι “Καρβουνιάριδες” [sic].

8) αρ. 108, Σάββατο, 4 Αυγούστου 1907

[επαναλαμβάνεται η είδηση]

9) αρ. 109, Πέμπτη, 9 Αυγούστου 1907

Την προσεχή Κυριακήν 2 τρέχοντος δίδεται υπό του ελληνικού δραματικού θιάσου εν τω θεάτρω “Αρμονία” έκτακτος ευεργετική παράστασις υπέρ του γνωστού ημίν από ετών, καλλίστου ηθοποιού κ. Β. Πολίτου, του κ. Α. Καββάδα νέου και ευέλπιδος ηθοποιού, όστις τα πρώτα του σταδίου του έτη διήνυσε εν τω άρίστω θιάσω “Νέα Σκηνή” του κ. Χρηστομάνου και του νεαρού Δ. Καράλη. Ο κ. Β. Πολίτης, είς των καλών της καθόλου ελληνικής σκηνης θεραπόντων, συνεργασθείς μετά των πρωτευόντων ελληνικών θιάσων, της Βερώνη, Παρασκευοπούλου και άλλων, είναι γνωστός από πέρυσι εις το κοινόν της Οδυσσού, ως πρωταγωνιστήσας κατά τας τρεις δοθείσας τότε παραστάσεις, διακριθείς ιδίως εν τω ωραίω δράματι “Τόσκα” εις τον δυσχερή ρόλον του βαρόνου Σκαρπία, υποκριθείς τούτον μετά πολλής τέχνης. Οι εν τη ξένη περιοδεύοντες

ελληνικοί θίασοι, εν τη εξασκήσει του έργου αυτών, του τόσον άλλως αστόργου αυτοίς, εξυπηρετούσι σκοπόν εθνικόν, αναβιβάζοντες και διδάσκοντες από σκηνης, έργα εθνικά εις την ωραίαν γλώσσαν μας, αναζωπυρούντες ούτω και αφυπνίζοντες τον ενθουσιασμόν και το εθνικό φρόνιμα των ομογενών μας. Τοιούτοι όθεν εθνικοί εργάται πρέπει βεβαίως να υποστηρίζωνται και να παρέχωνται τα μέσα προς εξακολούθησιν του έργου των. Δοθήσεται το ωραίον ποιμενικόν ειδύλλιον “Η Βοσκοπούλα Δέσπω, ή Οι Αρματωλοί και Κλέπται”, έργον εξόχως εικονίζον τα ήθη και πάθη, παρελθούσης εποχής, των ορεισιβίων Αρματωλών, γραφέν δε υπό του αιμνήστου γυμνασιάρχου και διαπρεπούς ποιητού Χριστοφόρου Σαματσίδου.

Ελπίζομεν ότι και την ευεργετικήν ταύτην παράστασιν θα τιμώσωσιν οι ομογενείς της Οδησσού, συρρέοντες ως και κατά την παρελθούσαν θεατρικήν εσπερίδα αυθορμήτως και μετά πολλού ζήλου.

10) αρ. 110, Σάββατο, 11 Αυγούστου 1907

[Αναγγέλλεται ξανά η ίδια παράσταση]

11) αρ. 111, Τετάρτη, 15 Αυγούστου 1907

Την παρελθούσαν Κυριακήν εδόθη η ευεργετική υπέρ των φιλοτίμων ηθοποιών κκ. Β. Πολίτου, Α. Καββαδά και Δ. Καράλη, καθ’ ην επαίχθη η “Βοσκοπούλα Δέσπω ή οι Αρματωλοί και Κλέφται”. Οι ηθοποιοί χειροκροτήθησαν επανειλημμένως υπό του πλήθους, εις πολλά δε μέρη προσεκλήθησαν επανειλημμένως επί της σκηνης και επευφημήθησαν.

Η κυρία Αθηνά Βερίδου, η έξοχος αύτη ηθοποιός, ήτις υπερακοντίζει πολλάς εκ των διά της ρεκλάμας και του θορύβου καταστασών περιωνύμων παρά τω ελληνικώ κόσμω, η ευρύ εν τη καλλιτεχνία έχουσα μέλλον, υπεκρίθη θαυμασίως το προσπον αυτής ως επιτυχώς υπεκρίθησαν και οι άλλοι ηθοποιοί.

Αλλ’ ήσαν αξιοθαύμαστοι οι ατυχείς ούτοι γονείς – το ζεύγος δηλονότι Βερίδου – και ανεμίμνησκον άλλης εποχής σκηνας ηρωισμού και αυταπαρνησίας. Ενθουσιώδεις και αφωσιωμένοι μύσται της τέχνης επλήρουν επί της σκηνης απαθώς και μετά ψυχραιμίας το προς την καλλιτεχνίαν βαρύ αυτών καθήκον, ενώ το τέκνον αυτών ηγωνία επί της κλίνης του θανάτου. Και εις τους ειδότας την δεινήν θέσιν, εις ην ευρί-

σκετο το ζεύγος των κ. κ. Βερίδου, κατά την στιγμήν καθ' ην παρίστανον μεν αυτοί ήτο δ' ετοιμοθάνατον το χαριτωμένον αυτών τέκνον, ο οδυρμός και πόνος της κυρίας Βερίδου, ως Δέσπως διά τον φόνον του Φλώρου, ήτο φυσικός, ήτο αμίμητος διότι ήτο αληθής, διότι ήτο πόνος μητρός αποχωριζομένης του τέκνου αυτής.

Το ελληνικόν κοινόν της Οδησσοῦ οφείλει να παρηγορήση τους δοκιμασθέντας τούτους ἔλληνας καλλιτέχνας, οίτινες εις τους εν Ρωσσία Ἴλληνας ἔφεσον εν μέσω πολλῶν κακουχιῶν και στερήσεων την ἀνάμνησιν της φιλάτης πατρίδος, των ηθῶν και εθίμων των ελληνικῶν χωρῶν και θα παρηγορήση και θ' αποδείξη ὅτι εκτιμά την θυσίαν αυτών προς την καλλιτεχνίαν, εἰάν σπεύσῃ εις την δοθησομένην το προεσχές Σάββατον παράστασιν να προσέλθῃ πανοικεῖ.

12) αρ. 112, Σάββατο, 18 Αυγούστου 1907

Ελάβομεν προς δημοσίευσιν τα ἐπόμενα: Αξιότιμε κ. Διευθυντά,/Επί τη πληξάση ημάς αροσδοκήτω συμφορά, ἀπολέσαντας το προσφιλές θυγάτριόν μας, καθήκον θεωρούμεν να ευχαριστήσωμεν πάντας τους μετά συμπαθείας και αγάπης δραμόντας εις αρωγήν και παρηγορίαν, ἰδίᾳ τον αιδεσιμώτατον ιερέα, κ. Αντώνιον Βαλσαμάκη, ὅστις και προ του θανάτου και κατά την κηδείαν ἔδειξεν ὅτι εἶνε αληθής του Θεοῦ ιερεύς, τον εν ιατροῖς ἐξοχώτατον κ. Δώριζαν, ὅστις ἐξ ἀρχῆς της ὀλιγοήμερου ασθενείας του τέκνου μας μέχρις της τελευταίας ἡμέρας δεν ἔπαυσε παρέχων την πολῦτιμον ἐπιστημονικὴν αρωγήν του, φροντίσας ἅμα την εις την κλινικὴν της πόλεως εἰσαγωγὴν της μικράς ασθενούς μετά της μητρός της και προκαλέσας και ἄλλους συναδέλφους του ιατροῦς και ἐπὶ τέλος τον καλόν και αγαπητόν φίλον κ. Βίκτωρα Μαγουλάν μετά πόνου προστρέξαντα, κοπιᾶσαντα και εν παντί μετά προθυμίας ἐργασθέντα και παρηγορήσαντα ημάς. Ὑμᾶς δε, κύριε Διευθυντά, ευχαριστούμεν και ευγνωμονούμεν εὐδοκήσαντα ν' αναγράψῃτε εν τῷ ἀξιολόγῳ φύλλῳ ὑμῶν το μητρικόν ἄλγος με τόσῳ συμπαθείς και ωραίοις λόγοις./Οἱ τεθλιμμένοι γονεῖς/Δημήτριος Βερίδης/Ἀθηνά Δ. Βερίδου.

Ἐξ ἀφορμῆς της ἀνωτέρω συγκινητικῆς ἐγγράφου ευχαστίας του τόσῳ δεινῶς τρωθέντος εν τη καρδίᾳ ζεύγους των καλλιτεχνῶν, καθήκον ηγούμεθα ἵνα παροτρύνωμεν και αὐτίς το φιλόμουσον, φιλογενές και φιλάνθρωπον ὁμογενές δημόσιον της Οδησσοῦ, ἵνα λάβῃ ὑπ' ὄψει

τας θλιβεράς ημέρας, ας ο ελληνικός δραματικός θίασος διήλθε τελευταίως, και ενθαρρύνη και εμψυχώση αυτόν εν τη νέα παραστάσει, ην πρόκειται να δώση τη εσπέρα του σήμερον Σαββάτου 18 τρέχοντος. Τη εσπέρα ταύτη θα διδαχθή, ως προηγγείλαμεν, από της σκηνης του θεάτρου “Αρμονίας” το τοςάκις από των ελληνικών σκημών της Ανατολής διδαχθέν και θαυμασθέν δράμα ο “Ρακοσυλλέκτης των Παρισίων” εις πράξεις 5 μετά προλόγου εις πράξιν μίαν και η αστειοτάτη και μεθ’ ελληνικών ασμάτων και χορών συμπεπλεγμένη πρωτότυπος κωμωδία “Μαργαρώ η Μενιδιάτισσα”. Το διδαχθησόμενον έργον είνε θαυμάσιον, εξετιμήθη δ’ ήδη αρκούντως και ο ζήλος και η υποκριτική τέχνη των φιλοτίμων και φιλοπροόδων μελών του θιάσου “Ευριπίδου”, οίτινες ουδενός κόπο, ουδεμιάς θυσίας φείδονται, όπως φανώσιν αρεστοί τοις εν Ρωσσία Έλλησι, διδάσκοντες από της ξένης σκηνης προϊόντα της συγχρόνου ελληνικής δραματουργίας και αναμιμνήσκοντες αυτοίς τας τερψιθύμους ημέρας της πατρίδος των. Επομένως θα ήτο ακηδεία εκ μέρους πάντων ημών των Ελλήνων της Οδησσοῦ, αν μη εσπεύδομεν τη εσπέρα της σήμερον αθρόοι εις το θέατρον, όπως διέλθωμεν εν αυτώ τερπνάς τινας ώρας, καθ’ όσον, ως ανωτέρω γράφομεν, εκτός της υποστηρίξεως του εθνικού ημών θεάτρου, πρόκειται να επιτελέσωμεν και φιλόανθρωπον πράξιν προς πενθούντας ηθοποιούς τρωθέντας τελευταίως εις τα καίρια.

13) αρ. 113, Τρίτη, 21 Αυγούστου 1907

Τη εσπέρα του παρελθόντος Σαββάτου ο ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” εδίδαξεν από σκηνης ενώπιον πυκνού ελληνικού ακροατηρίου το γωστότατον και περιπλοκώτατον κατά μετάφρασιν εκ της γαλλικής δράμα “Ο Ρακοσυλλέκτος”. Ο το πρόσωπον του ήρωος ρακοσυλλέκτου υπενδυθείς κ. Γ. Παναγιωτόπουλος ανεδείχθη πράγματι ανώτερος των προσδοκιών του δημοσίου διαδραματίσας το μέρος του μετά πολλής υποκριτικής και σκηνικής τέχνης. Αλλά και τα λοιπά του θιάσου πρόσωπα διέπρεψαν κυριολεκτικώς εν τη περιστάσει ταύτη, ήτις αφήκεν ανεπιλήπτους εντυπώσεις τω ακροατηριώ, αποδείξαντα και πάλιν ότι τα πάντα κατορθούνται και παρ’ ημίν, αρκεί να υπάρχει η αποχρώσα προς τούτο θέλησις και η υπό των αρμοδίων υποστήριξις.

Μετά το δράμα ο θίασος έπαιξε την πρωτότυπον κωμωδίαν “Μαργαρώ η Μενιδιάτισσα”, ήτις και αυτή μετά πολλή χάριτος και τέχνης διεξαχθείσα, διέχυσεν άπλετον θυμηδίαν εις την αίθουσαν.

Εν γένει η παράστασις υπήρξεν επιτυχεστάτη υπό πάσαν έποψιν, αφ’ω και οι φιλοτιμότατοι ηθοποιοί χρήζουσι συγχαρητηρίων, επαίνων και υποστηρίξεως εκ μέρους του δημοσίου.

14) αρ. 114, Πέμπτη, 23 Αυγούστου 1907

Ο Ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” προετοιμάζει εν τω θεάτρω “Αρμονία” μεγάλη εθνική εσπερίδα διά την εσπέρα της προσεχούς Κυριακής 26 τρέχοντος. Κατά την εσπέρα ταύτην ο θίασος θα διδάξη το εθνικώτατον δράμα “Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη”, καθ’ην θα παρελάση από σκηνης ολόκληρος η ιστορία του αθανάτου εκείνου ήρωος, όστις ετίμησεν ου μόνον τον ιερόν αγώνα του 1821, αλλά και το καθόλον ελληνικόν όνομα διά της απαραμίλλου αυτού ανδρείας και των λοιπών εξόχων αρετών του, ού δε τον επί του πεδίου της τιμής ένδοξον θάνατον έψαλεν αυτή η λύρα της Ευρώπης διά των περικλειστέρων αυτής ποιητών.

Μετά την τραγωδία θα παιχθή η μονόπρατος και αστειοτάτη κωμωδία “Το κοκκαλάκι της Νυκτερίδος”.

Το ελληνικόν δημόσιον της Οδησσού δεν έχει πλέον ανάγκην προτροπής, ίνα ενθαρρύνη και páλιν τον ελληνικόν θίασον, καθ’ όσον απέδειξε μέχρι τούδε διά της αθρώας συρροής του εις το ελληνικόν θέατρον ότι ου μόνον εξετίμησε δεόντως τους γενναίους τούτους μύστας της ελληνικής δραματουργίας, αλλά ότι εμφορείται πατριωτικωτάτων αισθημάτων, άτινα εκδηλοί πανηγυρικώς οσάκις παρίσταται ευτυχής εις περιπτώσεις, οποία η από σκηνης διδασκαλία δραμάτων εθνικής υποθέσεως.

15) αρ. 115, Σάββατο, 25 Αυγούστου 1907

[νέα αναγγελία της παράστασης]

16) αρ. 116, Τρίτη, 28 Αυγούστου 1907

Πλήρης επιτυχία έστεψε την τελευταίαν θεατρικήν παράστασιν του υπό τον κ. Δανιήλ Ελληνικού θιάσου, καθ’ην, ως προαναγγέλλθη, εδιδάθη το τετράπρακτον εθνικόν δράμα “Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη”. Το ομογενές κοινόν της πόλεως αθρόον έσπευσε να παρακολουθήση την παράστασιν και ν’ αναμνησθή μεθ’ υπερηφανείας εθνικής των εν-

δόξων κατορθωμάτων των γιγάντων του 21, οι οποίοι διά της αυταπαρνησίας και της εθελουσίας αυτών υπετέλεσαν το γιγάντιον αληθώς έργον της απελευθερώσεως έστω και μικρού μέρους της φιλάτης Ελληνικής πατρίδος.

Απ' αρχής μέχρι τέλους της παραστάσεως οι παμπληθείς θεαταί, ως οι ημίσεις ανήκον εις το ωραίον φύλον, μετ' ευλαβίας και συγκινήσεως άμα παρηκολούθησαν την εξέλιξιν του θλιβερού εκείνου δράματος του 1822, καθ' ο ούτω προώρως έπιπτεν ενδόξως εν τω πεδίω της μάχης το γενναιότατον και το ατρόμητον εκείνο τέκνον του ηρωτόκου Σουλίου – Μάρκος ο Μπότσαρης. Στιγμή υψίστης συγκινήσεως υπήρξεν ιδίως εκείνη, καθ' ην κατά την Γ' πράξιν ενεφανίσθησαν επί της σκηνής οι καπεταναίοι μετά της ελληνικής σημαίας μέλλοντες κατά προσταγήν του αθανάτου αυτών αρχηγού να εκκινήσωσιν εις το πεδίον της μάχης. Το θέατρον επί πολύ δαιμονιωδώς εσειέτο εκ των χειροκροτημάτων και των επευφημιών των θεατών δις προσκαλεσάντων τους αναχωρούντας εις τον πόλεμον καπεταναίους. Στιγμαί επίσης αφαντάστου συγκινήσεως υπήρξαν και εκείναι, καθ' ας βαρέως πληγωμένος υπό τας πτυχάς της κυανολεύκου παρέδιδε τω Πλάστη το πνεύμα του ο ατρόμητος Μάρκος, ον τόσω επιτυχώς υπεδέυετο ο κ. Γ. Παναγιωτόπουλος.

Μετά το δράμα επαίχθη η μονόπρακτος κωμωδία “Το κοκκαλάκι της νυκτερίδας”, η εκτέλεσις της οποίας ακατάσχετον θυμηδιαν επέχυσεν εις το ακροατήριον, το οποίο επανειλημμένως κατεχειροκρότησε τους φιλοτίμους ηθοποιούς και ανεχώρησε κατεμαγευμένον από την εν γένει παράστασιν.

Οι ηθοποιοί πάντες έπαιξαν επιτυχεστάτα τα μέρη των, μάλιστα δε οι κ. κ. Δανιήλ ως μαϊστρος, και Βερίδης, ως υπηρέτης, εις την κωμωδιαν ήσαν αληθώς αμίμητοι, επί ημισείαν περίπου ώραν ακατάσχετον γέλωτα σκορπούντες εις το ακροατήριον.

17) αρ. 117, Παρασκευή, 31 Αυγούστου 1907

Κατ' αίτησιν του ελληνικού δημοσίου Οδησού ο ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” θα δώση μίαν έτι παράστασιν εν τω ενταύθα θεάτρω “Αρμονία” την εσπέραν της Κυριακής 2/15 Σεπτεμβρίου. Και κατά την εσπερίδα ταύτη θα διδαχθή επίσης εθνικής υποθέσεως έργον, η τρίπρακτος τραγωδία “Αθανάσιος Διάκος” του Β. Μελά, εν ώ εκτυλίσο-

νται τ' ανδραγαθήματα και το τραγικώτατον τέλος του αθανάτου τούτου ήρωος. Μετά την τραγωδίαν παιχθήσονται δύο μονόπρακτοι κωμωδία ευφυέσταται και αστείόταται, αι “Νυκτεριναί Συνετευξίαι” του Βίστη και η αμίμητος μονόπρακτος κωμωδία “Δεν έχεις τα προσόντα” του ποιητού του “Ρωμηού” Γ. Σουρή.

Επειδή η εσπερίς αύτη δίδεται, ως ανωτέρω είπομεν, τη απαιτήσει του αξιοτίμου ομογενούς δημοσίου, δεν είναι, πιστεύομεν, ανάγκη να παροτρύνωμεν αυτό ίνα συρρεύση εις το θέατρον, καθ' όσο εσμέν εκ των προτέρων πεπεισμένοι ότι η αίθουσα θα είναι κατάπλεως κόσμου.

18) αρ. 118, Τρίτη, 4 Σεπτεμβρίου 1907

Τη εσπέρα της προχθές Κυριακής εδιδάχθη από της σκηνης του θεάτρου “Αρμονίας” υπό του ελληνικού δραματικού θιάσου “Ευριπίδου” το εθνικόν και πατριωτικώτατον δράμα ο “Αθανάσιος Διάκος”, εις α διεκρίθησαν πάντες μεν οι ηθοποιοί, ιδίως δ' ο του ήρωος υποδυθείς το πρόσωπον κ. Παναγιωτόπουλος. Το ακροατήριον, όπερ ήτο αρκούντως πυκνόν, ενθουσιασθέν επί τη ακροάσει του εθνικού δραματουργήματος, ανευφήμησε θερμότατα τους ηθοποιούς, οίτινες επιλοτιμήθησαν και πάλιν να συγκινήσωσι την καρδίαν του ομογενούς δημοσίου διά της αναμνήσεως τρισηνδόξου εποχής.

Μετά το δράμα επαίχθησαν δύο κωμωδία, αίτινες κατεφαίδρυναν το ακροατήριον επισπασάμεναι τον ακράτητον αυτού γέλωτα.

Ο θίασος θα δώση μίαν έτι παράστασιν την προσεχή Κυριακή καθ' ην θα διδάξη το δράμα “Εξωσις του Όθωνος” του Βώκου και την κωμωδίαν “Ο διά της βίας γαμβρός”.

19) αρ. 121, Τετάρη, 12 Σεπτεμβρίου 1907

Τη εσπέρα της παρελθούσης Κυριακής ο ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” έδωκεν από σκηνης του θεάτρου “Αρμονίας” την τελευταίαν αυτού παράστασιν εν Οδησώ. Κατά την εσπέραν ταύτην εδιδάχθη το συγκινητικώτατον και ιστορικόν δράμα του Κ. Βώκου “Όθων και Αμαλία”, εν ώ έν τέταρσι πράξεσιν εκτυλίσσεται ολόκληρος η τραγωδία της εξώσεως των αιμνήστων πρώτων βασιλέων της αρτισυστάτου Ελλάδος. Καίτοι στενότης της σκηνης και η έλλειψης των απαιτουμένων σκηνογραφιών εξηνάγκασαν τον θίασον και άκοντα να περικόψη μέρη

τινα του δράματος, εν τούτοις τούτο διεξήχθη μετά πολλής τέχνης και ευπρεπείας, συγκινήσαν κατ' επανάληψιν και μέχρι δακρύων το ακροατήριον. Θα ηδικούμην πράγματι τους φιλοτίμους ηθοποιούς, αν, ποιούμενοι διάκρισιν, επηνούμεν τούτο ή εκείνον το πρόσωπον, διότι άπαντες, από του κ. Γ. Παναγιωτοπούλου υποκριθέντος τον Όθωνα ή της κυρίας Βερίδου, διεξαγαγούσης το πρόσωπον της αιμνήστου ανάσσης Αμαλίας, μέχρι του τελευταίου των ηθοποιών, εξετέλεσαν το έργον των εν γνώσει του προσώπου, όπερ υπεδύοντο. Δυνάμεθα επομένως να συχαρώμεν από καρδίας τω θιάσω “Ευριπίδη” διά την τελευταίαν ταύτην επιτυχίαν του, ήτις αφήκεν ευαρέστους ενυψώσεις.

Ουδέν λέγομεν περί της κωμωδίας “Γαμβρός διά της βίας”, διότι και αυτή υπερέρησε τω ακροατηρίω ον τρόπον εξετελέσθη, καθ' α ετεκμηρίωσαν άλλως τε οι ακράτητοι γέλωτες και τα παταγώδη χειροκροτήματα, υφ' ων η αίθουσα εσειέτο απ' αρχής έως τέλους της κωμωδίας.

Ο θιάσος “Ευριπίδης” ανεχώρησε χθες εξ Οδησού μεταβαίνων εις Σμύρνην.

Ο θιασάρχης κ. Μιχαήλ Δανιήλ παρεκάλεσεν ημάς ίνα διερμηνεύσωμεν δημοσίαι τας θερμάς αυτού ευχαριστίας προς το φιλόμουσον δημόσιον της Οδησού διά την γενναίαν υποστήριξιν, ην παρέσχεν αυτό και το μέγα ενδιαφέρον μεθ' ου παρηκολούθησε την σειράν των υπό την ηγεσίαν αυτού δοθεισών ενταύθα παραστάσεων. Ο κ. Δανιήλ ελπίζει ότι εντός ολίγου τα επιστρέψη εις Οδησόν ηγούμενος νέου και πληρεστέρου καθ' όλα θιάσου και μετά πλουσιωτέρου δραματολογίου μετά κωμειδυλλίων, όπως ανταποκριθή κάλλιον εις τε τας δικαίας απαιτήσεις της Ελληνικής Κοινότητος και την γενναίαν υποστήριξιν ην εύρε παρ' αυτή.

20) αρ. 130, Παρασκευή, 5 Οκτωβρίου 1907

Εκ Κωνσταντινουπόλεως πληροφορούμεθα, ότι οι γνωστοί ήδη ανά τον Ελληνισμόν της Ρωσσίας Έλληνες ηθοποιοί κ. κ. Μ. Δανιήλ και Β. Πολίτης καταρτίσαντες νέον θιάσον δραματικών και κωμειδυλλίων, προτίθενται να έλθωσι κατ' αυτάς εις Οδησόν, οπόθεν, μετά διδασκαλίαν σειράς όλων δραμάτων, κωμωδιών και κωμειδυλλίων, θα περιέλθωσι τας κυριωτέρας πόλεις της νοτίου Ρωσσίας. Εν τω θιάσω τούτω περιελήφθησαν υποκριταί και υποκρίτριαι ικανής δυνάμεως, εν αις δύο καλλιτέχνιδες, η κυρία Αναστασία Χριστοφορίδου και η κυρία Εριφίλη Γεωργιάδου

εκ των ηθοποιών της “Νέας Σκηνης” του κ. Χρηστομάνου, καταλληλοτάτη δε εις ειδύλλια και κωμωδίας. Ο θίασος, καταρτισθείς επί νέων βάσεων και μεθ’ ικανού προσωπικού εξ αμφοτέρων των φύλων, θα είνε εις θέσιν να διδάξη από σκηνης τα δυσχερέστατα και πολυπλοκώτερα των δραμάτων και κωμειδυλλίων, προς ικανοποίησιν της καλαισθησίας του ανά την Ρωσσίαν ελληνικού κόσμου. Υπό τοιαύτας συνθήκας παρουσιάζόμενος το δεύτερον ήδη ο Ελληνικός δραματικός θίασος, πεποίθαμεν ότι θα τύχη της απαιτουμένης υποστηρίξεως εκ μέρους πάντων των εν τη νοτίω Ρωσσία εγκατεστημένων φιλομούσων Ελλήνων και ιδίαν των εν Οδησώ, εφ’ ης ο θίασος ποιήσεται έναρξιν των παραστάσεών του.

21) αρ. 134, Κυριακή, 14 Οκτωβρίου 1907, σελ. 3

Ελληνικόν Θέατρον. Εν προηγουμένω ημών φύλλω εγράφομεν, ότι ο γνωστός εν Οδησώ διά τας τελευταίας αυτού εν τω θεάτρω “Αρμονίας” παραστάσεις ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης”, συμπληρώσας εν Ανατολή το προσωπικόν των ηθοποιών του, διά της προσλήψεως εγκρίτων υποκριτριών και αοιδών, των κυριών Αναστασίας Χρηστοφορίδου και Εριφίλης Ζαφειροπούλου, αμφοτέρων γνωστοτάτων εν Ελλάδι και Τουρκία διά το καλλιτεχνικόν αυτών τάλαντον, προτίθεται να έλθη εκ νέου κατ’ αυτάς ενταύθα, οπόθεν μετά σειρά παραστάσεων, θα μεταβή εις τας κυριωτέρας πόλεις της Ρωσσίας, ένθα υπάρχουσιν ελληνικοί πληθυσμοί.

Ήδη αγγέλλομεν ότι και έτερος θίασος δραμάτων και κωμειδυλλίων, υπό τον γνωστότατον θιασάρχην κ. Ν. Καρδοβίλλην, εν Σμύρνη ήδη διατριβών, προτίθεται να έλθη κατ’ αυτάς εις Ρωσσίαν, όπως και αυτός δώση παραστάσεις εκλεκτών δραμάτων και κωμειδυλλίων εν Οδησώ και αλαχού.

Ο δεύτερος ούτος θίασος, ο υπό τον τίτλον “Θίασος Αθηνών” έχει το ευτύχημα να περιλαμβάνη μεταξύ των μελών του και τον γνωστόν παρ’ έλλησι κωμικόν κ. Ανδρέαν Φιλιππίδην, αποτελείται εκ 5 γυναικών και 10 ανδρών, υπισχνείται δε να τέρψη το φιλόμουσον ελληνικόν δημόσιον της Ρωσσίας διά δραματολογίου νέου, πλουσίου και εκλεκτού.

Ελπίζομεν ότι ο ανά την Ρωσσίαν Ελληνισμός, όστις διεκρίθη ανέκαθεν επί φιλομουσία και πλούτω πατριωτισμού και άλλων ευγενών αισθημάτων, θα δειχθή και εν τη παρούση περιστάσει άξιος εαυτού, υπο-

στηρίζων καταλλήλως ελληνικούς δραματικούς θιάσους, περιερχομένους θαλάσσας και γην, όπως διδάξωσι, τέρψωσι και ενισχύσωσιν εν τω πατριωτικώ αυτών αισθήματι τους μακράν των εστιών των διαμένοντας έλληνας. Αλλά προς επίτευξιν του σκοπού τούτου, πεποιθήαμεν ότι οι δύο θίασοι θα κατανείμωσι καταλλήλως το έδαφος της δράσεώς των, όπως μη περιέλθωσιν εις σύγκρουσιν, εξ ής τα συμφέροντα αυτών των ιδίων και μόνον θα βλαβώσι.

22) αρ. 135, Τετάρτη, 17 Οκτωβρίου 1907

Αφίκετο χθες εις την ημετέραν πόλιν ο υπό του κ. Μιχαήλ Δανιήλ άριστα κατηρτισμένος, ως προαναγγείλαμεν, Ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης”, εν ώ πρωταγωνιστεί η καλλιτέχνις κυρία Χριστοφορίδου, όστις δ’ αποτελείται εκ δώδεκα υποκριτών αποχρώσεως δυνάμεως και κεκτημένης ήδη φήμης εν ταις ελληνικαίς σκηναίς της Ανατολής. Ο θίασος ούτος θα δώση σειρά παραστάσεων εν τω κατά την οδόν Εβραίεσκαγια Νέω Θεάτρω.

Περί του θεάτρου τούτου επιφυσασόμενοι να γράψωμεν εν καιρώ διεξοδικώτερον, περιοριζόμεθα ν’ αναγγείλωμεν σήμερα, ότι εν τω εκλεκτώ δρομολογίω όπως προετοιμάζει διά το φιλόμουσον δημόσιον της Οδησσού διακρίνονται τα δράματα “Ρωμαίος κα Ιουλία” του Σαίξπηρου, αι “Σουλιώτισσαι” δράμα εθνικής υποθέσεως, ο “Λεμπονάρ”, η “Λουκρητία Βοργία”, ο “Ηθοποιός Κην” και άλλα εκλεκτά δράματα ως και κωμωδίαι τετράπρακτοι και μονόπρακτοι εκ των τα μάλα πεφημισμένων. Βεβαίως και το Ελληνικόν δημόσιον θα υποστηρίξη, ως και άλλοτε έπραξε, τον θίασον, αλλά και εκ του θιάσου τούτου εξαρτάται να προσελκύση το δημόσιον, ερειδόμενοι δε επί του εκλεκτού των προσώπων του θιάσου και του δραματολογίου πεποιθήαμεν ότι δημόσιον και θίασος θα ικανοποιήσωσι πληρέστατα αλλήλους.

23) αρ. 136, Παρασκευή, 19 Οκτωβρίου 1907

Ο επί νέων βάσεων ανασυσταθείς Ελληνικός θίασος “Ευριπίδης” άρχεται των παραστάσεών του από της προσεχούς Τετάρτης, 24 τρέχοντος, ότι θα διδάξη από σκηνής του εν τη Εβραϊκή οδώ Νέου Θεάτρου έν των αριστουργημάτων της αγγλικής δραματοουργίας, τον “Ρωμαίον και Ιουλίαν” του αθανάτου Σαίξπηρ.

Μετά την τραγωδία θα παιχθή η κωμωδία “Ο θάνατος του Περικλέους”.

Το πρόσωπον της ηρωίδος εν τω σαιξπηρίω αριστουργήματι θα υποδυθή η καλλιτέχνης Εριφίλη Ζαφειροπούλου.

Συνιστώμεν τω δημοσίω την πρώτην ταύτην παράστασιν, εγκαινιζομένην δι’ ενός των ωραιότερων έργων της καθόλου δραματουργίας.

24) αρ. 137, Κυριακή, 21 Οκτωβρίου 1907

Τη προσεχή Τετάρτη άρχεται, ως προηγγείλαμεν, τας παραστάσεις του εν τω Νέω Θεάτρω ο ελληνικός δραματικός και κωμειδυλλιακός θίασος “Ευριπίδης” διευθυνόμενος υπό του γνωστοτάτου εν Ρωσσία θιασάρχου κ. Μιχαήλ Δανιήλ, όστις, ουδενός κόπου και ουδεμιάς θυσίας φεισθείς, όπως παρουσιάση προ του ελληνικού κοινού θίασον καθ’ όλα αξιοπρεπέστατον, ανασυνεκρότησεν επί νέων όλως βάσεων αυτόν, προσλαβών νέα πρόσωπα ανδρών και γυναικών ανεγνωρισμένης ικανότητος και αξίας και διακρινομένων μεταξύ όλων των ηθοποιών της ελληνικής σκηνής.

Η πρωταγωνίστρια του θιάσου, ης την εικόνα δημοσιεύομεν ώδε, είναι η διακεκριμένη καλλιτέχνης Αναστασία Χριστοφορίδου, προσωπικότης έξοχος του Ελληνικού Θεάτρου, γνωστοτάτη καθ’ άπασαν την Ανατολήν, καίτοι νεαρά, ενωρίτατα αναδειχθείσα και διαπρέψασα. Μετ’ αυτήν έρχεται η νεαρά επίσης ηθοποιός και καλλιτέχνης εν τω ειδυλλίω και τω κωμειδυλλίω δεσποίνις Εριφίλη Ζαφειρούλου. Μεταξύ των ανδρών διακρίνονται οι κκ. Σ. Σαλούστρος, άριστος δραματικός ηθοποιός, Θ. Χριστοφορίδης, Σωροκιάδης, νέοι επίσης και διά πρώτην φοράν επισκεπτόμενοι την Ρωσσίαν.

Ο κάλλιστα κατηρτισμένος ούτος θίασος άρχεται των παραστάσεων την Τετάρτην διά του εξόχου έργου του δαιμονίου Σαίξπηρ “Ρωμαίος και Ιουλιέττα”, λαμπρόν υπό πάσαν έποψιν δράμα μετά ποιητικωτάτων και ωραίων σκηνών έρωτος και ρωμαντισμού μεσαιωνικής εποχής. Η επιτυχία του έργου έσεται πλήρης, ως δύναται τις να συμπεράνη εκ του καλού καταρτισμού του θιάσου. Επίσης καταβάλλεται πάσα προσπάθεια διά την τελείαν επιτυχίαν των πολλών σκηνικών και των διαφόρων σκηνικών μεταλλαγών. Την λαμπράν ταύτην θεατρικήν εσπερίδα θα επισφραγίση η λαμπρά κωμωδία του αιμνήστου Δ. Κορομηλά “Ο θάνατος του

Περικλέους”, αστείοτάτη και πλήρης κωμικών επεισοδίων, ήτις θα σκορπίση άπλετον γέλωτα και θυμηδίαν.

Ούτως έχοντας του θιάσου, πεποίθαμεν ότι το φιλόμουσον ελληνικόν δημόσιον θα υποστηρίξη και πάλιν εκθύμως αυτόν, τοσούτω μάλλον όσω τη φορά ταύτη, συμπληρωθείς διά καλών στοιχείων, ο θιάσος είναι εις θέσιν να ικανοποιήσῃ τας δικαίας άλλως τε απαιτήσεις του δημοσίου, διδάσκων έργα υψηλότερα και μετά μείζονος υποκριτικής τέχνης και καταλληλοτάτων σκηνών και διακόσμου.

25) αρ. 138, Τετάρτη, 24 Οκτωβρίου 1907

Επανελημμένως ηγγείλαμεν ότι ο διά νέου και εκλεκτού προσωπικού αντί αδράς δαπάνης συμπληρωθείς υπό την διεύθυνσιν του κ. Μιχαήλ Δανιήλ Ελληνικός θιάσος δραμάτων και κωμειδυλλίων “Ευριπίδης” άρχεται της σειράς των παραστάσεών του από της εσπέρας της σήμερον Τετάρτης 24 τρέχοντος. Οι ερασταί της Ελληνικής Σκηνης θα τερφθώσι κυριολεκτικώς τη εσπέρα ταύτη, ακούοντες εν τη γλαφυρά και εμμέτρω μεταφράσει του κ. Βικέλα έν των ωραιότερων αριστουργημάτων ου μόνον της αγγλικής αλλά και της καθόλου δραματουργίας, το διάσημον δράμα “Ρωμαίον και Ιουλίαν” του Σαίξπηρ, εν ώ πρωταγωνιστεί ως ηρωίς η κυρία Αναστασία Χριστοφορίδου. Το δράμα είνε πλήρες απ’ αρχής μέχρι τέλους περιπετειών, ζωγραφεί δε διά θαυμασίων χρωμάτων, ων το μυστήριον κατέχει ο έξοχος άγγλος δραματουργός, το μεταξύ δύο μεγάλων και ιστορικών ιταλικών οίκων, των Μοντεκίων και Καπωλέτων μίσος, όπερ καθώρθωσε να εξαγιάση το αίμα δύο τρυφερών γόνων του οίκου τούτου, ο έρωσ δύο εραστών, του Ρωμαίου και της Ιουλίας.

Ήτο επόμενον ότι πάντες οι εν Οδησώ Έλληνες θα συνέρρεον τη εσπέρα ταύτη εις το εν τη Εβραϊκή οδώ Νέον Θέατρον, καθ’ α δε πληροφορούμεθα αι πλείσται των θέσεων είνε ήδη από της χθες κατειλημμένα.

26) αρ. 140, Τρίτη, 30 Οκτωβρίου 1907, σελ. 3

Την προσεχή Πέμπτην 1 Νοεμβρίου δοθήσεται υπό του Ελλην. Δραματοκωμειδυλλιακού Θιάσου “Ευριπίδου” το λαμπρόν κωμειδύλλιον του Δημητρίου Κορομηλά “Η Τύχη της Μαρούλας, ή ο Μπάρμπα Λινάρδος” εις 3 πράξεις μετά 25 ασμάτων, εν ώ πρωταγωνιστούν η καλλίφωνος Δε-

σποινίς Εριφίλη [sic] Ζαφειροπούλου, υποδοθησομένη το πρόσωπον την Μαρούλας, και ο γνωστός θιασάρχης Μ. Δανιήλ ως Μπάρμπα Λινάρδος.

Περιττόν θεωρούμεν να συστήσωμεν και αύθις εις το ελληνικόν κοινόν, όπως σπεύση και παραστή εις το θαυμάσιον υπό πάσαν έποψιν κωμειδύλλιον διδαχθησόμενον υπό θιάσου κατηρτισμένου νυν εξ άριστων ελλήνων καλλιτεχνών.

27) αρ. 141, Πέμπτη, 1 Νοεμβρίου 1907, σελ. 3

Ο υπό του κ. Μιχαήλ Δανιήλ ελληνικός δραματοκωμειδουλιακός θιάσος “Ευριπίδης” θα διδάξη τη εσπέρα της σήμερον Πέμπτης από σκηνης του Νέου Θεάτρου το θαυμάσιον του Κορομηλά κωμειδύλλιον “Η τύχη της Μαρούλας ή ο Μπαρμπα-Λινάρδος” μετ’ ασμάτων συνοδευομένων από καλής ορχήστρας, διευθυνομένης από του γνωστού εν Οδησώ μουσικοδιδασκάλου κ. Χαδούμογλου.

Το κωμειδύλλιον είναι έν των ωραιότερων έργων της συγχρόνου ελληνικής δραματουργίας, αποτελεί δε εικόνα του καθαρώς ελληνικού βίου πλήρη επεισοδίων αποπνεόντων αγνότητα, ειλικρίνεια, οικογενιακή[sic] τιμήν και φιλοπατρίαν.

Υπό τοιούτους όρους συνιστώμεν θερμώς την θεατρικήν εσπερίδα της σήμερον εις πάντας του εν Οδησώ Έλληνας αμφοτέρων των φύλων, μικρούς και μεγάλους, προτρέποντες αυτούς ίνα συρρεύσωσιν εις το θέατρον, βέβαιοι όντες ότι θα απολαύσωσιν ωρών τινών τερπνοτάτων και διασκεδαστικωτάτων.

Η εσπερίς αύτη θα έχη και τούτο το πλεονέκτημα, ότι θα εμφανισθή διά πρώτην φοράν από της ελληνικής σκηνης Οδησού ελληνίς καλλιτέχνης, η κυρία Εριφίλη Ζαφειροπούλου, ήτις και ως υποκρίτρια και ως αιδός εδρέψατο αληθείς δάφνας εν ταις σπουδαιότεραις ελληνικαίς σκηναίς της Ανατολής.

28) αρ. 142, Σάββατον, 3 Νοεμβρίου 1907, σελ. 3

Η χθεσινή παράστασις: Η έκτακτος επιτυχία της πρώτης παραστάσεως καταλλήλως διασαλπισθείσα, συνετέλεσε να συγκεντρώση εις το θέατρον κατά την παράστασιν της παρελθούσης Πέμπτης άπειρον κόσμον και μάλιστα όλην την αριστοκρατίαν της ημετέρας Κοινότητος.

Οι ηθοποιοί επιλοτιμήθησαν να υποδυθώσιν, όσον ενδέχεται, πιστώσ τα πρόσωπα της παιχθείσης κωμωδίας η “Τύχη της Μαρούλας”. Ιδίως κατά την β’ και γ’ πράξιν χειροκροτήθησαν ζωηρώς και δυνάμεθα να είπωμεν ότι και η παράστασις αύτη καλώς επέτυχε.

Βεβαίως οι ιδόντες την πρώτην παράστασιν, οι θαυμάσαντες και επευφημήσαντες τους ηθοποιούς εις τον “Ρωμαίον και Ιουλιέτταν” δεν ηδύναντο εξ ίσου να παραβάλωσι την τελευταίαν παράστασιν προς την πρώτην, διότι έλειπον κατά την τελευταίαν τα τεχνικά εκείνα της σκηνης, άτινα τόσην αίγλην έδιδον εις το έργον και άτινα ανύψουν τους ημετέρους ηθοποιούς εις βαθμίδα τελείων καλλιτεχνών.

Ο εκλεκτός κόσμος λοιπόν απώλεσε σπανίαν ευκαιρίαν, μη προσελθών να κρίνη τους φιλοτίμους ηθοποιούς εις το πρώτον έργον, αδιάφορον αν ηυχαριστήθη και εκ της δευτέρας καλής μεν, αλλά πενιχάς [sic] εις σκηνικά και μελωδίας παραστάσεως. Αμαρτία εξωμολογημένη ουκ έστιν αμαρτία. Εν ταις παραστάσεσιν εβλέπομεν συρρέοντα συνήθως μόνον τον λαόν. Και εσυστήσαμεν εις τους ηθοποιούς να δώσωσι ταύτην κατ’ εξοχήν ο λαός αρέσκεται, επαναβλέπων σκηνάς εκ του ιδιωτικού αυτού βίου. Οι ηθοποιοί εξεπλήρωσαν τον πόθον τούτον και παρέστησαν ως ανάμνησιν της φίλης πατρίδος την ελληνικήν κωμωδίαν. Χειροκροτήθησαν και επευφημήθησαν, είνε δε δίκαιον όμως να παρακολουθήσωσιν αυτούς οι παραστάντες εκ των τα πρώτα παρ’ ημίν φερόντων και εις εν δράμα, ίνα εκτιμήσωσι το τάλαντον αυτών. Και τούτο θα γείνη εις την προσεχή παράστασιν, καθ’ ην δίδεται “Ο ηθοποιός Κην”.

29) αρ. 143, Τετάρτη, 7 Νοεμβρίου 1907, σελ. 3

Τη εσπέρα της αύριον Πέμπτης 8 τρέχοντος ο Ελληνικός Δραματικός θίασος “Ευριπίδης” θα δώση την τρίτην αυτού παράστασιν, διδάσκων το πολύπλοκον, τερπνότατον και μεστόν πολλού ενδιαφέροντος δράμα “ο ηθοποιός Γκάρικ”, όπερ διδαχθέν κατ’ επανάληψιν εν τοις Ελληνικοίς θεάτροις της Ανατολής αφήκε πανταχού ανεξαλείπτους εντυπώσεις.

Ελπίζωμεν ότι το Ελληνικό δημόσιον θα συρρεύση και πάλιν εις το εν τη Εβραϊκή οδώ Νέον Θέατρον όπως χειροκροτήση τους φιλοτίμους ομογενείς ηθοποιούς, οίτινες ήρξαντο διδάσκοντες από σκηνης μεγάλα και περιώνυμα δραματικά έργα.

30) αρ. 144, Σάββατον, 10 Νοεμβρίου 1907, σελ. 3

Τη εσπέρα της προχθές Πέμπτης ο ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” εδίδαξεν μεθ’ ικανής επιτυχίας το ωραίον δράμα “ο ηθοποιός Γκάρικ” προς ευαρέσκειαν του ακροατηρίου, όπερ δυστυχώς ήτο ευάριθμον εν συγκρίσει προς τας προγενεστέρας παραστάσεις.

Ο ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” θα δώση τη προσεχή Δευτέρα 12/25 τρέχοντος έκτακτον παράστασιν υπέρ της Ελληνικής Αγαθοεργού Αδελφότητος, καθ’ ην θα διδάξη το λαμπρόν κωμειδύλλιον “Γκόλφω”.

Τα εισιτήρια διανέμονται υπό της επιτροπής των Κυριών της αναλαβούσης την παράστασιν υπό την προστασίαν της. Εισιτήρια ευρίσκονται και παρά τω εφοροταμία κ. Γεωργίω Παυλίδη.

Είναι περιττόν να συστήσωμεν την παράστασιν ταύτην, καθ’ όσον εσμέν πεπεισμένοι ότι οι ομογενείς Οδησσού θα προμηθευθώσιν αυθόρμητοι εισιτήρια, έχοντες υπ’ όψει τον ιερώτατον σκοπόν της θεατρικής ταύτης εσπερίδος.

31) αρ. 145, Τρίτη, 13 Νοεμβρίου 1907, σελ. 3

Ο ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” θα δώση την τελευταίαν αυτού ευεργετικήν παράστασιν την προσεχή Κυριακήν 18 τρέχοντος εν τω θεάτρω “Αρμονία”. Κατά την εσπέραν ταύτην ο θίασος θα διδάξη το εθνικής υποθέσεως συγκινητικώτατον δράμα “Ο χορός του Ζαλόγκου”, ή το ηρωϊκόν Σούλι, τετράπρακτον δράμα του Περεσιάδου και την μονόπρακτον κωμωδία “Οι τρεις αντερασταί”.

Η εσπερίς αύτη είναι, ως είρηται, η τελευταία και μάλιστα ευεργετική, διότι πρόκειται να διευκολύνη την εντεύθεν αναχώρησιν του πολυμελούς θιάσου, όστις εις τόσας υπεβλήθη δαπάνας, ίνα ευχαριστήση το ελληνικόν δημόσιον της Οδησσού.

Όθεν ελπίζομεν ότι οι Έλληνες της Οδησσού, οι αυθορμήτως υποστηρίζοντες πάντοτε παν το καλόν έργον, θα ευαρεστηθώσι και τη φορά ταύτη να υποστηρίξωσι τον απερχόμενον εντεύθεν ελληνικόν θίασον, τοσούτω μάλλον όσω θα εντρυφήσωσιν επί τινας ώρας εν τη ακροάσει έργου, εν ώ εξιστορείται έν των τραγικωτέρων επεισοδίων του αγώνος των Σουλιωτών, ο αμίμητος εκείνος χορός των Σουλιωτίδων, όν χορεύ-

ουσαι αι ηρωίδες, εκρημνίσθησαν εκ των βράχων μετά των τέκνων των ίνα αποφύγωσι το όνειδος.

32) αρ. 146, Πέμπτη, 15 Νοεμβρίου 1907

Ο “Χορός του Ζαλόγκου”, ή “ο ηρωϊσμός των Σουλιωτίδων” του κωμειδουλιογράφου Περεσιάδου, είναι το έργον, όπως θα επισφραγίση τη εσπέρα της ελευσομένης Κυριακής την σειράν των παραστάσεων του υπό την διεύθυνσιν του κ. Μιχαήλ Δανιήλ ελληνικού θιάσου δραμάτων και κωμειδουλίων “Ευριπίδου”.

Το δράμα, ως εγράψαμεν και εν τω προηγουμένω ημών φύλλω, είναι πολύπλοκον, ενδιαφέρον, διδακτικόν και συγκινητικώτατον. Εν αυτώ εκτυλίσσεται μία των αμιμήτων σκημών του πολυετούς και υπερανθρωπίνου αγώνος των Σουλιωτών κατά του εχθρού του Ελληνισμού και του Χριστιανισμού. Τίς δεν ενθυμείται εκ της ιστορίας των πρώτων δεκαετηρίδων του παρελθόντος αιώνος τον όμιλον εκείνον των λεοντοθύμων ηρωίδων του Σουλίου, αίτινες, εγκαταλειφθείσαι μόνα μετά των βρεφών και νηπίων των υπό των συζύγων και προστατών των, αλλαχού αγωνιζομένων γενναίως κατά του τυράννου και καταληφθείσαι εξαπίνης υπό τουρκικού στρατού, ερρίφθησαν άδουσαι και χορεύουσαι από των ιστορικών βράχων του Σουλίου μετά των τέκνων των, όπως απαλλαγώσι του απειλήσαντος αυτάς τότε εξανδραποδισμού και της ατιμώσεως; Το γεγονός τούτο εψάλη υπό της συγχρόνου ευρωπαϊκής λύρας ως έν των θεσπεσιωτέρων γεγονότων της αυταπαρνήσεως και αυτοουσίας, εφ’ αϊς διεκρίθη η άθάνατος εκείνη γενιά των πρωτεργατών της ημετέρας παλιγγενεσίας.

Σπεύσωμεν λοιπόν άπαντες την προσεχή Κυριακήν εις το θέατρον “Αρμονίαν”, όπως ίδωμεν παριστανόμενον από σκηνή τον θρίαμβον της ελληνικής τιμής και εθελοθυσίας εν τω βωμώ της πατρίδος.

Ελπίσωμεν άμα ότι το ελληνικόν δημόσιον της Οδησσού θα λάβη υπ’ όψει, όπερ επίσης σπουδαίον, ότι η προκειμένη παράστασις είναι ευεργετική, διοτι διά του προϊόντος αυτής θα διεκολυνθή η εντεύθεν αναχώρησις των φιλοτίμων ηθοποιών.

33) αρ. 147, Σάββατον, 17 Νοεμβρίου 1907, σελ. 3

(νέα υπενθύμηση της παράστασης)

34) αρ. 148, Τρίτη, 20 Νοεμβρίου 1907, σελ. 3

Μετά πολλής επιτυχίας εδιδάχθη τη εσπέρα της προχθές Κυριακής εν τω θεάτρω “Αρμονία” υπό του θιάσου “Ευριπίδου” το συγκινητικόν ιστορικόν δράμα του Περεσιάδου ο “Χορός του Ζαλόγκου”.

Το θέατρον ήτο κατάμεστον ελληνικού κόσμου, όστις έμεινε κατευχαριστημένος τόσον διά την εκλογήν του έργου, όσον και διά την φιλοτιμίαν, ην επέδειξαν οι ηθοποιοί προς τελειότεραν διδασκαλίαν αυτού, εφ’ ή τυγχάνουσιν άξιοι θερμών συγχαρητηρίων.

35) αρ. 149, Σάββατο, 24 Νοεμβρίου 1907

Ο υπό τον κ. Μιχαήλ Δανιήλ δραματικός θιάσος “Ευριπίδης” ανεχώρησεν προχθές Πέμπτην εντεύθεν μεταβαίνων εις Σεβαστούπολιν, ένθα θα δώση σειράν παραστάσεων εκ του πλουσίου δραματολογίου όπερ κέκμηται. Εκ Σεβαστουπόλεως ο θιάσος θα μεταβή και εις άλλας μεγαλουπόλεις της Νοτίου Ρωσσίας προς τον αυτόν σκοπόν.

Εσμέν πεπεισμένοι ότι ο θιάσος “Ευριπίδης” θα τύχη πανταχού ένθα υπάρχουνσι Έλληνες θερμοτάτης δεξιώσεως. Και είναι δικαιώτατον τούτο, καθ’ όσον ο εκ φιλοτίμων και εγνωσμένης δυνάμεως ηθοποιών αποτελούμενος θιάσος είναι εις θέσιν ν’ αναβιάση από σκηνης και διδάξη και τ’ άριστα των δραμάτων εκείνων των αναζωπυρούντων το εθνικόν αίσθημα του Έλληνος εν τη ξένη.

Κατά την εντεύθεν αναχώρησίν του ο θιάσος “Ευριπίδης” παρεκάλεσεν ημάς ίνα διαβιάσωμεν δημοσία από των στηλών τούτων την ευγνωμοσύνην του προς το φιλόμουσον ελληνικόν δημόσιον της Οδησού ανθ’ ης υποστηρίξεως παρέσχεν αυτώ αφειδώς κατά την ενταύθα διαμονήν του.

Ο Ελληνικός θιάσος “Νέα Σκηνή” ήρξατο από της χθες Παρασκευής των παραστάσεών του εν τω ενταύθα θεάτρω “Αρμονία”. Επαίχθη μετά πολλής επιτυχίας το γαλλικόν δράμα συγχρόνου υποθέσεως “Παρισιάνικον Χου” και το “Κοριτσάκι”.

Πληροφορούμεθα ότι η “Νέα Σκηνή” θα δώση εν Οδησώ 5-6 παραστάσεις, μεθ’ ό θα μεταβή εις Ροστόβιον.

36) αρ. 156, Τετάρτη, 12 Δεκεμβρίου 1907, σελ. 3

...Ταύτα πάντα δεν ηδύνατο και δεν δύναται να παρίδη η εφημερίς και ετήρησεν επιφυλακτικήν θέσιν διά τας δοθείσας παραστάσεις υπό του

θιάσου της “Νέας Σκηνης”. Δεν ηδυνάμεθα να ενθουσιασθώμεν δι’ έργα εκθέτονα ιδέας εξών οφείλομεν να φυλάσσωμεν αυστηρώς την ελληνικήν οικογενειάν και τα ελληνικά έθιμα. Δεν επρόκειτο πλέον περί προσώπων, τα οποία ημείς άλλως δεν εγνωρίσαμεν προσωπικώς ουδέποτε, διότι όταν προ ετών η “Νέα Σκηνή” ήτο εν Βουκουρεστίω μετά του κ. Χρηστομάνου ημείς διεμένομεν εν Αυστρία. Την γνώμην ημών είπομεν ότι συνεζητείτο εν Αθήναις το ζήτημα και τούτο εξ ενδιαφέροντος προς την ελληνικήν σκηνήν και την αξιοπρέπειαν αυτής και επίδρασιν επί της κοινωνίας. Ενταύθα δεν είχομεν να εξετάσωμεν εκ νέου το ζήτημα τούτο, αλλ’ ούτε να ενθουσιασθώμεν διά τα διδόμενα έργα, ως θα ενεθουσιαζόμεθα εάν ταύτα ήσαν εθνικά ή και ανεγνωρισμένης ωφελείας ξένα και νομίζομεν ότι επράξαμεν κάλλιστα.

37) αρ. 157, Σάββατο, 15 Δεκεμβρίου 1907

Καθ’ ον χρόνον ημείς οι Έλληνες, περιφρονούντες τα έργα της ημετέρας φιλολογίας, αναζητούμεν ψυχαγωγίαν εις τα προϊόντα ξένης δραματουργίας και μάλιστα ουχί τα διδάσκοντα την αρετήν αλλά τα διεκτραγωδούντα τας έστιν ότε αγνώστους ημίν ασχημίας της συγχρόνου κοινωνίας, άλλοι λαοί, υψηλοί την περιωπήν και μεγαλουργοί την δράσιν, εις την πατρώων ημών δραματουργίαν καταφεύγουσιν, ίνα αρυσθώσιν εξ αυτής τ’ αθάνατα πρότυπα της αρετής και αυταπαρνήσεως. Έν βλέμμα επί των θεατρικών προγραμμάτων Παρισίων, Βερολίνου και Βιέννης – ίνα περιορισθώμεν εις τα θέατρα των τριών μόνον τούτων μεγαλοπόλεων – πείθουσιν ημάς ότι οι αθάνατοι τύποι των τριών της αρχαίας Ελλάδος τραγικών ίστανται πάντοτε επί της ευρωπαϊκής θεμέλης εις το ανέφικτον ύψος των, οι δε ερασταί του Αγαθού και Ωραίου θα ευρίσκωσι πάντοντε εν αυτοίς την αληθή έμπνευσιν και τον ενθουσιασμόν. Προς όφελος των εκ πλημμύρας τελευταίως εν τη νοτίω Γαλλία παθόντων εδόθη εν τω Μελοδραματικώ Θεάτρω των Παρισίων ο “Προμηθεύς” κατ’ απομίμησιν του Αισχυλείου αριστουργήματος, η δε Αριάδνη, ο Ορφεύς και η Ευρυδίκη, ο Οιδίπους, η Αντιγόνη, η Ηλέκτρα και η Φαίδρα καθημερινώς σχεδόν απαντώσιν εν τοις προγράμμασι των μελοδραματικών και δραματικών θεάτρων των τριών ειρημένων πόλεων. Τούτο τουλάχιστον έστω δι’ ημάς διδακτοκώτατον μάθημα.

38) αρ. 165, Τετάρτη, 9 Ιανουαρίου 1908

Η περί της εν Σοχούμ θεατρικής παραστάσεως δημοσιευθείσα ανταπόκρισις οφείλεται εις φιλόμουσον ομογενή διελθόντα εκ της πόλεως εκείνης και όχι εις ομογενή κάτοικον της πόλεως. Ακριβώς δε διότι ξένος δεν εγνώριζε τα πρόσωπα σημείωσε μόνον όσων ηδυνήθη να μάθη τα ονόματα χωρίς διά ταύτα να ελαττωθή το παράπαν ο οφειλόμενος έπαινος προς τους άλλους Ερασιτέχνας και τους συντελέσαντας οπωσδήποτε εις την επιτυχίαν αυτής. Ταύτα δε προς άρσιν πάσης παρεξηγήσεως.

39) αρ. 168, Σάββατο, 19 Ιανουαρίου 1908

Έλλην καλλιτέχνης, ο κ. Χρήστος Νικολάου, εκ των ιδρυτών του πρώτου Ελληνικού Μελοδράματος, δρεψάμενος ως βαρύτονος επιτυχίας κατά την ανά την Ανατολήν περιοδείαν του ειρημένου θιάσου, αφίκετο εις Οδησόν, ένθα προτίθεται να δώση συναυλίαν εν τη αιθούση της Ελληνικής Λέσχης “Ομονοίας” τη εσπέρα της προσεχούς Κυριακής 20 τρέχοντος. Το πρόγραμμα της συναυλίας ταύτης είνε πλούσιον εις έργα των κρατίστων μουσουργών της Ευρώπης, καθ’ όσον συν τω κ. Χρ. Νικολάου και άλλοι ερασιτέχνηι θα δείξωσι τον τάλαντον αυτών εν τη οργανική μουσική, εν οίς οι κ. κ. Αμπατιέλος (κλειδοκύμβαλον), η κυρία Χαδούμουλου (μανδολίνον), η κυρία Αποστόλου (άσμα) κτλ.

Ως έπος ειπείν, η εσπερίς, ην ο κ. Χ. Νικολάου ετοιμάζει τη προσεχεί Κυριακή τη Ελληνική Κοινότητι Οδησού, έσται τερπνοτάτη υπό πάσαν έποψιν, διότι ελάχιστοι εισίν οι Έλληνες μύσται της Μουσικής οι περιεχόμενοι την ξένην.

Ελπίσωμεν ότι η προσγενησομένη τω Έλληνι αιοιδώ υποδοχή έσται τοιαύτη, ώστε να υποχρεώση αυτόν να δώση και δευτέραν συναυλίαν.

40) αρ. 169, Τετάρτη, 23 Ιανουαρίου 1908

Η υπό του βαρυτόνου κ. Χρήστου Νικολάου δοθείσα τη παρελθούση Κυριακή συναυλία εν τη Ελληνική Λέσχη επέτυχε πληρέστατα, κατευχαριστηθέντος του επιλέκτου ακροατηρίου εξ ημετέρων και ξένων διά τε την εκτέλεσιν όσον και την ποικιλίαν των κατ’ αυτήν εκτελεσθέντων μουσοργημάτων.

Υπό των Ελλήνων φοιτητών του εν Οδησώ Πανεπιστημίου δοθήσεται τη εσπέρα της προσεχούς Πέμπτης, 31 τρέχοντος, εν τη αιθούση

“Βλαγκορόδνιε Σοβράνιε” μεγάλη μουσικοδραματική εσπερίς μετά χορού, ήτις προμηνύεται λαμπροτάτη υπό πάσαν έποψιν. Περί της εσπερίδος ταύτης θα γράψωμεν λεπτομερέστερον.

41) αρ. 171, Κυριακή, 27 Ιανουαρίου 1908

Εν τη Ελληνική Λέσχη “Ομονοία” δοθήσεται τη 3η Φεβρουαρίου συναυλία υπό του Έλληνος μελοδραματικού καλλιτέχνου κ. Α. Οικονομίδου.

42) αρ. 173, Σάββατο, 2 Φεβρουαρίου 1908

Εν τη Ελληνική Λέσχη “Ομονοία” δοθήσεται αύριον Κυριακή συναυλία υπό του Έλληνος μελοδραματικού καλλιτέχνου κ. Αλ. Οικονομίδου.

43) αρ. 183, Τετάρτη, 26 Φεβρουαρίου 1908

Ο υπό τον θιασάρχην κ. Μιχαήλ Δανιήλ γνωστός εν Οδησώ εκ προτέρων αυτού παραστάσεων Ελληνικός Δραματικός θίασος “Ευριπίδης” μετά καλλιτεχνικήν αυτού περιοδείαν ανά τας ελληνικάς κοινότητας της Ρωσσίας, επανήλθεν ενταύθα, οπόθεν θα επιστρέψη εις την Ανατολήν. Αλλ’ επωφελούμενος της ενταύθα παρουσίας του θα δώση εν τω ενταύθα νέω θεάτρω της εβραϊκής οδού (Εβρείσκαγιας) δύο παραστάσεις, ων την πρώτη ίσως την προσεχή εβδομάδα, δευτέραν της Τεσσαρακοστής.

Εσμέν βέβαιοι ότι οι ομογενείς της Οδησού θα υποστηρίξωσι και πάλιν εν τη γνωστή αυτών φιλομουσία και τω ζήλω τους φιλοτίμους τούτους ηθοποιούς, οίτινες, κατανοούντες το επιβαλλόμενον αυτοίς εν τη αλλοδαπή καθήκον, περιέρχονται ελληνικάς παροικίας, όπως αναζωπυρήσωσι παρ’ αυταίς το εθνικόν αίσθημα διά της διδασκαλίας εθνικών δραματουρημάτων.

44) αρ. 185, Τετάρτη, 5 Μαρτίου 1908, σελ. 3

Ο ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” θα δώση την προσεχή Πέμπτην 6 τρέχοντος από της σκηνης του εν τη Εβραϊκή οδώ Νέου Θεάτρου το ωραίον και συγκινητικόν δράμα του κ. Ι. Νικολαρά “Η τιμή της Ελληνοπούλας, ή πατρίς, έρωσ και θρησκεία”, εν ω πρωταγωνιστεί η καλλιτέχνης κυρία Αναστασία Χριστοφορίδου.

Μετά το δράμα θα παιχθή η αστειοτάτη κωμωδία “Μία κλίνη διά τρεις”.

Ελπίζομεν ότι ο φιλότιμος θίασος του κ. Μιχαήλ Δανιήλ θα τύχη της δεούσης υποστηρίξεως, τοσοούτω μάλλον όσω θα δώση τρεις μόνον παραστάσεις.

45) αρ. 186, Σάββατο, 8 Μαρτίου 1908, σελ. 3

Ελληνικόν Θέατρον. Από της εσπέρας της προχθές ήρξατο των παραστάσεων αυτού εν τω κατά την εβραϊκὴν οδῷ “Νέω Θεάτρῳ” ο ἑλληνικὸς δραματικὸς θίασος “Ευριπίδης”. Εδιδάχθη το δράμα ἡ “Τιμὴ τῆς Ἐλληνοπούλας”, ἐνω ὡ το πρωταγωνιστοῦν πρόσωπον υπεδύθη ἡ συμπαθὴς καλλιτέχνης κ. Αναστασία Χρηστοφορίδου υποκριθεῖσα μεθ’ ἰκανῆς τέχνης τὴν Δέσπω θυγατέρα τοῦ Θάνου προεστῶτος τοῦ χωρίου, ἐπισπάσασα τα χειροκροτήματα τοῦ ακροατηρίου. Καλῶς ὡσαύτως υπεκρίθη το πρόσωπον τοῦ μνηστήρος ο κύριος Σταύρος Σουλούτσος. Το αὐτὸ δυνάμεθα να εἰπώμεν και περί τοῦ κ. Μιχαὴλ Δανιὴλ υποδυθέντος το πρόσωπον τοῦ Θάνου. Ακροατήριον, εὐάριθμον μεν ἀλλὰ φλεγόμενον ὑφ’ ἀγνοῦ προς τὴν πατρίδα αἰσθήματος ἐτίμησε και αὐθις τον φιλότιμον θίασον τοῦ κ. Δανιὴλ ἀναζωπυρούντα μετ’ ἀκαμάτου ζήλου το προς τὴν γενέτειραν βαθύ το πατριωτισμοῦ αἴσθημα.

Εἶτα ἐπαίχθη ἡ δίπρακτος κωμωδία “Μία κλίνη διὰ τρεῖς”, προκαλέσασα τον ἀκράτητο γέλωτα τοῦ ακροατηρίου, ὅπως περί τὴν 11^{1/2} ἀπῆλθε συναποκομίζον λίαν ευχαρίστους ἐντυπώσεις.

Ο θίασος προτίθεται να δώσῃ λίαν προσεχῶς μίαν παράστασιν ἐν Κισνοβίῳ. Ἐλπίζομεν ὅτι οἱ ἐν τῇ πόλει ταῦτη και τοῖς πέριξ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες θα ἐπωφεληθῶσι τῆς σπανίας ταύτης ευκαιρίας και θα συρρεῦσωσιν εἰς το θέατρον, ὅπως ἀκούσωσιν εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλώσσαν δράμα ἐθνικῆς υποθέσεως. Περὶ τῆς παραστάσεως ταύτης θα γράψωμεν ἐν καιρῷ λεπτομερέστερον.

46) αρ. 187, Τρίτη, 11 Μαρτίου 1908, σελ. 3

Ελληνικόν Θέατρον. Ο ὑπὸ τον κ. Μιχ. Δανιὴλ ἑλληνικὸς δραματικὸς θίασος “Ευριπίδης” υπείκων εἰς προτροπὴν πολλῶν ὁμογενῶν, θα δώσῃ και δευτέραν παράστασιν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ θεάτρου “Ἀρμονίας”. Τῇ φορᾷ ταῦτη θα διδάξῃ το παγκοσμίου φήμης θαυμάσιον δραματοῦργημα τοῦ αἰμνήστου Σπυρ. Βασιλειάδου, τὴν “Ταλάτειαν”, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἐτιμήθη διὰ μεταφράσεων και ἐν τῇ γαλλικῇ και ἐν ἄλλαις γλώσσαις. Μετὰ το ὡραῖον δράμα θα παιχθῇ ἡ ἀστειοτάτη μονόπρακτος κωμωδία “Ψυχρολουσία”. Εἶνε περιττόν και αὐθις να συστήσωμεν τοῖς φιλομούσοις Ἕλλησι τῆς Ὀδησοῦ, ἵνα προσέλθωσι τῇ φορᾷ ταῦτη ἀθροότερον και θαρραλεώτερον εἰς το θέατρον, διότι ἐκτός τοῦ ὅτι θα θαυμά-

σωσιν άπαξ έτι πρωτότυπον δραματικόν αριστούργημα, θ' ανακουφίσωσι και τους Έλληνας ηθοποιούς, προετοιμαζομένους ίνα προσεχώς απέλθωσιν οριστικώς εκ Ρωσσίας.

47) αρ. 188, Πέμπτη, 13 Μαρτίου 1908, σελ. 3

(νέα αγγελία, οι περισσότερες θέσεις έχουν ήδη καταλειφθεί)

48) αρ. 189, Κυριακή, 16 Μαρτίου 1908, σελ. 3

Ελληνικόν Θέατρον. Ο δραματικός θίασος “Ευριπίδης” έδωκε τη προχθές Πέμπτη την τελευταίαν αυτού παράστασιν. Δυστυχώς το ακροατήριον ήτο τόσω αραιόν, ώστε πας άλλος θίασος θ' ανέβαλλε τη τελευταία στιγμή το θέαμα, διότι απητείτο πράγματι αυταπάρνησις εκ μέρους ηθοποιών, ν' ανέλθωσι την σκηνήν, εν γνώσει όντες ότι ουδέ το ενοίκιον της αιθούσης θα επορίζοντο εκ των εισπράξεων. Εν τούτοις ο θίασος καίπερ αθυμών, εδίδαξεν όμως το ποιητικώτατον δράμα “Γαλάτειαν” μεθ' ικανού ζήλου. Η σκηνή του αγάλματος εν τη πρώτη πράξει υπήρξεν όσον επέτρεπεν ο σκηνικός διάκοσμος του θεάτρου “Αρμονία”, τελεία, ουδ' ο αυστηρότερος δε των τεχνοκριτών θα εφαντάζετο απομίμησιν ειδώλου τελειότερα και εν στάσει αρμονικωτέρα. Και αν η προς το μαρμάρινον ίνδαλμα επίκλησις απηγγέλλετο μετά του προσήκοντος τόνου και μείζονος θερμης, η θαυμασία σκηνή θ' ανεδεικνύετο εν όλη αυτής τη αίγλη. Η δευτέρα πράξις, η της αφηγήσεως της περιπετειώδους ποντοπορίας του Ρέννου, απέδειξε την πρωταγωνίστραν κυρίαν Αναστασίαν Χριστοφορίδου πεπειραμένην ηθοποιόν, κατανοούσαν – όπερ κυριώτατον παρ' ηθοποιώ και ουχί σύνηθες δυστυχώς παρ' ημίν – το τι λέγει. Η ποιητική και καλλιπεπεσάτη αφήγησις αύτη, η αναμνησκουσα πως ημίν παρεμφερή σκηνή εν τω “Κλαβιγίω” του Γκαίτε, καταλληλοτέρα μάλλον εις ανάγνωσιν ή εις απαγγελία από σκηνής, καθίσταται μονότονος εκ στόματος αδεξίου υποκριτού, αναδείκνυται δ' απ' εναντίας παρ' ηθοποιώ κατανοούντι το θέμα του και δυναμένω να δώση εις εκάστην φράσιν τον αρμόζοντα τόνον, την κατάλληλον έμφασιν. Και την σκηνήν ταύτην ανέδειξεν η κυρία Χριστοφορίδου, διερμηνεύσασα όσον ένεστι δεξιώς το εκ της αφηγήσεως αναπτυχθέν εν τη καρδιά της ηρωίδος έκτροπον πάθος. Η τρίτη πράξις υπήρξε πως χαλαρά, τούτο μεν ένεκα της ατελούς ακουστικής της αιθούσης, στερησάσης τον ακροατήν πολλών ποιητικών

εξάρσεων θαυμασίων, τούτο δε διότι ο τον Ρέννον υποκρινόμενος κ. Σαλούστρος, πάσχων εκ κρυολογήματος, δεν ηδύνατο φυσικώς διά βραγχώδους φωνής να ερμηνεύση πιστότερον τον εν τη καρδία το μαινόμενον σάλον, απέναντι του χριστιανικωτάτου εκείνου φίλτρου ανεξικάκου αδελφού, του Πυγμαλίωνος, θυσιάζοντος δόξαν και βασιλεία εις αμοιβήν ειδεχθούς αχαριστίας. Την σκηνήν ταύτην καλώς διερμηνευομένην και αυτή η Μούσα των εξοχωτέρων δραματικών της Εσπερίας θα εστεφάνου καθ' ημάς ως δραματικόν αριστοτέχνημα. Ταύτα δυνάμεθα ειπείν και περί της τετάρτης πράξεως. Και αυτή θα παρήρχето χωρίς να επιδράση ίσως επί την καρδίαν του ακροατηρίου, αν μη έσωζεν αυτήν η πρωταγωνίστρια, απεικονίσασα την παλίμβουλον καρδίαν γυναικός – εννοούμεν την της απίστου – μετά πολλής τέχνης, αξίας συγχαρητηρίων. Τοιαύτα αι εντυπώσεις ημών εκ της διδασκαλίας της “Γαλατίας” [sic] μη αμειφθήσης δυστυχώς επαξίως υπό του δημοσίου, όπερ, ως ανωτέρω είπομεν, επί των δακτύλων ηριθμείτο, επί ζημία φιλοτίμων ηθοποιών, περιερχομένων γην και θάλατταν ίνα διά της μητρικής γλώσσης και των εκ της εθνικής ημών ιστορίας απορρεόντων διδαγμάτων αναζωπυρήσωσι παρά τοις εκπατρισθείσιν Έλλησι το προς την γενέτειραν φίλτρον.

Ο θίασος θα δώση εν Κισνοβίω δύο παραστάσεις τη 23 και 25 τρέχοντος.

49) αρ. 191, Σάββατο, 22 Μαρτίου 1908

Ελληνική Εσπερίς. Εκ του αναλυτικού προγράμματος της ελληνικής εσπερίδος της προσεχούς Τρίτης 25 τρέχοντος, όπερ δημοσιεύομεν εν άλλη στήλη, οι αναγνώσται ημών βλέπουσι τι προετοιμάζει η Ελληνική των Αρρένων Σχολή, όπως τέρψη το ελληνικόν δημόσιον και πανηγυρίση την επέτειον της σπουδαιότερας ημέρας του νεωτέρου εθνικού ημών βίου. Κατά την εσπερίδα ταύτην θ' απαγγελθώσιν από σκηνής του Νέου Θεάτρου ποιήσεις εθνικού θέματος, θα ψαλώσιν εκλεκτά άσματα εκ της ελληνικής και της ξένης μουσουργίας, θα εκτελεσθώσι θαυμάσια έργα οργανικής μουσικής και επί τέλους θα παιχθώσιν από σκηνής από ερασιτεχνών δύο κωμωδία. Καίτοι δε, ως βεβαιούμεθα, ολίγιστα των διά την παράστασιν ταύτην εισιτηρίων μένουσι διαθέσιμα, διότι ουδείς ηρνήθη τον οβολόν του εις εθνικήν εορτήν ιερόν έχουσαν σκοπόν, την ενίσχυσιν του εν τη Ελληνική Σχολή των Αρρένων λειτουργούντος άριστα συσσι-

τίου, εν τούτοις θεωρούμεν καθήκον να υπομνήσωμεν εις πάντα Έλληνα την εορτήν ταύτην, προτρέποντες μετά θάρρους να μη λείψει εξ αυτής, διότι μεγάλη έσται η τέρψις ή θ' απολαύση, ως μεγάλην αποστολήν θα έχη και ο οβολός ον εις ταύτην θα δώση.

Η εσπερίς άρξεται ανυπερθέτως τη 7 ½ της εσπέρας ακριβώς. Τούτο δέον να έχωσιν υπ' όψει οι κάτοικοι εισιτηρίου.

Πρόγραμμα. Ελληνική Εσπερίς υπέρ του συσσιτίου των απόρων μαθητών της Ελληνικής των Αρρένων Σχολής.

Μέρος Α'. Αυτοκρατορικός και Ελληνικός Ύμνος. Μουσική συναυλία [...]. Κωμωδία: "Η Δημοπρασία" Πρόσωπα: [...]. Μέρος Β' [άσματα, απαγγελίες, οργανική τετραφωνία]. Κωμωδία: "Ο Μανωλάκης". Πρόσωπα: [...]. Έναρξις 7 ½ μ. μ. ακριβώς.

50) αρ. 216, Πέμπτη, 5 Ιουνίου 1908

Παράστασις υπέρ των πτωχών. Εδόθη η παράστασις υπέρ των πτωχών της πόλεως, καθ' α δε πληροφορούμεθα εισεπράχθησαν υπέρ τας 15 χιλιάδας ρουβλίων. Τα θεωρεία κατείχον η οικογένεια της Α. Ε. του Στρατιωτικού διοικητού βαρόνου Κάουλμπαρς, η οικογένεια της Α. Ε. του Γενικού Διοικητού στρατηγού Τολματσώφ, ως και η ερίτιμος Κυρία Εμμανουήλ Καψαμπέλη προξένου της Ελλάδος, ευγενώς πάνυ παρακληθείσα ίνα εργαστή υπέρ της κατευοδόσεως της ιερού τούτου σκοπού.

51) αρ. 256, Τετάρη, 12 Νοεμβρίου 1908

Είς καλλιτέχνης. Κατ' αυτάς πρόκειται να επισκεφθή την πόλιν ημών ο γνωστός ανά το Πανελλήνιον μουσικός υψίφωνος κ. Α. Φωτίου Μαστιχιάδης, προτιθέμενος να δώση μουσικής συναυλίας. Η φήμη του κ. Φωτίου είνε ακούσα σύστασις· όθεν θεωρούμεν περιττήν πάσαν τοιαύτην και είμεθα βέβαιοι ότι θα τύχη εκγαρδίου δεξιώσεως παρά των ενταύθα ομογενών.

52) αρ. 263, Πέμπτη, 4 Δεκεμβρίου 1908, σελ. 3

Ελληνικόν θέατρον. Προσεχώς αφικνεΐται εις την πόλιν μας ο υπό την διεύθυνσιν του κ. Μ. Δανιήλ μελοδραματικός θίασος "Ευρυπίδης" [sic] με νέον όλως προσωπικόν και νέα προγράμματα πρωταγωνιστούσης της διαπρεπούσης καλλιτέχνης.

53) αρ. 264, Σάββατο, 6 Δεκεμβρίου 1908, σελ. 3

[ακριβώς ίδια είδηση, αποκαλύπτει το όνομα της “διαπρεπούς καλλιτέχνης”: κυρία Αθ. Βερίδου].

54) έτ. Γ΄, αρ. 265, Τετάρη, 10 Δεκεμβρίου 1908

Καλλιτεχνική Εσπερίς. Συναυλία του διακεκριμένου δραματικού υψιφώνου κ. Λ. Φ. Μαστιχιάδη δοθησομένη τη εσπέρα της Πέμπτης 11 Δεκεμβρίου 1908 εν τη αιθούση του Οδέσκοε Σοκράνιε απέναντι του Δημοτικού Θεάτρου, οδός Ρισελιέ αριθ. 2. [...]

55) αρ. 276, Τετάρη, 14 Ιανουαρίου 1909

Αύριον Πέμπτη εν τη αιθούση της ενταύθα Ελληνικής Λέσχης “Ομόνοιας” περί την 8ην εσπερινήν ώραν, ο κ. Κ. Παντάκης θα ωμιλήση εκτενώς περί των έργων του εθνικού ποιητού Ιωάννου Ζαμπελίου.

Πεποίθαμεν δε ότι άπαντες οι φιλόμουσοι θα σπεύσωσι να εντρυφήσωσιν εις την πνευματικήν ταύτην πανδαισίαν, εξ ης θα συναποκομίσωσι τας καλλίστας των εντυπώσεων.

56) αρ. 293, Τετάρτη, 25 Φεβρουαρίου 1909

Ευεργετική υπέρ των εν Οδησσώ Ελλήνων φοιτητών εσπερίς. Αύριον εν τω κατά την πάροδον Αφτσηνικώφσκη Θεάτρω “Αρμονία” δίδεται εσπερίς προς όφελος των ενταύθα Ελλήνων φοιτητών. Ο ευεργετικός σκοπός της εσπερίδος ταύτης ήτις θα αποτελείται εκ τριών μερών: φιλολογικού, μουσικού εις το οποίον λαμβάνουν μέρος διακεκριμένοι ηθοποιοί της όπερας και οπερέττας και εκ χορού θα προσελκύση βεβαίως άπαντας τους ομογενείς, οι οποίοι διττώς θα μείνουν ευχαριστημένοι και εκ των άριστων εντυπώσεων άς θα συναποκομίσωσι και εκ της συναισθήσεως ότι εξετέλεσαν το εις τους Έλληνας του εξωτερικού κυρίως επιβαλλόμενον ιερόν καθήκον της αλληλοβοηθείας.

[Φωτογραφία]: Η ευφήμως γνωστή ομογενής καλλιτέχνης Αθηνά Περίδου ήτις προσεχώς αφινκνείται εις την πόλιν μας.

57) αρ. 296, Τετάρτη, 4 Μαρτίου 1909

Αφίκετο προ ολίγων ημερών ενταύθα ο βαρύτονος κ. Βασίλειος Χέλμης εις των καλών εργατών του Ελληνικού θεάτρου εν τω εξωτερικώ, μετά της υψιφώνου και γνωστής συζύγου του κ. Μαρίας Χέλμη.

Ο κ. Χέλμης προτίθεται να δώσει σειράν παραστάσεων, το δε τερπνόν και πρωτότυπον διά την πόλιν μας πρόγραμμά του, είμεθα βέβαιοι ότι θα προσελκύση άπασαν την ομογενή Κοινότητα.

58) αρ. 298, Κυριακή, 8 Μαρτίου 1909, σελ. 3

Θεατρικό πρόγραμμα:

Θέατρον “Αρμονία”, καλλιτεχνική περιοδεία/Έκτακτος Καλλιτεχνική Παράστασις/Δοθησομένη υπό της διά πρώτην φοράν εμφανισθείσης γνωστής Ελληνίδος υψιφώνου Κ-ας/Μαρίας Χέλμη, Αποφοίτου του Ωδείου των Αθηνών, και Βασιλείου Χέλμη, Βαρυτόνου/δοθήσεται διά την εσπέραν της Πέμπτης 12 Μαρτίου 1909./Μέρος Α’/Αχ! Πόσον τον ηγάπησα! Μονωδία Χρηστίνας εκ του Ελληνικού μελοδράματος “Υποψήφιος βουλευτής” ψαλλησομένης προς Ορχήστραν υπό της Ελληνίδος υψιφώνου κυρίας Μαρίας Χέλμη/Μέρος Β’/Ενθύμου Ενθύμου/Η γλυκυτάτη και πλήρης πάθους δυωδία του διασήμου μουσουργού Φάβιο Καμπάνα ψαλλησομένη προς Ορχήστραν υπό της ελληνίδος [sic] υψιφώνου κυρ. Μαρίας Χέλμη και του βαρυτόνου Κ. Βασιλείου Χέλμη./Μέρος Γ’/Τα αποτελέσματα του γάμου/Διά πρώτην φοράν ενταύθα η χαριστάτη Κωμωδία του Α. Πισσόν διασκευασθείσα εκ του Γαλλικού εις πράξιν./Μέρος Δ’/Η συνέντευξις/Ερωτική διωδία [sic] ψαλλησομένη προς Ορχήστραν [sic]/Μέρος Ε’ Χρηστίνα και ο πατέρας της/Ολόκληρος σκηνή εκ του ελληνικού μελοδράματος “Υποψήφιος Βουλευτής” του Έλληνος μουσουργού κ. Ξύνδλα [sic], εκτελησομένη υπό του ζεύγους Χέλμη/Μέρος Ζ’/Πανούργοι υπηρέται/Η χαρακτηριστική και πλήρης γελώτων χαριστάτη κωμωδία εις πράξιν/Άρχεται την 9 μ. μ. ακριβώς/Την μουσικήν θα διευθύνη ο κ. Βίκτωρ Χαδούμογλου ευγενώς προσφερόμενος./Τιμαί/Θεωρεία υπ’ αριθμούς 1, 2, 3, 4ων θέσεων Ρούβλια 8.10. – Θεωρ. 4, 5, 6, 4ων θέσεων ρ. 7.50. – Θεωρ. 7, 8, 9, 10, 4ων θέσεων ρ. 6.40. – Διακεκριμένοι θέσεις 1ης σειράς ρούβ. 3.10 – 2ας και 3 σειράς ρ. 2.60 – 4, και 5 σειράς ρ. 2.10 – 6, 7, και 8, σειράς ρ. 1.60 – 9, 10, και 11 σειράς ρ. 1.30. – 12, 13 και 14, σειράς ρ. 1.10. – 15, 16, και 17, καπ. 75. – Υπερών καπ. 20. – Γαλαρία καπ. 30./Ειστήρια πωλούνται εν των εμπορικών ελληνικών καφενειών, τη ημέρα δε της παραστάσεως εν τω ταμείω του Θεάτρου από τας 5 μ. μ.

Καλλιτεχνική περιοδεία. Την προσεχή Πέμπτη 12 Μαρτίου δοθήσεται εν τω Θεάτρω Αρμονία μία και μόνη έκτακτος Καλλιτεχνική Παράσταση υπό της διά πρώτην φοράν εμφανισθείσης γνωστής Ελληνίδος υψιφώνου, αποφοίτου του Ωδείου Αθηνών Μαρίας Χέλμη και του βαρυτόνου κ. Βασιλείου Χέλμη.

Εις τους φιλομούσους της Οδησού ομογενείς δίδεται κατάλληλος ευκαιρία ως πεπεισμεθα επωφελούμενοι θα σπεύσωσι να ακούσωσι καλλιτέχνας οίτινες έδρεψαν δάφνας και έστησαν το όνομα των ευφήμως γνωστών ανά το Πανελλήνιον.

59) αρ. 299, Τετάρτη, 11 Μαρτίου 1909

Αύριον Πέμπτη εν τω θεάτρω “Αρμονία” δίδεται υπό των συμπαθών καλλιτεχνών κ. Μαρίας Χέλμη και κ. Βασιλείου Χέλμη, η προαγγελθείσα καλλιτεχνική παράσταση. Το τερπνόν πρόγραμμα και η εγνωσμένη αξία του ομογενούς ζεύγους πιστεύομεν θα προσελκύση πολλούς των ομογενών, διά να ακούσωσι τας εκλεκτοτέρας μονωδίας εκ του ελληνικού μελοδράματος και τας ωραιότερας και πρωτοφανείς διά τον τόπον κωμωδίας.

60) αρ. 306, Παρασκευή, 3 Απριλίου 1909, σελ. 3

Σήμερον Παρασκευή της Διακαινησίμου 3ην Απριλίου δοθήσεται εν τη αιθούση της Λέσχης “Ομονοίας”, παράσταση ευεργετική υπέρ του συσσιτίου της Σχολής των αρρένων.

Περιττόν θεωρούμεν να παραστήσωμεν εις τους ομογενείς τον φιλάθρων [sic] σκοπόν, τον οποίον έχει η εσπερίς αύτη, ελπίζομεν δε ότι πάντες προθύμως θα προσφέρωσι τον οβολόν των.

61) αρ. 350, Κυριακή, 26 Ιουλίου 1909, σελ. 3

Θέατρα. Σήμερον κατά την 9 ώραν μ. μ. εις την αίθουσαν της γερμανικής Λέσχης “Αρμονία” θα παρασταθή υπό του παρεπιδημούντος ενταύθα ελληνικού θιάσου ο “Αθανάσιος Διάκος” και η “Μοσχομάγκα των Παρισίων”.

(Ακολουθεί προτροπή να πάει ο κόσμος)

62) αρ. 351, Τετάρτη, 29 Ιουλίου 1909, σελ. 3

Ελληνικόν Θέατρον. Αρίστη υπό έποψιν επιτυχίας υπήρξε και η προχθεσινή παράσταση του “Αθανασίου Διακού” και της “Μοσχομάγκας των Παρισίων” υπό του ενταύθα παρεπιδημούντος ελληνικού θιάσου.

Το πρόσωπον του Διάκου υπεκρίθη καλώς ο κ. Βασ. Πολίτης, το δε της μητρός του η πρωταγωνίστρια κ. Πολυξένη Παυλάτου. Είνε συγκινητικόν να βλέπη τις την μητέρα του ήρωος της Αλαμάνας να πωλήση όλα τα υπάρχοντά της και να μαζεύση ό,τι έχει και δεν έχει και να έλθη όπως εξαγοράση τον υιόν της. Ο τύραννος Ομέρ Βρυώνης δέχεται μεν τα λύτρα, αλλά δεν απολυτρώνει τον αιχμάλωτόν του, παρά μόνον επί τω όρω να τουρκεύση ή τουλάχιστον να συμμαχήση με τους τούρκους, δεχόμενος αρματωλίκι.

Τας προτάσεις του τυράννου απορρίπτει γενναιοφρόνως ο ήρωος, δεχόμενος προθύμως αντί να αρνηθή την θρησκείαν και την πατρίδα, τον δι' ανασκολοπισμού θάνατον.

Καλώς παρέστησαν και οι τα άλλα πρόσωπα υποκριθέντες και η εν γένει επιτυχής παράστασις μας έφερεν εις την ηρωικήν του Εικοσιένα εποχή, την εποχή της αυταπαρνήσεως και του πατριωτισμού.

Εκφράζομεν τα θερμά συγχαρητήρια εις τον ελληνικόν θίασον τον επισκεφθέντα ημάς κατά την εφετεινήν περίοδον και ελπίζομεν ότι διά παρομοίων πατριωτικών έργων θα ενισχύη εκάστοτε τα αισθήματα των ομοεθνών μας, το δε καλλιτεχνικόν τάλαντον πολλών εκ των μελών του θιάσου και ιδία της πρωταγωνιστρίας είμεθα βέβαιοι ότι θα χρησιμοποιηθή ούτω μόνο προς καλόν της πατρίδος.

63) αρ. 379, Παρασκευή, 16 Οκτωβρίου 1909

Αφίκετο εις την πόλιν μας ο θιασάρχης κ. Μ. Δανιήλ συνεταιρισθείς μετά του θιασάρχου κ. Αργυροπούλου, όστις όσον ούπω καταφθάνει εκ Σμύρνης μετ' εκλεκτού προσωπικού και θα δώσωσι σειράν παραστάσεων.

64) αρ. 384, Πέμπτη, 29 Οκτωβρίου 1909

Ελληνικός Θίασος εν Οδησσώ. [με φωτογραφία τη Α. Βερίδου]. Ο παλαίμαχος της Ελλ. Σκηνης και τέως του Β. Θεάτρου κ. Βασ. Αργυρόπουλος συμβληθείς μετά του γνωστού ανά την Αυτοκρατορίαν Ηθοποιού κ. Μιχ. Δανιήλ, κατήρησαν Ελληνικόν Θίασον εξ εκλεκτών προσώπων, και αντάξιον των προσδοκιών και απαιτήσεων του ενταύθα ομογενών, όστις αφιχθείς προ ημερών ενταύθα θέλει δώσει σειράν Καλλιτεχνικών παραστάσεων, με όλως νέα έργα και με Πρωταγωνίστριαν του Θιάσου την γνωστήν ανά την Αυτοκρατορίαν, ως και ενταύθα, δρέψασαν αλη-

θείς στεφάνους, και καταγοητεύσασαν τους πολυπληθείς ομογενείς μας, Καλλιτέχνηδα Κ.αν Αθηνάν Δ. Βερίδου.

Προσωπικόν του θιάσου: Αθηνά Δ. Βερίδου, πρωταγωνίστρια του θιάσου, Αθηνά Βρόντα, κωμειδουλιακή, Μαρία Κωνσταντινίδου, Σοφία Βέρρα, Αγγελική Ζολώτα, Βασίλ. Αργυρόπουλος, Αντώνιος Λοράνδος, πρωταγωνιστής, Δημ. Βερίδης, κωμικός, Ιωάν. Ιωαννίδης, Νικόλ. Θεοδώρου, Τάσος Περόγλου, υποβολεύς του θιάσου, Δημήτρ. Ιωάννου, Μιχ. Δανιήλ, υπεύθυνος διαχειριστής του θιάσου. Ιδιαίτερον πρόγραμμα θέλει αναγγείλει την έναρξιν των παραστάσεων.

65) αρ. 385, Κυριακή, 1 Νοεμβρίου 1909

Νέον Θέατρον. Ο νεωστί αφιχθείς Ελληνικός Δραματοκωμειδουλιακός Θιάσος “Ευριπίδης” θα κάμη έναρξιν των παραστάσεων του την προσεχή Τετάρτην 4 Νοεμβρίου με την έξοχον πεντάπρακτον τραγωδιαν του αιμνήστου της Λέσβου ποιητού και καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών Δημητρ. Βερναδάκη [sic] την “Μερόπην”.

Μέρος Β'. “Αι Βιολλέται”, μονωδία, ψαλλησομένη υπό της κ. Αθηνάς Βρόντα.

Μέρος Γ'. “Η Κόρη του Μπακάλη”, κωμωδία αστειοτάτη εις πράξιν.

66) αρ. 386, Τετάρτη, 4 Νοεμβρίου 1909

Το εσπέρας δίδεται η παράστασις της Μερόπης του αιμνήστου και σοφού του Γένους διδασκάλου Βερναρδάκη ως και άλλαι παραστάσεις υπό του ηνωμένου Ελληνικού Θιάσου. Συνιστώμεν και αύθις θερμώς εις τους ομογενείς, όπως σπεύσωσι και υποστηρίξωσι τους φιλοτίμους Έλληνας ηθοποιούς, οίτινες εφίλοτιμήθησαν να ανταποκριθώσι προς τας προσδοκίας του Κοινού και προς τούτο δεν εφείσθησαν μοχθών κα θυσιών. Σπεύσατε άλλως ίνα και ιδίοις όμμασιν εκτιμήσητε το έργο αυτών και παράσχετε την δέουσαν υποστήριξιν, ης άνευ δυσκόλως επιτυγχάνονται αντάξια του εθνικού ονόματος και γοήτρου έργα.

67) αρ. 387, Παρασκευή, 6 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Εν τω “Νέω Θεάτρω” εδόθη υπό του συνηνωμένου Ελληνικού θιάσου η προαγγελθείσα παράστασις της Μερόπης του αιμνήστου Βερναρδάκη.

Οι Έλληνες ηθοποιοί εφίλοτιμήθησαν, όπως φανώσιν αντάξιοι των προσδοκιών του Κοινού. Η ορχήστρα διευθυνομένη υπό του ομογενούς

αρχιμουσικού κ. Βίκτ. Χατούμογλου ανέκρουε κατά τα διαλείμματα μετ' εξαιρέτου τέχνης εκλεκτά τεμάχια, δικαίως χειροκροτηθέντα υπό των ακροατών.

Ως Μερόπη η πρωταγωνιστούσα καλλιτέχνις Κυρία Αθηνά Βερίδου υπήρξε θαυμασία και ανέπτυξεν εξόχους δραματικές αρετάς, κατωρθώσασα να εισδύση εις την καρδίαν των ακροατών, κινήση την συγκίνησιν αυτών και αφαρπάση το πνεύμα προ τα επί σκηνης εξελισσόμενα. Δικαίως, όθεν χειροκροτήθη επανειλημμένως και ανευφημήθη ενθουσιωδώς υπό του ακροατηρίου, όπερ μετά μεγίστης προσοχής παρηκολούθει την έξοχον τραγωδίαν και έμεινε καθ' ολοκληρίαν ικανοποιημένον, τόσον εκ της υποκριτικής τέχνης της πρωταγωνιστριάς όσον και εκ της επιτυχίας των υποδυθέντων τα άλλα πρόσωπα, ους επίσης επεδοκίμασε διά ζωηρών χειροκροτημάτων. Η Μονωδία της Κυρίας Αθηνάς Βρόντου υπερήρεσε και υπεχρεώθη η συμπαθής καλλιτέχνις και ψάλλη και δευτέραν κατ' απαίτησιν του ενθουσιασθέντος ακροατηρίου, όπως δικαίως χειροκρότησε και επευφήμησεν αυτήν. Η "Κόρη του Μπακάλη" του κ. Αγγέλου Βλάχου κατέθελεν ωσαύτως το ακροατήριον, δοθείσα μετά περισσής τέχνης ως αντίδοτον κατά των συγκινήσεων εκ της τραγωδίας. Εσήμανεν ήδη μεσονύκτιον και το ακροατήριον μετά λύπης εγκατέλειπε το θέατρον αποκομίζον τας αρίστας των εντυπώσεων διά τους φιλοτίμους Έλληνας ηθοποιούς, οίτινες είναι άξιοι προστασίας και υποστηρίξεως παρ' όλων εκείνων, οίτινες αισθάνονται ελληνοπρεπώς.

[αγγελία για την Κυριακή, "Λύρα του Γερο-Νικόλα"].

68) αρ. 388, Κυριακή, 8 Νοεμβρίου 1909

Σήμερον περί ώραν 2 μ.μ. ο εν Οδησώ συνηνωμένος Ελληνικός δραματικός θίασος, δίδει εν τω Νεω Θεάτρω της πόλεως την προαγγελθείσαν παράστασιν "Η Λύρα του Γέρω Νικόλα".

Αναμιμνησκόμεθα, ότι εις όλας τας εν των εξωτερικώ Κοινότητας, όταν προσήρχοντο Έλληνες ηθοποιοί, εσχηματίζονται επιτροπαί εκ των προκρίτων, των εφόρων, δημογερόντων, διδασκάλων και διδασκαλισών υπό την προστασίαν των προξενείων εν Ρωμουνία, των Μητροπολιτών εν Βουλγαρία, Ανατ. Ρωμυλία και Τουρκία και συνεκέντρουν τον ομογενή πληθυσμόν εις τας παραστάσεις και διά να υποστηρίξωσι τους Έλληνας ηθοποιούς, οίτινες εν τω εξωτερικώ πλην της τέρψεως του ακορα-

τηρίου εκπληρούσι και ευνόητον άλλην τινά υψηλότεραν αποστολήν, ην η πεφωτισμένη των πρώτων διάνοια κατανοεί και εκτιμά αναμφηρίστως και όπως υπενθυμίζωσιν εις τους εν τη ξένη αδελφούς τα ποθητά έθιμα της φιλάτης Πατρίδος.

Δεν αμφιβάλλομεν, ότι εν Οδησώ, τη μητροπόλει των εν Ρωσσία Ελλήνων, θα πράξωσι το αυτό οι φίλοι ομογενείς.

Επομένως όχι μόνον οι κατέχοντες αξιώματα της Πολιτείας και της Κοινότητος μετά των μοχθούντων εις τα εθνικά ημών καθιδρύματα, κατ' ηθικόν καθήκον θα σπεύσωσι να υποστηρίξωσι τον Ελληνικόν θίασον, αλλά και ο λαός σύσσωμος, διότι τούτο επιβάλλει η εθνική αλληλεγγύη και η ομογένεια.

69) αρ. 389, Τετάρτη 11 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Την παρελθούσαν Κυριακήν εν τω Νέω Θεάτρω εδόθη υπό του ηνωμένου Ελληνικού Θιάσου η απογευματινή παράστασις διηρημένη εις δύο μέρη. α') εις την “Κατάραν της Μάνας” δραματικήν διολογίαν, θαυμασίως εκτελεσθείσαν υπό της καλλιτέχνιδος κ. Αθηνάς Βερίδου και του κ. Α. Λοράνδου, συγκινήσασα μέχρι δακρύων το ακροατήριον και το γλυκύτατον κωμειδύλλιον του αιμνήστου Δ. Κόκκου η “Λύρα του Γέρω Νικόλα”, εις ην πρωτηγωνίστησεν η γλυκύφθογγος Ελληνίς καλλιτέχνης κ. Αθηνά Βροντά, με το έξοχον ζεύγος Δανιήλ και τα καλώς υποκριθέντα επίσης τα άλλα πρόσωπα του Θιάσου, άτινα επανειλημμένως χειροκροτήθησαν.

Επίσης και η ορχήστρα του κ. Χατούμογλου συνώδευσε μετά πολλής επιτυχίας τα άσματα του Θιάσου, ενεθουσίασε δε το ακροατήριον με τους Ελληνικούς σκοπούς ους εξετέλεσεν.

Αύριον την εσπέρα ο Θιάσος δίδει έξοχον Ελληνικήν παράστασιν, εξ εκείνων τας οποίας τα μεγάλα μόνον θέατρα των πεπολιτισμένων κρατών ανεβίβασαν επί της σκηνης, ήτοι του αθανάτου και δαιμονίου της αρχαιότητος ποιητού Σοφοκλέους τον “Οιδίποδα τύραννον” κ. τ. λ.

Θεωρούμεν καθήκον να συστήσωμεν εις τους ομογενείς, όπως σπεύσωσι να ενισχύσωσι τους φιλοτίμους Έλληνας ηθοποιούς, διότι τούτο είνε καθήκον παντός Έλληνος εν τω εξωτερικώ. Ελπίζομεν, ότι το παράδειγμα θα δώσωσι πρώτοι οι αρμόδιοι παντός βαθμού και πάσης αποχρώσεως, οίτινες ως γνωρίζουσιν έχουσι και *καθήκον* προς τούτο και ο

λαός, όστις άλλως πατριωτικός και γενναιόψυχος ως πάντοτε σπεύδει, εκ του υστερημάτος του να υποστηρίξη την Ελληνικήν σκηνήν.

70) αρ. 390, Σάββατο, 14 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Την παρελθούσαν Πέμπτην εδόθη ή εν τω Ν. Θεάτρω προαγγελθείσα παράστασις υπό του ηνωμένου Ελληνικού Θιάσου, διηρημένη εις 3 μέρη. Το Α' μέρος απετέλεσε το θαυμάσιον και μεγαλοπρεπές έργον του δαιμονίου ποιητού της αρχαιότητος Σοφοκλέους "Οιδίπους τύραννος" εις πράξεις τρεις. Μετά μεγίστου ενδιαφέροντος και άκρας συγκινήσεως παρηκολούθει τα εν τη σκηνή διαδραματιζόμενα το ακροατήριον καθ' όλην την διάρκειαν της παραστάσεως. επανειλημμένως και παρατεταμένως χειροκροτήθησαν υπό των θεατών γενικώς με όλα τα πρόσωπα, ιδία όμως οι πρωταγωνιστούντες κ. Βασ. Αργυρόπουλος "Οιδίπους τύραννος" και η κ. Αθηνά Βερίδου "Ιοκάστη" υποκριθέντες μετ' εξόχου τέχνης τα πρόσωπα άτινα υπεδύθησαν συγκινήσαντες μέχρι δακρύων τους θεατάς δι' όλης της τραγικής εκείνης σειράς των παριστανομένων. Εξόχως υπεκρίθησαν τα πρόσωπα, άτινα υπεδύοντο και ο κ. Μ. Δανιήλ ως και ο κ. Δ. Βλάχος "Μάντις Τειρεσίας" μεθ' όλου του άλλου προσωπικού αξίων αληθώς συγχαρητηρίων. Την αγωνίαν όμως ήτις εγεννήθη και συνεκίνει βαθέως το ακροατήριον φερόμενο νοερώς εις την εποχήν του συγκινητικού δράματος, διέλυσε το β' μέρος της παραστάσεως εν ω εψάλησον τα χαριέστατα και ευθυμότατα άσματα η "νέα γυναίκα και το Φίφτυ-του" υπό της ηδυφθόγγου κ. Αθηνάς Βρόντα συνοδευομένης υπό της λαμπράς μουσικής του κυρίου Χατούμογλου.

Τα παταγώδη και παρατεταμένα χειροκροτήματα, δι' ων εξεφράζοντο αι περί επαναλήψεως των ψαλλέντων τεμαχίων επιθυμίας του κοινού ηνάγκαζον αυτήν να επαναλαμβάνη αυτά. Υπό έποψιν επιτυχίας λαμπρόν υπήρξε και το τρίτον μέρος της παραστάσεως, καθ' ην επαίχθη η δημοφιλής κωμωδία "Μαργάρω η Μενιδιάτισσα", δι' ης απεδείχθη όπόσον αγνά είνε τα ήθη των χωρικών της Ελλάδος. Εις ακρατήτους ανελύθη το ακροατήριον γέλωτας και παρατεταμένως χειροκρότησε τους φιλοτίμους ηθοποιούς, οίτινες τυγχάνουσι πράγματι άξιοι συγχαρητηρίων και της δικαίας υποστηρίξεως των ομογενών, επειδή εξυπηρετούσιν εθνικόν σκοπόν λίαν ευκόλως νοούμενον. Πολλά των επιλέκτων μελών της ενταύθα ομογενούς παροικίας έσπευσαν να ενισχύσωσι το έργον, εν

οις και ο Πρόξενος της Ελλάδος κ. Εμμ. Καψαμπέλας μετά της εριτίμου αυτού Κυρίας και άλλων.

Αύριον Κυριακήν κατά την 3 μ. μ. ώρα παρασταθήσεται η τραγωδία του μεγάλου άγγλου ποιητού Σαιξπήρου “Οθέλλος” και η χαριεστάτη κωμωδία “Η γυναίκα του μπαρμπέρη”. Δεν αμφιβάλλομεν ότι προθύμως θα σπεύσωσιν άπαντες οι ομογενείς προς ενίσχυσιν του έργου και προς πλήρη ευόδωσιν του σκοπού, όνπερ εξυπηρετεί.

71) αρ. 392, Τετάρτη, 18 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Αύριον Πέμπτην 19 τρ. μηνός, ο ενταύθα παρεπιδημών Ελλ. Θιάσος, δίδει την τελευταίαν αποχαιρετιστήριον και ευεργετικήν αυτού παράστασιν, διά του λαμπρού ειδυλλίου του αιμνήστου Δ. Κορομηλά, “ο αγαπητικός της Βοσκοπούλας” με δύο νέας κωμωδίας “το Κοκκαλάκι της Νυκτερίδας” και “Ψύλλοι, Κοιροί και Κουνούπια”.

Επειδή δε καθ’ όλας τας δοθείσας παραστάσεις δεν ηδυνήθη ο Θιάσος εκ των εισπράξεων αυτών να καλύψη τα κατά την ενταύθα διαμονήν του έξοδα, και εξετέθη επαισθητώς, διά της ήδη παραστάσεως, βασιζόμενος εις τα ευγενή και φιλόμουσα αισθήματα των ενταύθα πολυπληθών ομογενών μας, έχει την ελπίδα ότι, προθύμως θέλουσι υποστηρίξει αυτόν, συντρέχοντες και την προκειμένην παράστασιν, παρ’ ης εξαρτάται η σωτηρία του Θιάσου, και η ανενόχλητος και αξιοπρεπής αναχώρησις αυτού.

72) αρ. 394, Τετάρτη, 25 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Αύριον Πέμπτην την 8^{1/2} μ. μ. ώρα εν τω Νέω Θεάτρω υπό του ενταύθα παρεπιδημούντος Ελληνικού Θιάσου, θα δοθή η τελευταία αποχαιρετιστήριος παράστασις, καθ’ ην θα παρασταθή το λαμπρόν και περιπετειώδες λίαν δε συγκινητικόν και διδακτικόν ειδύλλιον η “Γκόλφω”, μετά της χαριεστάτης κωμωδίας “Μία κλίνη διά τρεις”. Η μέχρι τούδε επιτυχεστάτη σειρά των παραστάσεων μας πείθει, ότι και το προσεχές έργον θα στεφθή υπό πληρεστάτης επιτυχίας. Πεποίθαμεν όθεν, ότι οι ομογενείς θα σπεύσωσιν και αύθις, να παράσχωσιν αυτοίς την τελευταίαν αυτών υποστήριξιν.

73) αρ. 395, Κυριακή, 29 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Ο Ελληνικός Θιάσος, απαρτιζόμενος εκ πολλών προσώπων, δους παραστάσεις εις εποχήν, καθ’ ην ο διεθνής συναγωνισμός έχει υψώσει τα

ενοίκια των θεάτρων και μη υποστηριχθείς όσον έπρεπε περιήλθεν εις δυσχερή θέσιν.

Ο ατυχής διαχειριστής αυτού, όστις δεν εφείσθη ούτε του τελευταίου οβολού, όπως ικανοποιήσας απαιτήσεις του Κοινού, ευρίσκεται εις την δυσάρεστον θέσιν να μένη εν πλήρει απογνώσει εν Οδησσώ μετά τοσούτου προσωπικού.

Επιβάλλεται όθεν εις τους ομογενείς να σπεύσωσι διά γενικής συνεισφοράς να εξασφαλίσωσι τα μέσα εις τον θιασάρχη κ. Μιχ. Δανιήλ όπως δυνηθή ν' απέλθει εκ της Οδησού [sic] μετά του θιάσου αυτού. Λόγοι φιλανθρωπίας και εθνικής φιλοτιμίας επιβάλλουσι πλέον εις πάντα Έλληνα να μη κωφεύση εις την επίκλησιν των πτωχών τούτων βιοπαλαιστών, αλλά να προσέλθωσιν αρωγοί αυτοίς.

74) αρ. 402, Σάββατο, 19 Δεκεμβρίου 1909

Νέον Θέατρον. Μέγας Ελληνικός Δραματικός Θίασος/της διακεκριμένης τραγωδού κ./Ευαγ. Παπρασκευοπούλου/Υπό την καλλιτεχνικήν διεύθυνσιν του κυρίου/Εμμ. Κουκουδάκη.

Κυρία: Ευαγγ. Παρασκευοπούλου, Ελένη Κουκουδάκη, Ζηνοβ. Βέρδη, Αικατερ. Αλιμπράντη, Αικατ. Φιλίππου και Χρυσή Νικολάου.

Άνδρες: Εμμ. Κουκουδάκης (απόλυτος πρωταγωνιστής), Ιωάνν. Ζαχαλάκης (νέος Ιου ρόλου), Ιωάνν. Τερζάκης (πατρικά), Νικ. Αυδής (νεανικά), Πέτρ. Καλογερόπουλος (σοβαρά), Γερ. Βερδής (χαρακτηριστικά), Ν. Σταθερός (συμπληρωματικά), Περ. Αλιμπράντης (κωμικά), Ιματιοφύλαξ (υποβολεύς).

Ο θίασος θα δώση 3 μόνον παραστάσεις συνδρομών, την 28 Δεκεμβρίου, την 4 Ιανουαρίου και 7 Ιανουαρίου.

“Ωδέττη” ημέρα Δευτέρα 28 Δεκεμβρίου.

“Καταδίκη Κολοκοτρώνη” Δευτέρα 1 Ιανουαρίου 1910.

“Αμλέτος” Πέμπτη 7 Ιανουαρίου 1910.

Τα έπιπλα ενωκιάσθησαν εκ του καλλιτέρου καταστήματος της Οδησού. Σκηνικός διάκοσμος τέλειος.

Εκάστη παράστασις θα λήγη διά μιας μονοπράκτου κωμωδίας διά πρώτη φορά από της ενταύθα Σκηνης.

Διά πάσαν αίτησιν συνδρομής απευθυντέον τω κ. Περ. Αλιμπράντη.

75) αρ. 405, Παρασκευή, 1 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Εν μέσω πολλού και εκλεκτού κόσμου εδόθη εις το Νέον Θέατρον υπό του θιάσου της κ. Παρασκευοπούλου η προαγγελθείσα παράστασις η “Οδέττη” και η κωμωδία το “φίλημα”. Πέρι της κ. Παρασκευοπούλου γνωστής εις το Πανελλήνιον, διά το έξοχον αυτής καλλιτεχνικόν τάλαντον, είνε περιττόν να είπωμεν, ότι υπεκρίθη θαυμασίως. Αλλά και οι άλλοι ηθοποιοί εφάνησαν αντάξιοι των προσδοκιών του Κοινού και χειροκροτήθησαν ενθουσιωδώς.

Τη Δευτέρα (4 Ιανουαρίου) θα παραστήσωσι την “Φάυσταν”, επομένως σπεύσατε να προμηθευθήτε εισιτήρια.

76) αρ. 406 , Κυριακή, 3 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Αύριον Δευτέραν 4 τρέχοντος ο υπό την διεύθυνσιν του κ. Κουκουδάκη θίασος της μεγάλης τραγωδού κ. Ευαγγελινής Παρασκευοπούλου δίδει την δευτέραν αυτού παράστασιν με τον έξοχον Ιστορικόν έργον του αιμνήστου Δ. Βερναρδάκη η “Φάυστα”.

Την Φάυσταν υποδύεται η πρώτη διδάξασα αυτήν κατόπιν διαγωνισμού κ. Ευαγγελινή Παρασκευοπούλου και το οποίον έργο εδιδάχθη επί μήνας ολοκλήρους από της εν Αθήναις Σκηής.

Η παράστασις θέλει λήξει διά της χαριεστάτης κωμωδίας “Νύφη και Φοράδα”.

77) αρ. 406 [sic], Τρίτη, 6 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Εν μέσω εκλεκτού ομογενούς κόσμου, ο Ελληνικός Δραματικός θίασος της καλλιτέχνιδος κ. Ευαγγελινής Παρασκευοπούλου έδωκε την δευτέραν εν Οδησώ παράστασιν, ης το α΄ μέρος περιελάμβανε το ιστορικόν αριστούργημα του αιμνήστου Δ. Βερναρδάκη, την “Φάυσταν”, το δε β΄ της κωμωδίαν “Νύφη και Φοράδα”.

Δεν εναπόκειται ημίν να εξετάσωμεν την πλοκήν, εξέλιξιν και λύσιν του δράματος. Ο σοφός καθηγητής του Εθνικού Πανεπιστημίου των Αθηνών, ο σοφώτερος πάντων των συγχρόνων αυτού Ελλήνων διδασκάλων και συγγραφέων, ο διά των πολυπληθών αυτού συγγραμμάτων διαπαιδαγωγήσας και διαφωτίσας ολόκληρον γενεάν Σχολείου μέχρι της καθηγητικής έδρας της μέσης και ανωτάτης εκπαιδύσεως, ο αοίδιμος Δημ. Βερναρδάκη ήτο εντριβέστερος παντός άλλου σοφού της εποχής

αυτού περί τα τοιαύτα, και ως δεινός φιλόλογος και μέγας της φιλοσοφίας και καλλιτεπείας μύστης ανήγαγεν εις Σοφόκλειον περιωπήν το τραγικόν επεισόδιον της ιστορίας του πρώτου Χριστιανού Αυτοκράτορος Κωνσταντίνου του Μεγάλου.

Η “Φαύστα” επεβλήθη εις την εκτίμησιν και τον θαυμασμόν του Κοινοῦ ἀπὸ της πρώτης αὐτῆς εκ της σκηνῆς εμφανίσεως. Εἰς ἔργα δε τα οποία η καλλιτεχνία ανεγνώρισεν ως ἔξοχα και η κοινὴ εκτίμησις υιοθέτησεν ως ἀριστα, η εκ των υστέρων κρίσις παρέλκει, η δε ἐπικρισις προδίδει πολλήν την ἀφέλεια του επικρίνοντος και μεγάλην ανευλάβειαν προς τους αναγνώστας. Διὰ ταῦτα ἀγνοίαν οφλισκάνουσιν οι ἐξ επαγγέλματος ἢ και οι ερασιτέχνηαι κριτικοί, οἵτινες καλούμενοι, ὅπως ἐξενέγκωσι γνώμην περὶ της υποκριτικῆς τέχνης των υποδουμένων προσώπων, ἀναζητοῦσι τον συγγραφέα, ἵνα επικρίνωσι το ἔργον, περὶ οὐ ὁμως ἔξοχοι εν τη ειδικότητι αὐτῶν κριτικοί ὅλως ἐνάντια αὐτῶν ἐγνωμάτευσαν και προ πολλοῦ ἀπένειμαν το προσήκον γέρας.

Η κ. Ευαγγ. Παρασκευοπούλου, ως Φαύστα υπεδύθη μετ’ αμιμήτου τέχνης το πρωταγωνιστοῦν πρόσωπον του δράματος. Η ἐρώσα γυνή, η ἀπιστος σύζυγος, η ανοσιουργούσα μητριὰ, η ἐξομολογουμένη θυγάτηρ, η προπηλακιζομένη διὰ το ἀγος της αθεμίτου εκμυστηρεῦσεως, εν ηθικὴ καταπτώσει και εν πλήρει ἐξουθενώσει, παραβάτις των θείων νόμων και ανθρωπίνων παραδόσεων, ἀποτελεῖ σειρά μεταπιπτόντων ἀνά στιγμὴν συναισθημάτων και παθῶν και τα οιονεὶ διάφορα πρόσωπα ταῦτα ἐξ υφανταγῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἐνεψυχούτο ἀστραπηδόν η ἔξοχος καλλιτέχνης, ὅπως φθάση εις την λύσιν, καθ’ ἣν, ἀπεγνωσμένη διὰ την συντελεσθεῖσαν ἀδικίαν, ἐξευμενίζει το συμπάσχον ακροατήριον, την υπεννοουμένην θεία Νέμεσιν των αρχαίων, πίπτουσα ἐπὶ της σκηνῆς. Εἰς το σημεῖον δε τούτο ἀνέπτυξεν ὅλον το καλλιτεχνικόν τάλαντον αὐτῆς και ζωηρά χειροκροτήματα ἐπέστεψαν την μεγάλην επιτυχίαν της παραστάσεως. Ο κ. Εμμ. Κουκουδάκης ως Μέγας Κωνσταντίνος, υπεδύθη μετ’ ἀπαραμίλλου ωσαύτως τέχνης το δυσχερές πρόσωπον συζύγου και πατρὸς και ἀπέδωκε μετὰ θαυμασίας φυσικότητος τα αισθήματα και τας περιπετείας, η εἰμαρμένη, ἀλλὰ και τ’ ἀνθρώπινα πάθη και αι κακίαι ἐπικλώθουσιν εις τους θνητούς.

Η κ. Ελένη Κουκουδάκη, η Αγία Ελένη, κατώρθωσε να εξωτερικεύσει μετά πολλής επιτυχίας τα αισθήματα μητρός και προμήτορος, αγωνιζομένης απεγνωσμένως κατά της υϊκής προκαταλήψεως και εις μάτην μοχθούσης ν' αποστρέψει την συντελουμένην μοιραίως καταστροφήν.

Ο κ. Ι. Ζαχαράκης ως Κρίσπος, υπήρξε θαυμάσιος εν τη εξωτερικεύσει οργής επί τω αθεμίτω έρωτι της Φάυστας, ως θύμα μιαράς δολοπλοκίας, η δε προς τους εφεστίους θεούς επίκλησις αυτού απεδόθη μεθ' όσης τραγικότητος προείδεν ο συγγραφεύς. Η κ. Αικ. Φιλίππου ως Ευτροπία υπεδύθη ωσαύτως κάλλιστα το πρόσωπον αυτής, ως και οι κ. κ. Ι. Τερζάκης, Γερ. Βερδής και λοιποί.

Το βεβιασμένον οφείλεται εις την υποχρέωσιν, όπως ενός της *ορισμένης ώρας* περατωθή η παράστασις. Προς τούτο δε η απαγγελία πολλοχού εγένετο τροχάδην.

Εις το δεύτερον μέρος ο συμπαθής κ. Περικλής Αλιπράντης ήλθε μετά της κ. Αικατερίνης Αλιπράντη, του κ. Γερασίμου Βέρδου και της κ. Ζηνοβίας Βέρδη να εμπνεύση τον γέλωτα, να φαιδρώνη, να ενθουσιάση, να ενσταλάξη την αληθή φαιδρότητα εις τας ψυχάς. Και το κατώρθωσεν επευφημηθείς και χειροκροτηθείς αυτός και όλοι οι άλλοι καλοί μας ηθοποιοί εξ όλης καρδιάς. Και διά την επιτυχίαν συγχαίρομεν αυτοίς.

Αύριον Πέμπτην κατά την 8^{1/2} ώρ. της εσπέρας παρασταθήσεται το ιστορικόν αριστούργημα του ποιητού Σ. Ποταμιάνου “Η Καταδίκη του Κολοκοτρώνη εις θάνατον” εις πράξεις τέσσαρας υπενθυμίζον μίαν χρυσήν σελίδα των ενδόξων ηρώων του 21. Δεν αμφιβάλλομεν ότι οι ομογενείς θα σπεύσωσι να προμηθευθώσιν εισιτήρια, ίνα διέλθωσι στιγμάς αναπαριστανούσας ημέρας της εθνικής ημών δράσεως και ζωής. Μεθ' ό θα παιχθή και η μονόπρακτος και αστειοτάτη κωμωδία “Ζητείται υπηρέτης”.

78) αρ. 407, Κυριακή, 10 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Εδόθη λίαν επιτυχώς την παρελθούσαν Πέμπτην η εν τω Νέω Θεάτρω υπό του Ελλ. Δραματικού Θιάσου προαγγελθείσα παράστασις η “Καταδίκη του Κολοκοτρώνη εις θάνατον”. Το δράμα υπομιμήσκον ημέρας της εθνικής ημών αναγεννήσεως συνεκίνησε βαθέως καθ' όλην αυτού την εξέλιξιν το ακροατήριον, όπερ αγωνιωδώς ανέμενε την λύσιν, ήτις διά της αθώσεως του ενδόξου στρατηγού ανεκούφισεν αυτό. Ο κ. Κουκουδάκης υπεκρίθη τον Κολοκοτρώνην με όλην εκείνην την απλοϊ-

κότητα την πλήρη όμως πνεύματος την χαρακτηρίζουσαν τους ενδόξους ήρωας προγόνους. Η κωμωδία επίσης υπήρξε λαμπρά και χαριεστάτη επανειλημμένως καταχειροκροτηθείσα. Αύριον Δευτέρα παρασταθήσεται το Δράμα “Το ένσαρκον άγαλμα” εις πράξεις πέντε μετά προλόγου και η κωμωδία “Αθανάσης και Αργυρώ”.

79) αρ. 408, Τετάρτη, 13 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Η παράστασις του δράματος “Το ένσαρκον άγαλμα”, ήτις επόκειτο να δοθή την παρελθούσαν Δευτέρα, υπό του ενταύθα παρεπιδημούντος Μεγάλου Ελληνικού Δραματικού Θιάσου της κ. Παρασκευοπούλου, εν τω παρά την οδόν Σκόπελεβα Νέω Θεάτρω ανεβλήθη δι’ αύριον Πεμπτην κατά την 8^{1/2} μ. μ. ώραν και θα αντικατασταθή, εν τω αυτώ θεάτρω, υπό του θαυμασίου έργου του δαιμονίου άγγλου συγγραφέως Σαιξπήρου “Ο Αμλέτος” δράμα εις πράξεις 5 και εικόνας επτά. Το σπουδαιότερον το και δυσκολώτερον πρόσωπον του Δανού πρίγκηπος Αμλέτου κατά την παράστασιν ταύτην υποδυθήσεται η διάσημος καλλιτέχνις κ. Ε. Παρασκευοπούλου μετά πενταετή μελέτην, εξασφαλίζουσα ούτω εκ των προτέρων την επιτυχίαν εις το έργον. Θα σπεύσωσιν αναμφιβόλως οι ομογενείς ίνα μετά της ευχαριστήσεως ην θα απολαύσωσι, θαυμάσωσι και την τέχνην των παριστανόντων ως και το έργον διασήμου συγγραφέως. Τα εισιτήρια της αναβληθείσης παραστάσεως ισχύουσι διά την παρούσαν.

80) αρ. 409, Κυριακή, 17 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Εδόθη εν μέσω εκλεκτού κόσμου την παρελθούσαν Πέμπτην κατά τα προαναγγελθέντα, εν τω Ν. Θεάτρω υπό του Μεγάλου Ελληνικού Δραματικού Θιάσου, η παράστασις του Δράματος “ο Αμλέτος”. Περίεργον το κοινόν ανέμενεν εκ των προτέρων την στιγμήν, καθ’ ην επρόκειτο ν’ ανέλθη επί της σκηνης υποδυομένη πρόσωπον ανδρός η διάσημος Ελληνίς καλλιτέχνις κ. Ευαγγ. Παρασκευοπούλου. Αι προσδοκίαι των προσελθόντων επραγματοποιήθησαν, η δε περιέργεια αυτών ικανοποιήθη πλήρως. Η κ. Ευαγγ. Παρασκευοπούλου εν τω προσώπω του Αμλέτου επέτυχε θαυμασίως. Η στάσις, αι ανδρικοί και αρειμάνιοι κινήσεις, η από του μειλίχιου πράου και απηυδηκότος, ένεκα της ενσκηψάσης συμφοράς, εις μαινόμενον εκ παραφοράς μεταπήδησις, ως και η τον παράφρονα επιτειδειοτάτη [sic] προσποίησις αυτής, ενείχον κατ’

ουσίαν όλην εκείνην την προς το παριστάνειν απαιτουμένην υποκριτική δεινότητα. Η υπ' αυτής εκτυλιχθείσα συγκινητικωτάτη σκηνή, κατά την προ του φάσματος του πατρός του Αμλέτου (όπερ υπεκρίνετο επιτηδειότατα ο κ. Περ. Παρασκευόπουλος) παρουσίασιν αυτής, ως και η κατά την λύσιν της υποθέσεως του δράματος επακολουθήσασα εκδίκησις, εκτελούμεναι μετά περισσής υποκριτικής τέχνης, κατεχειροκροτήθησαν δαιμονιωδώς υπό των θεατών. Ούτως η κ. Ευαγγ. Παρασκευοπούλου απέδειξεν ότι ου μόνον μετ' απαραμίλλου τέχνης υποδύεται πρόσωπα του εις όπερ ανήκει φύλου, αλλά εφαμίλλως υποκρίνεται και πρόσωπον ανδρός. Καταγοήτευσεν εξ ίσου το ακροατήριον και προκάλεσε ταζωηρά και παρατεταμένα αυτού χειροκροτήματα και η κ. Ζηνοβία Βέρδη, υποδυθείσα μετ' εξόχου χάριτος εν τω πρώτω μέρει και λαμπροτάτας επιτυχίας ως παράφρων εν τω δευτέρω μέρει το πρόσωπον της Οφηλίας.

Επέτυχον επίσης λαμπρά καταχειροκροτηθέντες και οι κ. κ. Ε. Κουκουδάκη (Βασιλεύς της Δανίας), κ. Αικ. Αλιπράντη (Γερτρούδη σύζυγος αυτού), κ. Γερ. Βερδής (Πολόνιος, αυλάρχης), κ. Ι. Ζαχαράκης (Λαέρτης). Την συγκίνησιν όμως και αγωνίαν ήτις επεκράτει και συνεκίνει βαθέως το ακροατήριον κατά την εξέλιξιν του δράματος, διέλυσαν προς στιγμή και εις θορυβώδεις μετέτρεψαν αυτήν γέλωτας, οι τους νεκροθάπτας θαυμασίως υποκριθέντες κωμικώτατος κ. Π. Αλιπράντης και κ. Αχιλλεύς Κοντός.

Α. Π. Δ.

81) αρ. 412, Κυριακή, 24 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Ο κάλλιστος Θίασος της πεφημισμένης κ. Παρασκευοπούλου παρέστησε την παρελθούσαν Πέμπτην την “Εσμέ” μετ' εξαιρέτου επιτυχίας. Η ανύψωσις της κυανολεύκου και η ανάκρουσις του Εθνικού ύμνου εδόνισαν τας ψυχάς του ακροατηρίου και ρίγος υπερτάτης ηδονής διέτρεξε τα σώματα αυτών. Όντως μεγάλην εκπληρούσιν εθνικήν αποστολήν οι ελληνικοί θίασοι εν τω εξωτερικώ και διά τούτο πρέπει να υποστηρίζωνται και ενθαρρύνωνται, όταν μάλιστα είνε συγκεκριμένοι, ως είνε ο θίασος της κ. Παρασκευοπούλου.

82) αρ. 413, Τετάρτη, 27 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Εν τω παρά την οδόν Σκόμπελεφσκαγια “Νέω Θεάτρω”, αύριον Πέμπτην κατά την 8^{1/2} εσπερινήν ώραν, θα δοθή υπό του ενταύθα παρεπι-

δημούντος μεγάλου ελληνικού δραματικού θιάσου, έκτακτος τιμητική εσπερίς υπέρ της διαπρεπούς καλλιτέχνης κ. Ευαγγελίνης Παρασκευοπούλου. Θα παιχθή κατ' αυτήν το αριστούργημα του Ιταλού συγγραφέως Αλ. Τσικόνι "Το ένσαρκον άγαλμα" δράμα εις πράξεις 5 μετά προλόγου. Εις το τέλος του δράματος θα ψαλή το άσμα "Βίλλα Νέλλα". Είτα θα παιχθή η κωμωδία "Οι πετεινομύαλοι" [sic] εις πράξιν μίαν. Συνιστώμεν εις το Κοινόν να υποστηρίξη την διαπρεπή καλλιτέχνη κ. Παρασκευοπούλου δίδουσαν την ευεργετικήν αυτής.

83) αρ. 415, Κυριακή, 31 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Η τιμητική και τελευταία παράσταση του θιάσου, δίδεται υπέρ του διευθυντού κ. Εμμ. Κουκουδάκη, την Κυριακήν ώραν 2^{1/2} απογευματινήν. Ολόκληρος η Ελληνική παροικία Οδησσού εκφράζει τον θαυμασμόν της διά την τέχνην του ευεργετουμένου, εκείνο όμως το οποίον καθιστά αυτόν λατρευτόν εις όσους τον εγνώρισαν είνε αι αρχαί, αίτινες τον περικοσμούν. Δεν αμφιβάλλομεν ότι το θέατρον θα είνε πλήρες εκ καθήκοντος προς τον μύστην τούτον της τέχνης. Ως κατάλληλον έργον εκρίθη η "Σκλάβα" το εθνικό ειδύλλιο του Σ. Περεσιάδου, με τραγούδια και χορούς ελληνικούς και η κωμωδία "Θανάσης και Αργυρώ". Εις το τέλος του δράματος η καλλιτέχνης κυρία Παρασκευοπούλου θα ομιλήση από σκηνης εκφράζουσα τας ευχαριστίας της προς την Κοινότητα Οδησσού διά την υποστήριξιν, ης έτυχεν ενταύθα ο Θίασος. Την Δευτέραν ο Θίασος αναχωρεί διά Ταϊγάνιον και Ροστόβιον, όπως εξακολουθήση την καλλιτεχνικήν αυτού περιοδείαν.

84) αρ. 417, Κυριακή, 7 Φεβρουαρίου 1910, σελ. 3

Θέατρον "Αρμονία". Αύριον Δευτέρα 8 Φεβρουαρίου 1910 θα δοθή έκτακτος ευεργετική παράσταση με το αριστούργημα του Μπεομπούρ ο "Αρχιεργάτης", Κωμωδία εις δύο πράξεις και η χαριτωμένη μονόπρακτος κωμωδία "Πώς μιλούμε τ' αγγλικά". Όλο γέλοια. Εις το τέλος ο μικρός Αλιπράντης θα απαγγείλη το χαριτωμένον μονόλογον του Σουρή "Τυναίκα-Διάβολος".

Παρά της πεφημισμένης Ελληνίδος καλλιτέχνης κ. Ευαγ. Παρασκευοπούλου ελάβαμεν δήλωσιν καθ' ην πρόκειται να δώση καλλιτεχνικήν εσπερίδα εν τη ενταύθα Ελληνική Λέσχη "Ομόνοια" χάριν των εγκα-

ταλειφθέντων εν τω ξενοδοχείω “Βερσάλ” τεσσάρων ηθοποιών, παρά των τέως συνεργατών αυτής, μεθ’ων ουδεμίαν σχέσιν πλέον έχει και επιθυμεί να γνωρίζη το κοινόν, ότι εις τας παραστάσεις αυτών δεν συμμετέχει. Και ταύτα διά χρηματικές διαφοράς κατά την διανομήν των εκ των παραστάσεων προσόδων, δι’ων ηδίκησαν αυτήν, ώ, λέγει, και τους άλλους εγκαταλειφθέντας.

Αφίκετο εν Οδησώ ο απαναταχού τον ενθουσιασμόν του ακροατηρίου επισπασάμενος Έλλην βαθύφωνος κ. Ηρακλής Πασχαλίδης. Οι αναγνώσται ημών ενθυμούνται οποίον θρίαμβον κατήγαγε παρά τη διεθνεί κοινωνία του Νικολάεφ. Ενταύθα θα δώση την καλλιτεχνικήν εσπερίδα εν τη αιθούση “Ουνιόν” τη 17 Φεβρουαρίου. Ουδεμία αμφιβολία ότι και ενταύθα θα αφαρπάση και θα ενθουσιάση, ώστε το Κοινόν ας ετοιμασθή, όπως απολαύση αυτόν εις τα εξοχώτερα τεμάχια των διασημότερων συνθετών του Κόσμου.

85) αρ. 418, Τετάρτη, 10 Φεβρουαρίου 1910, σελ. 3

Την προσεχή Παρασκευή 12 τρέχ. θα δοθή υπό της διασήμου καλλιτέχνιδος κ. Ευαγγελίνης Παρασκευοπούλου παράστασις εν τη Ελληνική Λέσχη “Ομόνοια”. Εισιτήρια πωλούνται εν τη Λέσχη και εν τω ξενοδοχείω Βερσάλ εν τω υπ’ αρ. 30 δωματίω.

86) αρ. 419, Παρασκευή, 12 Φεβρουαρίου 1910, σελ. 3

(αγγελία της σημερινής παράστασης)

87) αρ. 420, Κυριακή, 14 Φεβρουαρίου 1910

Προς τον αξιότιμον κ. Πρόξενον της Ελλάδος ενταύθα, και την Ελληνικήν παροικίαν ως και τους βοηθήσαντας οπωσδήποτε ακόμη κατά την τελευταίως δοθείσαν εσπερίδα εν τη υμετέρα Λέσχη, εκ βάθους καρδιάς πάντας ευχαριστώ εφ’όρου ζωής. Αλησμονήτως... Αλησμονήτως. Έρρωσθε.

Ευαγγ. Παρασκευοπούλου, 13 Φεβρουαρίου 1910.

88) αρ. 421, Τετάρτη, 17 Φεβρουαρίου 1910

Σάλα Ουνιόν. Συναυλία δοθησομένη τη 17 Φεβρουαρίου 1910 υπό του βαθυφώνου κ. Ηρακλέους Πασχαλίδου. Θα λάβουν μέρος και οι εξής καλλιτέχναι του Ρωσικού Μελοδράματος: Η Κ-α Δε-Ριβάς (υψί-

φωνος), ο κ. Α. Οικονομίδης (οξύφωνος) και ο κ. Α. Σούγαλτερ (βιολο-ντσέλος). Τα τεμάχια θέλει συνοδεύσει ο διαπρεπής κλειδοκυμβαλιστής Ε. Ουρμπάκη.

Πρόγραμμα: I: 1) Προσευχή εκ του μελοδρ. “Μάρκος Βότσαρης” του μουσουργού Καρρέρη υπό του κ. Η. Πασχαλίδου. 2) Πολονέζ (βιολο-ντσέλο) του μουσ. Ποπέ υπό του κ. Α. Σούγαλτερ. 3) Καβατίνα “Ερνά-νης” του μουσ. Βέρδη υπό του κ. Πασχαλίδου. 4) Πουρκουά στροφαί εκ της “Λακμέ” του Δελήμπ υπό της κ. Δε-Ριβάς. 5) Δυωδία πρώτης πράξε-ως του “Φάουστ” του Γουνώ υπό των κ.κ. Οικονομίδου και Πασχαλίδου. II: 1) Μονωδία εκ του “Βέρθερος” του Μασενέ υπό του κ. Οικονομίδου. 2) Πρόλογος εκ του μελοδρ. “Μεφιστοφελής” του Μπόητο υπό του κ. Πασχαλίδου. 3) Αριόζο εκ του “Μπάλο ιν Μασκέρα” του Βέρδη υπό της κ. Δε-Ριβάς. 4) Σεδιάς [sic] εκ του ρωσικού μελοδράματος “Ρουσλάν και Λουντμύλα” του Γλύνκη υπό του κ. Πασχαλίδου.

89) αρ. 422, Κυριακή, 21 Φεβρουαρίου 1910

Το κοινόν ανέμενε μετ’ ανυπομονησίας την διά την 17 Φεβρουαρίου προαγγελθείσαν συναυλίαν του διακεκριμένου ομογενούς βαθυφώνου κ. Ηρακλ. Πασχαλίδου και των καλλιτεχνών του Ρωσικού μελοδράμα-τος συμπραττόντων, διότι η φήμη των θριάμβων, ους κατήγαγεν εν τω εξωτερικώ ο κ. Πασχαλίδης υποδαύλιζε την περιέργειαν του δημοσίου. Δυστυχώς ο έξοχος καλλιτέχνης ησθένησε και οι ιατροί επέβαλον αυτώ να οικουρήση προς νοσηλείαν. Επομένως κατ’ ανάγκην η παράστασις ανεβλήθη μέχρις της αναρρώσεως του κ. Πασχίδου, ην ευχόμεθα ταχείαν χάριν της καλλιτεχνίας, ην τιμά διά του ταλάντου αυτού. Επιφυλασσόμε-θα ν’ αναγγείλωμεν, ως ελπίζομεν λίαν ταχέως την ανάρρωσιν του κ. Πα-σχαλίδου και την ημέρα, καθ’ ην θα δοθή η συναυλία.

90) αρ. 423, Τετάρτη, 24 Φεβρουαρίου 1910

Αύριον το εσπέρας δίδεται εν τη Ελληνική Λέσχη εσπερίς, καθ’ ην θα απαγγείλωσι και θα ψάλλωσι διάφοροι. Λυπούμεθα, διότι η Διεύθυνσις δεν φροντίζει να στέλλη εγκαίρως προγράμματα, ίνα ειδοπιώμεν το ομογενές Κοινόν, διά το οποίον ίσως πολλούς θέλουσι να κοπιώσι κατά τας εσπερίδας ταύτας.

91) αρ. 424, Σάββατο, 27 Φεβρουαρίου 1910

Εν τη ενταύθα Ελληνική Λέσχη “Ομονοία” εδόθη τη παρελθούση Πέμπτη η εσπερίς, ην προανηγγείλαμεν. Ο διακεκριμένος ασκληπιάδης κ. Ε. Δριτσάκης ανέλυε ποίημα του κ. Ξενοπούλου, η δε καλλιτέχνις και εμπνευσμένη δεσποινίς Δημητριάδου απήγγειλε την “Σκλάβαν” του Βαλαωρίτου. Ο κ. Πρώϊος ο κάλλιστος μουσουργός και θεράπων των πιερίδων μουσών, ως και οι κ. κ. Πανταζόπουλος και Αμπατιέλος κατεγοήτευσαν το πολυπληθές ακροατήριον, εκτελέσαντες διάφορα εκλεκτά τεμάχια, αι δε κεχαριτωμένα δεσποινίδες Παπαδάκη και Κυπριάδου παρέστησαν λίαν επίκαιρον κωμειδύλλιον. Μετά ταύτα ο εκ των διδασκάλων της ενταύθα Ελληνικής Εμπορικής Σχολής κ. Α. Παπαϊωάννου απήγγειλε ποίημα του δαιμονίου εθνικού μας ποιητού κ. Σουρή, ζηρωώς χειροκροτηθείς. Ούτω δε διήλθεν εν απώτῳ ευθυμία η εσπέρα, ης απήλαυσαν όσοι είχαν το ευτύχασμα εξωδίκως να πληροφορηθώσιν.

92) αρ. 426, Κυριακή, 7 Μαρτίου 1910

Θίασος ο “Αριστοφάνης”. Ο θιασάρχης κ. Απέργης, μη θέλων να προκαταλάβη το Σεβ. Κοινόν διά διαφημίσεως, αλλ’ επιθυμών όπως η αξία του εκ δέκα πέντε εκλεκτών ηθοποιών θιάσου διαπιστωθή διά των πραγμάτων, απηύθυνεν ημίν επιστολήν, δι’ ης παρακαλεί να καταστήσωμεν γνωστόν, ότι δέχεται υφ’ οιουσδήποτε όρους να δώση μίαν παράστασιν και αφού πεισθή το Δημόσιον περί της ικανότητος των καλλιτεχνών, ν’ αποφασίση αν δικαιούται να τύχη της εκτιμήσεως αυτού ή ου.

Και τοιαύτα μεν περίπου ζητεί ο πασίγνωστος διά την εικοσιπενταετή επί της σκηνής ευδόκιμος δράσιν αυτού κ. Απέργης. Αλλ’ ότι εις τας πόλεις του Πόντου εκρατήθη να δώση 20 και 25 παραστάσεις, ότι ο θίασος αυτού έτυχε λαμπράς υποδοχής, μεθ’ εκάστην πρώτη παράστασιν οπουδήποτε μετέβη, γνωρίζομεν κάλλιστα εκ της αναγραφής ενθουσιωδών άρθρων περί τούτου παρά καλλίστων συναδέλφων ημών και εξ ιδιαιτέρων ανταποκρίσεων. Όταν καταρτίζωσι μετά της δεούσης προσοχής το επιτελείον αυτών οι θιασάρχαι είνε επόμενον ότι θα κατάγωσι θριάμβους επί της σκηνής, το δε ομογενές Κοινόν θα έχη λόγους να σεμνύνηται και όχι να αιδήται δι’ αυτούς.

Άνευ λοιπόν προτροπών και επικλήσεων, άνευ διαφημίσεως και εκλιπαρήσεων, εν τοιαύτη περιπτώσει *όλοι θα σπεύσωσι να συνδράμωσιν αυ-*

τούς, διότι η υποστήριξις δίδεται εις την *Ελληνικήν Καλλιτεχνίαν*, ήτις έχει ανάγκην θερμής υποστηρίξεως, ίνα παρουσιάζηται ευπροσώπως, ως εννοεί να παρουσιασθή ο Ελληνικός Θίασος του κ. Απέργη.

93) αρ. 427, Τετάρτη, 10 Μαρτίου 1910, σελ. 3

Θέατρον Αρμονία. Ελληνικός Δραματικός Θίασος “Αριστοφάνης” Α. Απέργη, εν ώ πρωταγωνιστεί η νεαρά καλλιτέχνις Δ. Απέργη. Σήμερον την εσπέρα 10 Μαρτίου δοθήσεται διά πρώτην φοράν εν Οδησσώ η Εθνική Τραγωδία του δαφνοστεφούς Έλληνος ποιητού και συγγραφέως Π. Δ. Ζάνου, “Ανδρομέδα και Περσεύς”, ιλαροτραγωδία θεαματική εις πράξεις πέντε. Διαίρεσις των πράξεων. Πράξις Α΄. Εις τα ανάκτορα της Αιγύπτου. – Πράξις Β΄. Πώς εκόπη η κεφαλή της Μεδούσης.- Πράξις Γ΄. Ο φοβερός χρησμός του Μαντείου του Διός. – Πράξις Δ΄. Περσεύς ο υιός του Διός και της Δανάης.- Πράξις Ε΄. Πάλη και νίκη του Περσέως μετά του μεγάλου θαλασσίου κήτους. Η παράσταση άρχεται την 8 ½ ώραν μ. μ.

94) αρ. 428, Κυριακή, 14 Μαρτίου 1910, σελ. 3

Ελληνικόν Θέατρον εν Οδησσώ. Πρωτοφανής και ακράτητος ήτο ο ενθουσιασμός των προσελθόντων, καθ’ όλην την διάρκειαν της παραστάσεως της δοθείσης εν τω θεάτρω “Αρμονία”, υπό του παρεπιδημούντος Ελληνικού Δραματικού Θιάσου, την παρελθούσαν Παρασκευήν.

Αληθή και απροσδόκητον τοις πλείστοις θρίαμβον κατήγαγεν ο άξιος παντός επαίνου θίασος. Αι συγκινητικάί και σπαραξικάρδιοι σκηναί εν τω ειδυλλίω, εδόνουν τας καρδίας και συνεκίνουν μέχρι δακρύων το ακροατήριον. Η απaráμιλλος υποκριτική δεινότης και χάρις μεθ’ ης υπεδύετο το πρόσωπον της συκοφαντουμένης Ελληνίδος η Δεσποινίς *Ελένη Απέργη*, συνεκέντρουν εν αυτή όλα τα απαιτούμενα προσόντα τα προκαλούντα τον αληθή οίκτον προς συκοφαντουμένην ορφανήν. Ενεποίει βαθείαν συγκίνησιν. Ο κ. Φ. Απέργης ως λήσταρχος επέτυχε θαυμάσια, προκαλέσας τον θαυμασμόν όλων διά της αναλόγως της διαδραματιζομένης σκηνής από του αγρίου και μαινομένου εις πράον και συντετριμμένον εκ συγκινήσεων μεταπηδήσεως αυτού. Αρίστη υπήρξε καθ’ όλας τας επόψεις και η επιτυχία του κ. Κουμαριώτου ως Μόσχου, ενόστων κυριωτέρων προσώπων του ειδυλλίου. Περιττόν θεωρούμεν ν’ απα-

ριθμήσωμεν και τα ονόματα των άλλων προσώπων εξόχως άλλως επιτυχόντων, αρκούμενοι εις τους πρωταγωνιστούντας.

Την αγωνίαν και την συγκίνησιν, ην προκάλεσεν η όλη εξέλιξις του ειδυλλίου, διέλυσε και εις ακράτητον και θορυβώδη μετέτρεψε γέλωτα η αστειοτάτη κωμωδία “Οι πετεινόμυαλοι”. Κωμικώτατος και μοναδικός διά τους υπ’ αυτού λίαν επιχαρίτως εκτελουμένους ποικιλοτρόπους μορφασμούς και αστείας κινήσεις ο κ. Α. Απέργης προκάλεσε γέλωτα μέχρι δακρύων και κοπώσεως εις το ακροατήριον μετά του ωσαύτως κωμικωτάτου κ. Π. Χρυσοχού. Το τέλος εκάστης πράξεως εκάλυπτον ζωηρά και παταγώδη χειροκροτήματα μετά ζητωκραυγημάτων απεριγράπτου ενθουσιασμού υπέρ των παριστανόντων. Ίσως προηγηθείσαι ουχί ευχάριστοι εντυπώσεις ήτο δυνατόν να θεωρηθώσιν ως φραγμός προς υποστήριξιν ηθοποιών, αλλ’ η πεποίθησις περί της ικανότητος του θιάσου “Αριστοφάνης”, ην εσχημάτισεν ήδη το κοινόν εκ των παραστάσεων, ελπίζομεν ότι θα προτρέψη αυτό ουχί απλώς προς υποστήριξιν, αλλ’ αυτόχρομα προς αποθέωσιν της ιδέας, ην εξυπηρετούσιν οι φιλότιμοι και κράτιστοι ηθοποιοί. Έχομεν την ευχαρίστησιν να πιστεύσωμεν, ότι την προσεχήν Τρίτην 16 Μαρτίου, αθρόως θα προσέλθωσιν οι ομογενείς εις το επίκαιρον εθνικόν έργον “Οι Λύκοι της Μακεδονίας” δράμα εθνικόν εις πράξεις τρεις, πλήρες πατριωτικών εξάρσεων, μεγαλοπρεπών σκηνών και θεαματικωτάτων εικόνων, εν αις καταφαίνονται αι ηρωικαί πράξεις των εν Μακεδονία ηρωϊκώς αγωνισθέντων οπλαρχηγών Καπετάν Βάρδα και Καπετάν Πούλακα. Το δεύτερον μέρος θ’ αποτελήται από την μονόπρακτον κωμωδία “Άστε-ντούα-ου”.

Το προσεχές Σάββατον θα παρασταθώσιν “Αι Νεφέλαι” Αριστοφάνους κατά μετάφρασιν του Διευθυντού του “Ρωμηού” κ. Σουρή. Η είσοδος εις τας Κυρίας απαγορεύεται.

95) αρ. 429, Πέμπτη, 18 Μαρτίου 1910, σελ. 3

Ελληνικόν Θέατρον εν Οδησσώ. Εν μεγάλη συρροή εκλεκτού κόσμου εδόθη προχθές το εθνικόν και πλήρες πατριωτικωτάτων σκηνών της συγχρόνου ελληνικής ζωής δράμα “Οι Λύκοι της Μακεδονίας”. Δε θα τονίσωμεν και πάλιν την σπνάνιαν υποκριτικήν τέχνην των ελλήνων ηθοποιών. Εξήραμεν άλλως τε αρκούντως και επαξίως μάλιστα το έργον εν γένει των ελλήνων καλλιτεχνών, οίτινες πλήρως εκπληροῦσι την υψη-

λήν και ηθικήν αυτών αποστολήν ἰδίᾳ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διὰ τῆς παραστάσεως επικαίρων ὅλως καὶ ἐθνικῆς ἄμα υποθέσεως ἔργων ἐκτιμηθέντες καὶ προσελεύσαντες οὕτω τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ὁμογενοῦς κοινού, οὐτινος ἔτυχον τῆς θερμῆς καὶ δικαίας υποστηρίξεως. Μαρτύριον δὲ τούτου τρανώτατον ἡ παράστασις αὕτη διακριθεῖσα διὰ τὴν πρωτοφανή, δι' ἄλλους θιάσους, συρροήν ἐν αὐτῷ κόσμῳ. Ἡ ὅλη ἐξέλιξις τοῦ δράματος ἐκτυλισσομένη μετὰ περισσῆς φιλοκαλίας συνεκίνησε τὸ ἀκροατήριον, ὅπερ μετὰ σφοδροτάτων παλμών τῆς καρδιάς παρηκολούθει ἀνυπομόνως καὶ ἐν πλήρει ἀγωνίᾳ τὰς διαφόρους συγκινητικὰς καὶ σπαραξικαρδίους σκηνὰς τῆς παραστάσεως, ἀπεικονίζουσης τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τῆς πολυπαθοῦς καὶ τλήμονος Μακεδονίας, τὰς θηριωδίας ἀνάνδρων σφετεριστῶν ἐθνικῶν ἡμῶν κειμηλίων. Τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς διαδραματιζόμενα ἀνέλκον τοὺς ἀκροατὰς εἰς δάκρυα, ἐτίτρωσκον πάσαν ἐλληνικὴν καρδίαν, ἀναφερομένην οὕτω διανοητικῶς εἰς τόπον ἐθνικῶν μαρτυριῶν. Τὰ ἐκκωφαντικὰ καὶ παταγώδη χειροκροτήματα καὶ ζητωκραυγῆματα ὑπὲρ τοῦ ἔργου καὶ τῶν παριστανόντων, ἦσαν ζωηραὶ ἐκφράσεις τῆς πλήρους ἰκανοποιήσεως τῶν προσελθόντων. Χαράς δάκρυα ἐκυλίσθησαν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὅλων, ὅταν κατὰ τὸ τέλος τοῦ δράματος ἀνεπετάσθη ἡ κυανόλευκος σημαία κυματίζουσα μεγαλοπρεπῶς ἐν μέσῳ τῆς μετὰ διαφόρων μεγαλοπρεπῶν χρωμάτων φωτιζομένης σκηνῆς. Ἐπεσπάσατο τὰ δαιμονιώδη ζητωκραυγῆματα τοῦ πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου. Ἀπόλαυσις τερπνὴ καὶ ἀνάμνησις γλυκεία συνάμα καὶ θλιβερὰ θα εἶνε δι' ὅλους ἡ παράστασις τοῦ δράματος “Οἱ Λύκοι τῆς Μακεδονίας”. Ἐδρόσισε τὰς καρδίας καὶ ἀνεκούφισε τὴν συγκίνησιν τοῦ πλήθους μετὰ τὸ δράμα ἡ ἀστείωτάτη κωμῶδι “Ἄστε-ντούα-ου” μετὰ τῆς προκαταρκτικῆς ψάλισης [sic] λίαν ἐπιχαρίτως τριωδίας ὑπὸ τῆς Δ^ος Ε. Ἀπέργη, τῆς κυρίας Ἀδαμαντίας Χρυσοχοῦ καὶ τοῦ κ. Πέτ. Χρυσοχοῦ.

Τὴν προσεχὴν Παρασκευὴν 19 Μαρτίου δοθήσεται εἰς τὸ “Νέον Θέατρον” ἡ τελευταία ἀποχαιρετιστήριος παράστασις τοῦ θιάσου (εὐεργετικὴ ὑπὲρ τῆς Δ^ος Ελ. Ἀπέργη καὶ τῆς κ. Ἀδαμαντίας Χρυσοχοῦ) μετὰ τὸ ἐξοχὸν Ἑλληνικὸν ἔργον τοῦ ἀριστέως τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων κ. Πολυβίου Δημητρακοπούλου “Ἡ Κόρη τοῦ Δρόμου”, ἔργον κοινωνικῆς υποθέσεως μεγίστης ἀξίας εἰς πράξεις 3, χειροκροτηθὲν ἐνθουσιωδῶς, ὅπου κὶ ἀν ἐδιδάχθη. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Δραματικοῦ τούτου ἀριστουργήματος θα

παλλή υπό της δεσποινίδος Ελένης Απέργη και του ζεύγους Χρυσοχόου η ωραιότατη τριωδία “Η Μικρούλα” συνοδευομένη υπό ορχήστρας. Η παράστασις θα τελειώση με την αστειοτάτην και χαρακτηριστικὴν κωμωδία του αιμνήστου Δ. Κορομηλά “Ο θάνατος του Περικλέους” εις την οποίαν θα λάβωσι μέρος ὅλοι οι κωμικοί του θιάσου και αι κυρίαί.

Αι “Νεφέλαι” του Αριστοφάνους του δαιμονίου εθνικού μας ποιητού κ. Γ. Σουρή δεν θα παρασταθώσιν. Εξ απειρίας μάλλον οι λαμπροί μας ηθοποιοί εσημείωσαν, ότι η είσοδος εις τας Κυρίας απαγορεύεται. Τα ήθη και έθιμα κατά τόπους διαφέρωσιν. Επομένως ό,τι εν Ελλάδι εξ υπερβολικής σεμνοτυφίας μάλλον των ηθοποιών, δεν συμβιβάζεται ίσως προς τα έθιμα της χώρας, ουδεμίαν έχει εν τω εξωτερικώ αφορμήν προς επιφύλαξιν. Ουχ ήττον την Παρασκευήν ο εθίσας να καταγάγη θριάμβους θιάσος παρουσιάζεται με το έξοχον εθνικόν δράμα “Η κόρη του δρόμου” και την χαριεστάτη κωμωδίαν “Ο θάνατος του Περικλέους”.

Προτρέπομεν πάντας τους ομογενείς να σπεύσωσι, διότι δυστυχώς, ως εκ της τεσσαρακοστής δεν δύνανται να δώσωσι 10 και 20 παραστάσεις, όσας θ’ απήτει παρ’ αυτών το Κοινόν. Εύγε εις τον κ. Απέργην. Δεν ηθέλησε κανένα εις την παράστασίν του και τα έργα είλκυσαν πάντας. Τούτο θα ειπή “Θιάσος Αριστοφάνης”.

96) αρ. 430, Κυριακή, 21 Μαρτίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Όπως όλη η προηγηθείσα σειρά των παραστάσεων του Ελληνικού Δραματικού Θιάσου “Αριστοφάνους”, ούτε και η τελευταία δοθείσα εν τω Νέω Θεάτρω την εσπέραν της Παρασκευής, επέτυχεν αξιόλογα εγκαταλείψασα τας αρίστας των εντυπώσεων. Το έργον η “Κόρη του Δρόμου” δράμα συγκινητικώτατον άμα και διδακτικώτατον, εμπειρικλείον δε ιδέας υψηλάς και απεικονίζον τας περιπετείας του κοινωνικού βίου, δεν ήτο δυνατόν ειμή να προσελκύση και την φοράν ταύτην το ενδιαφέρον του Κοινού, όπερ αύθις προσήλθεν αθρόως, ίνα υποστηρίξη αφ’ ενός μεν την ιδέαν, ήνπερ εξυηρετούσιν απαξίως οι κάλλιστοι Έλληνες ηθοποιοί, αφ’ ετέρου δε να ικανοποιήση και τους κόπους αυτών, απολαμβάνον συγχρόνως και στιγμάς τερψιθύμους, βέβαιον εκ των προτέρων περί της επιτυχίας αυτών.

Καθ’ όλην την εξέλιξιν του έργου απεδόθη αυτώ όλη εκείνη η απαιτούμένη λεπτότης και τέχνη υπό των καλλιτεχνών, υποδουθέντων πά-

ντων μετ' απαραμίλλου επιτηδειότητος τας διαφόρους περιπετειώδεις σκηνάς του δράματος. Η ψυχολογική κατάστασις εις ην μετεπήδων αναλόγως των διαδραματιζομένων σκηνών όλα τα πρόσωπα ιδιαίτατα δε η δεσποινίς Ελένη Απέργη ως κόρη του δρόμου και η Α. Χρυσοχόου ως μήτηρ, ενείχον σπανίαν υποκριτικήν δεινότητα. Τας συγκινήσεις εκ του δράματος μετέτρεψεν εις ακρατήτους γέλωτας η αστειοτάτη κωμωδία ο "Θάνατος του Περικλέους", μετά το τέλος της οποίας εψάλη μελωδικώτατα η ωραία τριωδία η "Μικρούλα" υπό της δεποινίδος Ελένης Απέργη και του ζεύγους Χρυσοχόου, ενθουσιωδώς καταχειροκροτηθέντων.

Ο κ. Απέργης ευχαριστεί την Κοινότητα Οδησσοῦ. Αλλ' ο θίασος "Αριστοφάνης" επεβλήθη εις την εκτίμησιν του Κοινού και διά τούτο φανατικώς υπεστηρίχθη.

Δεν αμφιβάλλομεν ότι τούτο θα συμβή και εις τας παραδουναβείους πόλεις, εις ας μεταβαίνει και οι κάτοικοι των οποίων διακρίνονται διά την φιλομουσίαν αυτών.

Εν τη ενταύθα Ελληνική Λέσχῃ "Ομονοία" εξακολουθούσιν αι διαλέξεις, παραστάσεις, μουσικαί και τ' άλλα ψυχογωγικά διά το ομογενές Κοινόν μέσα.

Κατά την μουσικοφιλολογική εσπερίδα της 15 Μαρτίου η Δις Άννα Σταματελάτου ανέγνωσε την "Σκλάβαν" του Παπαδοπούλου, ο Ε. Λινάκης εξετέλεσε μετ' εκτάκτου επιτυχίας μαζούρκαν και βαλς μισσισίπη, η Δις Ουρανία Παπαδάκη απήγγειλε το "Ποίημα" του Σολωμού, η Δις Αικατερ. Αλεξάνδρου την "Κατάραν της Μάνας" του Αντωνιάδου. Κατά την δευτέραν συναυλίαν (φίσκο και αρένσκη του Σκατσκόβι) διεκρίθησαν ως και ο κ. Λινάκης εις την πρώτη, οι κ. κ. Κούσης και Μπογάσεβιτς, ο κ. Διληγιάννη απήγγειλε τον "Ξενιτευμένον", η Δις Αθηνά Κυπριάδου "Στα ξένα, στο ποτάμι" του κ. Δροσίνη, ο δε εκ των διδασκάλων της Κοινότητος κ. Α. Παπαϊωάννου "Την ευχάριστον ημέραν" του Χαρ. Αννίνου.

Την προσεχή Δευτέραν ο κ. Επ. Παυλίδης, καθ' ά πληροφοροῦμεθα, θα ομιλήσῃ εν τη Λέσχῃ περί μεταρρυθμίσεως της Σχολής.

Εκφράζω θερμάς ευχαριστίας προς τον ενταύθα πρόξενον της Ελλάδος κ. Εμμ. Καψαμπέλην, τον ελληνικόν τύπον, την Ελληνικήν Κοινότητα Οδησσοῦ και προς πάντας τους καλούς της πόλεως ομογενείς, οίτι-

νες μετά τόσης ζέσεως υπεστήριξαν τον θίασον “Αριστοφάνης”, ώστε αι παραστάσεις να στεφθώσιν υπό πρωτοφανούς εν Οδησσώ επιτυχίας.

Απερχόμενοι εκ της πόλεως ταύτης, παρά τας προτροπάς των ομογε-
νών, ίνα δώσωμεν και άλλας παραστάσεις, διότι το καθήκον καλεί ημάς
αλλαχού, εκφράζομεν την λύπην διά τον αποχωρισμόν διαβεβαιούντες
πάντας ότι θα διατηρήσωμεν αιωνίως ζωηράν την ευγνωμοσύνην διά
την υποστήριξιν και ενθάρρυνσιν, ης ετύχομεν.

Ο θιασάρχης του “Αριστοφάνους” Α. Απέργης.

97) αρ. 436, Κυριακή, 8 Απριλίου 1910, σελ. 3

Εν τω θεάτρω “Αρμονία” εδόθησαν τη παρελθούση Δευτέρα εξεταστι-
καί παραστάσεις παρά των καλών μυστών της καλλιτεχνίας. Μεθ’ υπερη-
φανείας ευλόγου αναγράφομεν, ότι μεταξύ τούτων διακρίνεται και φέρελ-
πις νεάνις ομογενής, η δεσποινίς Αικατερίνη Α. Αλεξάνδρου, πολλά υπι-
σχνουμένη εν τη καλλιτεχνική σταδιοδρομία, εν ή θα τιμήση το Ελληνικόν
όνομα. Εις δύσκολα μέρη διαφόρων σκηνικών έργων υποδυθείσα πρωτα-
γωνιστούν πρόσωπον απέδειξε πόσον ανεπτύχθη το καλλιτεχνικόν τάλα-
ντον, όπως εγκρύπτει εν τοις στέρνοις αυτοίς. Συγχαίρομεν αυτή και ευχό-
μεθα, ως προσδοκώμεν, θριαμβευτικήν επιτυχίαν και εν τω μέλλοντι.

Χρονικά. Εν τη αιθούση της εν Οδησσώ “Βοέννοε-Σοβράνιε”, θα δοθή
τη 22 Απριλίου μουσικοφιλολογική εσπερίς, ής τινος το πρόγραμμα δη-
μοσιεύομεν κατωτέρω.

Αι αβραί δεσποινίδες και οι φιλοπρόοδοι κύριοι, οίτινες διαρκούντος
του χειμῶνος, δεν εφείσθησαν κόπων, όπως τέρψωσι και διδάξωσιν εν
ταις αιθούσαις της Ελληνικής Λέσχης “Ομόνοια”, το ομογενές Κοινόν
προσφέροντας και πάλιν να επισφραγίσωσι διά την λήγουσαν χειμερινήν
περίοδον το ευγενές αυτών έργων, εκλέξαντες επιτυχώς το ωραίον μετά
του χρησίμου εν τω προγράμματι αυτών.

Σπεύσατε, όθεν, μικροί και μεγάλοι, την 22 Απριλίου εις την εσπερίδα,
ίνα διέλθητε ώρας ανεκφράστου απολαύσεως.

Μουσικο-φιλολογική εσπερίς. Δοθησομένη τη Πέμπτη 22 Απριλίου εις
την αίθουσαν της Λέσχης “Βοέννοε-Σοβράνιε”. Μέρος Α’. 1ον. Εισαγω-
γη εις το δράμα του Σοφοκλέους “Αντιγόνη”. 2ον. Δύο σκηναί του δρά-
ματος “Αντιγόνη” υπό των Δων Ουρ. Παπαδάκη και Ε. Αμπατιέλου και
των κ. κ. Κων. Στεφανίδου και Κ. Δεληγιάννη. 3ον. Ζώσαι εικόνες. Μέρος

Β'. 1ον. Δανκλά “Ρεσινασιόν” και Ραφ “Σαβατίνα”, υπό την κ. κ. Πανταζοπούλου και Αμπατιέλου. 2ον. Κοκκίνου “Το Τσομπανόπουλο”, Χορός. Μέρος Γ'. 1ον. Λαμπίρη “Φύσα βορεία μου” και Μάταιου “Νον τονρό” Δις Αγ. Αντωνιάδου. 2ον. Σκίπη “Ο Πετροκότσυφας” και “Ζη ο Βασιληάς Αλέξανδρος” υπό του ιδίου. 3ον Δονιζέττι “Ζινζάρα” και Λαμπίρη “Η Ελληνίς”, Κάκιας Κοκκινάκη. 4ον. Ιωαννίδου “Το ξημέρωμα του 21”, Χορός.

98) αρ. 438, Τετάρτη, 28 Απριλίου 1910

Χρονικά. Τη προσεχή Παρασκευή εν τη ενταύθα Ελληνική λέσχη “Ομόνοια” ο εθνικός μας ποιητής κ. Σωτ. Σκίπης θ' απαγγείλη διάφορα αποσπάσματα εκ των υπ' αυτού εν ζώση γλώσση μεθ' υψηλής εμπνεύσεως και εξάρσεως στιχουργηθέντων ποιημάτων.

Η “Ακρόπολις” των Αθηνών, η έγκριτος εφημερίς η διονυχίζουσα τα τοιαύτα ζητήματα, αφιέρωσεν ολόκληρα άρθρα εις το ποιητικόν τάλαντον του κ. Σκίπη, όστις μένων εν Παρισίοις εγένετο γνωστός εις τους ξένους και τείνει να αποκτήση ασφαλώς παγκόσμιον φήμην. Επομένως η εσπερίς αύτη, διδομένη προς τιμήν του ποιητού μας, πρέπει να συγκεντρώση όλους τους φίλους των γραμμάτων και της προόδου, όλους δηλονότι τους Έλληνας. Αι εσπερίδες αύται επανακτώσι γόησαν σειρήνα, ης το τερψίθυμον άσμα τοσάκις εβουκάλισε το ακροατήριον ίδια δε οσάκις πρόκειται περί εθνοκού και ευγενούς σκοπού, την από της τελευταίας εν τη Λέσχη των αξιωματικών παραστάσεως, εμφανισθείσαν και αύθις ερίτιμον και ευπαιδευτον κυρίαν Αιμιλία Συνόδη Παπαδημητρίου, ήτις θα συναρπάση και αύθις ως καλλικέλαδος αηδών άδουσα το “Τραγούδι του αγωγιάτη” ποίημα του κ. Σκίπη, τονισθέν υπό του κ. Βάρβογλη και εκ των μουσουργημάτων του κ. Μένδελσων δυωδιαν μετά της χαριτοβρύτου και γλυκυφθόγγου δεσποινίδος Αικατ. Μ. Κοκκινάκη.

Μη ζητήτε εισιτήρια. Ταύτα θα εύρητε εις την είσοδον της Λέσχης. Αλλά σπεύσατε την 8 ώραν μ. μ. της Παρασκευής συν γυναιξί και τέκνοις ν' απολαύσητε της πνευματικής πανδαισίας.

99) αρ. 447, Πέμπτη, 29 Ιουλίου 1910

Κατ' ασφαλείς πληροφορίας εξ Αθηνών ο τόσο ευδοκιμήσας εν Οδησώ δραματικός θίασος Α. Απέργη από της 3 Οκτωβρίου θ' αρχίση τας παραστάσεις εν τω θεάτρω “Αρμονία”. Από δε της 15 Νοεμβρίου

εγκαθίσταται ο Ελληνικός Μελοδραματικός θίασος υπό την διεύθυνσιν του μουσολήπτου κ. Διονυσίου Λαυράγκα και η Οδησός θα έχη το ευτύχημα ν' ακούση ελληνικόν μελόδραμα.

100) αρ. 452, Κυριακή, 15 Αυγούστου 1910

Συμπληρωθείς και αναδιοργανωθείς έτι βελτίον ο τόσον ευδοκίμησας εν Οδησώ θίασος “Αριστοφάνης” , υπό την φιλοπρόοδον διεύθυνσιν του κ. Α. Απέργη, θα έλθη τον προσεχή Σεπτέμβριον εν Οδησώ, όπου θα δρέψη και αύθις δάφνας καλλιτεχνικάς, αρχόμενος των παραστάσεων από τις 3ης Οκτωβρίου, εν τω Θεάρω “Αρμονία”, όπερ συνεφώνησε διά δώδεκα παραστάσεις εκάστην Πέμπτη και Κυριακήν.

101) αρ. 466, Κυριακή, 26 Σεπτεμβρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικαί εντυπώσεις. Έκτακτον επιτυχίαν εσημείωσε την παρελθούσαν Κυριακήν η εν τη Ελλην. Λέσχη “Ομόνοια” γενομένη ταχυδακτυλουργική και υπνωτιστική παράστασις του καθηγητού κ. Παλάζη και της δ^{ως} Νέλσωνος.

Η Λέσχη ήτο κατάμεστος κόσμος. Εκτός των πολλών ομογενών ετίμησαν την παράστασιν και πολλοί εκ του διεθνούς κόσμου και δη εκ των Ιταλών. Εξ αβρότητος όμως πρέπει να τονίσωμεν ότι και το ωραίον φύλλον [sic] με τας ποικιλοχρώμους τουαλέτας του και τας ωραίας αλλά τεραστίως διαστάσεων κομώνσεις [sic] του αντεπροσωπεύθη λίαν επαρκώς.

Ο κ. Παλάζης εις τα δύο περί δακτυλουργίας πρώτας πράξεις κατώρθωσε με αληθώς ανυπέβλητον χάριν να συγκρατή το κοινόν εν διαρκεί ζωηρότητι και να αποσπά εις κάθε επιτυχίαν του τους ακρατήτους γέλωτας και τα αλλεπάλληλα χειροκροτήματα των θεατών. Και η τρίτη περί υπνωτισμού πράξις καθ' ην υπνωτίσθη η δ^{vis} Νέλσων εκίνησε την ιδιάζουσαν προσοχήν του κοινού, δυνάμεθα δε να είπωμεν θαραλλέως [sic] χωρίς να προσκρούσωμεν εις αντίθετόν τινα γνώμην ότι και αύτη επέτυχε πληρέστατα.

Το πολυπληθές κοινόν το οποίον απεκόμισε τας αρίστας των εντυπώσεων εκ της πρώτης παραστάσεως του κ. Παλάζη δεν αμφιβάλλομεν ποσώς ότι μετά της αυτής προθυμίας θα σπεύση αθρόον και εις τας λοιπάς παραστάσεις, τας οποίας κατά το ολιγοήμερον της ενταύθα επιστροφής του μέλλει να δώσει ο κ. Παλάζης.

Α. Κ.

102) αρ. 503, Τετάρτη, 4 Δεκεμβρίου 1913

Εν μέσω απειροπληθούς κόσμου, την παρελθούσαν Κυριακήν, ο “Ελληνικός Δραματικός Θίασος” ήρξατο των παραστάσεων αυτού εν τω θεάτρω “Αρμονία”. Ανεκρούσθη το πρώτον ο Ρωσικός Αυτοκρατορικός Ύμνος εν μέσω ουρανομήκων “ουρά” του ακροατηρίου και έπειτα ο “Εθνικός” εν μέσω φρενητιωδών ζητωκραυγών.

Ανεπετάθη έπειτα η αυλαία και η παράστασις ήρξατο εν μέσω της γενικής επιδοκμασίας των ζωηρών χειροκροτημάτων, της δικαίας επευφημήσεως των φιλοτίμων ηθοποιών διά την καλλιτεχνικήν απόδοσιν των προσώπων, άτινα υποδύθησαν. Η Κα Β. Στεφάνου από της πρώτης στιγμής αφαρπάσασα το ακροατήριον ως Ελλάς, ο κ. Γ. Σταυρόπουλος ως Μέγας Αλέξανδρος, ο Β. Μακρής ως Ρήγας Φερραίος, ο κ. Α. Χέλμης ως Ευρώπη, ο κ. Β. Πουλόπουλος ως Βασιλεύς Κωνσταντίνος, ο κ. Κ. Βουτσινάς ως Βενιζέλος επέτυχον θαυμασίως και εδέχθησαν επανειλημμένως τα χειροκροτήματα το πλήθους. Ωσαύτως και οι κ. κ. Εμ. Ρίζου, Μ. Κουκουδάκης, Μ. Ιγγλέσης, Θ. Χριστοφορίδης, ως Σερβία, Βουλγαρία, Τουρκία και Μαυροβούνιον δεν υπελείφθησαν των πρώτων και η παράστασις διεξήχθη μετά μεγίστης επιτυχίας.

Η κωμωδία “Πώς μιλούμε τ’ αγγλικά” προκάλεσε γενικώς θυμηδίαν. Εν γένει το Κοινόν έμεινε κατενθουσιασμένον εκ της παραστάσεως, πολλοί εδάκρυσαν εκ της συγκινήσεως και πάντες απήλθον κατενθουσιασμένοι τόσον ώστε ομοφώνως ν’ απαιτώσιν, όπως επαναληφθή άπαξ έτι η πρώτη αύτη παράστασις.

Φως. Εφημερίς πολιτική, φιλολογική, εμπορική και των ειδήσεων

10 Μαΐου 1909 – 6 Φεβρουαρίου 1911

103) αρ. 1, Κυριακή, 10 Μαΐου 1909

Σπουδαίαν, πρωτότυπον και ανέκδοτον διατριβήν περί του Ελληνικού Θέατρου εν Οδησώ προ της Ελληνικής Επαναστάσεως ευηρεστήθη να επιστείλη ημίν χάριν των εγκαινίων του “Φωτός” προς δημοσίευσιν ο

γνωστότατος Αθηναίος λόγιος, δραματογράφος και φίλος κ. Νικόλαος Λάσκαρης, ην θα δημοσιεύσωμεν εν προσεχεί φύλλω. Η ιστορική αύτη διατριβή μαρτυρεί ότι η Οδησός έσχε το ευτύχημα να ξενίζη από των πρώτων ημερών της κτίσεως αυτής φιλοπάτριδας Έλληνας περί πολλού ποιουμένους συν τη πολιτική αποκαταστάσει και την διανοητικήν μόρφωσιν του ημετέρου έθνους. Μη άλλως τε ο λαμπρός ημών ναός, τα σχολεία και αι βιβλιοθήκαι δεν μαρτυρούσιν αριδήλως ότι ουχί αδίκως η Ελληνική παροικία Οδησού εξετιμήθη ανέκαθεν ως η κρατίστη των Ελληνικών κοινοτήτων της αλλοδαπής;

104) αρ. 3, Κυριακή, 24 Μαΐου 1909, σελ. 5

Θεατρικά. Ο υπό τον κ. Μιχαήλ Δανιήλ ελληνικός δραματικός θίασος εν Ροστοβίω ευρισκόμενος θα διδάξη τη εσπέρα της προσεχούς Τετάρτης 27 τρέχοντος την “Μήδειαν” του Ευριπίδου, πέντε δ’ ημέρας μετά την παράστασιν ταύτην έτερον δράμα. Ο θίασος θα μεταβή είτα εις Ταϊγάνιον, όπως δώση και εν τη πόλει ταύτη σειρά παραστάσεων. Πρωταγωνίστρια εν τω θιάσω τούτω είναι η γνωστή Ελληνίς ηθοποιός κυρία Αθηνά Βερίδου.

105) αρ. 5, Κυριακή, 7 Ιουνίου 1909

Ο δωδεκαετής Έλλην καλλιτέχνης Γεώργιος Ευσταθίου Λυκούδης, περί ου εγράψαμεν εν τω προηγουμένω ημών φύλλω, θα δώση μίαν και μόνην συναυλίαν εν τη μεγάλη αιθούση της Ελληνικής Λέσχης “Ομοιοίας” τη 9 ½ εσπερινή ώρα της προσεχούς Τρίτης 9 Ιουνίου. Το πρόγραμμά του είναι πλούσιον και εκλεκτόν εις μουσουργήματα, διότι προ τοις έργοις, άτινα ο καλλιτέχνης θα εκτελέση διά του τετραχόρδου του, θα ψάλλωσι διάφορα άσματα και δύο υψίφωνοι κυρίαί ευγενώς προσενεχθείσαι να συμπραξωσιν αυτώ.

Επαναλαμβάνομεν ότι οι την συναυλίαν ταύτην τιμήσοντες διά της παρουσίας των ομογενείς εκτός του ότι θα διέλθωσι τερπνοτάτας στιγμάς εν τη ακροάσει υψηλής μουσικής, θα συντελέσωσι και εις μεγάλη ευεργεσίαν.

Ο κ. Γεώργιος Ευσταθίου Λυκούδης εξ Οδησού θα μεταβή είς τινας των κυριωτέρων πόλεων της μεσημβρινής Ρωσσίας, όπως δώση και εκεί συναυλίας.

106) αρ. 8, Κυριακή, 28 Ιουνίου 1909

Το διά πρώτην φορά παιχθέν κατά την παρελθούσιν εβδομάδα εν τω θερινώ θεάτρω της Οδησσοῦ κωμικόν μελοδραμάτιον “Ο Αλβανός Πρίγκηψ” ἤρесеεν υπερβολικῶς τῷ δημοσίῳ διὰ τε το ἔντεχνον της κωμωδίας και την γλυκύτητα της μελωδίας. Το θέατρον υπήρξε πλήρες κατά τας παραστάσεις ταύτας επιλέκτου κόσμου, εις ὃ οὐκ ὀλίγον συντελοῦσι και οι καλλιτέχνηαι ἀμφοτέρων των φύλων, ἐξ ὧν σύγκειται ο κωμικομελοδραματικός θίασος του θερινού θεάτρου της Λέσχης Οδησσοῦ. Ἀλλά και η ὀρχήστρα ἐκπληροῖ θαυμασίως το μέρος της βοηθούσα σπουδαίως τους αοιδούς εις την ἐκτέλεσιν των ἔργων. Ἐν γένει αι ἐσπερίδες εν τῷ θεάτρῳ της Λέσχης Οδησσοῦ εἶναι κατά τας ὥρας ταύτας του θέρους και των κυνικῶν καυμάτων ἀληθῆς ὄασις, παρέχουσαι τρίωρον θυμηδιαν και τέρψιν εις τους θαμῶνας του υπαίθρου και τους ἐραστάς της μουσικῆς.

107) αρ. 10, Κυριακή, 12 Ιουλίου 1909, σελ. 4

Θεατρικά. Ἀφίκετο ἐκ του ἐσωτερικοῦ της Ρωσσίας ἐνταῦθα νεοσύστατος ἐλληνικός δραματικός θίασος ὑπὸ τον τίτλον “Συνεταιρικός θίασος” μετὰ πρωταγωνστρίας της κυρίας Πολυξένης Παυλάτου. Ο θίασος οὔτος ποιήσεται ἑναρξιν των παραστάσεων του εν τῷ θεάτρῳ “Ἀρμονία” την προσεχῆ εβδομάδα διὰ του δράματος “Παύλου Μελά”, ἔργου του Γαλανοῦ. Μετὰ το δράμα θα παιχθῶσι δύο χαριέσταται κωμωδίαι “Ἡ μικροπαντρεμένη” και “Νυκτεριναί συνεντεύξεις”.

108) αρ. 11, Κυριακή, 19 Ιουλίου 1909, σσ. 1-2

Το νεοελληνικόν θέατρον εν Οδησῳ προ της Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως. Ο διαπρεπῆς λόγιος και δραματογράφος κ. Νικ. Ι. Λάσκαρης ἔγραψε διὰ το “Φως” την κατωτέρω περισπούδαστον και πρωτότυπον διατριβήν περί νεοελληνικοῦ θεάτρου εν Οδησῳ προ της Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἣν καταχωρίζομεν ὡδε ἀσμενέστατα διὰ τας εν αὐτῇ ιστορικές εἰδήσεις περί των πρώτων εν τη πόλει ταύτῃ ἐλλήνων ἀποίκων. Ο Κ. Λάσκαρης ἐπλούτισε διὰ σπουδαίων κωμωδιῶν την σύγχρονον ἐλληνικὴν σκηνήν, ἐργάζεται δ’ ἀκαμάτως ὑπὲρ της προαγωγῆς του ἐθνικοῦ ἡμῶν θεάτρου, δημιουργήσας και σύλλογον ἠθοποιῶν μετὰ περιοδικοῦ, σύλλογον ἀποδόντα εις τον τέως παρηγκωνισμένον κλάδον τούτο της διανοητικῆς ἡμῶν ἀναπτύξεως την προσήκουσαν αὐτῷ ὑπὸ τον ἥλιον θέσιν. Ἀλλά

το σπουδαιότερον έργον του κ. Λάσκαρη είναι “Ιστορία του Νεοελληνικού Θεάτρου” προσεχώς εν δυσί τόμοις εκδοθησομένη εν Αθήναις, ήτις έσται συμβολή εις την Ιστορίαν της εθνικής ημών αναγεννήσεως.

Η διατριβή του κ. Λάσκαρη έχει ως εξής:... [= “Τα εν Οδησσώ 1814-1824”, *Ιστορία του Νεοελληνικού Θεάτρου*, τόμ. Α', Αθήναι 1938, σσ. 150-178]

Θεατρικά. Ο από τινων ημερών παρεπιδημών ενταύθα ελληνικός συνεταιρικός θίασος μετά πρωταγωνιστρίας της κυρίας Πολυξένης Παυλάτου θα διδάξη τη εσπέρα της σήμερον Κυριακής 19 τρέχοντος από της σκηνης του θεάτρου “Αρμονίας” το δράμα “Παύλον Μελάν” συγχρόνου εθνικού υποθέσεως και τας κωμωδίας “Μικροπαντρεμένη” και “Νυκτεριναί συνεντεύξεις”.

109) αρ. 11, Κυριακή, 19 Ιουλίου 1909, σελ. 4

Θεατρικά. Ο από τινων ημερών παρεπιδημών ενταύθα ελληνικός συνεταιρικός θίασος μετά πρωταγωνιστρίας της κυρίας Πολυξένης Παυλάτου θα διδάξη τη εσπέρα της σήμερον Κυριακής 19 τρέχοντος από της σκηνης του θεάτρου “Αρμονίας” το δράμα “Παύλον Μελάν” συγχρόνου εθνικής υποθέσεως και τας κωμωδίας η “Μικροκαμωμένη” και “Νυκτεριναί συνεντεύξεις”.

110) αρ. 12, 2Κυριακή, 6 Ιουλίου 1909, σελ. 5

Θεατρικά. Ο ελληνικός συνεταιρικός θίασος θα διδάξη τη εσπέρα ταύτη από σκηνης του θεάτρου “Αρμονίας” το γνωστόν τρίπρακτον δράμα “Ο Αθανάσιος Διάκος” και την αστειοτάτην εκ του γαλλικού δίπρακτον κωμωδία “Η Μοσχομάγκα των Παρισίων”, ης το κύριον πρόσωπον το του Ιωσήφ (μοσχομάγκας) θα παίξη η πρωταγωνίστρια του θιάσου κυρία Πολυξένη Παυλίδου. Ελπίζομεν ότι το ελληνικόν δημόσιον της Οδησσού θα συρρέυση εις το θέατρον προς ενθάρρυνσιν του θιάσου και όπως ακούση εν τη μητρική αυτού γλώσση μίαν εκ των ενδοξοτέρων σελίδων της ιστορίας του ιερού ημών αγώνος.

111) αρ. 24, Κυριακή, 18 Οκτωβρίου 1909, σελ. 3

Θεατρικά. Αφίκετο εις Οδησόν εκ Καυκάσου προερχόμενος ο υπό τον κ. Μιχαήλ Δανιήλ Ελληνικός Δραματικός θίασος. Ο θίασος ούτος, συμπληρούμενος μετά τινας ημέρας διά νέου και καλού προσωπικού εξ Ελλάδος

ερχομένου, θα δώσει εν τω ενταύθα θεάτρω “Αρμονία” σειρά παραστάσεων δραμάτων, κωμωδιών και κωμειδυλλίων. Περί του προσωπικού του θεάτρου και των παραστάσεων θα γράψωμεν εν ευθέτω χρόνω τα δέοντα.

112) αρ. 26, Κυριακή, 1 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Θεατρικά. Ως και προηγουμένως ηγγείλαμεν ο υπό τον κ. Μιχαήλ Δανιήλ Ελληνικός Δραματικός θίασος συμπληρωθείς διά νέων ηθοποιών, και αποτελούμενος νυν εκ της κυρίας Αθηνάς Βρόντα, κωμειδυλλιακής αοιδού, της κυρίας Αθηνάς Βερίδου, δραματικής, της κυρίας Μαρίας Δανιήλ κωμωδού, του κ. Βασιλείου Αργυροπούλου, παλαιμάχου εν τη ελληνική σκηνή και πρώην μέλους του εν Αθήναις Βασιλικού Θεάτρου, ως και των γνωστών ηθοποιών κ. κ. Αντωνίου Λωράνδου, Δημ. Βερίδου, Μιχ. Δανιήλ και άλλων, ποιήσεται έναρξιν των δραματικών και κωμειδυλλιακών παραστάσεων του από της προσεχούς Τετάρτης 4 Νοεμβρίου εν τω επί της οδού Σκοβέλεφ (πρώην εβραϊκής) Νέω Θεάτρω. Η σειρά των παραστάσεων θ’ αρχίση από της “Μερόπης” του γνωστοτάτου δραματουργήματος του αιμνήστου λεσβίου σοφού και ποιητού Δημ. Βερναρδάκη και της χαριεστάτης κωμωδίας “Η κόρη το παντοπώλου” του κ. Αγγέλου Βλάχου.

Ελπίζομεν ότι το φιλόμουσον ελληνικόν δημόσιον της Οδησσοῦ θα τιμήση διά της παρουσίας του τας ειρημένας θεατρικάς εσπερίδας, εν αις θ’ ακούση ελληνικά δράματα εν τη μητρική αυτού γλώσση, ενθαρρύνον ούτω φιλοτίμους ηθοποιούς, διασχίζοντας ξηράς και θαλάσσας ίνα τέρψωσι τους μακρά της πατρίδος έλληνας δι’ αναμνήσεως της εθνικής ιστορίας των.

113) αρ. 27, Κυριακή, 8 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Θεατρικά. Ολίγος κόσμος παρευρέθη εις την παράστασιν της “Μερόπης” του αιμνήστου δραματικού και σοφού Δ. Βερναρδάκη, καίτοι ο Ελληνικός θίασος “Ευριπίδης”, συμπληρωθείς διά νέου προσωπικού, εξετέλεσεν ευπροσώπως το έργον του. Ελπίζωμεν ότι το γνωστόν κωμειδύλλιον “Η Λύρα του Γέρω-Νικόλα”, όπερ θα διδαχθή, εν τω Νέω Θεάτρω εν ημερίδι σήμερον Κυριακή, ώρα 1^{1/2} μ. μ. θα προσελκύση πλειότερον ακροατήριον. Περί του θιάσου εν γένει και των ηθοποιών ενός εκάστου κατ’ ιδίαν θα ομιλήσωμεν εν προσεχεί φύλλω.

114) αρ. 28, Κυριακή, 15 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Ο “Οιδίπος Τύραννος”, το αθάνατον αριστούργημα της Σοφοκλείου Μούσης, περί ου μύρι’ όσα εγράφησαν από της αρχαιότητας μέχρι των ημερών ημών, δεσπόζει από ετών των μεγάλων εν Ευρώπη σκηνών, ερμηνευόμενον υπό ηγεμόνων εν τη υποκριτική τέχνη. Τα εν τω δραματουργήματι τούτω θεσπέσια ρήματα και ιδίως τα χορικά ανήρπασαν αείποτε την καρδίαν μεμορφωμένων ακροατηρίων, ο δε “Οιδίπους Τύραννος” παρά το αφελές της εν αυτώ σκηνικής εξελίξεως και τας λοιπάς διά την σύγχρονον ευρεία και πολυδαίδαλον ευρωπαϊϊκήν θυμέλην ελλείψεις, θα διατελή εκ των αδαμάντων της καθόλου δραματουργίας, θα εκτιμάται δε ως ποιητικοδραματικόν αριστοτέχνημα. Δυστυχώς ο “Οιδίπους Τύραννος” ουδέποτε μέχρι τούδε ανήλθεν επί την σύγχρονον ελληνικήν σκηνήν προσηκόντως, διότι εκτός του ότι το αρχαίο καλλιτέχνημα ούπω εύρεν εν τη νεωτέρα ημών γλώσση παραφράστην ευσυνείδητον και λόγου άξιον και επλημμέλησε πάντοτε ως προς τον σκηνικόν διάκοσμον και την διδασκαλίαν.

Επόμενον ήτο ότι υπό τοιαύτης συνθήκας ο “Οιδίπους Τύραννος” αναβιβαζόμενος επί σκηνής του εν τη οδώ Σκομπέλεφ “Νέου Θεάτρου” υπό του εν Οδησσώ παρεπιδημούντος ελληνικού θιάσου δεν θ’ ανεδείκνυτο οίος έδει ν’ αναδειχθή, καίτοι ομολογουμένως οι πλείστοι των διδαζάντων αυτόν ηθοποιών και δη ο το πρόσωπο του ήρωος υποδυθείς κ. Αργυρόπουλος εφιλοτιμήθησαν να εκτελέσωσι το μέρος των μεθ’ όλης αυτών της δυνάμεως, παρά το αραιότατον του ενώπιον αυτών ακροατηρίου, όπερ εψύχραινε φυσικώς τον ζήλον και τας φιλοτίμους προσπαθείας των.

115) αρ. 30, Κυριακή, 29 Νοεμβρίου 1909, σελ. 3

Θεατρικά. Η “Γκόλφω” είναι εκ των δραμάτων εκείνων, άτινα κατά τούτο ως φαίνεται είναι εθνικά, ότι τα δρώντα εν αυτοίς πρόσωπα είνε τζελιγκάδες και φέρουσι φουστανέλλαν. Ως δραματικόν έργον είναι ατελές, υπό γλωσσικήν έποψιν ανούσιον και άχαρι, θα ελέγομεν δ’ ότι εξέλιπε παρ’ ημίν τέλεον η καλαισθησία, αν μη είχομεν και ανώτερα των εκάστοτε ξεφουρνιζομένων από τινων ετών αναλάτων μαλλιαρικών ή μαλλιαροειδών δοκιμίων. Το δημόσιον της Ευρώπης μεταβαίνει εις τα δραματικά θέατρά του, ίνα ακούση και διορθώση την γλώσσαν του. Ημείς, αποκλείσαντες κατά τα τελευταία έτη της σκηνής τα πολλώ των συγ-

χρόνων εμβρύων υπέρτερα των παρελθουσών γενεών έργα, εντρυφόμεν εις αρχάρια δοκίμια, άτινα, εκτός του ότι παραμορφούσι τον χαρακτήρα της ελληνικής οικογενείας, παρουσιάζοντα αυτή υπό ξενικόν ένδυμα (παράδειγμα αι τρεις απότομοι και ατεχνότατοι του Τάσσου μεταστάσεις από αισθήματος εις αίσθημα) διδάσκουσι... και πώς να καταστρέφωμεν την ημετέραν γλώσσαν.

Αλλά και τοιούτο ον το από της σκηνής του Νέου Θεάτρου παιχθέν τη εσπέρα της Πέμπτης έργο, οι ηθοποιοί εξετέλεσαν εν τη ερμηνεία αυτού μετά πολλού ζήλου και φιλοτιμίας το καθήκον τους. Η κυρία Βερίδου, οι κ. κ. Αργυρόπουλος, Λωράνδος, Βερίδης, Μιχαήλ και οι λοιποί υποδύθησαν επιτυχώς τα μέρη των, χωρίς να κατορθώσωσιν όμως να υψώσωσιν εκ της ταπεινότητος το δραμάτιον, καίτοι το προ αυτών θέαμα της ημικένου αιθούσης και η ιδέα ότι ουδέ τας δαπάνας των εκάλυπτον, πλέον ή άπαξ απέσπασεν αυτούς από του αγροτικού βίου της Ελλάδος, ίνα μεταγάγη εις την πικροτάτην πραγματικότητα. Ως έπος ειπείν η τελευταία αυτή εσπερίς ήτο τερπνή, θα ήτο δε τερπνοτέρα, αν και δράμα επαίζετο σπουδαιότερον και εισιτήρια επωλούντο πλειότερα.

116) αρ. 35, Παρασκευή, 1 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Λυπούμεθα εν ειλικρινεία ότι η πληθώρα της ύλης και η ανάγκη να εκδώσωμεν το φύλλον ένεκα της εορτής δύο προ της ωρισμένης ημέρας, δεν επιτρέπουσιν ημίν να γράψωμεν ό,τι ποθούμεν και ό,τι οφείλομεν να γράψωμεν περί της πρώτης παραστάσεως του υπό την διεύθυνσιν της κυρίας Ευαγγελίας Παρασκευοπούλου και του κ. Εμμ. Κουκουδάκη δραματικού θιάσου. Τούτο μόνο θα είπωμεν – και αι λέξεις ημών αύται είναι αρκούντως, ως πεποιθήαμεν, εμφαντικά – ότι αι διά του προηγουμένου ημών φύλλου διατυπωθείσαι ελπίδες ημών δεν διεψεύσθησαν. Η διδασκαλία της “Οδέττης” του Βικτωριανού Σαρδού υπήρξε, τολμών εν ειπείν, επιτυχής, ευπρεπεστάτη και παντός επαίνου αξία. Άπαντες οι ηθοποιοί από του πρώτου μέχρι του τελευταίου εξεπλήρωσαν το καθήκον των εν αξιαγάστω συνειδήσει. Δεν ποιούμεθα διάκρισιν προσώπων ίνα αποδείξωμεν εντονώτερον ότι πάντες οι υποκριταί ευρέθησαν εις το ύψος της αποστολής των.

Εν τω επομένω ημών φύλλω θα γράψωμεν πληρέστερον περί του θιάσου αποκομίζοντες εντυπώσεις και εκ της “Φαύστας” του αοιδίμου λε-

σβίου ποιητού Δημ. Βερναρδάκη, ην ο θίασος θα διδάξη τη προσεχεί Δευτέρα 4 Ιανουαρίου.

Περαίνοντες τα ολίγα ταύτα δεν αποτεινόμεν πλέον παράκλησιν προς την φιλανθρωπίαν του ελληνικού δημοσίου, ίνα μεταβή εις το θέατρον όπως βοηθήση ενδεείς έλληνας ηθοποιούς παραπλανηθέντας ανά τας ακτάς ταύτας. Προτρέπομεν θαρρούντως πάντα εραστή του αληθούς θεάτρου, ίνα μεταβή εις το ελληνικόν θέατρον, βέβαιος ως ότι θ' απέλθη εκείθεν αποκομίζων αρίστας εντυπώσεις.

117) αρ. 36, Κυριακή, 10 Ιανουαρίου 1910, σσ. 1-2

Φάυστα. Ο μύθος του Ιωσήφ και της συζύγου του Πετεφρή εν τη Παλαιά Διαθήκη, και ο του Ιππολύτου και της Φαίδρας παρ' Ευριπίδη και τω παρά τούτον απομιμησαμένω αυτόν Γαλάτη Ρακίνη, επαναλαμβάνεται εν τη “Φάυστα” του αιμνήστου Βερναρδάκη, αλλ' ιστορικώτερον, υπ' άλλους όρους και μεθ' ήσσοнос δραματικής δυνάμεως ή παρά τοις ειρημένοις δραματουργοίς. Χαρακτηρίζον τις ως αριστούργημα την “Φάυστα” του λεσβίου δραματικού θα ησέβη προς την μνήμην του σοφού ιστορικού και φιλολόγου, είτε προς αυτόν τον ποιητήν της “Μερόπης”, διότι η “Φάυστα” ομολογουμένως, καίπερ πολλαχού λυρικωτάτη, δεν είναι όμως εκ των δραματουργημάτων εκείνων, εις α και το μέλλον υπισχνείται ζωήν και δάφνας. Δεν είναι έργον αθάνατον, επομένως δεν είναι αριστούργημα. Ο πολλαχού ζωηρός διάλογος εκπίπτει εις πολλά μέρη του δράματος, υπάρχουσι δε σκηναί ως ο πρώτος μεταξύ Φάυστας και της μητρός αυτής μονότονος διάλογος, όστις θα προσήκε μάλλον εις ιστορικόν διήγημα είτε εις υποσημείωσιν βιβλίου. Αλλ' ούτε η δέσις του έργου καθ' ον τρόπον γίνεται είναι εξ εκείνων, αίτινες κινούσι το ενδιαφέρον του ακροατηρίου, ώστε ν' αναμένη ανυπομονών την λύσιν. Και αν αφαιρέσωμεν τον μεταξύ Φάυστας και Κρίσπου έντονόν πως διάλογον και την τελευταίαν σελίδα του έργου, εν ώ ο Κωνσταντίνος και η Φάυστα πίπτουσι χαμαί ωσει κεραυνόπληκτοι εις το άκουσμα της θανατώσεως του Κρίσπου – χωρίς να εννοήση ο ακροατής του Νέου Θεάτρου αν αποθνήσκωσιν ή λιποθυμώσι - θα είπωμεν μετά παρρησίας ότι το έργον είναι εκ των μετρίων εκείνων, άτινα εμποιούσι μείζονα εντύπωσιν αναγινωσκόμενα ή διδασκόμενα από της θυμέλης. Είναι αληθές ότι οι ηθοποιοί, φειδόμενοι δι' ανωτέρους λόγους του χρόνου, παρήλειψαν ολό-

κληρον την πέμπτην πράξιν, καθ' ην Κωνσταντίνος ο Μέγας αποπλύνει το έγκλημα, αφιερούμενος ψυχή τε και σώματι τω Χριστιανισμώ· αλλά και η πράξις αύτη δεν εξέρχεται των ορίων μετρίου δραματικού ποιήματος, καταλλήλου μάλλον εις ανάγνωσιν ή εις διδασκαλίαν από θεάτρου. Προσθέσωμεν εις τ' ανωτέρω την πενιχρότητα της σκηνης του Νέου Θεάτρου, ανικάνου εις αναπαράστασιν έστω εν σκιαγραφία αιθούσης ανακτόρου, οποίον το του Κωνσταντίνου, τον ήκιστα βασιλικόν της σκηνης διάκοσμον και την έλλειψιν προσώπων, υπό του δράματος απαιτουμένων κατά την εν τη πρώτη πράξει δεξίωσιν πατρικίων, μεγιστάνων κτλ. κτλ. και θα ομολογήσωμεν προς έπαινον των ηθοποιών, ότι δεινόν αγώνα ηγωνίσαντο ούτοι, διδάξαντες ημάς τη εσπέρα της παρελθούσης Δευτέρας την “Φάυσταν” καθ' ον τρόπον ηρμήνευσαν αυτήν. Ο Κ. Εμμ. Κουκουδάκης, ο αναμφηρίστως δάφνας δρεψάμενος εν τη “Οδέττη” του Βικτωριανού Σαρδού, υπήρξεν εν τη “Φάυστα” απ' αρχής μέχρι τέλους αξιοπρεπής Κωνσταντίνος. Η στάσις και αι κινήσεις αυτού επέβαλλον κυριολεκτικώς. Οι καλλιπεείς του Βερναρδάκη ίαμβοι εξήρχοντο του στόματος αυτού διαυγείς και άρτιοι, πανταχού δε, ιδίως εν ταις τραγικαίς σκηναίς, ανέδειξεν εαυτόν ηθοποιόν πεπειραμένον και ευσυνείδητον, ου μην αλλά και γνώστην του ον υπεδύετο χαρακτήρος· πράγματι τουτέστιν ουχί κοινά παρ' έλλησιν ηθοποιούς. Ως έπος ειπείν, ο κ. Κουκουδάκης επέδειξε τέχνην εν τη “Φάυστα”.

Η κυρία Ευαγγελία Παρασκευοπούλου εκοπίασε πολύ και αυτή, ίνα αναδείξη το άχαρι πρόσωπον όπερ υπεδύσατο, διηρμήνευσε δε το ανόσιον αυτής προς τον Κρίσπον έρωτα μετά μείζονος εμφάσεως ή όσην ενείχεν αυτό το ψυχρόν κείμενον. Και αν αντί των ίαμβων του Βερναρδάκη απήγγειλε τους σχετικούς μεν αλλ' ασυγκρίτω τω λόγω υπερτέρους αλεξανδρινούς στίχους της ρακινείου Φαίδρας, εξομολογουμένη το μιρόν αυτής αίσθημα – έστω και κατά την θαυμασίαν μετάφρασιν του αιμνήστου Ιακώβου Ρ. Ραγκαβή – θα ήτο τραγικώτερα. Αλλ' ο οίστρος της κυρίας Παρασκευοπούλου ίνα προσδώση τω δράματι μείζονα της ης έχει τούτο πράγματι ζωής ηνάγκασε πιθανώς την υποκρίτριαν ίνα υπερβή ενιαχού τα εσκαμμένα και καταφύγη εις υπερβολάς και κινήσεις ήκιστα μεν φυσικάς, ουχί δε πάντοτε προσφόρους τη σκηνή. Η κυρία Παρασκευοπούλου ενθυμείται βεβαίως την του Σμιθ υποθήκην, ην συνο-

ψίζει ο πολύς Λέσσιγκ εν τω “Λαοκόωντι” αυτού και καθ’ ην ο υποκριτής οφείλει πολλαχού να θυσιάζη αυτήν την φύσιν εις την από σκηνης αξιοπρέπειαν, διότι και η άγαν πιστή απεικασία του πάθους ή του πόνου εμποιεί πολλακίς εντύπωσιν αντίθετον της υπό του υποκριτού επιδιωκομένης. Και ταύτα έγγραφε ο Λέσσιγκ δικαιολογών ή μάλλον αποθαυμάζων την σμίλη του αγνώστου εκείνου έλληνος καλλιτέχνου του ποιήσαντος το μαρμάρινον σύμπλεγμα του Λαοκόωντος, όστις, παραστήσας τον Τρώα ιερέα μεγαλοπρεπώς αγωνιώντα και ουχί σπαρασσόμενον ως θα εσπαράσσετο βεβαίως πας άνθρωπος περιεζοσμένος ως δι’ αλύσεως υπό των σπειρών του εκ της θαλάσσης ορμήσαντος οφιοειδούς τέρατος, και υπό το κράτος διατελών αφορήτων πόνων, απέβλεπεν εις το να μη δώση εις το άγαμά του δυσμορφίαν, συμπαραομαρτούσαν φυσικώς τω προσώπω αλγούντος. Δεν εννοούμεν – άπαγε – διά της παρεκβάσεως ημών ταύτης να θίξωμεν μηδέ πόρρωθεν την αξίαν της παλαιμάχου καλλιτέχνιδος, ης την τέχνην πλέον ή άπαξ από εικοσαετίας εξήραμεν εν τω τύπω, ήτις δε τυγχάνει γνωστοτάτη τω πανελληνίω, άτε διδάξασα εν πάσαις σχεδόν ταις σκηναίς Ελλάδος και Ανατολής.

Ολίγας λέξεις θα προσθέσωμεν εις τ’ ανωτέρω επαινούντες την κυρίαν Κουκουδάκη ως Ελένην, μητέρα Κωνσταντίνου του Μεγάλου – ην, ειρήσθω εν παρόδω εδικαιούμεθα ν’ αναμένωμεν μεγαλοπρεπεστέραν και μάλλον επιβάλλουσαν παρά του καλάμου του Βερναρδάκη – ως και τον κ. Ζαχαράκη ως Κρίσπον. Επαινετικούς λόγους οφείλομεν να είπωμεν και περί της κυρίας Φιλίππου, ως μητρός της Φαύστας και του κ. Τερζάκη, ως Αβλαβίου. Ο τελευταίος ούτος ηθοποιός, εγκυκλοπαιδική έχων μόρφωσιν ου τυχαίαν και είπερ τις άλλος γινώσκων τα καθήκοντα του ηθοποιού, υπισχνείται ημίν άριστον ηθοποιόν εν τω μέλλοντι, εάν εξακολουθήση το ωραίον του έργον.

Ως έπος ειπείν, η διδασκαλία της “Φαύστας” από σκηνης πενιχράς ως η του “Νέου Θεάτρου” και παρά τα δραματικά αυτής πλημμελήματα υπήρξεν αρκούντως ικανοποιητική διά την ελληνικήν κοινωνίαν της Οδησού, την υπό των προηγούμενων ελληνικών θιάσων περιφρονηθείσαν ως ακαλαίσθητον, περιποιεί δε τιμήν τω υπό την κυρίαν Παρασκευούλου και τον κ. Κουκουδάκη φιλοτίμω θιάσω.

118) αρ. 36, Κυριακή, 10 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Τη παρελθούση Πέμπτη επαίχθη από της σκηνης του Νέου Θεάτρου ο “Κολοκοτρώνης” του Ποταμιανού όστις συνεκίνησε το ακροατήριον. Αύριον δε Δευτέρα 11 Ιανουαρίου, δοθήσεται η τετάρτη παράστασις, καθ’ ην διδαχθήσονται το “Ένσαρκον Άγαλμα” του Ιταλού ποιητού Τσικόνε, και η Κωμωδία “Θανάσης και Αργυρώ”, εν ή θα παίξη ο κωμικώτατος κ. Περικλής Αλιμπράντης.

119) αρ. 37, Κυριακή, 17 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Το αριστούργημα του Σαιξπήρου “Αμλέτος” το αναδείξαν τους μεγίστους των καλλιτεχνών, όπερ δε, παρά την σεβαστήν αυτού ηλικίαν, παρουσιάζεται αείποτε νέον – ως είναι άπαντα τ’ αριστουργήματα – εδιδάχθη τη εσπέρα της προχθές Πέμπτης υπό του Ελληνοδραματικού θιάσου μεθ’ ικανής δεξιότητος. Δεν είναι ανάγκη να είπωμεν ότι η σκηνή του Νέου Θεάτρου δεν ήτο δυνατόν να παρουσιάση μήτε το φάσμα του Αμλέτου ως αληθές φάντασμα, μήτε το εν τοις ανακτόροις θέατρον, αληθές θέατρον, μήτε επί τέλους την θαυμασία εκείνην σκηνήν του νεκροταφείου και του ενταφιασμού της Οφελίας, οποίας εφαντάζετο ο και εν χρόνοις ατελεστάτων θεάτρων ακμάσας μέγας και αθάνατος της Αλβιώνος Αισχύλος. Παρά τας ελλείψεις όμως ταύτας η πρώτη παρ’ ημίν την καινοτομίαν της Σάρας Μπερνάρ, τουτέστι της διά γυναικός το πρόσωπον του Αμλέτου υποδύσεως εισαγαγούσα κυρία Ευαγγελία Παρασκευοπούλου εξετέλεσεν ευσυνειδήτως το μέρος της, επισπασαμένη δαψιλείς τας επευφημίας του ακροατηρίου. Ο χώρος και ο χρόνος δεν επιτρέπουσιν ημίν ίνα πραγματευθώμεν λεπτομερέστερον περί της ερμηνείας του όλου αριστουργήματος, όπερ γέμει απ’ αρχής μέχρι τέλους σκοτεινής φιλοσοφίας, θαυμασίων διαλόγων και λυρισμού πολλαχού Πινδαρείου. Τούτο μόνον θα είπωμεν· ότι μονόλογοι ως ο κλασικώτατος Το be or not to be, σκηναί, ως η του θεάτρου, διάλογοι, ως ο μεταξύ φάσματος και του Αμλέτου και δη ο μεταξύ Αμλέτου και Οφελίας ερωτικός, καθ’ ον ο πρώτος πέμπει την δευτέραν εις το μοναστήριον και επί τέλους σκηναί ως η της παραφροσύνης του λεπτού και ερατεινού εκείνου πλάσματος της Οφελίας και ο μεταξύ Αμλέτου και νεκροθάπτων ενώπιον κρανίων διάλογος, τοιαύται λέγομεν έξοχοι σκηναί απαντούσιν ερμηνευτάς διδάκτορας εν τη τέχνη, σκηνάς ουχί εκ χαρτονίου, μελέτας

εμβριθείς και προπαρασκευήν ου την τυχούσαν. Εσμέν υπερβέβαιοι ότι ο υπό τον κ. Κουκουδάκη φιλότιμος θίασος πρώτος πάντων ομολογεί – και τούτο εξόχως τιμά αυτόν - ότι η διδασκαλία του “Αμλέτου” ου τοις πάσι προσιτή.

Τη προσεχή Πέμπτη 21 λήγοντος δοθήσεται η τελευταία αποχαιρετιστήριος παράστασις η και ευεργετική υπέρ όλου του Θιάσου “Εσμέ η Τουρκοπούλα” ειδύλλιον εις 4 πράξεις. Μέρος Β’ και “Νυκτεριναί Συνεντεύξεις” κωμωδία εις πράξιν.

120) αρ. 38, Κυριακή, 24 Ιανουαρίου 1910, σελ. 2-3

Θεατρικά. Τη προσεχεί Πέμπτη 28 Ιανουαρίου ο Ελληνικός Θίασος θα διδάξη το “Ένσαρκον Άγαλμα” δράμα εκ του ιταλικού εις πράξεις 5 μετά προλόγου και την κωμωδία “Χορός Μετημφιεσμένων”.

Η παράστασις είναι ευεργετική υπέρ της καλλιτέχνιδος κυρίας Ευαγγελίας Παρασκευοπούλου.

121) αρ. 39, Κυριακή, 31 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3

Κατά την εσπέραν της προχθές Πέμπτης εδιδάχθη προς όφελος της καλλιτέχνιδος κ. Ευαγγελίας Παρασκευοπούλου το ωραίον δράμα “Το Ένσαρκον Άγαλμα” εν ώ πρωτηγωνίστησαν, ανευφημηθέντες υπό του ακροατηρίου, οι κορυφαίοι των ηθοποιών κ. Παρασκευοπούλου και ο κ. Εμμ. Κουκουδάκης.

Μετά το πέρας του δράματος η δεσποινίς Αικατερίνη Κοκκινάκη, θυγάτηρ του συμπολίτου ημών κ. Μιχαήλ Κοκκινάκη εμπόρου, έψαλε, συνοδεύοντος διά του κλειδοκυμβάλου του κ. Αμπατιέλλου, μελωδικώτατα το άσμα Villa Nella και το ελληνικόν “Στα ξένα” κατεχειροκροτηθείσα ενθουσιωδέστατα υπό των παρισταμένων.

Αύριον Κυριακή 31 τρέχοντος ώρα 2^{1/2} μ. μ. δοθήσεται εν τω Νέω Θεάτρω ευεργετική παράστασις υπέρ του θιασάρχου κ. Εμμ. Κουκουδάκη, ου το καλλιτεχνικόν τάλαντον ανεγνωρίσθη πανδήμως υπό της ελληνικής κοινωνίας Οδησού, εκτιμησάσης άμα και την ευγένειαν των τρόπων και την αξιοπρέπειαν του χαρακτήρος του καλλιτέχνου. Κατά την παράστασιν ταύτην, ήτις έσται οριστικώς και η τελευταία, θα διδαχθή η “Σκλάβα” τετράπρακτον πατριωτικόν ειδύλλιον μεθ’ ελληνικών χορών και ασμάτων του Περεσιάδου και η κωμωδία “Θανάσης και Αργυρώ”. Επί

πλέον ο μικρός Ιωάννης Αλιπράντης θ' απαγγείλη την δραματικωτάτην ποίησιν του Κόκκου "Η πτώσις του Μεσολογγίου".

Ο θίασος αναχωρεί ανυπερθέτως τη προσεχεί εβδομάδα εις Ροστόβιον και Ταϊγάνιον συνεχίζων την καλλιτεχνικήν του περιοδείαν.

122) αρ. 40, Κυριακή, 7 Φεβρουαρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Υπό τον συμπαθή καλλιτέχνην κ. Εμμανουήλ Κουκουδάκη ελληνικός θίασος, ευρεθείς εν λυπηρά αμηχανία, εξ ής μόνη η αγαθουργία των Ελλήνων δύναται ν' απαλλάξη αυτόν, απεφάσισε να δώση μίαν, την και οριστικώτατα τελευταίαν παράστασιν, όπως διά του προϊόντος αυτής δυνηθή ν' απέλθη ανέτως εντεύθεν. Το "Φως", αναλαβόν την πρωτοβουλίαν εν τη περιστάσει ταύτη, ποιείται έκκλησιν προς τους ομογενείς, παρακαλών αυτούς ίνα συρρεύσωσιν εις το θέατρον. Πεποιθήαμεν ότι η έκκλησις αύτη θα εύρη ευμενή ηχώ εν τη καρδιά πάντων, τοσούτω μάλλον όσω τα παιχθησόμενα έργα, άτινα ο αναγνώστης βλέπει εν τω προγράμματι, είναι θαυμάσια.

Θέατρον Αρμονίας / Ελληνικός δραματικός θίασος / Ε. Κουκουδάκη / Δευτέρα, 8 Φεβρουαρίου 1910. / Έκτακτος παράστασις / Το αριστούργημα του Beaubourg / "Ο αρχιεργάτης" / (Le Contre-Maitre) / Κωμωδία εις δύο πράξεις. / Πρόσωπα - Ηθοποιοί: Παύλος Βρούνος - Εμμ. Κουκουδάκης / Κουντουριέρ φίλος του - Π. Αλιπράντης/Βωρεγκάρ - Ι. Τερζάκης / Κυρία Δουράν - Αικ. Αλιπράντη / Γουσταύβος Βλενβίλ - Ι. Ζαχαράκης / Λευκή Βλενβίλ (εξαδέλφη του) - Ελ. Κουκουδάκη / Συμβολαιογράφος - Ε. Καλογερόπουλος / Η σκηνή εν Παρισίοις / Μέρος Β' / εξωφρενική κωμωδία εκ του αγγλικού / "Πώς μιλούμεν τ' αγγλικά" / Μετάφρασις Κ. Χρηστομάνου. / Μέρος Γ' / Ο συμπαθής μικρός Ιωάννης Αλιπράντης θ' / απαγγείλη τον κωμικόν Μονόλογον / του Γ. Σουρή / "Γυναικα Διάβολος".

123) αρ. 41, Κυριακή, 14 Φεβρουαρίου 1910

Αύριον Δευτέρα 15 τρέχοντος δοθήσεται εν τη Ελληνική Λέσχη Οδησού η δευτέρα μουσικοφιλογική εσπερίς, ήτις κατά τας προβλέψεις πάντων θα υπερβή την πρώτην. Κάτα την εσπερίδα ταύτην προς τοις προσώποις τοις λαβούσι μέρος εις την πρώτην εσπερίδα θ' απαγγείλωσι ποιήσεις

και πεζά έργα οι κ. κ. Κ. Στεφανίδης και Αντ. Παπαϊωάννου, θα παίξει δε τετράχορδον ο κ. Πρώϊος. Προμηνύεται μεγάλη συρροή κόσμου.

124) αρ. 42, Κυριακή, 21 Φεβρουαρίου 1910

Ελληνικαί μουσικοφιλογολογικαί εσπερίδες εν Οδησσώ. Η δευτέρα μουσικοφιλογολογική εσπερίς, η δοθείσα τη εσπέρα της 15 τρέχοντος, υπήρξεν αληθής οικογενειακή πανήγυρις, κατατέρψασα τους εν αυτή παραστάντας. Κόσμος πολὺς αμφοτέρων των φύλων, ηγουμένου του προξένου κ. Εμμ. Καψαμπέλη μετά της αξιοτίμου κυρίας του, κατεπλήρου τας αιθούσας της Ελληνικής Λέσχης “Ομονοίας”. Αλλά παρά το πλήθος επικράτησεν απ’ αρχής μέχρι τέλους εν τη Λέσχη τάξις τιμώσα το συμβούλιον, εις ο οφείλεται έπαινος, παραχωρήσαν την Λέσχην εις τον όμιλον των ερασιτεχνών, τον σχόντα την επιτυχή ιδέαν να παράσχη πνευματικὰς απολαύσεις εις την Ελληνικήν κοινωνίαν Οδησσοῦ.

Της εσπερίδος κατήρξεν ο εν τη Σχολή των Αρρένων καθηγητής των μαθηματικών κ. Κ. Στεφανίδης, απαγγείλας έν των αρίστων ανθυλλίων της ευόσμου ποιητικής ανθοδέσμης του αιιδίμου Δημ. Παπαρρηγοπούλου, τον “Ηλιον”, αφού εν προοιμίω εχάραξεν εν περιεκτική βραχυλογία τα κατά τον βίον και τα έργα του ποιητού. Μετά τον κ. Στεφανίδην η κ. Γιαλόβικωφ, το γένος Σκλάβου, εξετέλεσεν επί του κλειδοκυμβάλου γλυκεία *fantasie* επί της “Τραβιάτας” του Βέρδη, διεξαγαγούσα το δυσχερές πως ένεκα της διά κλιμάκων διαποικίσεως του *motif* μουσούργημα μεθ’ ικανής δεξιότητος, ου ένεκεν επεσπάσατο τας ανευφημίας του ακροατηρίου. Δευτέρα το βήμα ανελθούσα η μετά πολλού ζήλου την επίτευξιν των μουσικοφιλογολογικών εσπερίδων επιδιώξασα ακάματος εν τω Ροδοκανακειώ ΠαρθENAγωγείω διδασκάλισσα δεσποινίς Αθηνά Κυπριάδου ωμίλησεν εν ολίγοις περί του δηγηματογράφου Γρ. Ξενοπούλου, ου και απήγγειλε εν επιζήλω δραματική εμφάσει δύο των διηγημάτων. Μουσική διεδέξατο και πάλιν τας απαγγελίας, του Κ. Ι. Πρωΐου εκτελέσαντος διά του τετραχόρδου μονωδίαν, συνοδεύοντος του κ. Π. Αμπατιέλλου διά του κλειδοκυμβάλου. Ο κ. Αντ. Παπαϊωάννου, ανελθών το βήμα, ανέγνω τον “Άγιον Κασσιανόν” του ηπειρώτου λογογράφου και ποιητού κ. Χρ. Χρηστοβασίλη, η δε πρωτότυπος αύτη μυθικοσατυρική αφήγησις παρήγαγεν ιλαρότητα παρά τω ακροατηρίω.

Η επιτυχία του δευτέρου μέρους της εσπερίδος οφείλεται ομολογουμένως τω ευπαιδευτώ νέω, τω και τον κάλαμον δεξιώς χειρίζοντι κ. Κωνστ. Δελιγιάννη, όστις απήγγειλε τον συγκινητικήν του αιμνήστου Κόκκου ποίησιν “Η χάρις του βασιληά” και απήγγειλεν αυτήν μετά τέχνης, εξ ης πολλοί των παρ’ ημίν ηθοποιών εξ επαγγέλματος ηδύναντο ν’ αρουσθώσι μάθημα τόνου, πάθους και καθαράς απαγγελίας. Τον κ. Δελιγιάννην καταχειροκροτηθέντα και υποχρεωθέντα ν’ απαγγείλη και δευτέραν ποίησιν, διεδέξαντο επί του βήματος η δεσποινίς Αθηνά Κυπριάδου, απαγγείλασα πατριωτικούς στίχους του Ματσούκα και κ. Αντ. Παπαϊωάννου απαγγείλας δύο ποιήσεις του Σουρή, το “Όνειρον” και το “Χορόν” φαιδρυνάσας και ταύτας το ακροατήριον. Μετά δυωδιάν τετραχόρδων, εκτελεσθείσαν υπό των κ. κ. Πρωΐου και Πανταζοπούλου και περάνασαν την κυρίως εσπερίδα, εγένετο μικρός οικογενειακός χορός και επαίχθη tombola, μεθ’ ό οι παριστάμενοι απήλθον περί 1 ώρα την πρωΐας εις τα ίδια, κατενθουσιασμένοι και αναμένοντες την επομένην εσπερίδα, ήτις έσται μάλλον ενδιαφέρουσα, ήτις δ’ ωρίσθη διά την προσεχή Πέμπτην 25 τρέχοντος.

125) αρ. 43, Κυριακή, 28 Φεβρουαρίου 1910

Η την Πέμπτη 25 τρέχοντος δοθείσα εν τη λέσχη τρίτη μουσικοφιλολογική εσπερίς υπερέβη ομολογουμένως κατά το πλήθος και την σπουδαιότητα τας δύο προγενεστέρας. Το στενό του χώρου δεν επιτρέπει ημίν να εκθέσωμεν διά μακρόν τα κατ’ αυτήν προς ενθάρρυνσιν του τε συμβουλίου της λέσχης και των μετασχόντων της εν οικογενειακώ κύκλω πνευματικής ταύτης πανηγύρεως. Θα ομιλήσωμεν όσον ένεστι βραχυεπέστερον.

Της εσπερίδος καθήρξεν ο τοις πάσι συμπαθέστατος ιατρός κ. Ιωάννης Δριτσάκης, όστις ανέγνω πρωτοτυπώτατον εν ιδέα διήγημα του Ξενοπούλου, το “Βραχιόλι”, συνοδεύσας αυτό δι’ ευστόχων ψυχολογικών παρατηρήσεων, αίτινες απέδειξαν τον αγορητήν ιατρόν εκ των φημισθέντων κατά τους παρελθόντας αιώνας υπό τ’ όνομα “ιατροφιλοσόφων” θαυμασίων εκείνων επιστημόνων, οισ ουκ ολίγας οφείλουσι τα ελληνικά γράμματα χάριτας. Ο κ. Δριτσάκης χρήζει συγχαρητηρίων διά την εν ταις εσπερίσι συμμετοχήν αυτού και τα προς αυτόν συγχαρητήρια του “Φωτός” έστω βέβαιος ότι είναι ειλικρινή.

Τον κ. Δριτσάκην διεδέχθησαν επί της εξέδρας οι κ. κ. Πρωΐος, Πανταζόπουλος και Αμπατιέλλος, οίτινες εξετέλεσαν διά τετραχόρδων, συνοδεύοντας του κλειδοκυμβάλου, trio του Δονιζέττη.

Μετά το υπό της δεσποινίδος Ελ. Θεοδωρίδου μετά πολλού πατριωτικού πάθους και γλαφυρότητος απαγγελθέν απόσπασμα εκ της “Παραμονής” του αιμνήστου Αλ. Ρ. Ραγκαβή η δεσποινής Ε. Μπομφιλίου εξετέλεσε μετ’ αγαστής δεξιότητος μουσούργημα του Μενδελσών, επισπασμένη ως ερασιτέχνης δικαίωτα τας ανευφημίας του ακροατηρίου.

Η υπό των δεσποινίδων Ελένης Κυπριάδου, Ουρανίας Παπαδάκη και του δικηγόρου κ. Τσιμποπούλου εκτελεσθείσα μονόπρακτος φάρσα του Δελικατερίνη “Στο στόμα του λύκου” απέδειξεν ότι η τριάς αύτη των ερασιτεχνών θα ηνδοκίμει πλειότερον, αν αντί του δοκιμίου τούτου έπαιζε διδασκικώτερον τι και μάλλον προσφνές δι’ ύτα ελληνικών οικογενειών. Και οι τρεις έπαιξαν το μέρος των αρκούντως καλώς, χρήζουσι δε συγχαρητηρίων.

Το τελευταίον μέρος της εσπερίδος απετελείτο εξ άσματος του Δενσά, ψαλέντος μελωδικάτα υπό της δεσποινίδος Αγγ. Αντωνιάδου, εξ απαγγελίας της “Σκλάβας” το αιμνήστου Βαλαωρίτου υπό της δεσποινίδος Αικατερίνης Α. Αλεξάνδρου, οσονούπω αποφοίτου της δραματικής σχολής Οδησσού και μελλούσης να διαπρέψη από της ρωσικής σκηνης και υπό λαμπράς διά τετραχόρδου εκτελέσεως θαυμασίου μουσουργήματος του Srohm, υπό του νεαρού κ. Πανταζοπούλου, προοιωνιζομένου λαμπρόν καλλιτέχνην.

Την εσπέρα επεσφράγισεν ο εκ των διδασκάλων της Ελληνικής των Αρρένων Σχολής κ. Αντ. Παπαϊωάννου, απαγγείλας μεθ’ ικανής κωμικής τέχνης ποίησιν του Σουρή “Κάτω η Μόδα”, ήτις επέχυσε πολλήν ιλαρότητα εις άπαν το ακροατήριον.

126) αρ. 45, Κυριακή, 14 Μαρτίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Ο διευθυντής του δραματικού θιάσου “Αριστοφάνης” κ. Αν. Απέργης, επικαλούμενος διά του προηγουμένου φύλλου του “Φωτός” την επιείκειαν του δημοσίου υπέρ του θιάσου του, είχε την πεποίθησιν ότι δεν θα διέψευδε τας υποσχέσεις του, όσον αφορά την αξίαν των αποτελούντων τον θιάσόν του υποκριτών. Λυπούμεθα ότι ο χώρος δεν επιτρέπει ίνα ομιλήσωμεν ως έδει περί της αξίας του θιάσου τούτου, διότι

το καθήκον απαιτεί ίνα υψώσωμεν την φωνήν υπέρ του θιάσου, αδικουμένου διά τας αμαρτίας ηθοποιών προγενεστέρως ελθόντων ενταύθα, όστις δ' ευρών το έδαφος κατεστραμμένον φιλοτιμείται ίνα εξευμενίση την δημοσίαν γνώμην δυσμενέστατα προκατειλημμένην προς την ελληνικήν σκηνήν και αποδείξη ότι υπάρχουν και έλληνες εργάται της σκηνής ειδότες το χρέος των και τας απαιτήσεις του δημοσίου. Απ' αυτής της πρώτης παραστάσεως κατά την διδασκαλίαν της "Ανδρομέδας και του Περσέως", εν ή παρευρέθη και ο πρόξενος της Ελλάδος κ. Εμμ. Καψαμπέλης, ο υπό τον κ. Απέργην θίασος κατώρθωσε να πείση το δημόσιον ότι δεν έχει δίκαιον εκδίδον ερήμην ετυμηγορίαν κατά της ελληνικής σκηνής στερουμένης δήθεν λειτουργών δικαιουμένων να φέρωσι τον τίτλον τούτον. Η διδασκαλία του συγκινητικού ειδυλλίου "Για την τιμή της αδελφής" τη εσπέρα της προχθές Παρασκευής δίδει ημίν το θάρρος να ομολογήσωμεν εν ειλικρινεία, ότι ο θίασος αδικείται πράγματι εν Οδησώ, μη τυγχάνων της προσηκούσης αυτώ υποστηρίξεως εκ μέρους της κοινωνίας. Το δράμα εξετελέσθη εν ευπρεπεία και μετά τέχνης τιμώσης αληθώς τον γενναίον θίασον, επισπασάμενον ειλικρινείς ανευφημίας εκ μέρους ακροατηρίου μέχρι δακρύων συγκεκριμένου. Δεν αναφερόμεν πρόσωπα διότι άπαντες οι ηθοποιοί, από του πρώτου μέχρι του τελευταίου, διέπρεψαν εν τη ερμηνεία του ειδυλλίου.

Κατά καθήκον ποιούμενοι σήμεραν θερμήν έκκλησιν προς το ελληνικόν δημόσιον, παρατρύνομεν [sic] αυτό ίνα έλθη εις το ελληνικόν θέατρον, πεποιστός ότι θα ίδη αληθές θέατρον και υποκριτάς μετρόφρονας μεν αλλά δυναμένους να διαμφισβητήσωσι το γέρας και προς εκείνους έτι των ελλήνων συναδέλφων των, οίτινες φέρουσι παρ' αξίαν τον πομπώδη τίτλον του "καλλιτέχνου", τον τόσω αφειδώς χορηγούμενον παρ' ημίν εις οίον δήποτε πρόσωπο τολμών ν' ανέλθη εις την σκηνήν.

Τη εσπέρα της μεθαύριον Τρίτης 16 τρέχοντος ο θίασος θα διδάξη τους "Λύκους της Μακεδονίας" ήτοι επεισόδιον εκ της συγχρόνου εν τη χώρα ταύτη αμύνης ημών, το δε επόμενον Σάββατον θα παίξη τας "Νεφέλας" του αθανάτου Αριστοφάνους, κατά μετάφρασιν του συγχρόνου της Ελλάδος Ιουβενάλη, του κ. Γ. Σουρή. Κατά την διδασκαλίαν της θαυμασίας ταύτης κωμωδίας, γεγραμμένης, ως γνωστόν, μετ' αρχαϊκής αφελείας, εις ην δε δεν θα επιτραπή η είσοδος εις τας κυρίας, ο θιασάρ-

χης κ. Απέργης, δι' ον επίτηδες το αρχαίον έργον παρεφράσθη, θα δείξη όλην την τέχνην του.

Συγχαίροντες τω κ. Α. Απέργη διά τον ευπροσωπότατον καθ' όλα θί- ασόν του, συγχαίρομεν άμα αυτώ ιδιαιτέρως και διά την εν τη κωμωδία τέχνην του, εις επίζηλον βαθμόν ανεπτυγμένην και δυναμένην να ευδο- κιμήση και επί σκηνής πρώτης τάξεως. Θα συνεβουλεύομεν δε μάλιστα αυτώ ίνα κατά την εν Οδησώ διαμονήν του διδάξη μίαν των γνωστών εκείνων εκτενών κωμωδιών, βέβαιοι όντες ότι θ' ανευφημήσωμεν αυτόν ενθουσιωδέστατα, διότι χρήζει πράγματι ανευφημιών και υποστηρίξεως.

127) αρ. 46, Κυριακή, 21 Μαρτίου 1910, σελ. 3

Ελληνική Λέσχη "Ομόνοια". Εσπερίδες και διαλέξεις. Η μουσικοφιλο- λογική εσπερίς, η δοθείσα εν τη Ελληνική Λέσχη τη εσπέρα της Δευτέ- ρας 15 μεσούντος, υπήρξε κατά την ομολογία πάντων η των μέχρι τούδε τοιούτων άρίστη, ιδίως διά τας εν αυτή μουσικάς εκτελέσεις. Το εκ των έργων του Fesco θαυμάσιον Trio F dur και το εκ των του Arenski D moll μουσουργήματα εκτελεσθέντα διά κλειδοκυμβάλου, βιολοντσέλου και τετραχόρδου υπό των ερασιτεχνών δεσποινίδος Σκάτσκοβα και των κ. κ. Α. Κούση και Μπογάσεβιτς ανευφημήθησαν υπό του ακροατηρίου διά την ακριβή και έντεχνον αυτών διεξαγωγήν. Επίσης εχειροκροτήθη και ο κ. Λινάκης υιός, παίξας διά του μανδολίνου, συνοδευούσης διά του κλει- δοκυμβάλου της κυρίας Μαρίας Α. Παπαϊωάννου, δύο μουσουργήματα, εν οίς την περιώνυμον Μαζούρκαν του μεγάλου βαρβιτιστού Βενιάφ- σκη, την συνεχώς παιζομένην εν συναυλίαις καλλιτεχνών. Αλλά και το μέρος της απαγγελίας της εσπερίδος επέτυχεν, απαγγελθέντων υπό των δεσποινίδων Αθηνάς Κυπριάδου, Άνης Σταματελάτου, Α. Αλεξάνδρου, Ο. Παπαδάκη και των κ. κ. Κ. Δελιγιάνη και Αντ. Παπαϊωάννου εκ των άρίστων προϊόντων της συγχρόνου λογοτεχνίας και ποιήσεως. Ιδιαιτέ- ρων συγχαρητηρίων χρήζει ο κ. Κ. Δηλιγιάννης, διότι ο υπ' αυτού απαγ- γελθείς "Ξενητευμένος" υπήρξε πρωτότυπον έργον του.

Ο όμιλος των ερασιτεχνών, εις ον οφείλονται αι εσπερίδες, προετοι- μάξει ημίν λαμπράν τοιαύτην διά το μεθεπόμενον Σάββατον 3 Απριλίου, ότι χορός μαθητριών υπό την διεύθυνσιν του καθηγητού κ. Αναστασί- ου Μάλτου θα άση διάφορα άσματα, θ' απαγγελθώσι δ' αποσπάσματα εκ της αθανάτου "Αντιγόνης" του Σοφοκλέους.

Θεατρικά. Το δράμα “Λύκοι της Μακεδονίας”, όπερ ο θίασος “Αριστοφάνης” έπαιξε δεξιότατα τη εσπέρα της παρελθούσης Τρίτης, δεν είναι εκ των έργων εκείνων, περί ων η κριτική δύναται να ομιλήση διά μακρών και σοβαρώς. Είναι εκ των ημεροβίων, ούτως ειπείν, δραματικών δοκιμίων, των γραφομένων διά τας ανάγκας της ημέρας, άτινα δε παρέρχονται μηδεμίαν εγκαταλείποντα ανάμνησιν εν τη δραματολογία, ως βυθίζονται εν τη λήθη τα γεγονότα περί ά περιστρέφονται. Καίτοι δε το παιχθέν δραμάτιον ούτε επί ποιητική εξάρσει διακρίνεται, των δεκαπεντασυλλάβων αυτού ανομοιοτελεύτων στίχων ουδ’ άπαξ αιωρουμένων ύπερθεν της πεζότητος, αλλ’ ουδ’ επί εντέχνω πλοκή ευστοχεί, ουχ ήττον κατηλέκτρισε το πυκνόν του θεάτρου ακροατήριον, ενθουσιωδέστατα και κατ’ επανάληψιν ανευφημήσαν τον θίασον. Τούτο οφείλεται ομολογουμένως εις την δεξιοτητα των ηθοποιών, κατορθωσάντων ν’ αναδείξωσι το μέτριον δράμα εις βαθμόν τοιούτον, ώστε και αυτός ο συγγραφεύς, αν παρών ήτο, να μη αναγνωρίση το έργον του. Και η δεσποινίς Ελ. Απέργη ως Δαφνούλα και ο κ. Φίλ. Απέργης ως Βάρδας και αυτός ο το μυαρόν πρόσωπον του βουλγάρου κομιτατζή Σόλμα (αρνησιεθνούς ελληνομακεδόνας) υποδυσάμενος κ. Ε. Κουμαριώτης έπαιξαν το μέρος των μεθ’ ικανής τέχνης, κατορθώσαντες – επαναλαμβάνομεν τούτο μετ’ εμφάσεως – να προσδώσωσιν εις το δραμάτιον δύναμιν, ην – προς τιμήν των λεγόμεν – το έργον δεν έχει. Οι εν Ελλάδι λόγιοι έχουσι δυστυχώς τούτο το ελάττωμα, ότι νομίζουσιν ότι μετ’ ίσης ευχερείας δύνανται να χρησιμοποιήσωσι τον κάλαμόν των εις συγγραφήν δραμάτων, μεθ’ όσης γράφουσιν άρθρα και ειδήσεις. Αλλ’ η συγγραφή δραματικών έργων απαιτεί προς τη συνήθει σπουδή και ιδιαίτερας γνώσεις, περί ων από της αρχαιότητος μέχρι των ημερών ημών εγράφησαν συγγράμματα εν είδει νομοκανόνων, μετ’ αναλύσεως των αριστουργημάτων της δραματοουργίας, άτινα δ’ ο συγγράψας τους “Λύκους της Μακεδονίας” δεν έσχεν, ως φαίνεται, προ οφθαλμών.

Η το δράμα δίκην ευγευστοτάτου επιδορπίου συνοδεύσασα κωμωδία “Άστε δούα-ου” επαίχθη επίσης εν *maestria*, πάντων μεν των υποκριτών, ιδία δε του καλλιτέχνου θιασάρχου, διακριθέντων επί τέχνη. Ο κ. Αν. Απέργης είναι κωμικός καθ’ όλην την σημασίαν της λέξεως, δηλαδή ουχί εκ των συνήθως εκείνων υποκριτών, των εχόντων ως δόγμα ότι τερα-

τώδες μορφασμοί, βαφή προσώπου καρναβαλική, ανούσιαι κινήσεις και βωμολοχίαι κινούσαι τον γέλωτα αποτελούσι την αληθή τέχνην. Η μελετημένη φράσις, η επίκαιρος ειρωνεία, ής χρήσιν ποιείται μετά πολλής δεξιότητος, ο εν ταις σκηναίς και ταις μάλλον παραδόξοις αυστηρός αυτού περιορισμός εν τοις ορίοις της ανθρωπίνης φύσεως αναδεικνύουσιν αυτόν αληθή υποκριτήν δυνάμενον να διαγωνισθή προς οιονδήποτε παρ' ημίν ομότεχνον. Ο κ. Απέργης χρήζει ειλικρινών συγχαρητηρίων, ως και ο το πρόσωπον του τοκογλύφου πενθερού δεξιώς παίξας κ. Π. Ρούσος, όστις και αυτός ευρίσκετο κυριολεκτικώς εις την θέσιν του. Επί της επιτυχίας δε ταύτης ερειδόμενοι επαναλαμβάνομεν την ευχήν, ην και εν τω προηγούμενω φύλλω διευτώσαμεν, ότι ο υπό τον κ. Απέργην θίασος δεν έπρεπε ν' αναχωρήση εξ Οδησσού, χωρίς να δώση μίαν των μεγάλων και γνωστών κωμωδιών, του Μολιέρου π. χ. ή άλλου, εν ή εσμέν βέβαιοι ότι θα χειροκροτούμεν τον κ. Απέργην ως αληθή τεχνίτην.

Ο θίασος εδίδαξε χθες από σκηνής την “Κόρην του δρόμου” κοινωνικόν δράμα του συναδέλφου κ. Πολυβίου Δημητρακοπούλου ικανής αξίας, η δε ερμηνεία απέδειξε και τη φορά ταύτη, ότι ουχί τα παρείσακτα μπαν και μπουμ και η εμφάνισις σημαιών και κουμπούρας συντελούσιν εις ενθουσιασμόν. Την επιτυχίαν αποτελεί αυτή η αξία του δράματος και η των υποκριτών.

Ως έπος ειπείν, ο υπό τον κ. Απέργην θίασος, ο μετά τοσαύτης μετριοφροσύνης εκλιπαρήσας προτού από της σκηνής δοκιμασθή την επιείκειαν του ελληνικού δημοσίου της Οδησσού, εγκαταλείπει παρ' ημίν αναχωρών ευαρέστους αναμνήσεις, καθ' ή άλλως τε εμαρτύρησεν η κατά τας τελευταίας δύο παραστάσεις συρροή πολλού και επιλέκτου κόσμου, τουθ' όπερ θα ενθαρρύνη βεβαίως αυτόν ίνα επανέλθη ενταύθα εν καταλληλοτέρα εποχή και μάλλον συμπληρωμένος.

128) αρ. 49, Κυριακή, 11 Απριλίου 1910

Κοινωνικά. [...] Η μουσικοφιλολογική εσπερίς, ην ο όμιλος των φιλοτίμων ερασιτεχνών ετοιμάζει από τούδε διά την 22 τρέχοντος Απριλίου, έσται, ως και άλλοτε εγράφομεν, η τελευταία αλλά και πασών λαμπροτάτη. Το άριστον ομολογομένως των θεαμάτων και ακροασμάτων εν τη προκειμένη εσπερίδι έσται η υπό ερασιτεχνών διδασκαλία δύο των πρώτων σκηνών της Σοφοκλείου “Αντιγόνης” εν αρχαίας στολαίς και

κατά την γνωστήν έμμετρον μετάφρασιν του αιμνήστου Αλεξάνδρου Ρ. Ραγκαβή. Λαμπρά, πλουσία και εκλεκτή εις μουσουργήματα έσται και η οργανική και φωνητική συναυλία, ην από τούδε παρασκευάζουσι μετά πολλής επιστασίας τα μέλλοντα να μετάσχωσι ταύτης πρόσωπα. Ενί λόγω η προσεχής μουσικοφιλογολογική εσπερίς έσται η επισφράγισις μεν της ληξάσης χειμερινής ταύτης περιόδου, προοίμιον δε και δείγμα της εν τω προσεχεί χειμῶνι γενησομένης συστηματικωτέρας εργασίας, διότι ο όμιλος των ερασιτεχνών ακράδαντον έχει απόφασιν να εργασθή και εν τω μέλλοντι, καταρτιζόμενος εις ειδικόν σωματείον.

Αφίκετο εις Οδησσόν, ένθα προτίθεται να δώση μετά τας εορτάς του Πάσχα εν τη Ελληνική Λέσχη “Ομονοία” διάλεξιν μετ’ αναγνώσεως πρωτοτύπων ποιήσεων ο γνωστός και εκ προγενεστέρας αυτού επισκέψεως ενταύθα κ. Σωτ. Σκίπης, εκ των συγχρόνων λυρικών της Ελλάδος. Ο κ. Σκίπης διέτριψε τελευταία εφ’ ικανόν χρόνον εν Παρισίοις, ένθα συνέταξε νέον τόμον συμβολικής ποιήσεως γεγραμμένης εν τη γλώσση του ελληνικού λαού.

Περί του κ. Σκίπη θα γράψωμεν εκτενέστερον, αφού εντρυφήσωμεν εις τα προϊόντα της Μούσης του.

129) αρ. 50, Κυριακή, 18 Απριλίου 1910, σελ. 3

Κοινωνικά. [...] Ο υπό τον κ. Δ. Λαυράγκαν Ελληνικός Μελοδραματικός θίασος μετά σειράν παραστάσεων των αρίστων έργων της ιταλικής και γαλλικής μουσουργίας, ην έδωκεν εν Κωνσταντινουπόλει ένθα εύρεν αρίστην δεξίωσιν, θα έλθη εις Οδησσόν, ίνα συνεχίση το έργον του. Ο θίασος ούτος αποτελείται εκ 50 και επέκεινα ελλήνων αιιδών και χορού αμφοτέρων των φύλων πρώτης δυνάμεως. Κατά την βραχοχρόνιον εν τη πόλει ταύτη διατριβήν του θα ψάλη τα μελοδράματα “Φάουστ” του Γκουνώ, “Νόρμαν” του Μπελλίνη, “Λουκίαν του Λαμερμούρ” και “Φαβορίταν” του Δονιζέττη, “Τραβιάταν”, “Ριγκολέττον” και “Ερνάνην” του Βέρδη, “Κουρέα της Σεβίλλης” του Ροσσίνη, “Καβαλέριαν Ρουστικάναν” του Μασκάνη, “Τόσκαν” του Πουτσίνη, “Μεφιστοφελή” του Μπόιτο και άλλα γνωστά μουσουργήματα.

Εν τη χορεία των αιιδών συγκαταλέγονται γνωστά ονόματα του μουσικού εν Ελλάδι κόσμου, ήτοι οι κ. κ. Βακαρέλλης, Βλαχόπουλος και άλλοι.

Ο θίασος θα επιτύχη εν Οδησώ, διότι εις τας παραστάσεις θα συρρέυση προς τω ελληνικώ κόσμω και ρωσικός τοιούτος, αρκεί ν' αναδειχθή, ως πεποιθάμεν άλλως τε, άξιος της αποστολής του.

130) αρ. 51, Κυριακή, 27 Απριλίου 1910

Ελληνική Λέσχη Ομόνοια. Ποιητική Εσπερίς. [οι απαγγελίες του Σωτ. Σκίπη]

131) αρ. 52, Κυριακή, 2 Μαΐου 1910

Η ποίησις εν τη Ελληνική Λέσχη. Η έλλειψις χώρου και χρόνου δεν επιτρέπει δυστυχώς ίνα διά μακρών περιγράψωμεν ως επεθυμούμεν τα κατά την εσπερίδα του κ. Σωτ. Σκίπη, την δοθείσαν προχθές εν τη Λέσχη “Ομονοία”. Ο ενθουσιών ποιητής απήγγειλεν εις επήκοον ευαρίθμου μεν αλλ' επιλέκτου ακροατηρίου, εν ώ πολλαί δέσποναι και δεσποινίδες, ευώδη ανθύλλια εκ της ποιητικής συλλογής του, κατέθελξε δε και συνεκίνησε διά τε της φωνής του και των στίχων του τους σχόντας το ευτύχημα να εμβαθύνωσιν εις την έννοιαν της συμβολικής του ποιήσεως. Την εσπερίδα εξήρεν ομολογουμένως διά της συμμετοχής της και η αξιότιμος κυρία Αιμιλία Παπαδημητρίου, μέλψασα μόνη μεν τον “Αγωγιάτην” και δη το γλυκύτατον “Νάνι” μετά δε της δεσποινίδος Κάκιας Κοκκινάκη δυωδίαν εκ των του μεγάλου μουσουργού Μενδελσώνος. Και η εις την εσπερίδα συμμετοχή της ηδυάλου Βοσπορίτιδος αηδόνας εδρόσισε την καρδίαν των ακροατών της και ως αυτόχρημα βοσπορίτις αύρα.

132) αρ. 54, Κυριακή, 16 Μαΐου 1910

Ποιητική Εσπερίς εν τη Λέσχη “Ομονοίας”. Ο Έλλην λόγιος και ποιητής κ. Αλέξανδρος Γαλανός ήλθεν εις Οδησόν άνευ πατάγου και οιήσεως – χαρακτηριστικών των εστερημένων αξίας ανθρώπων – απέρχεται δ' εντεύθεν, εγκαταλείπων γλυκυτάτας αναμνήσεις τοις σχούσι το ευτύχημα ν' ακούσωσιν άπαξ έστω της εθνικής διδασκαλίας του. Δεν ήτο ποίησις μόνον οι έρρυθμοι και μελωδικώτατοι φθόγγοι, ους εν γλυκεία γλώσση του λαού, εν τη γλώσση του Βαλαωρίτου, απήγγειλεν εις επήκοον ευαρίθμου ακροατηρίου, εν ώ και ο Γενικός Πρόξενος ημών κ. Ιωάννης Αλεξανδρόπουλος, εν τη Ελληνική Λέσχη “Ομονοία” τη εσπέρα της προχθές Πέμπτης. Ήτο εθνικόν κήρυγμα. Ήτο το αληθές εκείνο

εθνικόν μάθημα, ού τινος ανάγκην έχουσιν οι διά τας βιωτικές ανάγκας εκπατριζόμενοι Έλληνες, μάθημα δ' όπερ έδει να επαναλαμβάνηται κατά περιόδους υπό εθναποστόλων, ους η Ελληνική Κυβέρνησις ώφειλε τακτικώς να πέμπη εις την αλλοδαπή, όπως αναρριπίζωσι το διά τους γνωστούς λόγους μαραινόμενον πολλάκις αίσθημα των εκπατριζομένων. Ο κ. Γαλανός είναι εκ των ανδρών εκείνων, παρ' οίς ούτε αι πικρίαί του ενεστώτος, ούτε οι αδικαιολογήτως απαίσιοι περί του μέλλοντος οιωνοί κατορθούσι να κλονίζωσι την εν τη καρδιά αυτών ερριζωμένην στερρώς ελπίδα επί την αθανασίαν της ημετέρας φυλής. Κρούων ηδύμολπον ποιητού λύραν, αλλά λύραν Τυρταίου και ουχί Ιερεμίου, άδει τας τρισενδόξους περιπετείας και τ' ανδραγαθήματα του παρελθόντος και εξ αυτών αρύεται την δύναμιν ίνα εμμένη τω χαλεπώ ενεστώτι επί τη προσδοκία ενδόξου και πάλιν μέλλοντος. Και το μέλλον τούτο είναι ο κατά της τουρκικής ύδρας αγών, ου η αποπεράτωσις είτέρ ποτε επιβάλλεται τω Ελληνισμώ σήμεραν, διότι μόνον επί των ερεπιών του ισλαμισμού θα εγείρωμεν το οικοδόμημα του μεγάλου Ελληνισμού του μέλλοντος. Τον μέλλοντα τούτον αγώνα ο κ. Γαλανός ανέλαβε να κηρύξη ως Τυρταίος. Και η απόφασίς του είναι εθνικωτάτη, διότι μόνον εκ του αγώνος τούτου εξήρηται το ημέτερον μέλλον. "Κάτω το Ισλάμ, ζήτω η Ελλάς!" Τοιούτο έστω και πάλιν το ημέτερον σύνθημα, ως τούτο υπήρξε και το σύνθημα των προ αιώνος ακμασάντων μεγαλουργών ημών πατέρων, εις τας θυσίας των οποίων οφείλομεν ό,τι σήμεραν έχομεν. Τοιούτους εννοούμε τους ποιητάς· ν' αποσπώσι δηλονότι θαλερά δάκρυα από των οφθαλμών των ακουόντων τας λύρας των, ουχί δάκρυα οίκτου προς αισθήματα χαμαίζηλα στιχοπλόκων είτε προς ατυχείς και διά κακορρύθμου στιχουργίας διερμηνευσμένας ερωτικές παθήσεις, αλλά δάκρυα ενθουσιασμού, αγαλλιάσεως και υπερηφανείας. Και πάλιν λέγομεν ότι τοιούτος κήρυκας έπρεπε να εξαποστέλλη Κυβέρνησις εις τα εκτός των συνόρων ελληνικά κέντρα, ίνα αφυπνίζωσιν ημάς του ληθάργου. Ο κ. Γαλανός κατακήλησε [sic] διά της ευγενούς λύρας του το ακροατήριον· αλλ' ακροατήριον αραιόν. Και υπήρξεν αραιόν το ακροατήριόν του, διότι οι κατ' επανάληψιν εξαντλήσαντες τελευταίως την υπομονήν του απόστολοι της αμαθείας, του μαλλιαρισμού και της παρομαρτούσης ταύταις απαισιοδοξίας

εφυγάδευσαν εκ της Λέσχης πάντα Έλληνα διατηρούντα έτι εν τη καρδιά του το ιερόν πυρ της επί την τύχη ημών ελπίδος.

Ελπίζωμεν ότι ο κ. Γαλανός δεν θα περιορισθή μόνον εν Οδησώ, αλλά θα εξακολουθήση την εθνικήν περιοδείαν του και παρά τοις αλλαχού της Ρωσσίας Έλλησιν, ίνα εμπνεύση αυτοίς διά της λύρας του θάρρος και ελπίδα και θα έλθη εν καταλληλοτέρα ώρα καιάλιν εις Οδησσόν, βέβαιος ων ότι κατά την δευτέραν του επίσκεψιν θα εύρη ανοικτάς αγκάλας και θερμότεραν δεξίωσιν.

Εύγε και τη υπό τον κ Λινάκη, υιον μανδολινάτα, ήτις έτερψε κα'τα τα διαλείμματα διά των μελωδικών ασμάτων της του καορατήριον.

133) αρ. 84, Κυριακή, 26 Σεπτεμβρίου 1910, σελ. 4

Θεατρικά. Ο υπό τον κ. Αναστάσιον Απέργην ελληνικός δραματικός θίασος, ο τοσαύτας ευαρέστους εντυπώσεις εγκαταλιών εν Οδησώ κατά το παρελθόν έαρ, αφικνούμενος κατ' αυτάς ενταύθα, ποιήσεται έναρξιν των παραστάσεών του εν τω θεάτρω "Αρμονία" από της προσεχούς Κυριακής 3 Οκτωβρίου. Ο θίασος είναι κάλλιστα κατηρτισμένος, θα δώση δε 12 παραστάσεις ανά πάσαν Πέμπτην και Κυριακήν.

134) αρ. 86, Κυριακή, 10 Οκτωβρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Ο υπό τον έμπειρον ηθοποιόν κ. Αναστ. Απέργην θίασος "Αριστοφάνης" ήρξατο των παραστάσεών του από της παρελθούσης Κυριακής διά της ιλαροτραγωδίας "Ανδρομέδας και Περσέως" του Ζάνου, εδίδαξε δε τη επομένη Πέμπτη την "Νιόβην" του άγγλου Πούλτων. Κατ' αμφοτέρας τας εσπερίδας ταύτας η κενότης της αιθούσης δεν επέτρεψε τοις ηθοποιούσι ίνα αναδειχθώσιν εις το ύψος της τέχνης των, καίτοι δικαιούμεθα ειπείν εν ειλικρινεία, χωρίς να παρεξηγηθώμεν υπό των κκ. ηθοποιών, ότι αμφοτέρα τα δραματουργήματα δεν υπήρξαν εξ εκείνων, άτινα κυριεύουσι την καρδίαν του ακροατηρίου. Η τε ιστορία του Περσέως και της Ανδρομέδας και η της Νιόβης είναι εκ των μύθων εκείνων, εις ώ την έννοιαν ουχί πάντες οι ακροαταί εμβαθύνουσι και δη άνευ προηγουμένης μελέτης, ουδεμίαν δ' εμποιούσι συγκίνησιν τω αστοιχειώτω εν μυθολογία ακροατή κατά την παρούσαν ώρα του θετικισμού. Την διά του ηλεκτρισμού εμπύχωσιν του αγάλματος, ην εκ ταύτης επελθούσαν οικογενειακήν έριδα και την εκ δευτέρου απομαρμάρωσιν της Νι-

όβης, έστω και καθ' ύπνον μόνον η εκκεντρική διάνοια ιδιοτρόπου άγγλου δραματουργού ηδύνατο να δραματουργήση, καθ' ον τρόπον εδραματούργησεν αυτήν ο Πούλτων. Και λέγοντες ταύτα δεν εννοούμεν να υποβιβάσωμεν τους ηθοποιούς, καθ' όσον ούτοι εξετέλεσαν το μέρος των μεθ' ικανής τέχνης, παρά το παράχορδον του έργου και την υπό γραφικήν έποψην πενιχρότητα της σκηνης. Όθεν αναμένομεν άλλα έργα ίνα ανευφημήσωμεν ενθουσιωδέστερον τον θίασον. Αλλ' ίνα οι ηθοποιοί αναδείξωσιν όλην την τέχνην των δέον να έχωσιν ενώπιον αυτών αίθουσαν πλήρη, όπως την προσοχήν των απασχολή μόνη η τέχνη και ουχί ο φόβος μη οι κόποι των χρεωκοπήσωσι. Τούτο εξαρτάται εκ της φιλοτιμίας των εν Οδησώ Ελλήνων, ούς προτρέπομεν ίνα αναθαρρύνωσι θίασον σεμνόν, αποφεύγοντα τας ηχηράς ρεκλάμας και εξαρτώντα την επιτυχίαν του εκ της κρίσεως του ακροατηρίου.

Τη εσπέρα της σήμερον Κυριακή ο θίασος θα διδάξη την “Κασσιανήν” του κ. Κυριακού, υπόθεσιν γνωστήν εκ της εκκλησιαστικής ημών ιστορίας, μετά της μονοπράκτου κωμωδίας “Οι πετεινόμυαλοι” εν ή ο θιασάρχης κ. Απέργης θριαμβεύει· τη δε επομένη Πέμπτη 14 τρέχοντος θα διδαχθή ο “Καπετάν Γιακουμής, βουλευτής Ύδρας”, το χαριέστατον ειδύλλιον τον Κόκκου, εν ώ παρελαύνει ο βίος του ελληνικού λαού και ού τον ήρωα υποδύεται αμιμήτως ο θιασάρχης κ. Απέργης.

135) αρ. 87, Κυριακή, 17 Οκτωβρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Η “Κασσιανή” του Κυριακού, η τη εσπέρα της παρελθούσης Κυριακής υπό του θιάσου του υπό τον κ. Αναστ. Απέργην διδαχθείσα, κατέθελξε κυριολεκτικώς το ακροατήριον, ανευφημήσαν αδρότατα τους φιλοτίμους ηθοποιούς, τους άνευ μεν πατάγου και στόμφου, μετά πολλής δε τέχνης ερμηνεύσαντας από σκηνης μίαν των συγκινητικωτέρων και περιεργωτέρων σελίδων της εκκλησιαστικής ημών ιστορίας. Ιδίως η το πρόσωπον της Κασσιανής, της γνωστής παντί Έλλην. ποιητριάς του θαμασιωτάτου άσματος “Κύριε η εν πολλαίς αμαρτίαις”, υποδυθείσα δεσποινίς Ελένη Απέργη ανέδειξε και πάλιν εαυτήν διά της υποκριτικής τέχνης και απαγγελίας της, ας δεν θα υπερεβάλλομεν λέγοντες ότι θα εξήλευον πολλά παρ' ημίν ηθοποιοί, καίτοι το περιβάλλον, δηλαδή η σκηνογραφία, η μέγα ομολογουμένως παίζουσα πρόσωπον διά το σύγχρονον ακροατήριον, δεν ήτο ανταξία του θέματος και της ηρωϊδος.

Ο θίασος έπαιξε τη παρελθούση Πέμπτη το χαριέστατον του Κόκκου κωμειδύλλιον ο “Καπετάν Γιακουμής”, εν ώ άπαντες οι ηθοποιοί προς τη υποκριτική τέχνη ανέδειξαν και μουσικόν τάλαντον ουκ ολίγον ανεπτυγμένον και ζηλευτόν. Αμφότεραι αι ρηθείσαι εσπερίδες υπήρξαν τερπναί, διδακτικάί, χαρίεσσαι· θα ήσαν <σ’> ομολογουμένως τερπνότεραι και χαριέστεραι, αν και το ελληνικόν δημόσιον, παρ’ ού ανεμένομεν μείζονα προς τον φιλότιμον θίασον στοργήν, ηυδόκει να ενθαρρύνη τους ηθοποιούς διά της παρουσίας του. Δυστυχώς όμως και κατ’ αμφοτέρας τας εσπερίδας ταύτας πολλά έδραι κεναί ανέμενον ματαίως μετά παραπόνου τους θαμώνας των, οι δε ηθοποιοί μετά το τέλος της παραστάσεως ευρίσκοντο εν φοβερά αμηχανία, βλέποντες το προϊόν του ταμείου των υπολειπόμενον επαισθητός του λογαριασμού, ον επέδιδεν αυτοίς ο ιδιοκτήτης του θεάτρου, τουθ’ όπερ είναι λυπηρότατον. Επί τέλους οι Έλληνες της Οδησού οφείλουσιν, αν μη χάριν του θιάσου, - καίτοι και ούτος χρήζει γενναιοτέρας υποστηρίξεως - αλλά χάριν τουλάχιστον του Ελληνικού ονόματος, να μη παρουσιάζωνται ενώπιον των ξένων - αδίκως - ως άστοργοι προς ομογενείς καλλιτέχνας, ως άμουσοι και ως εστερημένοι καλαισθησίας. Ούτε βεβαίως η φιλοπατρία ελλείπει παρ’ ημίν, ούτε ο προς τα καλά ζήλος, ουδ’ η φιλομουσία. Προς τι λοιπόν περιφρονούμεν αξιόλογον θίασον, παρουσιάζοντες εαυτούς ενώπιον των ξένων ως αμοίρους πάντων τούτων των προσόντων; Εκ φειδούς; Ουχί βεβαίως, διότι ο Έλλην και εν στερήσεσιν απεδείχθη πάντοτε υπέρτερος των άλλων, οσάκις μάλιστα πρόκειται να χρησιμοποιήση τον οβολόν του εις εθνικάς και μορφωτικάς πράξεις.

Τη εσπέρα της σήμερα Κυριακής θα διδαχθή ο “Νταβέλης”, ιστορικώτατον επεισόδιον υπό της βασιλείας του αιμνήστου Όθωνος. Ελπισωμεν ότι δεν θα καταδικάσωμεν διά πέμπτην φοράν τους ηθοποιούς ίνα χύσωσι και πάλιν μετά το πέρας της παραστάσεως δάκρυα μεταμελείας διά την... εις Οδησόν έλευσίν των.

Τη δε προσεχεί Πέμπτη 21 τρέχοντος ο θίασος θα παίξη την αμίμητον αθηναϊκίην επιθεώρησιν “Τα χαμίνια των Αθηνών”, έργον του ευφυστάτου λογογράφου και δραματουργού Δελικατερίνη, εν ώ παρελαύνει εις ευφυστάτας και σατυρικές σκηνάς ολόκληρος ο σύγχρονος εν Αθήναις βίος.

136) αρ. 88, Κυριακή, 24 Οκτωβρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Και το δράμα “Νταβέλης” και η αθηναϊκή επιθεώρησις “Τα χαμίνια των Αθηνών” επαίχθησαν υπό του θιάσου “Αριστοφάνους” μεθ’ ικανής τέχνης, δικαίωσαντα ημάς δι’ όσα κατ’ επανάληψιν εγράψαμεν περί του θιάσου, μεμψιμοιρήσαντες διά την περί αυτού αμεριμνησίαν του ελληνικού δημοσίου. Η τελευταία μάλιστα κωμωδία, η τη π. Πέμπτη παιχθείσα, εξετελέσθη μετά ζηλευτής δυνάμεως. Η το χαμίνιον Ποντικήν υποδουθείσα πρωταγωνίστρια δεσποινίς Ελένη Απέργη υπήρξεν αληθές χαμίνιον. Η απαγγελία της υπήρξεν ως πάντοτε ηχηρά, απέρिटτος, καθαρωτάτη, δεν υπερβάλλομεν δ’ επαναλαμβάνοντες ό,τι και άλλοτε είπομεν· ότι δηλαδή η νεαρά υποκρίτρια θ’ αναδειχθή αληθής τοιαύτη, εάν δι’ ειδικής μελέτης τελειώση προϊόντος του χρόνου το τάλαντον δι’ ού είναι πεπροικισμένη. Και ο θιασάρχης κ. Απέργης έπαιξε το μέρος του θαυμασίως. Αλλά και οι άλλοι ηθοποιοί δεν υπελείφθησαν των συναδέλφων των εν τη εκτελέσει του μέρους των. Εν ενί λόγω η κωμωδία εξετελέσθη όσον ένεστι τελείως, καθά άλλως τε ετεκμηρίωσε το ακροατήριον διά των ενθουσιωδών ανευφημιών του.

Έν μόνον εύρομεν πλημμέλημα εν τω έργω, την υπερβολήν, εις τούτο δε πταίει ο πέρα του δέοντος ευφάνταστος δραματογράφος, όστις εν τω ζήλω, ως φαίνεται, αυτού του να παρουσιάση τι νέον και πρωτότυπον, απεικόνισε σύγχρονον Ελλάδα εκλελυμένην ηθικώς και ληστρικήν, προ της οποίας θα ωχρία και αυτή η υπό του απαισίας μνήμης Εδμόνδου Αμπού περιγραφείσα, Αθήνας δε φωλεάν πρωτοτύπον λωποδυσίας, κακοηθείας και – ό το χείρον – αναρχίας. “Τα χαμίνια των Αθηνών” είναι σάτυρα ή μάλλον συκοφαντία, καθ’ ης πάντων πρώτιστα έδει να διαμαρτυρηθή αυτή η συκοφαντουμένη αθηναϊκή αστυνομία καταδικάζουσα το έργον εις το Index.

Τη εσπέρα της σήμερον Κυριακής ο θιάσος θα διδάξη τον “Παύλον Μελάν”, δράμα συγχρόνου εθνικής υποθέσεως, μεθ’ ό η κυρία Ζολώτα θα ψάλη το εκ του μελοδράματος “Μάρκου Βότσαρη” του Καρέρη γνωστόν άσμα “ο Γεροδήμος”. Τω δράματι θα επακολουθήση η κωμωδία “Δημοπρασία”.

137) αρ. 89, Κυριακή, 31 Οκτωβρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. Ο θιάσος του κ. Α. Απέργη επέτυχε μεν εν τη από σκηνης διδασκαλία του δράματος “Παύλου Μελά” κατασυγκινήσας το ακροατή-

ριόν του, αλλ' εθριάμβευσε κατά την παράστασιν της “Τύχης της Μαρούλας”, ην έδωκε τη π. Πέμπτη.

Δυνάμεθα ειπείν μετ' ευαρεσκείας, ότι ικανός κόσμος ετίμησε τας παραστάσεις ταύτας, ικανοποιήσας ηθικώς έστω τον τόσω φιλότιμον όσω και αξιοπρεπή και κάλλιστα κατηρτισμένον θίασον, όστις, ομολογουμένως, έχρηξε θερμότερας υποδοχής και γενναιοτέρας υλικής υποστηρίξεως, διότι η Οδησός από ετών πολλών δεν είδε παρόμοιον θίασον. Εν τη παραστάσει της “Τύχης της Μαρούλας” θα ηδικοόμεν τον έναν ή τον άλλον ηθοποιόν, αν περιωριζόμεθα – ένεκα του στενού του χώρου – εις την έξαρσιν του δεινός ή δεινός προσώπου, διότι μετά παρρησίας λέγομεν ότι απαξάπαντες από του μεγαλητέρου μέχρι του μικροτέρου έπαιξαν θαυμάσια το μέρος των. Και ουκ ην άλλως γενέσθαι, αφού οι ηθοποιοί εργάζονται υπό την διεύθυνσιν παλαιμάχου και εμπειροτάτου ηθοποιού, οποιός ο θιασάρχης κ. Αναστάσιος Απέργης, όστις ως Λινάρδος υπήρξε τέλειος, τελειότατος, χρήζων θερμοτάτων συγχαρητηρίων ιδίως διά το γλωσσικόν ιδίωμα της Άνδρου, όπερ διηρμήνευσε μετά πολλής τέχνης ελεγχούσης βαθειάν γνώσιν των κατά τόπους διαλέκτων. Και η κυρία Ζολώτα έψαλεν αρμονικώτατα και μελωδικώτατα αποδειξασα άπαξ έτι ότι έχει εν εαυτή εν ζηλευτή δόσει το μουσικόν τάλαντον. Και η δεσποινίς Απέργη έπαιξε λαμπρώς το μέρος της ως και ολόκληρος η δυναστεία Απέργη και οι λοιποί συνάδελφοί των.

Τη σήμερον Κυριακή ο θίασος θα διδάξη την “Άλωσιν της Τριπολιτσάς”, δράμα εθνικής υποθέσεως, ώτινι θ' ακολουθήση το γνωστόν άσμα “Στα ξένα” ψαλησόμενον υπό της κυρίας Ζολώτα και η αστείοτάτη κωμωδία “Η σύζυγος του Λουλουδάκη” του Αγγέλου Βλάχου, τη προσεχεί δε Πέμπτη “Μαρία η Πενταγιώτισσα”, ως εν άλλη στήλη βλέπει ο αναγνώστης.

Μετά την συμπλήρωσιν των παραστάσεών του ο θίασος θα εκδράμη εις την Νότιον Ρωσσίαν, επισκεπτόμενος Ταϊγάνιον, Ροστόβιον, Αικατερινοδάρ, Νοβορωσσίσκην και άλλας ελληνικάς κοινότητας, παρ' αϊς αναμένεται ανυπομόνως.

Ευεργετική παράστασις υπέρ των κυριών Μαρ. Χριστοφορίδου και Αγγελική Ζολώτα. Τη προσεχεί Πέμπτη 4 Νοεμβρίου δοθήσεται υπό του ελληνικού θίασου “Αριστοφάνους” έκτακτος ευεργετική παράστασις

υπέρ δύο συμπαθεστάτων ηθοποιών, των κυριών Μαρίκας Χριστοφορίδου και Αγγ. Ζολώτα. Θα διδαχθή το συγκινητικώτατον ειδύλλιον “Μαρία η Πενταγιώτισσα” μετ’ ασμάτων και εθνικών χορών εν ώ πρωταγωνιστεί η δεσποινίς Ελένη Απέργη. Θα παιχθή δε η μονόπρακτος κωμωδία “Η πώλησις της Αθηνάς”.

Η παράστασις αύτη είναι η προτελευταία εφ’ ώ προτρέπομεν μετά θάρρους τους Έλληνας Οδησσού ίνα τιμήσωσι και πάλιν τον θίασον διά της παρουσίας των εις το θέατρον. Η προς τον λαμπρόν θίασον άλλως τε ενθάρρυνσις αύτη εκ μέρους της ελληνικής κοινωνίας επιβάλλεται αυτώ, ίνα οι γενναίοι ηθοποιοί δυνηθώσι ν’ απέλθωσιν εντεύθεν ανέτως, μεταβαίνοντες αλλαχού της Ρωσσίας, όπως και άλλους Έλληνας κατατέρψωσι διά δραμάτων εθνικής υποθέσεως.

138) αρ. 90, Κυριακή, 7 Νοεμβρίου 1910, σελ. 3

Ελληνική Λέσχη “Ομόνοια”. Πρώτη μουσικοφιλολογική εσπερίς. [Περιγραφή δυσανάγνωστη]

Θεατρικά. Δις κατά την παρελθούσαν εβδομάδα ο υπό τον κ. Αν. Απέργην δραματικός θίασος “Αριστοφάνης” κατηλέκτρισε τους εχόντας το ευτύχημα να παρευρεθώσιν εις τας παραστάσεις του, διδάξας αυτούς δράματα εθνικής υποθέσεως. Αλλά και κατά τας δύο ταύτας παραστάσεις, παρά τας αξιεπαίνους προσπαθείας απαξαπάντων εν γένει των ηθοποιών, του να εκτελέσωσι το καθήκον των, δεν επεδείχθη δυστυχώς ο αυτός ζήλος και εκ μέρους του ελληνικού δημοσίου της Οδησσού του να δειχθή και αυτό εφάμιλλον τω θιάσω. Οι ηθοποιοί εδίδαξαν τα εθνικά δράματα εις επήκοον αραιοτάτου ακροατηρίου, το δε εκ των παραστάσεων προκύψαν χρήμα μόλις ήρκεσε να καλύψη τας δαπάνας. Επί τέλους το ελληνικόν δημόσιον δέον να εννοήση ότι κάτι οφείλει προς τους αντί αδράς δαπάνης και ατρύτων κόπων διασχίζοντας τας θαλάσσας σκαπανείς της εθνικής ιδέας, τους υπό το σεμνόν ένδυμα του ηθοποιού διδάσκοντας τους εν τη ξένη Έλληνας την γλώσσαν, την θρησκεία και την ιστορίαν των. Ως το δημόσιον αμείβει τους διδασκάλους διά την εκπαίδευσιν των τέκνων του, οφείλει ν’ αμείβη και τους γενναίους εκείνους ανθρώπους, οίτινες, περιερχόμενοι εν μέσω αμυθήτων κακουχιών και στερήσεων τον κόσμον, διδάσκουσιν – ως ίσως ολίγιστοι εννοούσι – και αυτοί τους Έλληνας, αφυπνίζοντες μεν τους τυχόν υποπεσόντας εις

λήθαργον, αποτρέποντες δε τους επαπειλούμενους ν' απολεσθώσιν εσαεί διά το Έθνος, διά της υπομνήσεως της εθνικής ημών ιστορίας και των προς την πατρίδα καθηκόντων.

Ο θίασος θα διδάξη τη εσπέρα ταύτη την “Κυρίαν με τας Καμελίας” ως εν άλλη στήλη βλέπει ο αναγνώστης. Η παράστασις αύτη διδομένη προς όφελος συμπαθεστάτης και φιλοτίμου ηθοποιού της δεσποινίδος Ελένης Απέργη πιστεύομεν ότι θα τιμηθή υφ' όλων, ενθαρρυνόντων ούτω την νεαρά καλλιτέχνηδα.

Ο θίασος αναχωρεί εντός της προσεχούς εβδομάδος εις την Νότιον Ρωσσίαν, ένθα πεποιθήαμεν ότι θα δρέψη δάφνας – ηθικάς και υλικάς – παρά ταις ελληνικαίς κοινότησι, παρ' αϊς μετά παλμών αναμένεται.

Ευεργετική παράστασις / υπέρ της νεαράς καλλιτέχνηδος/δεσποινίδος Ελένης Απέργη/σήμερον Κυριακή 7 Νοεμβρίου 1910./Μέρος Πρώτον / “Η κυρία με τας Καμελίας” / το περιώνυμον δράμα του Αλεξ. Δουμά υιού, εις πράξεις 5, εν ώ διαπρέπει η ευεργετουμένη ως ηρωΐς του δράματος. / Μέρος Δεύτερον / “Ο Κανάρης”, ποίησις Παράσχου απαγγελθησομένη από του κ. Π. Χριστοφορίδου. / Μέρος τρίτον / “Η καταδίκη του κλέφτη”, μονωδία ψαλησομένη προς ορχήστραν υπό της καλλιφώνου αιοιδού κυρίας Αγγελικής Ζολώτα. / Εσπερίς θαυμασία, ην πεποιθήαμεν ότι άπαντες οι εν Οδησσώ Έλληνες θα τιμήσωσι διά της παρουσίας των, καθόσον η παράστασις αύτη είναι η τελευταία.

139) αρ. 91, Κυριακή, 14 Νοεμβρίου 1910, σελ. 3

Θεατρικά. (Ευχαριστήριο γράμμα του Απέργη)

140) αρ. 92, Κυριακή, 21 Νοεμβρίου 1910

Ελληνική Λέσχη “Ομόνοια”. Η δευτέρα εσπερίς. Η δευτέρα μουσικοφιλολογική εσπερίς, η τη Παρασκευή 12 μεσούντος δοθείσα, ετιμήθη διά συρροής κόσμου αμφοτέρων των φύλων, τούθ' όπερ τεκμηριοί ότι η ελληνική κοινωνία Οδησσού διψά πνευματικών απολαύσεων. Της εσπερίδος κατήρξεν ο ελλόγιμος ιατρός κ. Ι. Δριτσάκης, όστις ανέγνω πρωτότυπον αυτού διήγημα, ου την υπόθεσιν ηρύσατο εκ του νοσοκομειακού βίου. Το διήγημα ήτο χαριέστατον, εν γλαφυρά γλώσση γεγραμμένον και διά ποιητικών εικόνων πεποικιλμένον. Δεύτερος ανελθών το βήμα ο καθηγητής της γαλλικής κ. Χρ. Κουρτίδης απήγγειλε χαριεστάτας γραμμάς

περί των κατά συνθήκην ψευδών του λογογράφου κ. Χαρ. Αννίνου, αφού δι' ευφροσύνης προλόγου διηρμήνευσε την απορίαν εν ή ευρέθη εν τη εκλογή θέματος προς ανάγνωσιν, επικαλεσάμενος ως μαρτυρίαν την γνωστήν το γάλλου μυθογράφου Λαφονταίνου ρήσιν ότι “δεν δύναται τις να ικανοποιήση τον κόσμον άμα και τον πατέρα του”. Αλλά πεποίθαμεν ότι διερμηνεύομεν πιστώσας εντυπώσεις του ακροατηρίου, διαβεβαιούντες ότι το μουσικόν μέρος της εσπερίδος υπήρξε τη φορά ταύτη υπέροχον, διότι επαρουσίασεν αληθή καλλιτέχνηδα εν κλειδοκυμβάλω, την δεσποινίδα Καλλίστην Κουντούρη, απόφοιτον της περιωνύμου μουσικής σχολής της Λειψίας. Η δεσποινής Καλλίστη εξετέλεσεν επί του πλήκτρου μουσουργήματα περιπύστων κλειδοκυμβαλιστών συνθετών μετά πολλής τέχνης επισπασαμένη δικαιοτάτα τας ανευφημίας του ακροατηρίου. Η επιτροπή των ερασιτεχνών δικαιούται να καυχηθή πλέον ότι έχει παρ' εαυτή καλλιτέχνηδα, ήτις θα περιάπτη τιμή και αίγλην εις τας εσπερίδας. Και η αδελφή της καλλιτέχνης δεσποινίς Ελένη Κουντούρη, κατέθελε το ακροατήριον διά της λιγείας και μελωδικωτάτης φωνής της, καταχειροκορηθείσα ενθουσιωδέστατα υπό της ομηγύρεως.

141) αρ. 94, Κυριακή, 5 Δεκεμβρίου 1910

Ελληνική Λέσχη “Ομόνοια”. Τρίτη μουσικοφιλολογική εσπερίς. Ένεκα των αρχαιρειών της Ελληνικής Λέσχης “Ομονοίας” γενησομένων τη επομένη Παρασκευή, η τρίτη μουσικοφιλολογική εσπερίς δοθήσεται τη εσπέρα της Πέμπτης 9 τρέχοντος.

Κατά το προεκδοθέν πρόγραμμα, η εσπερίς αύτη έσται τερπνοτάτη. Έναρξιν ποιήσεται ο καθηγητής κ. Νικ. Γαληνός διά της απαγγελίας της “Ηχούς και του Ναρκίσσου” του Αγγέλου Βλάχου. Μετ' αυτόν ο κ. Πανταζόπουλος θα εκτελέση διά του βιολίου το Allegretto του Beriot, συνοδεύοντος του κ. Σπ. Λέφα, είτα δ' η κυρία Αιμιλία Παπαδημητρίου θ' απαγγείλη εκ των του Ρ. Λεβαντή τον “Αχμέτ” και τους “Δύο φίλους”. Το τέλος του πρώτου μέρους θα επισφραγισθή δι' άσματος εν συνοδεία βιολίου του Xavier Leroux εκτελεσθησομένου υπό της δεσπ. Καλουτά, της κυρίας Κορσάκοβας και του κ. Μπογασέβιτς.

Εν τω δευτέρω μέρει ο μεν κ. Γ. Πεκατώρος θ' απαγγείλη έργον του, τον “Δράκον”, η δεσποινίς Καλουτά και η κυρία Κορσάκοβα θα εκτελέσωσι την “Νύκτα”, μουσούργημα του Ρουμπινστάϊν, η δεσποινίς Αθηνά

Κυπριάδου θ' απαγγείλη την "Μάνα", ποιήσιν του Ι. Πολέμη και επί τέλους ο κ. Πανταζόπουλος θα εκτελέση το "Ονειροπόλημα" του Schuman συνοδευόντος του κ. Σπ. Λέφα.

Η εις την εσπερίδα ταύτην είσοδος είναι ελευθέρα.

Ανά πάσαν Τρίτην από της 3ης μέχρι της 8ης ώρας μ.μ. παραχωρούνται εν τη Λέσχη βιβλία προς ανάγνωσιν παντί τω βουλομένω.

142) αρ. 95, Κυριακή, 12 Δεκεμβρίου 1910, σελ. 2

Η θεατρική εσπερίς της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητος. Υπενθυμίζομεν τοις ημετέροις αναγνώσταις, ότι τη εσπέρα της μεθαύριον Τρίτης 14 τρέχοντος δοθήσεται αυτοίς λαμπρά ευκαιρία, όπως εκδηλώσωσιν άπαξ έτι τα φιλόανθρωπα αυτών αισθήματα προς άπόρους ομογενείς των. Και η φιλανθρωπία αυτών θ' αμειφθή δαψιλέστατα διά της εις αυτούς παροχής θαυμασίας θεατρικής εσπερίδος, ην η ενταύθα Ελληνική Αγαθοεργός Κοινότης διωργάνωσεν εν τω θεάτρω Συμπιρικόβα, καθ' ην δ' ο υπό πάσαν έποψιν τέλειος μελοδραματικός θίασος του θεάτρου θα ψάλη το νέον μελοδραμάτιον "Τσιγάνσκαγια Λιομπόβ". Εσμέν πλέον ή βέβαιοι, ότι ουδείς ομογενής θα κλείση τα ώτα εις την θερμήν της Αγαθοεργού Κοινότητος έκκλησιν, αλλ' ότι πάντες θα σπεύσωσι τη ωρισμένη εσπέρα εις το θέατρον, πεπειθότες ότι και θα διέλθωσι τερπνοτάτας ώρας και θα επιτελέσωσι μεγάλην ευεργεσίαν.

Εισιτήρια διά την προκειμένην παράστασιν ευρίσκονται παρά τω κ. Ι. Πορτοκάλη εν τω γραφείω του κ. Π. Μαυρομαμάτη και εν τω γραφείω του κ. Σπ. Μελισσαράτου, εν τη ελληνική οδώ αριθ. 40.

143) αρ. 96, Κυριακή, 19 Δεκεμβρίου 1910

Η υπέρ της Ελλ. Αγαθοεργού Κοινότητης παράστασις. Η υπέρ της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητος Οδησοού δοθείσα τη εσπέρα της π. Τρίτης παράστασις εν των θεάτρω Συμπιρικόβα υπερέβη πάσαν προσδοκίαν διά της επιτυχίας της.

Ολόκληρος σχεδόν η ελληνική κοινωνία, ηγουμένου του προξένου της Ελλάδος κ. Εμμανουήλ Καψαμπέλη μετά της αξιοτίμου κυρίας του, παρέστη εν τη λαμπρά θεατρική εσπερίδι. Αλλά και επίλεκτος χορεία Ρώσων αμφοτέρων των φύλων εξήρε διά της παρουσίας της την υπέρ

ελληνικού ευεργετικού σκοπού δοθείσαν παράστασι, ουκ ολίγον συμβαλομένη εις την επιτυχίαν της εορτής.

Η Α. Ε. ο Πολιτάρχης Οδησσοῦ αντιστράτηγος κ. Ι. Τολματσώφ εξέφρασε τῷ ημετέρῳ προξένῳ τὴν λύπην του, μὴ δυνηθεὶς ἔνεκεν ἀδιαθεσίας νὰ παραστή ἐν τῇ ἐλληνικῇ ταύτῃ εορτῇ, ἀντ' αὐτοῦ ὅμως ἡ ἀξιότιμος κυρία Τολματσώφ ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ τιμήσῃ διὰ τῆς παρουσίας τῆς τὴν ἐσπερίδα, παρακαθήσασα ἐν τῷ θεωρείῳ τοῦ Ἑλλήνου προξένου. Ἡ ἐπιτροπὴ εἰς ἔνδειξιν ευγνωμοσύνης πρὸς τὴν σεβαστὴν δέσποιναν προσήνεγκεν αὐτῇ λαμπρὰν ἀνθοδέσμην.

Ἡ παράστασις διεξήχθη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐν ἀρμονίᾳ. Το χαριέστατον καὶ μελωδικώτατον μελοδραμάτιον “Ἀθιγγάνων ἔρωτες” ἐψάλλη μετὰ πολλῆς τέχνης ὑπὸ τῶν Ρώσων ἠθοποιῶν ἀναδειχθέντων καὶ ὡς αοιδῶν καὶ ὡς ὑποκριτῶν καὶ ὡς ὀρχηστῶν ἐφαμίλλων τοῖς ἐν Ἑσπερία συναδέλφοις τῶν. Καὶ ἡ ὀρχήστρα τελείως καὶ κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου μουσουργίας κατηρτισμένη, ἐξετέλεσε τὸ μέρος τῆς μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ τέχνης. Ὡς ἔπος ἐπεῖν, ἡ ἐσπερίς ὑπήρξε τερψίθυμος μὲν ἀπὸ μουσικοθεατρικῆν ἔποψιν, γονιμωτάτη δὲ ὑπὸ οἰκονομικῆν, καθ' ἃ τεκμαιρόμεθα ἐκ τοῦ παραστάντος ἐν αὐτῇ κόσμου, ἐκδηλώσαντος τὴν προθυμίαν του καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ προγραμμάτων ἣν διεξήγον ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ θεάτρου οἱ ἀξιότιμοι κυρίαὶ Παράσχου καὶ Γεωργιάδου καὶ αἱ δεσποινίδες Παράσχου Κριωνά καὶ Ελ. Κυπριάδου συμπαραστατοῦσης τῆς ἀξιότιμου κυρίας Καψαμπέλη.

Περαίνοντες τὰ ὀλίγα ταῦτα θὰ ημελούμεν τοῦ οὐσιωδεστέρου καθήκοντος, εἴαν μὴ συνεχαιρόμεν ἐκ καρδίας τὴν διοργανώσασιν τῆς παράστασις ἐπιτροπῇ, ἀποτελουμένη ὡς γνωστός ἐκ τῶν κκ. Ι. Πορτοκάλῃ, Μιχ. Αὐγερινού, Σπ. Μελισσαράτου καὶ Γ. Βικάτου, οἵτινες ἐπὶ εβδομάδας ὀλοκλήρους νυχθημερόν ἐργάσθησαν ἀτῦτως, ὅπως παράσχῃ τῇ μεν ἐλληνικῇ κοινωσίᾳ Οδησσοῦ ἐσπερίδα ἀξιοπρεπῆ καὶ τερπνοτάτην, τοῖς δὲ ἀπόροις ἀνακούφισιν κατὰ τὰς ἐπὶ θύραις ἀγίας ἡμέρας.

Ἑλληνικὴ Λέσχη “Ὀμόνοια”. *Εορταὶ καὶ ἐσπερίδες.* Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Λέσχῃ “Ὀμόνοια” δοθήσεται μετὰ μεσημβρίαν τῆς προσεχοῦς Κυριακῆς, 26 τρέχοντος, μεγάλη παιδικὴ εορτὴ μετὰ χοροῦ.

Ἡ εορτὴ αὕτη προμηνύεται λαμπροτάτη, εἴαν κρίνωμεν ἐκ τῆς ἀπὸ τούδε διεξαγομένης ἐργασίας ἐκ μέρους τῶν διαπρεπεστέρων δεσποινῶν

της ελληνικής κοινωνίας Οδησού και των διδασκαλισών του ελληνικού Ροδοκανακειού Παρθεναγωγείου. Χοροδιδάσκαλος θα διευθύνη τον χορόν των παιδιών, διδασκάλισσα δε θα προϊΐστανται της όλης παιδικής εορτής.

Λαμπράν όμως σελίδα εν τοις χρονικοίς της Ελληνικής Λέσχης θα καταλάβη, καθ' α από τούδε επίσης προμηνύεται, η μουσικοφιλολογική εσπερίς η δοθησομένη τη εσπέρα της Τρίτης 28 Δεκεμβρίου προς όφελος των Ρώσων απομάχων, υπέρ των οποίων θα διατεθή το εκ της εορτής ταύτης προκύψον εκ των εισιτηρίων ποσόν.

Πρόγραμμα της μουσικοφιλολογικής ταύτης εσπερίδος ως και λεπτομερείας περί του παιδικού χορού θα δημοσιεύσωμεν εν τω επομένω φύλλω.

144) αρ. 98, Σάββατο, 1 Ιανουαρίου 1911

Η μουσικοφιλολογική εσπερίς. Και η υπέρ των Απομάχων δοθείσα τη εσπέρα της Τρίτης 28 παρελθόντος μουσικοφιλολογική εσπερίς επέτυχε πληρέστατα. Η αίθουσα ήτο πλήρης κόσμου αμφοτέρων των φύλων, προεξάρχοντος του προξένου της Ελλάδος κ. Εμμ. Καψαμπέλη μετά της εριτίμου κυρίας του. Το πρόγραμμα υπήρξε πλούσιον, ιδίως εις μουσικήν, εν ή διεκρίθησαν εν μεν τη ωδική η εριτίμος κυρία Παπαδημητρίου και η δεσποινίς Ελ. Κοντούρη, εν δε τη οργανική η νεαρά δεσπ. Αντωνέτα Λουλούδη, εκτελέσασα χαριέστατα και μετά πολλής τέχνης δύο μουσουργήματα, εν οίς το περιώνυμον Impromptu του μεγάλου μουσουργού κλειδοκυμβαλιστού Chopin και ο κ. Αχ. Κούσης, κατακληήσας το ακροατήριον διά των μελωδικών και εντέχνων φθόγγων του βιολντσέλου του. Απαγγελία ολίγαι εγένοντο αλλ' εκλεκταί, εν αις ανευφημήθησαν αι δεσπ. Ουρανία Ζωρζάτου και Αλεξάνδρου, ο κ. Ραφαήλ και ο κ. Κ. Στεφανίδης, όστις απήγγειλεν εν συγκινήσει μεταδοθείση και εις το ακροατήριόν του συν τω "Ψωμοζήτη στρατιώτη" του Αλεξ. Σούτσου και το εκ του "Περιπλανωμένου" συγκινητικώτατον επεισόδιον της Αικατερίνης Παλάτου.

145) αρ. 100, Κυριακή, 16 Ιανουαρίου 1911

Ελληνική Λέσχη "Ομόνοια". Μουσικοφιλολογική εσπερίς. Το πρόγραμμα της μουσικοφιλολογικής εσπερίδος της δοθησομένης εν τη Λέσχη "Ομο-

νοία” τη εσπέρα της προσεχούς Παρασκευής, 21 τρέχοντος, έχει ως εξής: Μέρος Α΄. 1) Νικόλαος Ευσταθίου “Ο Παπατρέχας. Έρωτες και γάμοι του υιού του”. Διήγημα αναγνωσθησόμενον υπό του ιδίου. 2) Άσμα των Βαριάγων. Εκ του μελοδράματος “Ρογνέδα” από της δεσποινίδος Ελένης Καλουτά εν συνοδεία κλειδοκυμβάλου υπό της κυρίας Μαρίας Α. Μάλτου. Μέρος Β΄. 1) Αχιλλέως Παράσχου “Ο εξόριστος Κρης” υπό του κ. Κων. Δεληγιάννη. 2) Βλαδ. Παρασκευά “Κρήτη” υπό της δεσπ. Αθηνάς Κυπριάδου. 3) Μονωδία εκ του μελοδράματος “Θεοδώρας” υπό του κ. Βλ. Καραβιά, συνοδευούσης της δεσπ. Ελ. Καλουτά. 4) Σωτ. Σκίπη, “Negatio et in somnium” υπό του κ. Ραφαήλ. 5) Godard Berceuse του Jocelyn, βιολίον υπό του κ. Αλ. Πανταζοπούλου, συνοδευούσης της δεσπ. Ελ. Καλουτά. 6. Δημ. Κόκκου “Ο αντιπολιτευόμενος” υπό του κ. Αντ. Μαυρίδου.

Ως βλέπουσιν οι αναγνώσται το πρόγραμμα της εσπερίδος είναι πλούσιο εις απαγγελίαν και μουσική. Είσοδος ελευθέρα.

Συναυλία. Ως προαναγγείλαμεν ήδη, ο βαρύτονος του Ελληνικού Μελοδράματος κ. Μιχαήλ Βλαχόπουλος μετά της κυρίας του, δραματικής σοπράνο, θα δώσωσιν εν τη Ελληνική Λέσχη τη εσπέρα της προσεχούς Πέμπτης, 20 τρέχοντος, μεγάλην συναυλία, καθ’ ην θα ψάλωσιν εκλεκτά μουσουργήματα εκ της “Ερνάνη” και “Δον Κάρλου” του Βέρδη, εκ του “Φάουστ” του Γκουνώ, εκ της “Μποέμ”, εκ της “Κυρά-Φροσύνης” του Καρρέρη, εκ του ρωσικού μελοδράματος “Ρουσάλκας” και άλλα.

Την συναυλίαν ταύτην θα τιμήσωσι καθ’ α από τούδε αγγέλλεται διά της παρουσίας των και ρωσικαί οικογένειαι. Το ζεύγος των αοιδών θα συνοδεύη διά κλειδοκυμβάλου, πάνυ ευγενώς προσενεχθείσα, η κυρία Νοταρά.

Η περί ης ο λόγος συναυλία έσται μία των λαμπροτέρων εσπερίδων της Ελληνικής Λέσχης της χειμερινής ταύτης περιόδου, εφ’ ώ και προτρέπομεν πάντα εραστήν της αληθούς μουσικής ίνα παρευρεθί εν αυτή.

146) αρ. 102, Κυριακή, 30 Ιανουαρίου 1911

Ελληνική Λέσχη “Ομόνοια”. Η έκτη μουσικοφιλολογική εσπερίς της Ελληνικής Λέσχης “Ομονοίας” δοθήσεται τη εσπέρα της προσεχούς Παρασκευής 4 Φεβρουαρίου.

Κατά την εσπερίδα ταύτην η δεσποινίς Άννα Σταματελάτου θα ομιλήση περί Ι. Πολέμη, αι δεσποινίδες Ελισάβετ Θεοδωρίδου και Μα-

ρία Τζωτζάτου και οι κ.κ. Αντ. Μαυρίδης και Ρ. Ραφαήλ. Θ' απαγγελίωσι ποιήσεις, η κυρία Αιμιλία Παπαδημητρίου θα ψάλη, ως και η δεσπ. Αγγ. Αντωνιάδου, η δε δεσποινίς Ελ. Καλουτά και ο κ. Αντ. Λέφας θα εκτελέσωσι διά του κλειδοκυμβάλου διάφορα μουσουργήματα.

Η εσπερίς θ' αρχίση τη 8 ½ ώρα ακριβώς, ότι παρακαλούντια θερμώς οι ακροαταί ίνα ευρίκωνται εις τας θέσεις των.

Ήλιος, από αρ. 1 Σάββατο 26 Νοεμβρίου 1916 μέχρι αρ. 42 Κυριακή 15 Οκτωβρίου 1917

147) αρ. 3 Κυριακή, 18 Δεκεμβρίου 1916

Θεατρικά. Την Τρίτην 20 Δεκεμβρίου δίδεται εν τω Θεάτρω της ενταύθα Λέσχης “Ομόνοια” παράστασις υπέρ της Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητος. Νομίζομεν ότι άπασα η παροικία μας πρέπει να τιμήση την δοθησομένην παράστασιν, ως πάντοτε.

Αναγέννησης, από αρ. 1 Κυριακή 30 Απριλίου 1917 μέχρι αρ. 23 Τετάρτη 4 Οκτωβρίου 1917

148) αρ. 5, Κυριακή, 28 Μαΐου 1917, σελ. 4

Πρώτη εμφάνισις της “Νέας Ζωής”. Την προσεχή Τρίτην 30 Μαΐου εις το θέατρον της Ελληνικής Λέσχης “Ομονοίας” δίδεται υπό του Συλλόγου “Νέα Ζωή” η πρώτη μουσικοφιλολογική εσπερίς *υπέρ των προσφύγων ομογενών*. Αναμφιβόλως από την πρώτην ταύτην εμφάνισιν του σφριγώντος νέου σωματείου δεν θα λείψη ουδείς προς ενθάρρυνσιν και της φιλοτίμου νεολαίας μας, αλλά και προς περίθαλψιν των ατυχών προσφύγων.

Η έναρξις την 8½ μ. μ. ακριβώς.

Β) Οι παρευξείνιες χώρες

Ανάμεσα στις σχετικές πληροφορίες για ερασιτεχνικές παραστάσεις και επισκέψεις περιοδευόντων θιάσων από την Ελλάδα στην Οδησσό⁴¹⁴ βρί-

414. Βλ. το Α' Μέρος. Για τον Ελληνισμό της Οδησσού βλ. συμπληρωματικά σε επιλογή: Ε. Σιφναίου/Σ. Παραδεισόπουλος, “Οι Έλληνες της Οδησσού το 1897: διαβάζοντας την πρώτη επίσημη ρωσική απογραφή”, *Τα Ιστορικά* 44 (Ιούνιος 2006), σσ. 9-32, Μ. Καραβία, *Οδησσός. Η λησμονημένη πατρίδα*, Αθήνα 1998, Βασ. Καρδάσης, *Ο Ελλη-*

σκονται και μια σειρά από πληροφορίες για τις ελληνικές κοινότητες σε πόλεις των παρευξείνιων χωρών, που είτε προβαίνουν στην ίδρυση μορφωτικών συλλόγων με μουσικοδραματικές δραστηριότητες, οι οποίοι πραγματοποιούν επίσης θεατρικές παραστάσεις, συχνά με φιλανθρωπικούς σκοπούς ή υπέρ των ελληνικών σχολείων, είτε υποδέχονται ελληνικούς επαγγελματικούς θιάσους για σύντομη παραμονή και σχετικές παραστάσεις. Αυτές οι πληροφορίες αφορούν τα χρόνια πριν από τη Ρωσική επανάσταση και δείχνουν έναν σχετικά υψηλό βαθμό δικτύωσης των ελληνικών κοινοτήτων στις παραλίες ή στην ενδοχώρα της Μαύρης Θάλασσας, κυρίως στην τσαρική Ρωσία και λιγότερο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία⁴¹⁵. Μια ματιά σε σημερινό γεωγραφικό χάρτη δείχνει στα ονόματα των πόλεων αυτών ακόμα την κάποτε σημαντική παρουσία των Ελλήνων στην περιοχή.

Οι πληροφορίες σχετικά με τη θεατρική δραστηριότητα της ευρύτερης περιοχής είναι δύο ειδών: α) επιστολές και ανταποκρίσεις από άλ-

νισμός του Ευξείνου Πόντου, Αθήνα χ. χ., Κ. Αυγητίδης, *Ο Ελληνικός επιμορικός κόσμος της Οδησσού και η Ελλάδα (1794-1900)*, Αθήνα/Πάρινα, Δωδώνη 1998, Κ. Παπουλίδης, *Γρηγόριος Γ. Μαρασλής (1837-1907). Η ζωή και το έργο του*, Θεσσαλονίκη ΙΜΧΑ 1989, του ίδιου, *Οι Έλληνες της Οδησσού*, Θεσσαλονίκη 1999, P. Herlihy, *Odessa. A History, 1794-1914*, Boston, Harvard UP 1986, της ίδιας, "The Greek Community in Odessa, 1861-1917", *Journal of Modern Greek Studies* 7 (1989), σσ. 235-252, της ίδιας, "Greek Merchants in Odessa in the Nineteenth Century", *Harvard Ukrainian Studies* 3/4 no. 1 (1979-80), σσ. 399-420, Κ. Αυγητίδης, *Θεόδωρος Παύλος Ροδοκανάκης. Ο μεγάλεμπορος, επιχειρηματίας, πλοιοκτήτης και τραπεζίτης της Οδησσού*, Χίος 2004, J. A. Mazis, *The Greeks of Odessa. Diaspora Leadership in Late Imperial Russia*, New York 2004 κτλ.

415. Βλ. σε επιλογή: Ο. Σαλέκου, "Ελληνικές παροικίες και κοινότητες στην Κριμαία (18^{ος} - 19^{ος}) αιώνας. Τυπολογία και εννοιολογικές αποσαφηνίσεις", *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 104-105 (2001), σσ. 249-267, Ευρ. Σιφναίου, "Επαγγελματική ηθική και κοινωνική αγαθοεργία των Ελλήνων επιχειρηματιών στη Ν. Ρωσία", *Τα Ιστορικά* 17, τεύχ. 32 (Ιούνιος 2000), σσ. 109-130, της ίδιας, *Έλληνες έμποροι στην Αζοφική. Η δύναμη και τα όρια της οικογενειακής επιχείρησης*, Αθήνα 2009, Ι. Χασιώτης (επιμ.), *Οι Έλληνες της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Μετοικεσίες και εκτοπισμοί, οργάνωση και ιδεολογία*, Θεσσαλονίκη 1997, Β. Καρδάσης, *Έλληνες ομογενείς στην Νότια Ρωσία 1775-1861*, Αθήνα 1998, του ίδιου, *Diaspora Merchants in the Black Sea: The Greeks in Southern Russia 1775-1861*, Lanham 2001, Κ. Παπουλίδης, "Οι Έλληνες της Ρωσίας τον 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα", *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 4 (1992), σσ. 109-140, G. L. Arsh, "Οι Έλληνες της Ρωσίας", *Μουσείο Φιλικής Εταιρείας*, Αθήνα 1994, σσ. 13-33 κτλ.

λες πόλεις και ελληνικές κοινότητες, οι οποίες συνήθως αφορούν ερασιτεχνικές παραστάσεις για ευεργετικούς, φιλανθρωπικούς ή κοινωφελείς σκοπούς, συχνά οργανωμένες από τα ελληνικά σχολεία ή πραγματοποιούμενες από τους τοπικούς ελληνικούς συλλόγους υπέρ των ελληνικών σχολείων, και β) οι αγγελίες των δρομολογίων των επαγγελματικών θιάσων, όταν φτάνουν στην Οδησό (δηλ. από πού έρχονται κι έχουν δώσει παραστάσεις) κι όταν αναχωρούν από την πόλη μετά από την παραμονή τους (δηλαδή πού θα παν να δώσουν τις επόμενες παραστάσεις).

Οι πληροφορίες αυτές για τη θεατρική δραστηριότητα των ελληνικών κοινοτήτων γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα συμπληρώνουν τα στοιχεία που έχουν δημοσιεύσει ο Ερμής Λ. Μουρατίδης το 1995⁴¹⁶ και ο Κωνσταντίνος Φωτιάδης το 2008,⁴¹⁷ και πρέπει να ενταχθούν σε μια ιστορία του ελληνικού θεάτρου της παραδοσιακής Διασποράς στη Βαλκανική και τις Παρευξείνιες χώρες⁴¹⁸ και να συνδεθούν με τις ελληνόφωνες παραστάσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, που έχουν μια αξιοσημείωτη ιστορία και παράδοση από το 17^ο αιώνα⁴¹⁹. Ο Μουρατίδης μπόρεσε να τεκμηριώσει παραστάσεις στις εξής πόλεις⁴²⁰: στο γεωργιανό λι-

416. Ε. Λ. Μουρατίδης, *Το ποντιακό θέατρο. Νότια Ρωσία - Γεωργία - Ουκρανία, 1810-1917*, Θεσσαλονίκη 1995.

417. Κ. Fotiadis, "The Greek Theatre in Pontos, Russia and the Soviet Union", *Études Helléniques/Hellenic Studies* 16/2 (2008), σσ. 65-82.

418. Βλ. Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, "Το θέατρο του Ελληνισμού της διασποράς 19^ο - 20^ο αιώνας: Συμβολή ενός πανεπιστημιακού μαθήματος στη διδασκαλία της ιστορίας του ελληνισμού της διασποράς", *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς: Έρευνα και Διδασκαλία. Πρακτικά Συνεδρίου, Ρέθυμνο 4-6 Ιουλίου 2003*, τόμ. 2, Ρέθυμνο 2004, σσ. 377-385, της ίδιας, "Greek Theater in Southeastern Europe and the Eastern Mediterranean from 1810 to 1961", *Journal of Modern Greek Studies* 27/2 (2007), σσ. 267-284 και "The Greek Communities in the Balkans and Asia Minor and Their Theatrical Activity 1800-1922", *Études Helléniques/Hellenic Studies* 16/2 (2008), σσ. 39-64.

419. Βλ. τώρα W. Puchner, *Hellenophones Theater in Osmanischen Reich (1600-1923). Zur Geschichte und Geographie einer geduldeten Tätigkeit*, Wien/Berlin 2012. Μέρος του παρόντος υλικού αυτού έχει ενταχθεί στο πέμπτο κεφάλαιο, "Das lange 19. Jahrhundert der Sultansreformen. Griechisches Berufstheater und Laienspiel unter dem Halbmond und in den nationalstaatlichen Ausläufern".

420. Μουρατίδης, *ό. π.*, σσ. 31-44.

μάνι Βατούμ (Batumi) το 1906, 1913, 1914, 1916, 1917, 1918 και 1919⁴²¹, στη σημερινή πρωτεύουσα της Γεωργίας Τιφλίδα (Tbilisi) το 1907, 1911, 1912, 1914, 1915, 1916 και 1918⁴²², στην Αμπίνσκ (Abinsk), στην ενδοχώρα της Νοβορωσσίας, το 1913, 1914, 1916, 1917 και 1918⁴²³, στην Τάκβα (Takva) το 1913⁴²⁴, στην Τουάψε (Tuapse), λιμάνι στη νότια πλευ-

421. Παίζουν το 1906 και αργότερα στο Zeleznij Teatr, το 1906 την ποντιακή κωμωδία “Το σκότος” του Γ. Κ. Φωτιάδη (για το έργο βλ. Μουρατίδης, *ό. π.*, σσ. 51-77, για τη δεύτερη γραφή με τίτλο “Τα σκοτάδια” 1907, σσ. 78-94)· το 1913 δίνεται “Ο υιός του ίσκιου” του Σπ. Μελά, το 1914 “Το σκότος” καθώς και “Αθανάσιος Διάκος” και άλλο αταύτιστο έργο, επίσης ανεβάζουν παράσταση κατά την εθνική γιορτή το 1916· το 1917 δίνει ο Μουσικός-Φιλολογικός και Δραματικός Σύλλογος “Προμηθεύς” τη “Στέλλα Βιολάντη” του Ξενόπουλου, το 1918 παίζει ο Σύλλογος Σουρμενιτών “Αι Μούσαι” την “Γκόλφω” του Περεσιάδη, και το 1919 οργανώνει ο “Προμηθεύς” πέντε παραστάσεις στο “Smaevski Teatr”: τον “Αγαπητικό της βοσκοπούλας”, “Το καναρίνι” του Δ. Α. Νικολαρά (Αθήνα 1887), μια ποντιακή δραματική σκηνή “Εις τας φύλακας”, τη “Στέλλα Βιολάντη” και νούμερα από την επιθεώρηση “Τα πολεμικά Παναθήναια”.

422. Οι περισσότερες πληροφορίες προέρχονται από το Αρχείο της Λογοκρισίας στην Τιφλίδα. Τα έργα ανεβάζονται στο θέατρο Zumbalona, το 1907 το ποντιακό “Το σκότος” του Φωτιάδη, το 1911 το δραματικό ειδύλλιο “Εσμέ” και ξανά “Το σκότος”, το 1912 μια κωμωδία “Το ευχάριστον λάθος”, το 1912 η ποντιακή τραγωδία “Η δολοφόνος” του Π. Κ. Φωτιάδη (Μαρκήσιου) (το περιεχόμενο στον Μουρατίδη, *ό. π.*, σσ. 119 εξ.), το 1914 “Ζητείται υπηρέτης” του Χ. Αννίνου, το πατριωτικό “Ο χορός του Ζαλόγγου” του Περεσιάδη, η “Γκόλφω” και ο μολιερικός “Αγαθόπουλος ο Ξηροχωρίτης”, το 1915 “Το κόκκινο πουκάμισο” του Μελά καθώς και “Νυξ ελεημοσύνης” του Ι. Α. Βουλοδήμου· την ίδια χρονιά ο Ελληνικός Δραματικός Σύλλογος Τιφλίδας ανεβάζει την “Γκόλφω”, την τραγωδία “Αικατερίνη και Ξανθόπουλος” και “Ζητείται υπηρέτης”, το 1916 την ιστορική τραγωδία “Κομνηνός και Θεοδώρα, ή Θεσσαλονίκης Άλωσις” του Π. Ζάνου. Το 1918 οι πρόσφυγες από το Κάρς ανεβάζουν στην “Ελληνική Δραματική Ερασιτεχνική Καρσική Ομάδα” την “Γκόλφω”.

423. Στο θέατρο του ελληνικού σχολείου ανεβάζονται το 1913 ανάμεσα σε Ρώσους συγγραφείς και «Ο υιός του ίσκιου» και «Το κόκκινο πουκάμισο» του Σπ. Μελά, «Ζητείται υπηρέτης», η τραγωδία «Ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Γ΄ της Κωνσταντινουπόλεως» του Β. Αργυρόπουλου, το 1916 η “Γκόλφω”, το 1917 από τον σύλλογο “Αναγέννησις” το ποντιακό έργο “Το ριμπύλιο ρινεδριάζι” (sic) του Τοπχαρά-Κανονίδη (βλ Μουρατίδης, *ό. π.*, σσ. S. 124 εξ.) καθώς και η βυζαντινή τραγωδία “Κασσιανή και Ακύλας” του Α. Σταματιάδη· το ίδιο έργο επαναλαμβάνεται και το 1918, μαζί με την “Γκόλφω” και τη “Σκλάβια” και τα πατριωτικά έργα “Αρματωλοί και Κλέπται” και “Αθανάσιος Διάκος”.

424. Ο Ελληνικός Φιλολογικός-Μουσικός και Δραματικός Σύλλογος «Προμηθεύς» δίνει το 1913 την ποντιακή κωμωδία “Οι κωδωνάτοι βρυκόλακες” του Ε. Φοινικόπουλου (εκδόθηκε στην Τραπεζούντα το 1895, απόσπασμα κειμένου στον Μουρατίδη, *Το ποντιακό θέατρο. Μικρασιατικός Πόντος 1850-1922*, Αθήνα 1991, σσ. 335-350).

ρά του Καυκάσου, το 1913⁴²⁵, στην Κριμαϊκή Θεοδοσία (Feodosija) το 1915⁴²⁶, στο Γκερτζ (Κερτζ) στην είσοδο της Αζοφικής το 1916⁴²⁷, στην Ανάπα (Αναπα), στην απέναντι πλευρά προς τη Νοβορωσσίσκη, το 1917⁴²⁸, στη Νοβορωσσίσκη (Novorossijsk), λιμάνι στη νότια πλευρά του Καυκάσου, το 1917, 1918, 1919 και 1920⁴²⁹, στην κριμαϊκή Γιάλτα (Jalta) το 1918 και το 1920⁴³⁰, στο Γκέλεντζικ (Gelendžik), αμέσως δίπλα στη Νοβορωσσίσκη, το 1918⁴³¹ και στην πρωτεύουσα της σημερινής Αμπχαζίας Σουχούμ (Suchumi) 1919⁴³². Από τη μεριά τη Μικρασίας μαρτυρούνται παραστάσεις το 1917 στην ορεινή πόλη Καρς (σήμερα στην Τουρ-

425. Ο Δραματικός Σύλλογος «Προμηθεύς» ανεβάζει το ιστορικό δράμα “Παναγιώτης ο Καλαματιανός” του Αντ. Αντωνιάδη.

426. «Εσμέ» και «Γκόλφω».

427. Μια σχολική παράσταση ενός κωμικού μονόπρακτου “Ο Αρχιμουσικός” με απαγγελία του ποιήματος «Κωνταντίνος Παλαιολόγος» του Γ. Αρβανιτόπουλου.

428. Σχολικές παραστάσεις της ποντιακής κωμωδίας “Ματσουκάτκον χαρά” του Γ. Α. Τοπχαρά-Κανονίδη (εκδόθηκε στην Τραπεζούντα το 1910, απόσπασμα κειμένου στον Μουρατίδη, *ό. π.*, σσ. 391-404), «Ο θάνατος του Περικλέους» του Κορομηλά καθώς και το παλαιό μονόπρακτο του Γ. Λασσάνη “Η Ελλάς και ο Ξένος” (παίχθηκε στην Οδησό το 1819, τυπώθηκε στη Μόσχα το 1820).

429. Το 1917 τη βυζαντινή τραγωδία “Κασσιανή και Ακύλλας” του Α. Σταματιάδη, το 1918 ο Ελληνικός Θίασος της πόλης ανεβάζει στο θέατρο Narodni Dom μια σειρά από έργα, από τα οποία εξαιτίας του αλλαγμένου τίτλου μπορούν να ταυτιστούν μόνο τα εξής: η μονόπρακτη κωμωδία “Το καναρίνι”, το κωμειδύλλιο “Ο μύλος της έριδος” του Ν. Ι. Λάσκαρη, “Βέβαια! βέβαια!” (“Pour tomber le rideau”) στη διασκευή του Αλεξ. Πίστη (έκδοση Αθήνα 1901, παίζεται συχνά στην Κωνσταντινούπολη), “Γιάντες, γιάντες” του ίδιου (Αθήνα 1901, μεγάλη επιτυχία στον Βόσπορο από το 1887), “Ζητείται υπηρέτης”, η «Μερόπη» του Βερναρδάκη, το 1919 ανεβάζονται συστηματικά τα πρώτα πέντε δραματικά έργα του Σπύρου Μελά, η κωμωδία “Πειρασμός” και η «Στέλλα Βιολάντη» του Ξενόπουλου. Το 1820 παίζουν το ποντιακό διαλεκτικό δράμα “Τι τριχας το γεφιρ” (sic).

430. Ο Θεατρικός Καλλιτεχνικός όμιλος «Ορφεύς» δίνει “Κασσιανή και Ακύλλας” και την “Γκόλφω”, και το 1920 τα ίδια έργα μαζί με το ποντιακό δράμα “Λαζάραγας” του Γ. Κ. Φωτιάδη (πρόκειται για το διαλεκτικό δράμα “Ι προξενιά”, πρώτη γραφή 1908, βλ. Μουρατίδης, *ό. π.*, σσ. 99-111).

431. “Βέβαια, βέβαια” και “Γιάντες, γιάντες” του Α. Πίστη καθώς και ένα αταύτιστο έργο (“Λιτανεία”).

432. «Ο αγαπητικός της βοσκοπούλας» και τα ποντιακά έργα “Τα σκοτάδια” και “Λαζάραγας”.

κία, κοντά στα αρμενικά σύνορα)⁴³³. Από την αποδελτίωση της εφημερίδας “Αργοναύτης” ο Φωτιάδης συγκεντρώνει πληροφορίες για ερασιτεχνικές παραστάσεις στην Τιφλίδα το 1911⁴³⁴, το Βατούμ το 1906, 1913, 1916, 1917 και 1920⁴³⁵, στο Τουάψε, λιμάνι στη νότια πλευρά του Καυκάσου, το 1913⁴³⁶, στο Αικατερίνονταρ (Ekaterinodar) το 1916⁴³⁷, στο Βλαντικαύκασο (Vladikavkas) το 1916⁴³⁸, στο Αμπίνσκ (Abinsk) το 1916 και

433. Η Ελληνική Δραματική Ερασιτεχνική Καρσική Ομάδα του Ελληνικού Εκπολιτιστικού Συλλόγου Καρς ανεβάζει “Το κρίμαν” του Στ. Χρ. Παυλίδη, την “Γκόλφω” και την “Εσμέ”, καθώς και τον “Αθανάσιο Διάκο”.

434. Στις 25 Μαρτίου 1911 ερασιτεχνικός θίασος ανεβάζει τον «Αθανάσιο Διάκο», στις 27 Νοεμβρίου ένα ιστορικό δράμα από την ιστορία της Τραπεζούντας, “Αικατερίνη και Ξανθόπουλος”, στις 16 Απριλίου 1916 το έργο “Γένος και καρδιά” του Π. Ζάνου μαζί με την κωμωδία “Η τρέλλα”. Κατά τον Μάιο ακολουθεί ο «Φιάκας» του Μισιτζή και τον Σεπτέμβριο «Η Σκλάβα» του Περεσιάδη. Το 1917 ο Ελληνομορφωτικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Τιφλίδας ανεβάζει το ίδιο έργο του Ζάνου μαζί με τη μονόπρακτη κωμωδία “Το κοκκαλάκι της νυχτερίδας”. Ανταπόκριση της εφημερίδας στις 24 Μαΐου 1915 περιγράφει την ατμόσφαιρα των παραστάσεων (παραθέτω την αγγλική μετάφραση του Φωτιάδη): “The theatre was filled with spectators, the beautiful Greek fustanela shone... The work of the amateur group took its beautiful course, its members increased in number, and since that year continues to stage plays regularly, which additionally came to the point to be a national school where many amateurs actors learnt the Greek language, and which regularly brings together to local Greek, gradually awakening in the way their nationale moral” (Fotiadis, *ό. π.*, σ. 74).

435. Μερικές από τις παραστάσεις δίδονται για τους πρόσφυγες από το Καρς, στο χωριό Τακβα η ποντιακή κωμωδία “Οι κωδωνάτοι βρυκόλακες” παίζονται υπέρ των προσφύγων από το Καρς (Fotiadis, *ό. π.*, σ. 75).

436. Ο εκπολιτιστικός Σύλλογος “Προμηθεύς” παίζει το πατριωτικό δράμα “Παναγιώτης ο Καλαματιανός” του Αντ. Αντωνιάδη. Η περιγραφή της παράστασης αναφέρει μεταξύ άλλων τα εξής: “The hall of the building is quite large; however so many people were assembled that almost no space was left... The performance reflected on a dramatic event of the revolution of 1821... Indeed it was a play of great merit and worth close study and long rehearsal. Nevertheless, it was performed with such unrivalled success that initially I thought that those involved were professional actors and actually first class” (Fotiadis, *ό. π.*, σ. 76). Για τις άλλες παραστάσεις βλ. Fotiadis, *ό. π.*, σσ. 81 εξ.

437. Εδώ δραστηριοποιείται ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος «Αθηνά» που ανεβάζει την κωμωδία “Η θεία του Καρόλου”· οι εισπράξεις χρησιμοποιούνται υπέρ της Ελληνικής Σχολής.

438. Εδώ ο Ελληνικός Δραματικός Όμιλος δίνει κατά την ημέρα της Εθνικής Πορτής το δράμα “Η Δολοφόνος”, γράμμενο στην ποντιακή διάλεκτο από τον Π. Κ. Φωτιάδη (Μαρκήσιο) (για το περιεχόμενο βλ. Μουρατίδη, *ό. π.*, σσ. 119 εξ.).

1917⁴³⁹, στην Ανάπα (Anapa) το 1917⁴⁴⁰, στην Αλούπκα (Alupka), δίπλα από τη Γιάλτα, το 1917⁴⁴¹, στην Krimskaja κτλ.⁴⁴².

Α'

Ήδη από τις έως τώρα αναφερόμενες περιπτώσεις, τις γνωστές στη σχετική βιβλιογραφία, φαίνεται η στενή συσχέτιση της ερασιτεχνικής θεατρικής δραστηριότητας με τα ελληνικά σχολεία των ελληνικών κοινοτήτων στην ευρύτερη περιοχή και κατά την εποχή της όψιμης Τσαρικής Αυτοκρατορίας. Ελληνικές αποικίες υπήρχαν γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα ήδη στην αρχαιότητα, αλλά και στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή εποχή⁴⁴³. Συνδέονταν σχεδόν πάντα με το θαλασσινό εμπόριο, κι έτσι δεν είναι περίεργο πως οι ελληνικές κοινότητες βρίσκονται σε πόλεις, που είναι είτε λιμάνια του Εύξεινου Πόντου είτε προσβάσιμα διά θαλάσσης μέσω μεγάλων ποταμών. Η φιλελληνική πολιτική του Πέτρου του Μεγάλου και της Αικατερίνης Β' έδινε τις βάσεις για μεγάλα κύματα μετανάστευσης από διάφορες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας⁴⁴⁴, και κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα προστίθενται κύματα μεταναστών κυρίως από το χώρο του μικρασιατικού Πόντου, μετά το 1906 και από τα Βαλκάνια, και μετά τη νεοτουρκική επανάσταση του 1908 και

439. Οι σημαντικές εισπράξεις της παράστασης του έργου "Κασσιανή και Ακύλας" χρησιμοποιούνται για την ίδρυση ελληνικής σχολής κατά το επόμενο έτος. Το 1917 αρχίζει τις δραστηριότητές του ο Φιλοπροοδευτικός Σύλλογος (Fotiadis, *ό. π.*, σ. 77).

440. Μεγάλη επιτυχία είχε το ποντιακό έργο "Ματσουκάτκον χαρά", ενώ "Ο θάνατος του Περικλέους" του Δ. Κορομηλά δεν άρεσε και τόσο (Fotiadis, *ό. π.*, σσ. 77 εξ.).

441. Εδώ υπάρχει ελληνικό σχολείο ήδη από το 1914. Το 1917 παίζεται το πατριωτικό έργο "Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη" μαζί με την κωμωδία "Ο Φιάκας" (Fotiadis, *ό. π.*, σ. 78).

442. Fotiadis, *ό. π.*, σσ. 78 εξ. Στο μελέτημα αυτό βρίσκονται και πληροφορίες για την επιβίωση του ελληνικού θεάτρου την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης, στην Μαριούπολη (Maryupol) της Αζοφικής, αλλά κυρίως στο αμπαζικό Σουχούμ 1922-1937 και 1958-1988.

443. J. Boardman, *The Greeks Oversea*, Baltimore 1964, σσ. 245-275, W. H. McNeill, *The History of Western Civilization*, Chicago 1969, σσ. 41-45.

444. Mazis, *The Greeks of Odessa*, *ό. π.*, σσ. 1-16 (με περισσότερη βιβλιογραφία).

την αύξηση του τουρκικού εθνικισμού ακόμα πιο έντονα από τον Πόντο⁴⁴⁵. Ενώ έως το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα οι Έλληνες δεν αντιστάθηκαν σημαντικά στον “εκρωσσισμό”, που προαγόταν κυρίως μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος, στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα παρατηρείται μια αυξανόμενη ιδεολογική αντίσταση, η οποία βρήκε την θεσμική έκφρασή της στην φροντίδα για την ίδρυση τοπικών ελληνικών πολιτιστικών συλλόγων και την ίδρυση ελληνικών σχολείων⁴⁴⁶. Μεγάλο μέρος της θεατρικής ερασιτεχνικής δραστηριότητας προέρχεται από τους συλλόγους και τα σχολεία και έχει κοινωφελείς ή φιλανθρωπικούς σκοπούς, συχνά και ρητά υπέρ των ελληνικών σχολείων⁴⁴⁷. Η ιδεολογική λειτουργία της εκπαίδευσης στις κοινότητες αυτές διαφαίνεται και από το ρεπερτόριο των ανεβασμένων έργων, όπου κυριαρχεί η πατριωτική θεματολογία ή και το ηθογραφικό στοιχείο. Την ίδια λειτουργικότητα έχουν και οι “μουσικοφιλολογικές βραδιές”, με ιστορικές ή πατριωτικές διαλέξεις, την απαγγελία πατριωτικής ποίησης, μουσικά κομμάτια Ελλήνων συνθετών και εθνικούς χορούς και ενδυμασίες· στα πλαίσια αυτά βρίσκονται ακόμα και μυθολογικές αναπαραστάσεις ή και κανονικές θεατρικές παραστάσεις.

Πιστός καθρέφτης αυτής της δραστηριότητας είναι η ίδια η Οδησσός, για την οποία διαθέτουμε τις περισσότερες πληροφορίες⁴⁴⁸. Εκεί υπάρχει η Ελληνεμπορική Σχολή από το 1817 που θα λειτουργήσει για εκατό συναπτά χρόνια, ώσπου να ιδρυθεί και δεύτερο ελληνικό σχολείο, το Ροδοκανάκειο Παρθεναγωγείο (1872)⁴⁴⁹. Τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα

445. Mazis, *ό. π.*, σσ. 115 εξ.

446. G. L. Arsh, “Έλληνες διανοούμενοι-έμποροι ευεργέτες της εθνικής παιδείας στη Ρωσία (18^{ος}-19^{ος} αι.)”, *Χίλια Χρόνια Ελληνισμού-Ρωσίας*, Αθήνα 1994, σσ. 167-198.

447. Κ. Παπουλίδης, “Η εκπαιδευτική και πολιτιστική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οδησσού τον 19^ο και 20^ο αιώνα”, *Επιστημονική Επετηρίδα της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης* 1988, σσ. 647-658.

448. Για το παραστασιολόγιο βλ. το Α' μέρος του βιβλίου.

449. Mazis, *ό. π.*, σσ. 54 εξ., Κ. Παπουλίδης, “Η Ελληνεμπορική Σχολή της Οδησσού 1817-1917”, *Αρχαίον Πόντου* 37 (1982), σσ. 142-152. Βλ. επίσης Χ. Βουλοδήμος, *Πρώτη Πεντηκονταετηρίς της εν Οδησώ Ελληνεμπορικής Σχολής*, εν Οδησώ 1871, Κ. Τιτιδιώτης, *Κίνδυνος της εν Οδησώ Ελληνικής Σχολής των Αρρένων*, εν Αθήναις 1911.

η οικονομικά και κοινωνικά πανίσχυρη *Ελληνική Αγαθοεργός Κοινότητα Οδησού* (Grečeskoe blagotvoritelnoe obščestvo, 1871) ανέπτυξε μια σειρά από φιλανθρωπικές και ευεργετικές δραστηριότητες⁴⁵⁰, ανάμεσα στις οποίες η φροντίδα για τις δύο ελληνικές σχολές ήταν κεντρική: η έννοια της “προοδευτικότητας” είχε συνδεθεί με την ελληνοπρεπή μόρφωση (διατήρηση της Ελληνικής γλώσσας, πατριδογνωσία) και την πρόνοια για φτωχούς, ηλικιωμένους (γηροκομείο) και αρρώστους της ελληνικής κοινότητας. Μέσα στο πνεύμα αυτό διοργανώθηκαν και οι “μουσικοφιλολογικές” βραδιές, που ελάμβαναν χώρα συνήθως στο θέατρο “Αρμονία” ή στην Ελληνική Λέσχη⁴⁵¹. Ενώ η ερασιτεχνική θεατρική κίνηση πριν από την επανάσταση του 1821 συνδέεται άμεσα με την Ελληνομπορική Σχολή, στην οποία δίδαξε και ο Γεώργιος Λασσάνης⁴⁵², φαίνεται πως υπήρξε και μετεπαναστατικά κάποια συνέχεια της δραστηριότητας αυτής (όπως αναπτύξαμε και στο Α΄ μέρος): το 1827 τεκμηριώνεται μια παράσταση των “Σουλιωτών” στη σχολή⁴⁵³, το 1834 ανεβάζεται ο “Αριστόδημος” στην αίθουσα του Χρηματιστηρίου⁴⁵⁴. Αυτή η ερασιτεχνική θεατρική δραστηριότητα τεκμηριώνεται μόνο σποραδικά, αλλά χαρακτηριστικά πάντα σε σχέση με τα ελληνικά σχολεία: το 1861/62 ιδρύεται Ερασιτεχνικός Θεατρικός Όμιλος, που οργανώνει παραστάσεις υπέρ του Λυκείου “Richelieu”⁴⁵⁵, το 1872 παίζεται ξανά ο “Αριστόδημος” καθώς και δύο άλλα έργα υπέρ του Ροδοκανάκειου Παρθεναγωγίου⁴⁵⁶. Στην ελληνική Εθνική Γιορτή της 25^{ης}

450. Βλ. το υλικό κυρίως στον Mazis, *ό. π.*, σσ. 75-114.

451. Το σχετικό υλικό στα παραρτήματα του Α΄ μέρους.

452. Βλ. τώρα Β. Πούχνερ, “Εισαγωγή”, Γεωργίου Λασσάνη, *Τα Θεατρικά. “Ελλάς” (Μόσχα 1820) και “Αρμόδιος και Αριστογείτων” (Οδησός 1819, ανέκδοτο)*, Αθήνα 2002, σσ. 11-96 (με όλη την παλαιότερη βιβλιογραφία).

453. Για το έργο, που έχει παιχθεί στην Οδησό και πριν το 1821, βλ. Α. Φενερλή-Παναγιωτοπούλου, “Το θεατρικό έργο ‘Σουλιώτες’, 1809-1827”, *Ο Ερασιστής* 3 (15/16) (1965), σσ. 157-164.

454. Κ. Γ. Αυγητίδης, *Τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Οδησού: 1816-1936*, Αθήνα/Ιωάννινα 2000, σ. 150, του ίδιου, *Οι Έλληνες της Οδησού και η Επανάσταση του 1821*, Αθήνα/Ιωάννινα 1994, σ. 223.

455. Αυγητίδης, *Τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Οδησού, ό. π.*, σ. 153.

456. Αυγητίδης, *ό. π.*, σ. 65.

Μαρτίου παίζονται και πατριωτικά κομμάτια σε φιλανθρωπικές παραστάσεις, που οργανώνει η Ελληνική Αγαθοεργός Κοινότης στη Λέσχη “Ομόνοια”, όπως π. χ. το 1899⁴⁵⁷. Για το σχετικό και πλούσιο υλικό κυρίως από τις ελληνικές εφημερίδες της Οδησσοῦ βλ. το παράρτημα του Β΄ μέρους.

Η λειτουργική σχέση της ερασιτεχνικής θεατρικής κίνησης με το σχολείο ή υπέρ του ελληνικού σχολείου με σκοπό την προστασία της γλώσσας και την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης συνδέει το φαινόμενο και με το προεπαναστατικό ελληνικό θέατρο· απλώς η διαφοροποίηση έγκειται α) στην ύπαρξη, τώρα, της απελευθερωμένης Ελλάδας ως κρατικής οντότητας και β) στην ιδεολογική αντίσταση στον εκρωσισμό: οι τσαρικές αρχές δεν έβλεπαν με καλό μάτι την ίδρυση και λειτουργία αυτόνομων ξενόγλωσσων σχολών στην επικράτειά τους, σχολών που δεν βρισκόταν υπό τον έλεγχο του ρωσικού εκπαιδευτικού συστήματος⁴⁵⁸. Ωστόσο πολλές ελληνικές κοινότητες μιμήθηκαν το παράδειγμα της Ελληνεμπορικής Σχολής της Οδησσοῦ, που στηριζόταν στις ισχυρές πλάτες της οικονομικώς ανεξάρτητης Ελληνικής Αγαθοεργού Κοινότητας, που για καιρό λειτουργούσε σχεδόν ως κράτος εν κράτει και είχε την αναγνώριση και ανοχή εκ μέρους των τσαρικών αρχών· η Ελληνική Αγαθοεργός Κοινότης διατηρούσε άριστες σχέσεις με το επίσημο κράτος και έδωσε κατά καιρούς σημαντικά χρηματικά ποσά για έκτακτες ανάγκες της τσαρικής Αυτοκρατορίας⁴⁵⁹. Αυτό είναι σημαντικό, γιατί η ελληνική κοινότητα της πόλεως δεν ήταν ποτέ μεγάλη, και η εμπορική και οικονομική της ισχύ ήταν φθίνουσα μέσα στο 19^ο αιώνα⁴⁶⁰. Μολοντούτο, στο τέλος του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όταν οξύνονται τα εθνικά προβλήματα μετά το 1897, το μακεδονικό ζήτημα, το κλείσιμο των ελληνικών σχολείων στη Βουλγαρία το 1906⁴⁶¹, τη νεοτουρκική επανάσταση

457. Αυγητίδης, *ό. π.*, σσ. 117, 152 εξ.

458. Βλ. πηγές και παραδείγματα τον Mazis, *ό. π.*, *pass.*

459. Στη λεπτομερειακή τεκμηρίωση της δραστηριότητας της Κοινότητας αφιερώνεται η μονογραφία του Mazis, *ό. π.*

460. Βλ. Mazis, *ό. π.*, σσ. 17 εξ., 31-48 (με τη σχετική βιβλιογραφία). Οι στατιστικές διαφέρουν πολύ μεταξύ τους.

461. Σπ. Γ. Πλουμίδης, *Εθνοτική συμβίωση στα Βαλκάνια. Έλληνες και Βούλγαροι στη*

το 1908, πολλές, ακόμα και μικρές κοινότητες αρχίζουν να ιδρύουν πολιτιστικούς συλλόγους με σαφώς πατριωτικά και απροκάλυπτα εθνικά κριτήρια και σκοπούς, καθώς και ανεξάρτητες ελληνικές σχολές, χρηματοδοτούμενες από την ίδια την κοινότητα, για να αντισταθούν στην πολιτιστική και γλωσσική αφομοίωση μέσα στον περιβάλλοντα κοινωνικό και πολιτισμικό χώρο.

Μια ανταπόκριση από τη μικρασιατική πόλη Αρτεχάν στον Καύκασο (ορεινή πόλη βορειοδυτικά του Κάρς, σήμερα κοντά στα αρμενικά σύνορα, και νοτιοανατολικά του γεωργιανού Βατούμ) από το 1907 δίνει μια γλαφυρή εικόνα της κατάστασης της ελληνικής εκπαίδευσης στην ευρύτερη περιοχή, στα 115 χωριά των νομών Κοταΐδος (Kutaisi), Τιφλίδος και Καρς, που έχουν ελληνικό πληθυσμό (άρθρο αρ. 7 του παραρτήματος). Αντί οι ανταποκριτές των εφημερίδων να γράφουν για τα επιτεύγματα “των Ελλήνων του Γαϊτανίου [Taganrok στην Αζοφική], Σεβαστουπόλεως [Sebastopol στην Κριμαϊκή], Βατούμ και Πορτσόμ [Borzhomi, νοτιοανατολικά από το Kutaisi στην ενδοχώρα της Γεωργίας], οίτινες πάντα ήσαν και θα είνε Έλληνες, και της προόδου των σχολών αυτων, ας γράψουν περί της οπισθοχωρήσεως των άλλων Ελλήνων του Καυκάσου, οίτινες είνε και οι περισσότεροι”· στα 14 ελληνικά χωριά του Suchumi στη Αμπχαζία μόνο δύο έχουν Έλληνα δάσκαλο, στα 24 χωριά της Τιφλίδος δεν υπάρχει κανένας και ο κόσμος έχει ξεχάσει τα ελληνικά· στα 75 χωριά του Καρς με ελληνόφωνο πληθυσμό μόνο 10 Έλληνες δάσκαλοι υπάρχουν. Και ο αρθρογράφος προειδοποιεί: “Οι κάτοικοι, λοιπόν, των άνω χωρίων απωλέσθησαν και θα απολεσθώσιν διά παντός εθνικώς, εάν δεν ληφθή φροντίς υπέρ αυτών και εάν δεν εξυπνίση το εν αυτοίς καθεύδον εθνικόν αίσθημα, διότι την σήμερον λείπει εξ αυτών το κύριο όργανον της εθνικής ζωής, το σχολείον” (αρ. 7, “Κόσμος” αρ. 47, 9 Μαρτίου 1907, παράρτημα αρ. 7).

Σ’ αυτή την τονωτική λειτουργία της εθνικής συνείδησης είναι ταγμένες και στρατευμένες και οι σχολικές γιορτές, οι μουσικοφιλολογικές βραδιές των συλλόγων, οι θεατρικές παραστάσεις των ερασιτεχνών και τελι-

κά και οι επαγγελματικές παραστάσεις των μετακινούμενων θιάσων από την Ελλάδα, οι οποίοι οικονομικά βρίσκουν ένα πρόσφορο έδαφος για την επιβίωσή τους και ιδεολογικά αναδεικνύονται, κυρίως από τους συντάκτες των τοπικών ελληνικών εφημερίδων, σε αποστόλους του πατριωτικού φρονήματος. Οι υψηλοί τόνοι των συντακτών φτάνουν ενίοτε και σε παραληρηματικό λόγο, όπως π. χ. στην εφημερίδα “Φως” της Οδησού με την ευκαιρία της ίδρυσης ελληνικού μουσικοφιλολογικού συλλόγου στο Σουχούμι της Αμπχαζίας το 1910: “Η μία μετά την άλλην αι εν Ρωσσία Ελληνικά Κοινότητες, μετ’ απείρου της ευχαριστήσεώς μας βλέπομεν ότι χωρούσιν εμπρός, πάντοτε εμπρός./Τοιαύτα σωματεία Ελληνικά εν Ρωσσία χρήζουσιν όντως πάσης ηθικής και υλικής υποστηρίξεως, καθόσον εκπληρούσιν εν τη ξένη ύψιστον σκοπόν εθνικής ωφελείας, διά της εις τους νέους εμπνεύσεως της προς την Μούσαν και την καλλιτεχνίαν επιδόσεως, δι’ ώς προικίζεται το πνεύμα το Ελληνικόν, το αθάνατον εις τους αιώνας μας. Το παράδειγμα της αιθούσης Υάλτας ακολουθεί το ωραίον Σουχούμι, ευελπιστούμεν δε ότι και άλλοι Ελληνικάί κοινότητες θα μιμηθώσι τας ανωτέρω Ελληνικάς παροικίας, ίνα κρατύνηται το αίσθημα της απανταχού της Ρωσσίας ελληνικής νεολαίας. Έφθασεν επί τέλους η στιγμή και διά τους εν Ρωσσία Έλληνας, όπως αποδείξωσιν ότι υπάρχωσιν οργανωμένοι εν τη ξένη, ως αι παροικίαί της Αιγύπτου και Αμερικής. Είνε καιρός, τα εκασταχού Κοινοτικά Συμβούλια, να δράσωσι, και να τεθώσιν επί κεφαλής των τοιούτων ευγενών σκοπών της ελληνικής νεολαίας. Διότι, όταν εν ελληνικάίς αιθούσαις ψάλλεται “Ο θάνατος του Μάρκου Βότσαρη” και “Ο δαυλός του Κανάρη” ενούται αδιασπάστως εις έν η απανταχού της γης ελληνική οικογένεια. Εμπρός νεότης μας ελληνική εν Ρωσσία, εμπρός, εμπρός πάντοτε εμπρός...” (“Φως”, αρ. 38, 24 Ιανουαρίου 1910, αρ. 25 του παραρτήματος).

Αυτές οι ελληνικές κοινότητες, παλαιές και καινούργιες, έχουν αφήσει σημάδια της παρουσίας τους και σε πολλά ονόματα πόλεων στην περιοχή: στην ενδοχώρα της Οδησού Tiraspol και Grigoriopol, ανατολικά της Οδησού Cherson και Nikopol, στην Κριμαία Jevpatorija, Sevastopol, Simferopol, Feodosija, στην Αζοφική Maryupol, βορείως του Καυκάσου Stavropol κτλ. Ένδειξη για το ποιες κοινότητες ήταν οι πιο δραστήριες αποτελεί π. χ. ένα ευχητήριο τηλεγράφημα προς τον Πα-

ναγιώτατο Επίσκοπο με την ευκαιρία του Πάσχα (“Κόσμος”, αρ. 67, 20 Απριλίου 1907): στέλνεται από το Ταϊγάνι, τη Συμφερούπολη, τη Σεβαστόπολη, το Ροστόβι (Rostov na Donu στο βάθος της Αζοφικής), το Βατούμ, το Πότι (Poti, λιμάνι βορείως του γεωργιανού Βατούμ), Ευπατορία, Αικατερινοδάρ, Αρμαβίρ (Armavir, βορείως του Καυκάσου), επίσης Βλαδικαύκασον (Vladikavkaz, βορείως της Τιφλίδας), Νοβορωσσίσκη, Θεοδοσία κτλ.

Αν θέλουμε να χωρίσουμε την περιοχή που καλύπτουν οι ελληνικές εφημερίδες της Οδησού με ανταποκρίσεις από άλλες πόλεις σχετικά με το θεατρικό γίνεσθαι σε γεωγραφικές ζώνες, τότε θα μπορούσαμε να διαχωρίσουμε τα εξής: Α) την ευρύτερη ενδοχώρα της Οδησού, Β) τη χερσόνησο της Κριμαίας, Γ) πόλεις και λιμάνια της Αζοφικής Θάλασσας, Δ) τον υπερκαυκάσιο χώρο με τα λιμάνια στις νότιες βουνοπλαγιές της οροσειράς του Καυκάσου, την Αμπχαζία και τη Γεωργία, Ε) την περιοχή του Καρς στα σημερινά τουρκοαρμενικά σύνορα, και στ) τις δυτικές παραλίες της Κασπίας Θάλασσας.

Α) Σ’ ένα από τα πρώτα φύλλα της εφημερίδας “Κόσμος”, κατά τον Δεκέμβριο του 1906, αναφέρεται χωρίς περαιτέρω λεπτομέρειες, ότι “εν τη Λέσχη των Ευγενών εν Κισνοβίω εδόθη προ ημερών θεατρική παράσταση υπέρ ευεργετικού σκοπού εν ή παρέστη το άνθος της Ελληνικής παροικίας και της Ρωσικής κοινωνίας” (“Κόσμος”, αρ. 11, 17 Δεκεμβρίου 1906, ολόκληρο το άρθρο στο παράρτημα αρ. 1). Το Chişinău, ρωσικά Kîşinîev, πρωτεύουσα της σημερινής ανεξάρτητης Μολδαβίας, στην ευρύτερη ενδοχώρα της Οδησού, αναφέρεται και ως προορισμός επαγγελματικών θιάσων (βλ. στη συνέχεια). Η συμμετοχή της ρωσικής καλής κοινωνίας σε τέτοιες εκδηλώσεις μαρτυρείται συχνά, γιατί συνήθως υφίστανται καλές σχέσεις ανάμεσα στην ελληνική κοινότητα και τον ρωσικό (εδώ και ρουμανικό) πληθυσμό, πάντως πιο απροβλημάτιστες (ίσως και λόγω ορθοδοξίας)⁴⁶² απ’ ό,τι με τους Γερμανούς, τους Εβραίους και Πολωνούς. Ο φιλανθρωπικός σκοπός εδώ δεν διευκρινίζεται.

462. Έτσι πιστεύει ο Mazis, ό. π.

Β) “Εκ Κερτσίου” (Κερτζ, το λιμάνι της Κριμαϊκής που ελέγχει την είσοδο στη Αζοφική Θάλασσα) αναφέρεται για τον ίδιο μήνα (Δεκέμβριο 1906), πως “προ ημερών εν τω θεάτρω της πόλεως Κέρτς εδόθη υπό ερασιτεχνών ευεργετική παράστασις υπέρ της Ελληνικής Σχολής”: επαίξαν το τετράπρακτο δράμα “Η στρίγγλα” κάποιου Ν. Αντωνόπουλου (μάλλον του Ν. Λάσκαρη) και την κωμωδία “Ενοικιάζεται” των Λάσκαρη και Δημητρακόπουλου. Σε τέτοιες ανταποκρίσεις πάντα επαινούνται οι ερασιτέχνες για την άψογη υπόκριση και το εν γένει αισθητικό αποτέλεσμα, αλλά και ότι “ ανέλαβον να παίξωσιν υπέρ ενός φιλανθρωπικού σκοπού”. Επίσης: “Το θέατρον ήτο κατάμεστον· διότι οι ευγενείς και φιλότιμοι Έλληνες μετ’ ανυπομονησίας περιμένοντες την ημέραν της παραστάσεως, αθρόοι προσέτρεξαν, το μεν ίνα απολαύσωσι, το δε διά να συνδράμωσι την προσφιλήν των Ελληνικήν Σχολήν”. Μαζεύτηκαν 415 ρούβλια (“Κόσμος” αρ. 17, 20 Δεκεμβρίου 1906, παράρτημα αρ. 2). Από τη Σεβαστούπολη αναφέρεται άλλη ανταπόκριση, πως στη γνωστή λουτρόπολη της Πιάλτας πέθανε ο πρωτεργάτης της εκεί ελληνικής κοινότητας, Ν. Ι. Φόλτωφ, προερχόμενος από το μικρασιατικό χώρο· δίνονται σύντομα ενδιαφέροντα βιογραφικά στοιχεία (“Κόσμος” αρ. 37, 14 Φεβρουαρίου 1907, παράρτημα αρ. 5) Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1911, γιορτάζει στην λουτρόπολη η ελληνική αδελφότητα τα 12 χρόνια της ύπαρξής της· διαθέτει μέγαρο δικό της, όπου λειτουργεί πεντατάξιος σχολή “τελείως κατηρτισμένη και καθ’ όλους τους κανόνες της υγιεινής”· πρόσφατα ανεγέρθη και μεγάλη αίθουσα για θεατρικές παραστάσεις. Τονίζεται ιδιαίτερα πως μέσα στην κοινότητα δεν υπήξαν ποτέ “σκάνδαλα και διενέξεις σοβαρά”. 300 περίπου μέλη παρακολούθησαν την γιορτή στην αναφερόμενη αίθουσα στον τρίτο όροφο του κτηρίου, γιορτή που ξεκίνησε με τον αγιασμό· ακολούθησαν ο πανηγυρικός και διάφορες άλλες ομιλίες, και η τελετή τελείωσε με γεύμα. Συγκεντρώθηκαν 700 ρούβλια (“Φως” αρ. 101, 23 Ιανουαρίου 1911, παράρτημα αρ. 28). Άλλη είδηση έρχεται από τη Σεβαστούπολη το 1817, λίγο πριν από την Οκτωβριανή Επανάσταση· την αναφέρει η βραχύβια εφημερίδα “Αναγέννησις” (30 Απριλίου 1817 – 4 Οκτωβρίου 1917): εκεί ιδρύθηκε ο Ελληνικός Μουσο-Φιλολογικός Σύλλογος “Απόλλων”, “σκοπός του οποίου είναι η διά διοργανώσεις εσπερινών μαθημάτων, διαφόρων λαϊκών διαλέξεων, μουσικοφιλολογικών εσπερίδων, διά παραστάσεων, δι’ εκδρομών, δι’ ιδρύσεως αναγνωστηρίου

και δανειστικής βιβλιοθήκης, συνένωσις των μελών αυτού εις έν ελληνικόν κέντρον αναπτύξεως και ψυχαγωγίας” (η ανταπόκριση στάλθηκε στις 6 Ιουνίου 1917, παράρτημα αρ. 30). Η εφημερίδα “Αναγέννησις” ήταν το όργανο του Συλλόγου “Νέα Ζωή” στην Οδησό, ο οποίος επιδιόταν επίσης σε τέτοιου είδους δραστηριότητες⁴⁶³. Η εφημερίδα, όπως φαίνεται από τον τίτλο και τη γλώσσα της (δεν είναι πια η αρχαϊζουσα του “Κόσμου” και του “Φωτός”), σηματοδοτεί κάποια αλλαγή νοοτροπίας και ιδεολογίας, όπως και ο ταυτόχρονα εκδιδόμενος “Ήλιος”, ο οποίος αντιμετώπισε θετικά το πραξικόπημα εναντίον του Τσάρου τον Φεβρουάριο του 1917⁴⁶⁴.

Γ) Από τον χώρο της Αζοφικής, ειδήσεις για σχολικές εκδηλώσεις και ερασιτεχνικές παραστάσεις αφορούν μόνο την πόλη Taganrok (Ταϊγάνιον), με σφύζουσα ελληνική παροικία⁴⁶⁵, λιμάνι που ήταν και σταθμός των περιοδευόντων θιάσων. Ανταπόκριση «εκ Ταϊγανίου» στις 14 Φεβρουαρίου 1907 περιγράφει την γιορτή των Τριών Ιεραρχών στην Ελληνική Σχολή της πόλης: μετά τον αγιασμό τραγουδιέται ο ρωσικός και ο ελληνικός εθνικός ύμνος, και καθηγητής αναπτύσσει σε ομιλία του το θέμα του ρόλου της θρησκείας στην παιδεία του ανθρώπου. Μετά οι μαθητές απαγγέλλουν «διαλόγους και ποιήματα, μέχρι δακρύων συγκινήσαντες τους παρευρισκομένους ομογενείς» («Κόσμος» αρ. 37, 14 Φεβρουαρίου 1907, παράρτημα αρ. 6).

463. “Πρώτη εμφάνισις της ‘Νέας Ζωής’. Την προσεχή Τρίτην 30 Μαΐου εις το θέατρον της Ελληνικής Λέσχης ‘Ομονοίας’ δίδεται υπό του Συλλόγου ‘Νέα Ζωή’ η πρώτη μουσικο-φιλολογική εσπερίς υπέρ των προσφύγων ομογενών. Αναμφιβόλως από την πρώτην ταύτην εμφάνισιν του σφριγώντος νέουσ σωματείου δεν θα λείψη ουδείς προς ενθάρρυνσιν και της φιλοτίμου νεολαίας μας, αλλά και προς περίθαλψιν των ατυχών προσφύγων./Η έναρξις την 8½ μ. μ. ακριβώς”.

464. “Φωνή Δικαιοσύνης”, 18 Ιουνίου 1917 (Β. Αγτζίδης, “Στα χρόνια των Σοβιέτ”, “Η Οδησός των Ελλήνων”, *Η Καθημερινή*, “Επτά Ημέρες”, Κυριακή 21 Νοεμβρίου 2004, σσ. 22 εξ.).

465. D. H. Katopuli, “Pereselenie grekov v Taganrog”, *Pamjatnaja knizka Taganrogskogo Gradonačalstva*, Taganrog 1865 (στον ίδιο τόμο και Y. Florenson, “Istoričeski očerk g. Taganrog”), Σ. Κιουζές-Πέζας, “Εκθεσις περί Γεωργίας, Εμπορίας, Βιομηχανίας και Ναυτιλίας ανά την Προξενικήν Περιφέρειαν Ταϊγανίου 1910-1911”, *Δελτίον του επί των Εξωτερικών Υπουργείου*, εν Αθήναις 1912.

Δ) Πιο πλούσιες είναι οι ειδήσεις για τον υπερκαυκάσιο χώρο· αρχίζουμε δυτικά με το λιμάνι της Νοβοροσσίjsk (Νοβορωσσίjsκη) στις νότιες βουνοπλαγιές του Καυκάσου, ακόμα κοντά στο στενό, όπου εκβάλλει η Αζοφική στη Μαύρη Θάλασσα, ακολουθεί λίγο πιο ανατολικά το Soçi (Σότση), επίσης λιμάνι, προχωρούμε στο Suchumi, πρωτεύουσα της Αμπχαζίας, για να φτάσουμε πια ανατολικά στο γεωργιανό Batumi (Βατούμ).

Ανταπόκριση “εκ Νοβορωσσίjsκης” με τίτλο “Καλλιτεχνικά δάφναι” της 19^{ης} Μαρτίου 1908 εξιστορεί, πως στις 9 Μαρτίου παίχθηκε στη λέσχη των υπαλλήλων από ερασιτέχνες, “υπό την διδασκαλία του εξ Αθηνών καλλιτέχνη ηθοποιού κ. Σ. Σάββα” “Ο γυιός του ίσκιου” του Σπύρου Μελά (που είχε δημοσιευτεί μόλις το 1907)⁴⁶⁶. Ο έπαινος του ανταποκριτή είναι ιδιαίτερα θερμός· φαίνεται πως η καθοδήγηση των ερασιτεχνών από επαγγελματία ηθοποιό είχε ευεργετικές επιπτώσεις για το αισθητικό αποτέλεσμα: “Δεν είναι υπερβολή εάν είπωμεν ότι ήρθασιν εις το ύψος εξ επαγγέλματος καλλιτεχνών. Είναι πολύ ευχάριστον και ενθαρρυντικόν να βλέπη τις τόσον αφθόνως διακεχυμένον το φυσικόν καλλιτεχνικόν τάλαντον και αφ’ ετέρου λυπηρόν, διότι τόσον σπανίως δίδεται αφορμή να επιδεικνύηται. Η ελληνική κοινότης ευγνωμονεί πάσι τοις ανωτέρω διότι παρέσχον αυτή στιγμάς τινας ευχαριστήσεως και εύχεται ίνα συνεχισθή το αρξάμενον ήδη ευγενές έργον της προόδου” (“Κόσμος” αρ. 190, 19 Μαρτίου 1908). Τέτοιες συμπράξεις επαγγελματιών με ερασιτέχνες φαίνεται πως δεν ήταν σπάνιες· είναι γνωστές από την Κωνσταντινούπολη⁴⁶⁷ και μπορούμε να τεκμηριώσουμε και μια περίπτωση απο τη Γεωργία (βλ. στη συνέχεια). Σε εποχές απραγίας και κακαδαιμονιών, διάλυσης του θιάσου ή άλλων αντίξοων συνθηκών αυτός ήταν και ένας τρόπος επαγγελματικής επιβίωσης.

466. Βλ. Β. Πούχνερ, “Ο νεαρός Σπύρος Μελάς ως δραματογράφος, ή Τα κριτήρια της ‘σκηνικής επιτυχίας’ την εποχή του ‘Θεάτρου των ιδεών’”, *Φαινόμενα και νοούμενα*, Αθήνα 1999, σσ. 265-380, ιδίως σσ. 283-315 και Κ. Καρρά, *Ο Σπύρος Μελάς και το θέατρο της εποχής του. Συμβολή στη μελέτη της δραματουργίας του*, διδ. διατρ. Θεσσαλονίκη 2010, σσ. 102-122.

467. Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, *Το ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη το 19^ο αιώνα*, 2 τόμ., Αθήνα 1994, 1996.

Εκτενής ανταπόκριση του 1907 από τη μικρή πόλη Σοϋί με μόλις 30 ελληνικές οικογένειες αναφέρει πως αυτές διοργάνωσαν ελληνική κοινότητα και λειτουργούν και ελληνικό σχολείο, «μεγάλως ποθούντες την εθνικήν αυτών πρόοδον και αναγέννησιν και διατήρησιν των πατρίων, ώρισαν εκτός των άλλων, εν τω ιδιαιτέρω αυτών προγράμματι και εθνικάς εσπερίδας κατά καιρούς, εν αις δέον να παρευρίσκωνται πάντες οικογενειακώς. Σκοπός δε των εσπερίδων τούτων είνε η αναζωπύρωσις του εθνικού φρονήματος και αισθήματος αυτών διά της εν αυταίς αναπτύξεως υπό των αρμοδίων διαφόρων εθνικών ζητημάτων, ουχ ήττον δε και η κοινωνική ανάπτυξις διά της συσχετίσεως των ελληνικών οικογενειών προς αλλήλας». Η δεύτερη τέτοια εθνική εσπερίδα (η πρώτη έγινε στις 15 Σεπτεμβρίου 1906) πραγματοποιήθηκε την Πρωτοχρονιά του 1907 σε σπίτι έγκριτου μέλους της κοινότητας, όπου στη μεγάλη αίθουσα ο δάσκαλος του σχολείου περιέγραψε σε ομιλία του ζωντανά τα ιστορικά πάθη του Έθνους, προκαλώντας απερίγραπτον ενθουσιασμό. Ύστερα η χορωδία των μαθητών τραγούδησε τον εθνικό ύμνο και απήγγειλε «διάφορα εθνικά ποιήματα». Ο αντιπρόεδρος της κοινότητας συνεχάρη μαθητές και γονείς, επαινεί τους πρώτους για την πρόοδό τους και μοιράζει δώρα, και συστήνει στους δεύτερους να φυλάξουν το σχολείο σαν κόρην οφθαλμού. Και σχολιάζει ο ανταποκριτής: «Αληθώς αξιοθαύμαστος είνε η εθνική πρόοδος των εν τη Σότση Ελλήνων και αξιομίμητος και παραδειγματικός ο πατριωτισμός αυτών. Οι δε γνωρίζοντες το σμικρόν του πλήθους αυτών και την μέχρι εσχάτων θέσιν των, αδυνατούσι να πιστεύσωσι την πρόοδον ταύτην διότι όντως είνε καταπληκτική. Μετά μεγίστου εθνικού ενδιαφέροντος εργάζονται υπέρ του Έθνους» («Κόσμος» αρ. 36, 11 Φεβρουαρίου 1907, παράρτημα αρ. 3). Είναι ενδιαφέρουσα η συσχέτιση της έννοιας της προόδου, που συνήθως την εποχή εκείνη συνδυάζεται με την οργάνωση της παιδείας, τη μόρφωση, την καθαριότητα, την υγιεινή, την πρόνοια και φιλανθρωπία, με τα εθνικά ζητήματα και τη διατήρηση ή και αφύπνιση της εθνικής συνείδησης. Το μικρό μέγεθος της κοινότητας, η έλλειψη αρκετής οικονομικής ευρωστίας και η μεγαλύτερη έκθεσή της στον κίνδυνο του εκρωσισμού, δηλαδή της αφομοίωσης στο κοινωνικό περιβάλλον (βλ. την επιστολή «εξ Αρτεχάν» για την κατάσταση στα χωριά, παράρτημα αρ. 7 και παραπάνω), κάνουν την

οργάνωση της κοινότητας πιο εύθραυστη και τη λειτουργία ξεχωριστής σχολής πιο δύσκολη, γιατί εκείνη πρέπει να ακολουθήσει και τις προδιαγραφές του ρωσικού εκπαιδευτικού συστήματος (“Σχολή κατά το νέον εκπαιδευτικόν σύστημα λειτουργούσα”). Αυτό σημαίνει λεπτούς χειρισμούς και διπλωματία στις επαφές με τις ρωσικές αρχές και σημαντική οικονομική επιβάρυνση ακόμα και για οικογένειες, οι οποίες δεν πρέπει να θεωρούνται και τόσο εύπορες.

Αλλά μπορούμε να παρακολουθήσουμε και τη συνέχεια: στις 2 Φεβρουαρίου 1908 το Ελληνικό Αγαθοεργόν Σωματείον (το επίσημο όνομα της κοινότητας) οργάνωσε εσπερίδα “προς όφελος της υπό του ειρημένου σωματείου συντηρουμένης Ελληνικής Σχολής” (“Κόσμος” αρ. 175, 8 Φεβρουαρίου 1908, παράρτημα αρ. 12). Ο ανταποκριτής επαινεί την προσπάθεια ως παράδειγμα προς μίμησιν. Από τέτοιες εσπερίδες των ομογενών και τον έρανο που γίνεται εκεί εξαρτάται “η τύχη των σχολείων των, τουτέστιν η ελληνοπρεπής μόρφωσις των τέκνων των”. Η προσπάθεια ευδοκίμησε, και όπως αναφέρει νέα ανταπόκριση από τις 16 Μαΐου 1910, συνδέεται τώρα ήδη και με ερασιτεχνικό όμιλο και θεατρική παράσταση: στις 24 Απριλίου ο όμιλος “έδωκε την πρώτη ευεργετικήν αυτού παράστασιν, τον ‘Χορόν του Ζαλόγγου’, υπέρ της ενταύθα Ελληνικής Σχολής, εν τω Θεάτρω του εκατομμυριούχου Τερναπόλσκιη. Η επιτυχία υπερβαίνει πάσαν περιγραφήν”. Μετά την ηθογραφικο-πατριωτική παράσταση των μαθητών δεν ακολούθησε η συνηθισμένη κωμωδία, αλλά δέκα ζευγάρια σε παραδοσιακές στολές και φουστανέλλες χόρευαν συρτό και τραγουδούσαν το “Μπάτε κορίτσια στο χορό”. Ακολούθησαν ευρωπαϊκοί χοροί και η εκδήλωση τελείωσε στις τρεις το πρωί. Συγκεντρώθηκαν 600 ρούβλια για το σχολείο, τον “ιερόν και κοινωφελή σκοπόν” (“Κόσμος” αρ. 440, 16 Μαΐου 1910, παράρτημα αρ. 24).

Τέτοιες πληροφορίες υπάρχουν και για την πρωτεύουσα της Αμπχαζίας, το Σουχούμ. Κάπως αόριστη είδηση από τις 10 Μαρτίου 1910 αναφέρει πως “εν Σουχούμ εδόθη παράστασις υπό την προστασίαν της Αδελφότητος των Κυριών υπέρ των εκεί ευαγών κοινοτικών καθιδρυμάτων” (“Κόσμος” αρ. 427, 10 Μαρτίου 1910, παράρτημα αρ. 22). Άλλη εφημερίδα αναφέρει ήδη στις 24 Ιανουαρίου της ίδιας χρονιάς, πως εκεί η κοινότητα προχώρησε στην ίδρυση ενός Μουσικοδραματι-

κού Συλλόγου με όνομα “Απόλλων”, “σκοπόν έχοντας τη διαπαιδαγώγησιν και ανάπτυξιν της Ελληνικής νεολαίας εν γένει, παρακαλείσθε όπως μας συνδράμητε, πλουτίζοντας το αναγνωστήριον του Συλλόγου μας, διά της καθ’ εβδομάδα αποστολής του Υμετέρου φύλλου” (“Φως” αρ. 38, 24 Ιανουαρίου 1910, παράρτημα αρ. 25), πράγμα που προκαλεί το ενθουσιαστικό παραλήρημα του συντάκτη της εφημερίδας (βλ. παραπάνω). Πέντε χρόνια αργότερα, στις 5 Μαΐου 1915 δίνεται “ενταύθα υπό ομάδος ερασιτεχνών θεατρική παράστασις υπέρ της Ελληνικής Σχολής και του εν Πετρούπολει νοσοκομείου υπό την προστασίαν της Σεπτής Ημών Βασιλομήτορος Όλγας προς περίθαλψιν των Ρώσων τραυματιών του πολέμου”. Παίζεται η “Στρίγγλα” του Λάσκαρη και μια κωμωδία (“Θ’ αυτοκτονήσω”). Είναι φανερό, πως για λόγους διπλωματίας, στα χρόνια του πολέμου η ελληνική κοινότητα αναγκάζεται να κάνει με τις παραστάσεις αυτές έρανο και για άλλος σκοπούς.

Επίσης ζωνρή είναι η θεατρική ερασιτεχνία στο γεωργιανό λιμάνι Batumi (Βατούμ), που είναι και σημαντικός σταθμός για τους επαγγελματικούς θιάσους. Ανταπόκριση από τις 11 Φεβρουαρίου 1907 αναφέρει, “ότι η δοθείσα τη 30 Ιανουαρίου εσπερίς εν τη αιθούση της διεθνούς Λέσχης προς όφελος των εν Βατούμ ελληνικών σχολείων, είλκυσε άπειρον πλήθος, όπερ ανεχώρησεν αποκομίζον τας μάλλον ευαρέστους και ζωηράς εντυπώσεις μόλις την 4 πρωινήν ώραν. Εν μια των αιθουσών της λέσχης ετοποθετήθησαν καλλιτεχνικώς διασκευασμένα περίπτερα εκ των οποίων προυκάλει ιδίως τον θαυμασμόν το παριστάνον τα ερείπια της Ακροπόλεως μετά των πέριξ αυτής τοποθεσιών” (“Κόσμος”, αρ. 36, 11 Φεβρουαρίου 1907, παράρτημα αρ. 4). Η ποικιλία των καλλιτεχνικών αυτών εκδηλώσεων εκπλήσσει μερικές φορές. Ακολούθησε χορός ανδρών και γυναικών σε παραδοσιακές στολές που ψάλλουν “εθνικά άσματα” και η μουσική εσπερίδα κλείνει με ένα κοντσέρτο μαντολίνου και βιολιού. Ένα χρόνο αργότερα δημοσιεύεται άρθρο ρωσικής εφημερίδας σε μετάφραση, που περιγράφει άλλη εσπερίδα (26 Ιανουαρίου 1908) στην Εμπορική Λέσχη για φιλανθρωπικούς σκοπούς: εκεί η νεολαία της ελληνικής κοινότητας, ντυμένοι αρχαίοι Έλληνες, ψάλλουν τον ύμνο του Απόλλωνα και παριστάνουν σε μυθολογική σκηνή θεούς, μούσες και νύμφες. Ακολούθησε σκηνή από τον εθναπελευθερωτικό αγώνα. Ο ρώ-

σος σχολιαστής επαινεί τους Έλληνες, γιατί σε αντίστοιχες εκδηλώσεις των Ρώσων η οργάνωση της βραδιάς περιορίζεται στον έρανο, χωρίς να υπάρξει τέρψη και θέαμα (“Κόσμος”, αρ. 175, 8 Φεβρουαρίου 1908, παράρτημα αρ. 11). Από αρκετές περιγραφές προκύπτει, πως οι εκδηλώσεις αυτές είναι ανοιχτές και για την τοπική κοινωνία των Ρώσων, μάλιστα ένας από τους σκοπούς της δραστηριότητας αυτής είναι ακριβώς η δημιουργία και η σύσφιξη καλών σχέσεων με αυτόν τον τρόπο.

Ε) Και μεταφερόμαστε πιο νότια, στην ορεινή περιοχή του Καρς στον Αντικαύκασο, σήμερα στα τουρκο-αρμενικά σύνορα, στον παλαιό εμπορικό δρόμο από την Κασπία Θάλασσα στη Σμύρνη, διασχίζοντας το εσωτερικό της Μικρασίας: οι ελληνικοί πληθυσμοί της περιοχής (βλ. την ανταπόκριση “Εξ Αρτεχάν” παραπάνω, παράρτημα αρ. 7) εκδιώχθηκαν ήδη πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή⁴⁶⁸ και μετοίκησαν κυρίως στη Γεωργία. Σε μακροσκελή ανταπόκριση από τις 20 Απριλίου 1907, όπου αναφέρεται, πως “ο ανά τα μέρη ταύτα διεσπαρμένος ελληνισμός αφυπνίζεται καθημερινώς του ληθάργου”, αναφέρεται ερασιτεχνική παράσταση στην Εμπορική Λέσχη, “υφ’ Ελλήνων ερασιτεχνών μελών της ενταύθα ελληνικωτάτης παροικίας, προς όφελος των εν Τσάλκα του διαμερίσματος Τιφλίδος πασχόντων εκ λιμού ομογενών” (“Κόσμος” αρ 67, 20 Απριλίου 1907, παράρτημα αρ. 8). Παίζουν το “συγκινητικώτατον εθνικόν δράμα ‘Αρματολοί και Κλέπται’ του αιοιδίμου Χριστοφόρου Σαμαρτσίδου” και την κωμωδία “Φιάκας”. Και εδώ γίνεται η σύγκριση των ερασιτεχνών με επαγγελματίες: επαινείται η ευαισθησία της κοινότητας για τους συμπατριώτες τους σε χωριό της όχι και τόσο κοντινής Τιφλίδας. Πάντως αυτή η πράξη αποδεικνύει τη σημαντική δικτύωση και συσπείρωση, την πυκνή επικοινωνία και καλή πληροφόρηση (λόγω των δρόμων του εμπόρου), που είχαν οι ελληνικές κοινότητες στον ευρύτερο χώρο μεταξύ τους. Η παράσταση αυτή δεν φαίνεται να είναι η μόνη: το 1908 αναγγέλλεται για την 1^η Ιουνίου, θεατρική παράσταση “υπέρ των σχολών της Κοινότητος και

468. Ι. Φ. Καλτσαρίδης, *Η “Εξοδος” των Ελλήνων του Καρς της Αρμενίας (1919-21)*, Θεσσαλονίκη 1996, Σ. Μαυρογένης, *Το Κυβερνείον Καρς του Αντικαυκάσου και το εν αυτώ ελληνικόν στοιχείον κατά την περίοδον 1878-1920*, Θεσσαλονίκη 1963.

προς επίρρωση των κοινοτικών αυτών συμφερόντων” (“Κόσμος” αρ. 192, 25 Μαρτίου 1908, παράρτημα αρ. 15). Δεν ξέρουμε αν πράγματι έγινε. Πάντως, εξαιτίας των ελλειπών ανταποκρίσεων στις εφημερίδες της Οδησού και των σκόρπιων πληροφοριών, η εικόνα παραμένει αποσπασματική, όπως και σε πολλές άλλες περιπτώσεις.

ΣΤ) Και μία μοναδική πληροφορία μάς μεταφέρει ακόμα πιο μακριά, στην πόλη Βακί, ελληνικά Βακού, στην Κασπική Θάλασσα, όπου περιγράφεται σε ανταπόκριση από τις 14 Φεβρουαρίου 1910 μια ειδυλλιακή εικόνα της πλήρους αρμονίας που επικρατεί ανάμεσα στα μέλη της Ελληνικής Κοινότητας. “Την 31 Ιανουαρίου εδόθη εσπερίς υπέρ της αρτισυστάτου Ελληνικής Σχολής εν τω θεάτρω ‘Αρμονία’ της πόλεως, και αυτή απέδωκε καθαρόν κέρδος εκ 400 ρουβλίων” (“Κόσμος”, αρ. 420, 14 Φεβρουαρίου 1910, παράρτημα αρ. 20).

Η εικόνα είναι, παρά την ωραιοποίηση των πραγμάτων και τον πατριωτικό οίστρο των ανταποκριτών και συντακτών, σχεδόν παντού ή ίδια: στο κέντρο της δραστηριότητας των ποικίλων πολιτισμικών συλλόγων των ελληνικών κοινοτήτων, είτε αυτές εκδηλώνονται με μουσικοφιλολογικές εσπερίδες είτε με θεατρικές παραστάσεις ή άλλες εκφάνσεις της καλλιτεχνικής ερασιτεχνίας, βρίσκεται σχεδόν πάντα το ελληνικό σχολείο της πόλης, ως κοιτίδα μόρφωσης των μελλοντικών γενεών και κύτταρο της διαφύλαξης της εθνικής ταυτότητας, της διατήρησης της γλώσσας και του πολιτισμού. Έτσι και η ερασιτεχνική θεατρική κίνηση είχε ένα σαφές ιδεολογικό πλαίσιο, μια αυτονόητη σκοπιμότητα και μια εμφανή αποστολή: να αναχαιτίσει την πολιτισμική αφομοίωση των ελληνικών πληθυσμών της νότιας Ρωσσίας εκ μέρους της τσαρικής αυτοκρατορίας. Η άμεση σύνδεση των παραστάσεων με το σχολείο είχε επιπτώσεις και στην επιλογή του ρεπερτορίου, το οποίο είναι σχεδόν αποκλειστικά πατριωτικό ή ηθογραφικό, και στην ιδεολογική πλαισίωση και θεματολογική περιχαράκωση των εκδηλώσεων με μορφωτικές ομιλίες, εθνικούς χορούς και κατάλληλο μουσικό πρόγραμμα. Ο χρηματικός έρανος για τη διατήρηση και βελτίωση του σχολείου είναι σχεδόν πάντα ο κεντρικός στόχος, αλλά και η ίδια η εκδήλωση αποτελεί πατριωτική μόρφωση, τέρψη αλλά και πηγή συγκίνησης. Όσο μικρότερη είναι μια κοινότητα, τόσο μεγαλύτερη είναι η πολιτισμική

πίεση του περιβάλλοντος για ένταξη και αφομοίωση, και τόσο πιο έκδηλη η νοσταλγία και η δίψα για κάθε τι το “ελληνικόν”.

Αυτή την ψυχολογική κατάσταση των ελληνικών πληθυσμών της διασποράς εκμεταλλεύονταν τα θεατρικά μπουλούκια στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, γνωρίζοντας ότι η πατριωτική θεματολογία και το *couleur locale* της ηθογραφίας από τον λαϊκό πολιτισμό της πατρίδας αποτελούν σίγουρες επιτυχίες, ανεξάρτητα από την όποια αισθητική στάθμη της παράστασης.

Β'

Μολοντούτο οι μετακινήσεις των επαγγελματιών θιάσων στον αναφερόμενο χώρο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα πρέπει να εγγραφούν σε μια πιο σφαιρική χαρτογράφηση των περιοδειών των αεικίνητων μπουλουκιών στην πεντηκονταετία 1870-1920, η δραστηριότητα των οποίων εκτείνεται σε μια σημαντική γεωγραφική εμβέλεια και υπαγορεύει στους ηθοποιούς τους έναν ολόκληρο τρόπο ζωής, ο οποίος χαρακτηρίζεται από μόνιμα μεγάλα μαγαζία με το βεστιάριο και τις ενδυμασίες, χειρόγραφα, περούκες και αξεσουάρ της υποκριτικής, από τις ατελείωτες παραμονές σε ξενοδοχεία διαφόρων κατηγοριών άνεσης και καθαριότητας, από επικίνδυνα χειμερινά ταξίδια σε φουρτουνιασμένες θάλασσες ή από τις ταλαιπωρίες μετακίνησης διά ξηράς μέσα στη σκόνη και τη λάσπη, από χιονοθύελλες, παρατεταμμένες βροχοπτώσεις, μπόρες και καύσωνες, από αρρώστιες και αδιαθεσίες, από κακουχίες και κόπωση, κακές συνθήκες υγιεινής και διατροφής, από υψηλά ρίσκα σχετικά με τις άδειες των τοπικών αρχών και της λογοκρισίας και σχετικά με τις επιτυχίες και τις εισπράξεις των παραστάσεων, από ακατάλληλες αίθουσες με κακή ακουστική, πανάκριβα ενοίκια, άδειες σειρές και χρηματικά χρέη, αλλά και από φρενήρη χειροκροτήματα, επαίνους από επίσημα χείλη, παραληρηματικές θετικές κριτικές του Τύπου, και από ποικίλες εκδηλώσεις αναγνώρισης και συμπαράστασης μελών των εκάστοτε ελληνικών κοινοτήτων, που τους δίνουν το θάρρος να συνεχίσουν. Η αυτοσυνείδηση και αυτοεκτίμηση των θιάσων ταλαντεύεται ανάμεσα στην πεποίθηση πως εκτελούν ένα εθνικό έργο και μια πατριωτική αποστολή, κρατώντας ζωντανή τη φλόγα της πολιτισμικής αυτογνωσίας των Ελλήνων της δια-

σποράς, και στους ψυχρούς υπολογισμούς του marketing σε μια στρατηγική ικανοποίησης μιας υπαρκτής ζήτησης, στρατηγική που επιδιέχεται στην ανακάλυψη όλο και μικρότερων αγορών και πιο απομακρυσμένων κοινοτήτων για την “πώληση” του “προϊόντος”, με όλα τα απρόοπτα που έχει μια τέτοια επιχείρηση, από τις άδειες των τοπικών αρχών και τη λογοκρισία έως την αδιαφορία των ελληνικών πληθυσμών και την απροθυμία τους να στηρίζουν οικονομικά τους αυτόκλητους και συχνά δευτεροκλασάτους θεατρίνους που αγωνίζονται και αγωνιούν για την επιβίωσή τους. Οι διακυμάνσεις των οικονομικών επιτυχιών ποικίλλουν, το πατριωτικό show business δεν αποδίδει πάντα ένα εξασφαλισμένο κέρδος: πάντως η αισθητική ποιότητα των παραστάσεων, όπως και στην περίπτωση των ερασιτεχνικών παραστάσεων, έρχεται σε δεύτερη μοίρα μπροστά στη θεματολογία των δραματικών έργων που ανεβάζονται. Φυσικοί σύμμαχοι των περιοδευόντων θιάσων είναι οι συντάκτες του τοπικού Τύπου, που αναλαμβάνουν την διαφήμιση, πριν έρθει ο θιάσος, διατυμπανίζουν τη φήμη του συγκροτήματος και απαριθμούν τις επιτυχίες που είχε αλλού, καθώς και προτρέπουν τους ομογενείς να γεμίσουν τις αίθουσες των παραστάσεων, υποσχόμενοι τέρψη και πατριωτική συγκίνηση, παρουσιάζοντας τη στήριξη του θιάσου ως εθνικό καθήκον.

Κατ’ αυτόν τον τρόπο οι επαγγελματικές παραστάσεις λειτουργούν σ’ ένα παρόμοιο πλαίσιο με τις ερασιτεχνικές, απλώς η έλλειψη της εντοπιότητας των ξενόφερτων ηθοποιών από τη μακρινή πατρίδα δίνει ένα πρόσθετο κίνητρο για πάσης φύσεως υποστήριξη, αφού οι κήρυκες της εθνικής αυτοσυνείδησης έχουν υποστεί τους κινδύνους και ταλαιπωρίες του μακρινού ταξιδιού, για να μεταλαμπαδεύσουν τα φώτα της εθνικής αυτοσυνείδησης και να προσφέρουν στους ξενιτεμένους μια παράσταση στη μητρική τους γλώσσα. Λαμβάνοντας υπόψη τα γεωγραφικά δεδομένα, η βάση για τις εξορμήσεις στις παρευξείνιες χώρες είναι πλέον η ίδια η Κωνσταντινούπολη, που τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα γίνεται πιο σημαντική βάση για το ελληνικό θέατρο⁴⁶⁹ από την ίδια την Αθήνα, η οποία, ως ημιεξαστισμένη κάπως επαρχιακή πόλη, ακόμα και την εποχή της belle époque,

469. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, *ό. π.*

δεν είναι σε θέση να θρέψει τους θιάσους σε μια μόνιμη βάση. Ερευνητικά βρισκόμαστε ακόμα μακριά από μια συστηματική χαρτογράφηση των μετακινήσεων όλων των θιάσων στο αναφερόμενο χρονικό διάστημα, αλλά με τις εργασίες της ομάδας του Θ. Χατζηπανταζή (έως το 1875)⁴⁷⁰, τη διατριβή του Α. Δημητριάδη για τον Νικόλαο Λεκατσά⁴⁷¹, τη διατριβή της Α. Αλτουβά για την Πιπίνα Βονασέρα, την Αικατερίνη Βερόνη και την Ευαγγελία Παρασκευοπούλου⁴⁷², καθώς και την διατριβή της Μ. Ηλιάδη για τον Αναστάσιο Απέργη⁴⁷³, μπορούμε να σχηματίσουμε, έστω δειγματοληπτικά για ορισμένους θιάσους και ηθοποιούς, μια ιδέα για το δίκτυο περιηγητικών μετακινήσεων θιάσων και ηθοποιών· δεν είναι υπερβολή να πει κανείς πως η ζωή των θιασαρχών, πρωταγωνστ(ρι)ών, οικογενειακών θιάσων και μεμονωμένων ηθοποιών μοιάζει με ένα αέναο ταξίδι.

Για να μείνουμε στο χώρο της Μαύρης Θάλασσας, οι περιοδείες των ελληνικών θιάσων στις δυτικές της ακτές, δεν περιλαμβάνουν μόνο τα λιμάνια της Κωνσταντζας (Constanța) και πιο νότια της βουλγαρικής Βάρνας (Varna), αλλά με μεγάλη συχνότητα τις πόλεις στο δέλτα του Δούναβη Βραϊλά (Brăila), Γαλάτι (Galați) και Ιζμαήλ (Izmajil), ενίοτε ακόμα και πόλεις στις ρουμανικές όχθες του Δούναβη πιο βαθιά στην ενδοχώρα⁴⁷⁴, που είναι εύκολα προσβάσιμες από τη θάλασσα. Το ίδιο ισχύει και για την ενδοχώρα της Οδησσού: το Chișinău είναι προσβάσιμο στο μεγαλύτερο μέρος από τον Dnjestr, η Χερσόνησος (Cherson) και η Νικόπολις (Nikopol) από τον Dnjestr. Κατά τα άλλα οι σταθμοί των

470. Θ. Χατζηπανταζής, *Από του Νείλου μέχρι του Δουνάβεως: Το χρονικό της ανάπτυξης του ελληνικού επαγγελματικού θεάτρου στο ευρύτερο πλαίσιο της Ανατολικής Μεσογείου, από την ίδρυση του ανεξάρτητου κράτους ως τη Μικρασιατική Καταστροφή*, τόμ. Α₂ Παράρτημα (1828-1875), Ηράκλειο 2002.

471. Α. Δημητριάδης, *Σαιξπηριστής, άρα περιττός. Ο ηθοποιός Νικόλαος Λεκατσάς και ο δύσβατος δρόμος της θεατρικής ανανέωσης στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*, Ηράκλειο 2006.

472. Α. Αλτουβά, *Το φαινόμενο του γυναικείου βεντετισμού το 19ο αιώνα στην Ελλάδα*, διδ. διατρ. Αθήνα 2007.

473. Μ. Ηλιάδη, *Ο Αναστάσιος Απέργης και ο θιάσος "Αριστοφάνης"*, διδ. διατρ. Αθήνα 2012.

474. Βλ. το υλικό συγκεντρωμένο στον Puchner, *Hellenophones Theater im Osmanischen Reich*, ό. π.

τουρνέ στη Μαύρη Θάλασσα είναι λιμάνια της Κριμαίας (Jevpatorija, Sevastopol, Alupka, Jalta, Feodosija, Kerč, με εξαίρεση τη Συμφερόπολη/Symferopol, που δεν απέχει όμως μακριά από την ακτή), της Αζοφικής (Berdijans'k, Maryopol, Taganrog, Rostov, Ejsk) και της βορειοανατολικής μεριάς του Εύξεινου Πόντου στις νότιες βουνοπλαγιές της οροσειράς του Καυκάσου (Anapa, Novorossijsk, Gelendžik, Tuapse, Soçi, Suchumi), της Γεωργίας (Poti, Batumi) με σημαντική επέκταση στην ενδοχώρα (Čiatura, Božomi, Tbilisi) και των μικρασιατικών ακτών στο Νότο (Τραπεζούντα).

Οι σχετικές ειδήσεις των εφημερίδων της Οδησσοῦ δεν είναι πάντα βάσιμες: υπάρχουν και αγγελίες θιάσων πως θα έρθουν, ενώ δεν ήρθαν ποτέ: π. χ. τον Οκτώβριο του 1907 αναγγέλλεται ο ερχομός του “Θιάσου Αθηνών” (“θιάσος δραμάτων και κωμειδυλλίων”) με αρχηγό τον Ν. Καρδοβίλλη, θιάσος που βρίσκεται ήδη στη Σμύρνη, ο οποίος όμως δεν φαίνεται να έχει πραγματοποιήσει ποτέ το σχέδιό του να έρθει στην Οδησσό, ενώ ο θιάσος “Ευριπίδης” που αναγγέλλεται επίσης (“συμπληρώσας εν Ανατολή το προσωπικόν των ηθοποιών του, διά της προσλήψεως εγκρίτων υποκριτριών και αιιδών, των κυριών Αναστασίας Χρηστοφορίδου και Εριφίλης Ζαφειροπούλου, αμφοτέρων γνωστοτάτων εν Ελλάδι και Τουρκία διά το καλλιτεχνικόν αυτών τάλαντον, προυτίθεται να έλθη εκ νέου κατ’ αυτάς ενταύθα, οπόθεν μετά σειρά παραστάσεων, θα μεταβή εις τας κυριωτέρας πόλεις της Ρωσσίας, ένθα υπάρχουνσιν ελληνικοί πληθυσμοί”)⁴⁷⁵ πράγματι θα έρθει. Τα δρομολόγια αυτά είναι γνωστά από τον 19^ο αιώνα: το 1869 ο θιάσος του Δημοσθένη Αλεξιάδη και της Πιπίνας Βονασέρα δίνει παραστάσεις στη Βερδιάνσκα και στο Τάγκανρογκ της Αζοφικής, ερχόμενος από την Κωνσταντινούπολη με πιθανή στάση στην Οδησσό, δύο χρόνια αργότερα ο ίδιος θιάσος δίνει παραστάσεις και στο Γέισκ (Ejsk)⁴⁷⁶. Το Νοέμβριο της ίδιας χρονιάς, 1907, έρχεται και η “Νέα Σκηνή” του Χρηστομάνου και θα φύγει για το “Ροστόβιον” (Rostov na Donu)⁴⁷⁷.

475. “Κόσμος”, αρ. 134, Κυριακή, 14 Οκτωβρίου 1907, σ. 3.

476. Χατζηπανταζής, *Από του Νείλου μέχρι του Δουνάβεως, ό. π.*, σσ. 689 εξ.

477. “Κόσμος”, 24 Νοεμβρίου 1907, σ. 3.

Η συχνότητα, με την οποία αναφέρεται ο “Ευριπίδης” του Μιχαήλ Δανιήλ τεκμηριώνει κάποια “ειδίκευση” του θιάσου αυτού στον ευρύτερο χώρο. Για τον χειμώνα του 1907/08 αναφέρεται στην εφημερίδα “Κόσμος” της Οδησσού, πως επέστρεψε από το Kerč της Κριμαίας στη Γιάλτα, και από εκεί θα μεταβεί στο Sebastopol και το Symferopol στο εσωτερικό της χερσονήσου, πριν καταλήξει στην Οδησό· πραγματοποιεί, δηλαδή, συστηματική περιοδεία στις ελληνικές κοινότητες της Κριμαίας. Και από τη Γιάλτα στέλνει ευχαριστήρια επιστολή προς δημοσίευση στην εφημερίδα, όπου τονίζει πως έχει το «ευάρεστον καθήκον» να ευχαριστήσει «το ομογενές κοινόν της πόλεως Υάλτας διά την γενναίαν υποστήριξην» («Κόσμος», αρ. 172, 30 Ιανουαρίου 1908, παράρτημα αρ. 10). Τέτοιες επιστολές είναι αρκετά συχνές και δεν είναι μόνο δείγματα υψηλής φιλοφροσύνης ή πραγματικής οικονομικής επιτυχίας, αλλά λειτουργούν και ως ρεκλάμα για τον θίασο. Στις 19 Μαρτίου 1908 η ίδια εφημερίδα αναφέρει, πως «ο θίασος ‘Ευριπίδης’, περατώσας οριστικώς την σειράν των παραστάσεών του, απήλθε χθες εις Κισνόβιον, όπως διδάξη και τέρψη και τους εν τη πόλει ταύτη Έλληνας διά δραμάτων εθνικήν εχόντων την υπόθεση». Αναγγέλλεται για τις 23 Μαρτίου η «Γκόλφω». Το ταξίδι από την Οδησό για το Chişinău δεν είναι πια τόσο απλό, γιατί πρέπει να γίνει εν μέρει διά ξηράς, και θα κρατήσει 2-3 μέρες (18 Μαρτίου τελευταία παράσταση στη Οδησό, 23 Μαρτίου η πρώτη στην πρωτεύουσα της Μολδαβίας). Εκεί θα δοθούν δύο παραστάσεις (η δεύτερη στις 25 Μαρτίου). Στην πόλη αυτή δεν πηγαίνουν συχνά οι θίασοι· το επισημαίνει ρητά η εφημερίδα: “Η ερχομένη τοις Έλλησι του Κισνοβίου ευκαιρία είνε εκ των σπανιωτάτων, δι’ ό και εσμέν εκ των προτέρων βέβαιοι, ότι ουδείς θα λείψη εκ της ελληνικής ταύτης θεατρικής εσπερίδος και ότι πάντες συν γυναιξί και τέκνοις θα συρρεύσωσιν εις το θέατρον, ίνα ίδωσι ζώσας σκηνάς του πατροπαραδότου ημών εθνικού βίου” (“Κόσμος”, αρ. 190, 19 Μαρτίου 1908, παράρτημα αρ. 13). Τελικά ο θίασος θα μείνει περισσότερο στην πόλη, όπου σχεδιάστηκε το κίνημα του Υψηλάντη, γιατί φύλλο του “Κόσμου” από τις 28 Μαρτίου 1908 αναφέρει, πως ο θίασος θα δώσει στις 30 Μαρτίου την τελευταία του παράσταση (στην αίθουσα Μισκέβιτς του “Πολωνικού Θέατρου”) με την “Γαλά-

τεια” και την κωμωδία “Οι Καρβουνιάρηδες” (“Κόσμος”, αρ. 193, 28 Μαρτίου 1908, παράρτημα αρ. 16).

Το καλοκαίρι του επόμενου έτους, τον βρίσκουμε πάλι στην περιοχή: ήδη από τον Μάιο αναφέρεται στην εφημερίδα “Φως” πως “εν Ροστοβίω ευρισκόμενος” θα παίξει στην Οδησό και φύγει για “Ταϊγάνιον” (Таганрок)⁴⁷⁸. Η σειρά αυτή μάλλον δεν είναι σωστή, γιατί το Таганрок βρίσκεται ακριβώς δίπλα στο Roston na Donu, στις εκβολές του Don στην Αζοφική Θάλασσα. Εκείνο το καλοκαίρι διασταυρώνεται με τον “Συνεταιρικό θιάσο” της Πολυξένης Παυλάτου, η οποία τον Ιούλιο του 1909 έρχεται στην Οδησό “εκ του εσωτερικού της Ρωσσίας”⁴⁷⁹, και το φθινόπωρο της ίδιας χρονιάς ο θιάσος του Μιχαήλ Δανιήλ επισκέφεται ξανά την πόλη “εκ Καυκάσου προερχόμενος”⁴⁸⁰. Για τον θιάσο της Παυλάτου υπάρχουν και ακριβέστερες πληροφορίες: ανταπόκριση στον “Κόσμο” από τις 24 Ιουνίου 1909 από τη Γιάλτα αναφέρεται πατριωτική παράσταση “Πασάς”, που συνδυάζεται μάλιστα με την επικαιρότητα, τα γεγονότα της νεοτουρκικής επανάστασης. “Εκ των ηθοποιών η κυρία Πολυξένη Παυλάτου, πρωταγωνιστούσα εν τω θιάσω, διακρίνεται διά τους λεπτούς τρόπους αναπαριστώσα διά της ωραίας απαγγελίας όλως φυσικά τα δραματικώτερα μέρη εν πλήρει εκφράσει και ζωηρότητι και παρουσιαζομένη εν παντί καλλιτέχνις άρτιος αξία συγχαρητηρίων” (“Κόσμος”, 24 Ιουνίου 1909). Μετά το έργο παίχθηκαν δύο κωμωδίες και αναγγέλλεται και ο “Πάυλος Μελάς”. Ο ανταποκριτής βρίσκει και ελαφρυντικά για την προφανώς μέτρια εμφάνιση του θιάσου: “Βεβαίως δεν είναι δυνατόν να απαιτήση τις πλείονα ή όσα είνε δυνατά παρ’ ανθρώπων ηγαγκασμένων να διεξάγωσι το έργον των εν μέσω ποικίλων και πολλαπλών προσκομμάτων, πάντη όμως η αποστολή του ελληνικού θεάτρου είναι μεγάλη και υψηλή, τουθ’ όπερ δεν βλέπομεν να μη δείκνυται ότι κατανοείται παρά των εν Ρωσσία Ελλήνων ους άπαξ ή δις του έτους επισκέπτονται θιάσοι. Από τοιαύτης δε απόψεως λίαν αξιέπαινος είνε η

478. “Φως”, αρ. 3, Κυριακή 24 Μαΐου 1909, σελ. 5.

479. “Φως”, αρ. 10, Κυριακή 12 Ιουλίου 1909, σελ. 4.

480. “Φως” αρ. 24, Κυριακή 18 Οκτωβρίου 1909, σελ. 3.

ομογενής Κοινότης Υάλτας σπεύσασα να προσφέρη την υποστήριξίν της εις τους πτωχούς εργάτας της ελληνικής σκηνής, ν' απολαύση δε εν ταυτώ τερπνής διασκεδάσεως". Αυτή η επιχειρηματολογία είναι σχεδόν στερεότυπη στις σχετικές αναφορές του Τύπου. Τα σχέδια του θιάσου είναι να επισκεφθεί και άλλες πόλεις της Κριμαίας, για να έρθει ύστερα στην Οδησό και να φύγει από κει "εις Ρωμουνίαν και Αίγυπτον".

Αλλά και για τον Μιχαήλ Δανιήλ υπάρχουν περισσότερες πληροφορίες: αρχές του Δεκεμβρίου 1909 "απέρχεται ανά τον Καύκασον, όπως δώση αυτόθι παραστάσεις, υποβοηθών το έργον των Κοινοτήτων κατά τας επικειμένας εορτάς και ενθαρρύνων τους ερασιτέχνας διά τας παραστάσεις, άστινας κατά την εποχήν ταύτην υπέρ των Κοινοτικών καθιδρυμάτων δίδουσιν. Ο κ. Μ. Δανιήλ αφωσιώθη εις τους εν Ρωσσία Έλληνας, ους επί έτη εξηηρετεί και ευελπιστούμεν, ότι το ομογενές Κοινόν θα εκτιμήση τους μόχθους και τας διαθέσεις αυτού, χορηγούν αυτώ και αύθις την πολύτιμον υποστήριξιν, ης ουδέποτε εστερήθη και δ' ην εκφράζει και δημοσία την βαθυτάτην αυτού ευγνωμοσύνην" ("Κόσμος" αρ. 396, 2 Δεκεμβρίου 1909, παράρτημα αρ. 19). Την ίδια εποχή φεύγει και ο θιάσος του Β. Αργυρόπουλου από την Οδησό για το γεωργιανό Batumi, ευχαριστεί το κοινό του και αναγγέλλει πως εκεί θα παίξει και τον "Οιδίποδα Τύραννο" του Σοφοκλή και βυζαντινή τραγωδία "Η τελευταία πριγκήπισσα της Τραπεζούντος" ("Κόσμος" αρ. 396, 2 Δεκεμβρίου 1909, παράρτημα αρ. 19). Η γεωργιανή "αγορά" έχει ανακαλυφθεί και από άλλους θιάσους: στις 7 Μαρτίου 1910 η Ελένη Απέργη, πρωταγωνίστρια στο θιάσο του Αντ. Απέργη, στέλνει ευχαριστήρια επιστολή για να εκφράσει την ευγνωμοσύνη της "προς το φιλογενές και φιλόμουσον Κοινόν των πόλεων Βατούμ και Νοβορωσσίσκη, διά την θερμήν υποδοχήν και την ευγενή ενθάρρυνσιν, ως έτυχον παρ' αυτοίς, επ' ευκαιρία των παραστάσεων ας εδώσαμεν εις τας δύο ανωτέρω πόλεις" ("Κόσμος" αρ. 426, 7 Μαρτίου 1910, παράρτημα αρ. 22).

Η λειτουργία αυτών των ανοιχτών επιστολών είναι, όπως είπαμε, και τμήμα μιας προπαγανδιστικής και διαφημιστικής στρατηγικής των θιάσων. Τον χειμώνα 1909/10 εμφανίζονται και άλλοι "παίκτες" στην αγορά της Μαύρης Θάλασσας, πολύ πιο δυνατοί και γνωστοί: ο θιάσος της Ευαγγελίας Παρασκευοπούλου, η οποία θα παίξει τη "Φαύστα" και τον

“Άμλετ” με την ίδια στους πρωταγωνιστικούς ρόλους, προκαλώντας παραληρήματα ενθουσιασμού, και που στα τέλη Ιανουαρίου του 1910 θα φύγει από την Οδησό στην Αζοφική, για Ροστόβι και Taganrok⁴⁸¹, για να επιστρέψει πάλι στην Οδησό, όπου λόγω οικονομικών διαφορών της με τον θιασάρχη παρά λίγο να χρεοκοπήσει⁴⁸². Σ’ αυτόν τον ισχυρό ανταγωνισμό, ο Μιχαήλ Δανιήλ δεν μπόρεσε να σταθεί, και από ευχαριστήρια επιστολή της 8 Απριλίου 1910 μαθαίνουμε πως τον χειμώνα πέρασε στο εσωτερικό της Γεωργίας (αναφέρονται οι πόλεις Καρς, Ćiatura ανατολικά από το Kutaisi και Βοζομί ανάμεσα στο Kutaisi και την Τιφλίδα), όπου συνεργάστηκε για τουλάχιστον τρεις μήνες με ερασιτέχνες. Η επιστολή αυτή είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, γιατί δίνει έμμεσα την εικόνα της δεινής θέσης στην οποία έχει περιέλθει: “Απερχόμενος εις το εξωτερικόν δεν δύναμαι παρά και δημοσίως να εκφράσω τας απείρους ευχαριστίας μου, διά την επί τρεις περίπου μήνας ανά τον Καύκασον γενομένην μοι υποστήριξιν παρά των πολυπληθών ομογενών μας, ιδίως δε εις Καρς ευχαριστώ εγκαρδίως τον φιλόπατριν πρόεδρον της αυτόθι Κοινότητος κ. Παύλον Μαράτζωφ ως και τους λοιπούς ερασιτέχνας. Επίσης εν Βορζόμ τον ακραιφνή πατριώτην κ. Παυλίδην (ή Βλάχαν), τον κ. Μιχαηλίδην, πρόεδρον της Κοινότητος και τον φιλόπατριν και αισθηματίαν Παναγιωτίδη και τους αδελφούς Αρμενίους και λοιπούς ομογενείς. Επίσης και εν Τσατούρα τους αδελφούς Παυλίδη, Γ. Σεβαστόπουλο και λοιπούς ευγενείς και φιλοπάτριδας ερασιτέχνας. Εν γένει απερχόμενος ευχαριστώ γενικώς πάντας τους ομογενείς οίτινες ενθέρμως με υποστήριξαν” (“Κόσμος”, αρ. 436, 8 Απριλίου 1910, παράρτημα αρ. 23). Για να αποφύγει τις “καλές αγορές”, που βρίσκονται στις παραλίες και στα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας, όπου λόγω του ανταγωνισμού με καλύτερα και πιο γνωστά σχήματα δεν μπορεί να σταθεί, αποσύρθηκε στις ελληνικές κοινότητες στα βουνά του Αντικαυκάσου και στο εσωτερικό της Γεωργίας για μια ατύπη σύμπραξη με τους εκεί ερασιτέχνες των ελ-

481. “Κόσμος”, 31 Ιανουαρίου 1910, σελ. 3.

482. Βλ. “Κόσμος” αρ. 417, 7 Φεβρουαρίου 1910, σελ. 3. Για τη σταδιοδρομία της πρωταγωνίστριας ως το 1900 βλ. τη διδακτορική διατριβή της Αλτουβά, ό. π., σσ. 328-530.

ληνικών συλλόγων (βλ. παραπάνω), απλώς και μόνο για να επιβιώσει, μια τακτική απόσυρσης σε “μικρότερες” αγορές, όπου δεν αναμένεται να αντιμετωπίσει καθόλου αντιπάλους.

Στο μεταξύ, τα θλιβερά γεγονότα στις αρχές του Φεβρουαρίου 1910 με το θιάσο στον οποίο πρωταγωνιστεί η Παρασκευοπούλου, όταν ολόένα παρατάθηκαν οι ευεργετικές, για να μπορέσει τελικά να αναχωρήσουν οι ηθοποιοί⁴⁸³, εκμεταλλεύεται έξυπνα ο Αναστάσιος Απέργης (θιάσος “Αριστοφάνης”), στέλνοντας στις 7 Μαρτίου 1910, ένα μήνα μετά τα γεγονότα της χρεοκοπίας του προηγούμενου θιάσου, μια επιστολή, που συνδυάζει τη διαφήμιση με τη δυσφήμιση των ανταγωνιστών του και προτείνει, για να ξανακερδίσει τη συμπάθεια του κοινού, δοκιμαστικές παραστάσεις· εδώ η τακτική της έγκαιρης και εκ των προτέρων προετοιμασίας του εδάφους έχει εξελιχθεί ακόμα περισσότερο. Η επιστολή έχει ως εξής: “Κύριε Διευθυντά του ‘Φωτός’, / Μετά καλλιτεχνικήν περιοδείαν ανά τα ελληνικά κέντρα της παρά τον Πόντον Μικράς Ασίας και της Ρωσσίας ο υπό την διεύθυνσίν μου ελληνικός δραματικός θιάσος ‘Αριστοφάνης’ έφθασεν εις Οδησσόν επί τη ελπίδι ότι θα ηδύνατο και εν τη πόλει ταύτη να δώση σειρά παραστάσεων. Αλλ’ οι προ ημών διελθόντες δι’ Οδησσού θιάσοι, διά λόγους ούς υμείς γνωρίζετε ημών κάλλιον, κατέστρεψαν το έδαφος εις βαθμόν τοιούτον, ώστε ουδείς Έλλην καλλιτέχνης να τολμά πλέον ν’ αποταθή καν προς τους ομογενείς, προσκαλών αυτούς εις το ελληνικόν θέατρον. Ευτυχώς όμως η υποδοχή, ην και εν Μικρά Ασία και εν τη λοιπή Ρωσσία εύρομεν, ην δε οφείλομεν εις τον άρτιον θιάσον ημών και την εκλογήν των δραμάτων άτινα εδιδάξαμεν, μοι δίδει το θάρρος ίνα παρακαλέσω θερμώς την φιλόμουσον ελληνικήν

483. Βλ. τη σχετική αρθρογραφία στην εφημερίδα “Φως” αρ. 40, 7 Φεβρουαρίου 1910, σελ. 3: “Θεατρικά. Υπό τον συμπαθή καλλιτέχνην κ. Εμμανουήλ Κουκουδάκην ελληνικός θιάσος, ευρεθείς εν λυπηρά αμηχανία, εξ ής μόνη η αγαθηργία των Ελλήνων δύναται ν’ απαλλάξη αυτόν, απεφάσισε να δώση μίαν, την και οριστικώτατα τελευταίαν παράστασιν, όπως διά του προϊόντος αυτής δυνηθή ν’ απέλθη ανέτως εντεύθεν. Το “Φως”, αναλαβόν την πρωτοβουλίαν εν τη περιστάσει ταύτη, ποιείται έκκλησιν προς τους ομογενείς, παρακαλών αυτούς ίνα συρρεύσωσιν εις το θέατρον. Πεποίθαμεν ότι η έκκλησις αύτη θα εύρη ευμενή ηχώ εν τη καρδιά πάντων, τοσούτω μάλλον όσω τα παιχθησόμενα έργα, άτινα ο αναγνώστης βλέπει εν τω προγράμματι, είναι θαυμάσια”.

κοινωνίαν της Οδησσοῦ, ἵνα τιμῆση διὰ τῆς παρουσίας του τὴν πρώτη ἡμῶν παράστασιν, πέποιθα δε καὶ ἐγὼ καὶ οἱ συνάδελφοί μου ὅτι θα κατορθώσωμεν νὰ διαθέσωμεν καὶ πάλιν ευμενῶς αὐτὴν πρὸς τὴν ἐλληνικὴν καλλιτεχνίαν. / Δέξασθε, κτλ. / Ὁ θιασάρχης τοῦ Ἑλληνικοῦ Δραματικοῦ/Θιάσου “Ἀριστοφάνης” / Α. Ἀπέργης” (“Φως”, ἀρ. 44, 7 Μαρτίου 1910, σελ. 3, παράρτημα ἀρ. 26). Αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ συνοδεύεται ἀπὸ ἄλλη ευχαριστήρια ἐπιστολὴ τῆς κόρης του, Ἐλένης Ἀπέργη, πρωταγωνίστριας τοῦ θιάσου, ποὺ δημοσιεύεται ἀκριβῶς τὴν ἴδια μέρα στὴν ἄλλη ἐλληνικὴ ἐφημερίδα τῆς Οδησσοῦ: “Θεωρῶ καθήκον μου ἐπιβαλλόμενον νὰ ἐκφράσω καὶ δημοσίᾳ τὰς ευχαριστίας καὶ τὴν ευγνωμοσύνην μου, πρὸς τὸ φιλογενές καὶ φιλόμουσον Κοινόν των πόλεων Βατούμ καὶ Νοβορρωσίσκης, διὰ τὴν θερμὴν υποδοχὴν καὶ τὴν ευγενὴ ἐνθάρρυνσιν, ὡς ἔτυχον παρ’ αὐτοῖς, ἐπ’ ευκαιρία των παραστάσεων, ἀς ἐδώσαμεν εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω πόλεις. Τους ευχαριστῶ καὶ πάλι ἀπείρως. Ἐλένη Ἀπέργη, Πρωταγωνίστρια τοῦ Θιάσου” (“Κόσμος”, 7 Μαρτίου 1910, σελ. 3, παράρτημα ἀρ. 27). Πρόκειται λοιπὸν γιὰ μιὰ πλεόν συντονισμένη διαφημιστικὴ ἐκστρατεία, ποὺ ρίχνει ἓνα χαρακτηριστικὸ φῶς στὸν ἀυξανόμενον ἀνταγωνισμό στὴ θεατρικὴ “ἀγορὰ” τοῦ Εὐξείνιου Πόντου⁴⁸⁴.

Ὁ “Ἀριστοφάνης” θα μείνει ἀρκετὸ καιρὸ στὴν Οδησσοῦ, τέλη Ὀκτωβρίου 1910 φεύγει: “Μετά τὴν συμπλήρωσιν των παραστάσεων τοῦ ο θίασος θα ἐκδράμῃ εἰς τὴν Νότιον Ρωσίαν, ἐπισκεπτόμενος Ταϊγάνιον, Ροστόβιον, Αἰκατερινοδάρ, Νοβορρωσίσκην καὶ ἄλλας ἐλληνικὰς κοινότητας, παρ’ αἷς ἀναμένεται ἀνυπομόνως”⁴⁸⁵. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ συντάκτες των ἐφημερίδων ὑποστηρίζουν μὲ τὴ γραφίδα τους τοὺς Ἕλληνας ἠθοποιούς, παρέχοντας τὴ σχετικὴ διαφήμιση καὶ προτρέποντας τὸν κόσμον τῆς παροικίας νὰ πηγαίνει στὶς παραστάσεις καὶ νὰ στηρίζει ἐμπρακτὰ τοὺς θιάσους. Ἡ γενικὴ εἰκόνα εἶναι, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ σχετικὲς ἀποσπασματικὲς πληροφορίες εἶναι περίπου ἀδύνατον νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν καὶ νὰ διασταυρωθοῦν, πῶς πρόκειται γιὰ δρομολό-

484. Γιὰ τὸ θίασο αὐτό, γνωρίζουμε ἀρκετὰ πράγματα χάρι στὴ διδακτορικὴ διατριβὴ τῆς Μαίρης Ἡλιάδη, *Ὁ Ἀναστάσιος Ἀπέργης καὶ ὁ θίασος “Ἀριστοφάνης”*, Ἀθήνα, ὑπὸ ἐκδοσῆ.

485. “Φως”, ἀρ. 89, 31 Ὀκτωβρίου 1910, σελ. 3.

για σταθερά και σχεδόν παραδοσιακά, τα οποία ακολουθούν βέβαια τα εμπορικά θαλασσινά δρομολόγια στον Εύξεινο Πόντο και την Αζοφική, και ότι, παρά τους κινδύνους, την τλαιπωρία και τις χειμερινές μετακινήσεις στην γνωστή για τις θύελλές της Μαύρη Θάλασσα, πρόκειται για μια επιχείρηση που στηρίζεται σε μια καθιερωμένη “αγορά” και υπολογίζει σε συγκεκριμένες προσδοκίες, ποντάροντας στη νοσταλγία των μελών των ελληνικών παροικιών ν’ ακούσουν θεατρική παράσταση στη μητρική τους γλώσσα και αποβλέποντας στην ανταμοιβή για την “πατριωτική αποστολή” που εκτελούν. Οι θαλασσινές μετακινήσεις είναι τακτικές και τα περισσότερα πλοία είναι σε χέρια Ελλήνων, που κυριαρχούν στο εμπόριο στην περιοχή. Ωστόσο το ρίσκο παρέμενε πάντα μεγάλο, και η ανταπόκριση του ελληνικού “δημοσίου” δεν ήταν πάντα ανάλογη ή και η αναμενόμενη, ώστε συχνά να χρειάζεται να παραταθεί η διαμονή ενός θιάσου και να δοθούν “ευεργετικές” και “οριστικά τελευταίες” παραστάσεις, για να συγκεντρωθούν τα χρήματα για την αναχώρηση. Οι εφημερίδες είναι γεμάτες από εκκλήσεις προς τις ελληνικές κοινότητες να στηρίζουν τους ηθοποιούς. Με το ξέσπασμα των βαλκανικών πολέμων αυτή η τακτική μετακίνηση των επαγγελματικών θιάσων στον παρευξείνιο χώρο φαίνεται πως διακόπτεται οριστικά.

Γ’

Μένει να αναφερθούμε εν συντομία στο ρεπερτόριο και τη γλώσσα τόσο των ερασιτεχνικών όσο και των επαγγελματικών παραστάσεων. Εξαιτίας του ιδεολογικού πλαισίου της θεατρικής δραστηριότητας των κοινοτήτων, κυριαρχεί θεματολογικά το πατριωτικό δράμα και το κωμειδύλλιο και δραματικό ειδύλλιο, αλλά οι επαγγελματικοί θίασοι μεταφέρουν και το ρεπερτόριο των “μπουλουκιών” από τον ελλαδικό και μεσογειακό χώρο στη Μαύρη Θάλασσα: γαλλικό βουλεβάρτο, κωμικά μονόπρακτα, έργα υψηλής ποιότητας και σημαντικών απαιτήσεων, όπως η “Ταλάτεια” και η “Φαύστα”, αλλά και έργα του μοντερνισμού του “Θεάτρου των ιδεών”, όπως τα πρώτα δράματα του Σπύρου Μελά και του Παύλου Νιρβάνα. Αυτό προϋποθέτει τη γλωσσική εξοικείωση στην απαγγελία και τον προφορικό λόγο της σκηνής με ένα μεγάλο υφολογικό εύρος των ελληνικών, μια μικτή κατάσταση χαρακτηριστική για το πρακτι-

κό θέατρο στη μεταβατική αυτή εποχή ανάμεσα στη σταδιακή επικράτηση των διαφόρων εκδοχών της δημοτικής επάνω στην αρχαιογλωσση δραματουργία, η οποία εξακολουθεί να παίζεται (όπως η πολυπαιγμένη “Γαλάτεια” έως το 1925): από τον υπεραρχαΐζοντα πεζό λόγο της “Γαλάτειας” και την βυζαντινότροπη έμμετρη ποίηση της “Φαύστας” ως την κοινή δημοτική των κωμειδυλλίων και τη στιχουργία των δραματικών ειδυλλίων, από τα διάφορα διαλεκτικά στοιχεία που ενυπάρχουν σε κωμωδίες όπως ο “Φιάκας” έως τα έργα γραμμένα ολόκληρα σε ποντιακή διάλεκτο, τα οποία εμφανίζονται πιο ομαδικά μετά το 1910. Αυτή η υφολογικά μικτή κατάσταση απαιτούσε μεγάλη προσαρμοστικότητα εκ μέρους των εκτελεστών μιας παράστασης, ερασιτεχνών ή επαγγελματιών.

Η μεγαλύτερη έκπληξη βέβαια είναι η έντονη και πολύ γρήγορη πρόσληψη των πρώτων δραματικών έργων του Σπύρου Μελά: “Ο υιός του ίσκιου”, που παίχτηκε και εκδόθηκε το 1907 στην Αθήνα για πρώτη φορά, τεκμηριώνεται το 1913 στο Batumi και το Abinsk, το 1919 στο Novorossijsk, το δεύτερο έργο του, «Το κόκκινο πουκάμισο» (Αθήνα 1908) αναφέρεται το 1913 στο Abinsk, το 1915 στην Τιφλίδα και το 1919 στο Novorossijsk, το τρίτο έργο του, «Το χαλασμένο σπίτι» (Αθήνα 1909) το 1919 στο Novorossijsk, το τέταρτο, «Το άσπρο και το μαύρο» (Αθήνα 1913), επίσης στο Novorossijsk το 1919, καθώς και το πέμπτο, «Μία νύχτα μία ζωή», που εκδίδεται στην Αθήνα μόλις το 1924, ενώ παίζεται στο λιμάνι του Novorossijsk ήδη το 1919⁴⁸⁶. Το ότι σ’ αυτό το λιμάνι του Καυκάσου είχαν το χειρόγραφο του έργου, που ήταν να ανεβάσει η Κυβέλη, αλλά τελικά σταμάτησαν οι πρόβες, απαιτεί κάποια εξήγηση: ίσως υπήρχαν κάποιες προσωπικές σχέσεις εκείνου του ηθοποιού εξ Αθηνών που βοήθησε τους ερασιτέχνες να ανεβάσουν τα έργα του⁴⁸⁷.

486. Για το θέμα της χρονολογίας της συγγραφής του έργου βλ. Πούχνερ, “Ο νεαρός Σπύρος Μελάς ως δραματογράφος”, *ό. π.*, σσ. 359 εξ., Σπ. Μελάς, *50 χρόνια θέατρο*, Αθήνα 1960, σσ. 123 εξ., Καρρά, *Ο Σπύρος Μελάς και το θέατρο της εποχής του*, *ό. π.*, σσ. 205 εξ.

487. Ίσως υπάρχει κάποια νύξη στο γεγονός πως ανταπόκριση “εκ Νοβορωσσίσκης” με τίτλο “Καλλιτεχνικά δάφναι” της 19 Μαρτίου 1908 αναφέρει, πως στις 9 Μαρτίου παίχθηκε στην λέσχη των υπαλλήλων από ερασιτέχνες, “υπό την διδασκαλία του εξ Αθηνών καλλιτέχνη ηθοποιού κ. Σ. Σάββα”, “Ο γυιός του ίσκιου” του Μελά (“Κόσμος” αρ. 190, 19

Δίπλα στον Μελά τεκμηριώνεται όμως και μια παράσταση του «Αρχιτέκτονα Μάρθα» του Παύλου Νιρβάνα στο γεωργιανό Batumi το 1916 (το έργο παίχθηκε για πρώτη φορά στην Αθήνα το 1907)⁴⁸⁸.

Με τη ραγδαία αύξηση των προσφύγων από τον μικρασιατικό Πόντο, οι παραστάσεις έργων με ποντιακό θέμα ή σε ποντιακή διάλεκτο πληθαίνουν, και στο βαθμό που η συζήτηση για ένα ξεχωριστό ανεξάρτητο ποντιακό κράτος εντείνονται. Αλλά το δράμα των προσφύγων απλώς θα επαναληφθεί, και μάλιστα δύο φορές: τον Ιανουάριο του 1919 η Ελλάδα συμμετέχει στη γαλλική εκστρατεία στη νότια Ρωσία για να αναχαιτίσει την προέλαση των Μπολσεβίκων, με περίπου 23.000 στρατιώτες που έγιναν δεκτοί με ενθουσιασμό από τις ελληνικές κοινότητες⁴⁸⁹. αλλά σύντομα ο στρατός μεταφέρεται στο μικρασιατικό μέτωπο και οι ελληνικοί πληθυσμοί της ευρύτερης περιοχής της νότιας Ρωσίας, από τον φόβο της εκδίκευσης του Κόκκινου Στρατού, προσφεύγουν στον μικρασιατικό Πόντο⁴⁹⁰, όπου τους βρίσκει δύο χρόνια αργότερα η Μικρασιατική Καταστροφή.

Μαρτίου 1908, βλ. και παραπάνω). Για το ρεπερτόριο στην πόλη βλ. Μουρατίδης, *ό. π.*, σσ. 31-44, ο οποίος βέβαια αντλεί την πληροφορία, πως το 1919 στη Νοβορωσίσκι έπαιξαν και τα πέντε πρώτα έργα του Μελά, από μια ραδιοφωνική εκπομπή του Αρτέμη Μάτσα, “Πολύκαρπος Χάιτας, ο τελευταίος της παλιάς φρουράς του Ποντιακού Θεάτρου... Κάποιες στιγμές” ΥΕΝΕΔ 5 Οκτωβρίου 1978, ο οποίος ίσως στη μνήμη του στρογγυλένει κάπως τα πράγματα. Αλλιώς θα μιλούσαμε για μια κάπως δυσεξήγητη συστηματική πρόσληψη πολύ διαφορετικών, μεταξύ τους, δραματικών έργων.

488. Ν. Παπανδρέου, *Ο Ίψεν στην Ελλάδα. Από την πρώτη γνωριμία στην καθιέρωση 1890-1910*, Αθήνα 1983, σσ. 122 εξ.

489. Ν. Petsalis-Diomidis, “Hellenism in Southern Russia and the Ukranian Campaign: Their Effect on the Pontus Question (1919)”, *Balkan Studies* 13/2 (1972), σσ. 221-263.

490. Το 1921 ο ελληνικός πληθμός της Οδησσού συρρικνώθηκε από 5.-10.000 (εκτίμηση το 1897) σε 1.439 (Ι. Κ. Χασιώτης [επιμ.], *Οι Έλληνες της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Μετοικεσίες και εκτοπισμοί, οργάνωση και ιδεολογία*, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 564, πίν. 23).

Παράρτημα

Ακολουθεί η μεταγραφή και παράθεση των άρθρων του ελληνικού Τύπου της Οδησού. Παραιτηθήκαμε από την αυθεντική ορθογραφική απόδοση στην ιστορική ορθογραφία, με αρκετές βέβαια αβλεψίες και ιδιοτροπίες· το κείμενο ως ένα βαθμό ομαλοποιήθηκε ορθογραφικά και στη στίξη, χρησιμοποιήθηκε το μονοτονικό σύστημα, παρά το αρχαϊζόν ύφος, που συνήθιζαν οι εφημερίδες της εποχής. Δεν έγινε προσπάθεια διατήρησης του ιότα υπογεγραμμένου στις δοτικές, γιατί το κείμενο είναι και έτσι απόλυτα κατανοητό.

Η *in extenso* ανατύπωση της αρθρογραφίας και των ανταποκρίσεων δικαιολογείται από το γεγονός, πως τα άρθρα αυτά δεν αποτελούν μόνο πηγές της θεατρικής ιστορίας, αλλά είναι και ντοκουμέντα νοοτροπιών, της καθημερινής ζωής, μιας συγκεκριμένης ιδεολογικής στράτευσης, αλλά και γλωσσικά μνημεία μιας σοβαροφανούς υφολογίας σε μια εποχή, όπου με τα κωμειδύλλια και τα δραματικά ειδύλλια η δημοτική είχε πλέον καθιερωθεί στη σκηνή. Αλλά το γλωσσικό ζήτημα δεν φαίνεται να απασχολεί ούτε τους συντάκτες ούτε τους αναγνώστες και θεατές· οι εφημερίδες μετά το 1915 χρησιμοποιούν πλέον ένα πιο απλό ύφος.

Επίσης ενδιαφέρουν οι σχεδόν στερεότυπες φόρμουλες έκκλησης προς τους ομογενείς να παρακολουθήσουν τις παραστάσεις, ως ένα είδος πατριωτικού χρέους, και να υποστηρίξουν τους ηθοποιούς με κάθε τρόπο, γιατί θεωρούνται απόστολοι της εθνικής συνείδησης από την μακρινή πατρίδα. Επίσης ορισμένα άρθρα περιέχουν ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες, οι οποίες δεν μπορούσαν να σχολιαστούν στο κύριο κείμενο της μελέτης.

1) “Κόσμος” αρ. 11, Κυριακή, 17 Δεκεμβρίου 1906

Χρονικά. Εν τη Λέσχη των Ευγενών εν Κισνοβίω εδόθη προ ημερών θεατρική παράστασις υπέρ ευεργετικού σκοπού εν ή παρέστη το άνθος της Ελληνικής παροικίας και της Ρωσικής κοινωνίας. Εις την παράστασιν ταύτην σπουδαίον έλαβον μέρος, χειροκροτηθέντες ενθουσιωδέστατα υπό του ακροατηρίου, καθ’ α γράφουσιν ημίν διά μακρών εκείθεν, οι δύο χαριέστατοι υιοί του κ. Ι. Καπετανοπούλου, αξιαγάπητοι εν τη κοινωνία της ειρμημένης πόλεως ένεκα των αρετών και των πολλών αυτών προσόντων. Οι υιοί του κ. Ι. Καπετανοπούλου ανερχόμενοι εις την σκηνήν, όπως

και αυτοί φανώσι χρήσιμοι εις την κοινωνίαν την τοσάκις υπό του πατρός αυτών ευεργετηθείσαν, αναδεικνύονται επάξια τέκνα του πατρός αυτών, όστις αφού ενεφύσησεν αυτοίς εκ της κοιτίδος Ελληνικά αισθήματα, εθεώρησε καθήκον του να οδηγήση αυτά εις την Ελλάδα εξ αφορμής των Ολυμπιακών αγώνων, όπως ίδωσιν ιδίοις όμμασι και ασπασθώσι την ιεράν γην των πατέρων των, ην πρόκειται και αυτοί να τιμήσωσι και υπηρετήσωσιν ανδρούμενοι κατά το παράδειγμα του σεβαστού πατρός των.

2) “Κόσμος” αρ. 17, Παρασκευή, 29 Δεκεμβρίου 1906

Εκ Κερτσίου ελάβομεν την επομένην ανταπόκρισιν:

Προ ημερών εν τω θεάτρω της πόλεως Κέρτς εδόθη υπό ερασιτεχνών ευεργετική παράστασις υπέρ της Ελληνικής Σχολής.

Εδιδάχθη το 4πρακτον δράμα του Ν. Αντωνοπούλου “Η Στρίγγλα” και η ξεκαρδιστική κωμωδία Λάσκαρη-Δημητρακοπούλου “Ενοικιάζεται”.

Άπασαι και άπαντες οι ερασιτέχνη αι τυγχάνουσιν άξιοι θερμοτάτων συγχαρητηρίων, διότι λίαν ευγενώς ανέλαβον να παίξωσιν υπέρ ενός φιλανθρωπικού σκοπού, υποκριθέντες θαυμασίως τα μέρη των.

Η κ. Ευγ. Κεφαλίδου ως “Στρίγγλα”, η Δις. Ελ. Γρίβα, η κ. Βαρ. Μαρκαντώνη και η κ. Μαρία Συμβουλίδου, πολλάκις προεκλήθησαν επί της σκηνής και χειροκροτήθησαν. Η δε Δις Ε. Κυπαρίδου, υποκριθείσα την ορφανήν Ρήναν μετά πολλής χάριτος και αφελείας, υπήρξεν αμίμητος.

Οι δε κύριοι Γ. Κανέλης, όστις προθύμως ανέλαβε την διδασκαλίαν του έργου υποδυθείς μάλιστα το μέρος του Κίτσου, Ν. Απρίλης αρχιεργάτης, Παρασκευάς Μαρκαντώνης ως Παύλος Βερεσές και ο κ. Αν. Μαρκαντώνης ως Προκ. Γουταπέρκας προκάλεσαν άπλετον τον γέλωτα παρά των θεατών.

Λαμπρά επιτυχία έσπεψε την παράστασιν.

Το θέατρον ήτο κατάμεστον· διότι οι ευγενείς και φιλότιμοι Έλληνες μετ’ ανυπομονησίας περιμένοντες την ημέραν της παραστάσεως, αθρόοι προσέτρεξαν, το μεν ίνα απολαύσωσι, το δε διά να συνδράμωσι την προσφιλή των Ελληνικήν Σχολήν.

Αι εισπράξεις ανήλθον εις το σεβαστόν ποσόν των 415 ρουβλίων.

Πάνυ δικαίως αξίζει έν μέγα εύγε εις τε τους συνδραμόντας και εις τους συντελέσαντας όπως δήποτε εις την επιτυχίαν του επιδιωχθέντος σκοπού.

Δ. π. Ν.

3) “Κόσμος” αρ. 36, Κυριακή, 11 Φεβρουαρίου 1907

Ανά τον Καύκασον. Οι εν Σότση Έλληνες. Επιστέλλουσιν ημίν εκ Σότσης τα επόμενα:

Ως γνωστόν εν τη μικρά του Καυκάσου πόλει Σότση υφίσταται από τας αρχάς του Σεπτεμβρίου του παρελθόντος έτος 1906, μικρά Ελληνική Κοινότης και Σχολή κατά το νέον εκπαιδευτικόν σύστημα λειτουργούσα.

Οι εν τη πολίχνη ταύτη ολιγάριθμοι Έλληνες, μόλις ανερχόμενοι εις 30 τον αριθμόν οικογενείας, μεγάλως ποθούντες την εθνικήν αυτών πρόοδον και αναγέννησιν και διατήρησιν των πατριών, ώρισαν εκτός των άλλων, εν τω ιδιαιτέρω αυτών προγράμματι και εθνικάς εσπερίδας κατά καιρούς, εν αις δέον να παρευρίσκωνται πάντες οικογενειακώς.

Σκοπός δε των εσπερίδων τούτων είνε η αναζωπύρωσις του εθνικού φρονήματος και αισθήματος αυτών διά της εν αυταίς αναπτύξεως υπό των αρμοδίων διαφόρων εθνικών ζητημάτων, ουχ ήττον δε και η κοινωνική ανάπτυξις διά της συσχετίσεως των ελληνικών οικογενειών προς αλλήλας.

Πρώτη τοιαύτη εσπερίς εγένετο κατά την εσπέραν της 15ης Σεπτεμβρίου του 1906 και δευτέρα ενθουσιωδεστάτη κατά την 1 Ιανουαρίου το 1907. Περί την 7ην μ. μ. ώρα της ημέρας εκείνης πάντες οι εν Σότση Έλληνες μετά των οικογενειών αυτών συνηθροίσθησαν εν τη οικία του κ. Ιωάννου Καλλιφατίδου, ενός των εγκρίτων της κοινότητος μελών, όπου είχεν ορισθή να γίνη η εθνική εσπερίς. Πάντες κατέλαβον εν τη μεγάλη αιθούση της οικίας τας θέλεις αυτών, οι δε μαθηταί, συμποσούμενοι εις 30 τον αριθμόν, παρετάχθησαν εν χορώ εις την μίαν της αιθούσης πλευράν. Πρώτος προσήλθεν εις το μέσον ο διδάσκαλος κ. Ιάκωβος Βλοντής, όστις διά μακρών εξιστόρησε τα δεινά της πολυχρονίου δουλείας, συστήσας εις το αμιγές ελληνικόν ακροατήριον την ομόνοιαν και συνεργασίαν, αυταπάρνησιν και αυτοθυσίαν προς απελευθέρωσιν της δούλης πατρίδος εκ του ζυγού και απόκτησιν της ποθεινής ελευθερίας. Υπό απεριγράπτου ενθουσιασμού κατελήφθη τότε άπαν το ακροατήριον, ον εξεδήλουν διά χειροκροτημάτων και ζητογκραυγών. Μετά το πέρας του λόγου εψάλη υπό του χορού των μαθητών εν βαθεία συγκινήσει και αρμονικώτατα ο Εθνικός Ύμνος και ακολούθως κατά σειράν απηγγέλθησαν υπό των μαθητών και μαθητριών διάφορα εθνικά ποιήματα λίαν επιτυ-

χώς. Ἐκαστον δε των ποιημάτων παρηκολουθείτο υφ' ενός καταλλήλου άσματος, ψαλλομένου υπό του χορού των μαθητών και μαθητριών.

Μετά δε το τέλος των ποιημάτων και των ασμάτων ο κ. αντιπρόεδρος της κοινότητας Κ. Ιακωβίδης συνεχάρη τους γονείς των μαθητών επί τη προόδω των τέκνων αυτών, υπενθυμήσας αυτοίς τον σκοπόν των εσπερίδων και συνέστησεν εις αυτούς την διηνεκή μέριμναν προς διατήρησιν της Σχολής, ης τους αγλαούς καρπούς βλέπουσιν, και ευχηθείς τέλος αυτοίς όπως ίδωσι τα όνειρα αυτών πραγματοποιούμενα εν τω προσώπω των εκπαιδευομένων τέκνων αυτών.

Ακολουθως δε διέμεινεν εις τους μαθητάς δώρα, ευχόμενος αυτοίς όπως φανώσιν αντάξιοι των προσδοκιών της Πατρίδος διά της επιμελείας αυτών και προόδου. Μετά ταύτα πάντα παρεδόθησαν πάντες εις ευθύμους αλλά κοσμίας διασκεδάσεις, ως ν' απετέλουν μίαν μεγάλην οικογενείαν και περί την 12 του μεσανυκτίου διελύθη η εθνική εκείνη ομήγυρις εν αμεταπτώτω ενθουσιασμώ.

Αληθώς αξιοθαύμαστος είνε η εθνική πρόοδος των εν τη Σότση Ελλήνων και αξιομίμητος και παραδειγματικός ο πατριωτισμός αυτών. Οι δε γνωρίζοντες το σμικρόν του πλήθους αυτών και την μέχρις εσχάτων θέσιν των, αδυνατούσι να πιστεύσωσι την πρόοδον ταύτην διότι όντως είνε καταπληκτική. Μετά μεγίστου εθνικού ενδιαφέροντος εργάζονται υπέρ του Έθνους. Τώρα δ' εσχάτων συνέστησαν, τη πρωτοβουλία του κ. Κ. Ιακωβίδου, και πατριωτικόν σύνδεσμον προς τακτικήν μηνιαίαν είσπραξιν μικρού χρηματικού ποσού, όπερ θ' αποστέλληται εις το Εθνικόν της Αμύνης ταμείον κατά τριμηνίαν. Πάντες δε, από του μεγαλητέρου μέχρι του μικροτέρου, από του μεγαλεμπόρου μέχρι του κατωτάτου υπαλλήλου, μηδ' αυτώ δε των γυναικών εξαιρουμένων, μετά μεγίστης προθυμίας έλαβον μέρος εις το εθνικόν εκείνον έργον, καταβάλλοντες έκαστος την μηνιαίαν συνδρομήν του, ήτις δέον να υπερβαίνη τα 80 καπίκια, εις τον ταμείαν του σωματείου.

Συγχαίρομεν αυτούς εκ καρδίας ευχόμενοι όπως πάντες οι Έλληνες μιμηθώσιν τα παράδειγμα αυτών, επ' αγαθώ του έθνους.

I. B.

4) “Κόσμος” αρ. 36, Κυριακή, 11 Φεβρουαρίου 1907.

Εκ Βατούμ. Επιστέλλουσιν ημίν εκ Βατούμ, ότι η δοθείσα τη 30 Ιανουαρίου εσπερίς εν τη αιθούση της διεθνούς Λέσχης προς όφελος των εν Βατούμ ελληνικών σχολείων, είλκυσε άπειρον πλήθος, όπερ ανεχώρησεν αποκομίζον τας μάλλον ευαρέστους και ζωηράς εντυπώσεις μόλις την 4 πρωινήν ώραν. Εν μια των αιθουσών της λέσχης ετοποθετήθησαν καλλιτεχνικώς διασκευασμένα περίπτερα εκ των οποίων προκάλει ιδίως τον θαυμασμόν το παριστάνον τα ερείπια της Ακροπόλεως μετά των περίξ αυτής τοποθεσιών. Ο Καλλιτέχνης ο διασκευάσας το περίπτερον απεικόνισε λίαν επιτυχώς εν μικρογραφία τα ερείπια της Ακροπόλεως εκ του συγγράμματος “Ιστορία – Τέχνη”. Χορός εξ ανδρών και γυναικών έψαλλε διάφορα εθνικά άσματα. Οι εις τον χορόν τούτον λαβόντες μέρος έφερον πολυτίμους και γραφικωτάτας εθνικάς ενδυμασίας, εν γένει δε το θέαμα ήτο μεγαλοπρεπές και επιβάλλον, συναρπάζον τον θεατήν.

Ο χορός ως εν τη πρώτη πράξει ούτω και εν τη δευτέρα έψαλλε μετά μεγάλης επιτυχίας διάφορα τεμάχια, χειροκροτηθείς πλειστάκις. Τεμάχιά τина εξήτησε το δημόσιον να επαναλάβη δις και τρις, μεθ’ ό ήρξατο ο εθνικός χορός, ον διεξήγαγον μετά θαυμαστής επιτυχίας ζωηρώς χειροκροτηθέντες.

Μετά ταύτα εξετελέσθησαν υπό ομάδος ερασιτεχνών λίαν επιτυχώς διάφοροι σκοποί επί μανδολίνου, αλλ’ ιδίως επέσυρε τα ραγδαία χειροκροτήματα και τον άπειρον θαυμασμόν ο νεαρός καλλιτέχνης Πέτρος Μερνμπλιούμ όστις εξετέλεσε επί βιολίου μετ’ απαραμίλλου και ηδυτάτης τέχνης μουσικά τина τεμάχια, χειροκροτηθείς επανειλημμένως ενθουσιωδώς.

Εν γένει η δοθείσα μουσική εσπερίς διεξήχθη εν μέσω γενικής ευθυμίας και ευχαριστήσεως, εφ’ ώ συγχαρητηρίων άξιοι τυγχάνουσιν οι τε διοργανωταί και οι αναλαβόντες να παίξωσι τόσον επιτυχώς διάφορα πρόσωπα.

5) “Κόσμος” αρ. 37, Τετάρτη, 14 Φεβρουαρίου 1907

Ανά την Ρωσσίαν. Εξ Υάλτας. Επιστέλλουσιν ημίν εκ Σεβαστουπόλεως τα επόμενα:

Τον παρελθόντα μήνα εξεμέτρησε το ζην εν Υάλτα ο Ν. Ι. Φόλτωφ. Ο Φόλτωφ υπήρξεν εις εκ των εγκριτοτέρων μελών μεταξύ των εν τη πόλη ταύτη της Κριμαίας ομογενών. Πτωχός και άσημος ελθών προ 40 περίπου

ετών εκ της παρά τον Πόντον Μικρασίας, κατώρθωσε διά της ακαταπονήτου αυτού δραστηριότητος να καταλάβη λαμπράν θέσιν εν τη Κοινωνία της Υάλτας. Διεκρίνετο προ πάντων διά την ευθύτητα του χαρακτήρος του και διά την μεγάλην του ευθυκρισίαν, καίτοι μη τυχών ανωτέρας μορφώσεως. Προς την ελληνικήν Κοινότητα της θετής πατρίδος του προσέφευγεν ουκ ολίγας υπηρεσίας, αναδειχθείς πολλάκις ακαταπόνητος εργάτης υπέρ των συμφερόντων και της ευημερίας αυτής. Εν γένει η Κοινότης της Υάλτας εν τω προσώπω του μεταστάντος απώλεσεν ένα εκ των πρωτεργατών αυτής, ένα εκ των κατ' εξοχήν [... δυσάναγνωστο ...] εις την Κοινότητα. Ουχ ήττον επωφελής υπό πάσαν έποψιν υπήρξεν η δράσις του γηραιού Μικρασιάτου και προς την ρωσικήν καθόλου κοινωνίαν, διότι η ευαίσθητος αυτού καρδιά δεν ήτο δυνατόν να μένη απαθής προς πάσαν γενναίαν και ευγενή πράξιν αποβλέπουσαν εις την ευημερίαν και εις το καλόν της Κοινωνίας. Την απώλειαν του Ν. Φόλτωφ εθρήνησαν ολόκληρος η πόλις της Υάλτας, παρακολουθήσασα εν μεγαλοπρεπή πομπή και μετά θλίψεως ανυποκρίτου εξωγραφισμένης εις τα πρόσωπα πάντων, την κηδείαν του αποβιώσαντος. Πλείστοι στέφανοι κατετέθησαν επί της σωρού του μεταστάντος, εν οίς διεκρίνετο ο [...] της Κοινότητος Υάλτας. Τον επικήδειον εξεφώνησαν μετά την τέλεσιν της νεκρωσίμου ακολουθίας εν τω ιερώ ναώ του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου ελληνιστί μεν ο εκ των ημετέρων κ. Ευτρόπιος Παπαδόπουλος, Ρωσιστί δε ο Προϊστάμενος του ναού τούτου Πάτερ Αλέξανδρος.

Ευτυχώς ο μεταστάς κατέλειπε δύο υιούς, εις τους οποίους έχει πλέον εμφυσήσει όλα τα προτερήματά του και οίτινες κατέχοντες κοινωνικήν θέσιν εξέχουσαν εν Υάλτα, διακρινόμενοι δε και επί άκρα συνέσει, τιμιότητι και φιλογενεία, πολλά τα καλά δύνανται να παράσχωσιν εις την Κοινότητα. Η κοινότης δικαιούται να προσδοκά παρ' αυτών, όπως υπερβάλλωσι εις τα καλά έργα τον αποθανόντα πατέρα των και πάντας όσοι μέχρι τούδε προθύμως ευηργέτησαν την κοινότητα.

Εν Σεβαστουπόλει τη 10η Φεβρουαρ. 1907. Α. Μ.

6) “Κόσμος” αρ. 37, Τετάρτη, 14 Φεβρουαρίου 1907

Εκ Ταϊγανίου. Επιστέλλουσιν ημίν τα επόμενα.

Κύρια Διευθυντά,

Η εν τη ημετέρα πόλει λειτουργούσα Ελληνική Σχολή ετέλεσε χθες την 2αν ώρα μ. μ. την επέτειον εορτήν αυτής εις μνήμην των Τριών Ιεραρχών. Ο πανηγυρισμός της εορτής ταύτης καθ' ην μεταξύ του πολυπληθούς ακροατηρίου παρευρίσκοντο ο πρόεδρος της κοινότητος κ. Π. Συνοδινός, ο έφορος της σχολής κ. Π. Σακελλαρίδης, ο γεραρός ιατρός και επίτροπος κ. Ν. Διβάρης, ο αναπληρωτής του Ελληνικού Προξενείου και επίτροπος κ. Δ. Σιφναίος, ως και ο επίτροπος της κοινότητος κ. Αθ. Κυπριώτης, υπήρξε κατά την ομολογίαν πάντων πρωτοφανής κατά τε την αίγλην και το επιβάλλον διά την ενταύθα Ελληνικήν κοινότητα.

Μετά την υπό του πρωθιερέως της κοινότητός μας, αιδεσιμωτάτου Ματθαίου, συμπαραστατουμένου υπό του ιεροδιακόνου Λασκαράτου τέλεσιν του αγιασμού, οι μαθηταί έψαλλον τον τε Ρωσσικόν και Ελληνικόν ύμνον. Είτα ο έφορος κ. Σακελλαρίδης ευχαριστήσας τους την εορτήν τιμήσαντας διά της παρουσίας των ομογενείς έδωκε τον λόγον εις τον καθηγητήν κ. Π. Δόγκαν. Ο εμβριθής ούτος επιστήμων λαβών ως θέμα της ομιλίας του ότι η θρησκεία δέον ν' αποτελή την βάσιν της παιδείας του ανθρώπου, ίνα ούτος φθάση εις την αληθή τελειοποίησίν του, απέδειξε κατά πρώτον δι' ακαταγωνίστων επιχειρημάτων, ότι η σήμερον ελληνική παιδεία στερείται της βάσεως ταύτης αφ' ενός μεν ένεκεν της ολιγωρίας των γονέων περί την χριστιανικήν μόρφωσιν των τέκνων των, αφ' ετέρου δε ένεκεν της ανεπαρκείας της των Ιερών διδασκαλίας εν τη μέση εκπαιδύσει, εν ή ακριβώς σήμερα καλλιεργείται το μικρόβιον του αθεϊσμού. Είτα δε υπέδειξε και τον τρόπον καθ' ον δέον να διδάσκωνται τα ιερά εν τοις γυμνασίοις, ίνα μη ο μαθητής ή και ο σπουδαστής του πανεπιστημίου παραπλανάται ευκόλως εις τον αθεϊσμόν, ακροώμενος των φυσικών μαθημάτων. Περί του τρόπου δε της διδασκαλίας των ιερών θα υποβάλη προσεχώς ο καθηγητής κ. Δόγκας, καθ' α επληροφορήθη, εις τον εν Αθήναις εδρεύοντα διδασκαλικόν Σύλλογον, ούτινος τυγχάνει μέλος, και το προσήκον υπόμνημα.

Ο λόγος ούτος του καθηγητού κ. Δόγκα, ο περί την γλαφυρότητα και την έννοιαν ιδιάζουσαν χάριν, ζωηρότητα και πρωτοτυπίαν έχων, ζωηρώς χειροκροτήθη υπό πάντων των παρευρισκομένων.

Μετά τον λόγον του κ. Δόγκα, ήρξαντο οι μαθηταί απαγγέλλοντες διάφορους διαλόγους και ποιήματα, μέχρι δακρύων συγκινήσαντες τους πα-

ρευρισκομένους ομογενείς. Μεταξύ των διακριθέντων κατά την απαγγελίαν των διαλόγων και ποιημάτων αναφέρονται τους μαθητάς Βλάχου, Λέκα, Βλασίδου, Κρητικάκη, Π. Μαγουλά, Ι. Μαγουλά, Κωστίδη και Σοφianoπούλου, τους γονείς των οποίων από καρδίας συγχαίρομεν...

M. P.

7) “Κόσμος” αρ. 47, Παρασκευή, 9 Μαρτίου 1907

Ανά τον Καύκασον. Εξ Αρτεχάν. Επιστέλλεται ημίν εκ της άνω πόλεως:

Κύριε Διευθυντά,

Επειδή η εφημερίς υμών κέκληται να υπηρετήση τα εθνικά ημών εν Ρωσσία συμφέροντα, παρακαλώ ίνα καταχωρήσητε εν αυτή τα εξής:

Πάντοτε οι Έλληνες αρθρογράφοι και ανταποκριταί ελληνικών εφημερίδων και οι εκ του εξωτερικού επισκεφθέντες ημάς εις τα διάφορα μέρη της νοτίου Ρωσσίας και Καυκάσου και οι εντόπιοι ανταποκριταί συνειθίζουν να δημοσιεύουν μόνον τα ρόδινα της εθνικής ημών ζωής εν Ρωσσία, ουχί δε και τα ακάνθινα.

Οι εκ του εξωτερικού επισκεπτόμενοι ημάς ανταποκριταί, μόνον τας πόλεις επισκεπτόμενοι, βλέπουσιν Έλληνας αλλού μορφωθέντας, και διά τούτο νομίζουν, ότι η μόρφωσις και τα εθνικά αυτών φρονήματα ανεπτύχθησαν εις την χώραν εις ην ευρίσκονται· οι δε εντόπιοι, επειδή ζώσιν εις πόλεις, όπου και σχολεία ελληνικά και κοινότητες ελληνικά ευρίσκονται αρκούντως μεμορφωμένοι, νομίζουν όλους τους μεν Έλληνας εις την ιδίαν αυτών κατάστασιν, διότι μη επισκεφθέντες ουδέν χωρίον του Καυκάσου, ουδέν θετικόν περί αυτών γνωρίζουσιν.

Αλλ’ οι θέλοντες να μάθουν πώς ζώσι και τα κατά την εθνικότητα αυτών οι Έλληνες του Καυκάσου, ας επισκεφθώσι τα κυριώτερα αυτών κέντρα, δηλαδή τα χωρία όσα ευρίσκονται εις τον νομόν Κοταΐδος (παρά το Σοκούμ), Τιφλίδος και Καρς, τα οποία ανέρχονται εις τον σεβαστόν αριθμόν εκατόν δέκα και πέντε.

Επισκεφθείς τα άνω χωρία έν προς έν χάριν περιεργείας, γνωρίζω την ηθικήν αυτών κατάστασιν καλήτερον παντός άλλου.

Οι κάτοικοι, λοιπόν, των άνω χωρίων απωλέσθησαν και θα απολεσθώσιν διά παντός εθνικώς, εάν δεν ληφθή φροντίς υπέρ αυτών και εάν δεν εξυπνίση το εν αυτοίς καθεύδον εθνικόν αίσθημα, διότι την σήμερον λείπει εξ αυτών το κύριον όργανον της εθνικής ζωής, το σχολείον.

Αντί λοιπόν αι ανταποκριταί οὔτοι να γράφουν περί των Ελλήνων του Ταϊγανίου, Σεβαστουπόλεως, Βατούμ και Πορτσόμ, οίτινες πάντοτε ἦσαν και θα εἶνε Ἕλληνες, και της προόδου των σχολών αυτών, ας γράψουν περί της οπισθοχωρήσεως των άλλων Ελλήνων του Καυκάσου, οίτινες εἶνε και οι περισσότεροι.

Εκ των δέκα και τεσσάρων ελληνικών χωρίων της Σοκούμ δύο μόνον ἔχουν Ἕλληνας διδασκάλους (η Κούμα και Ακάθα). Εἰς δε τα εἴκοσι και τέσσαρα χωρία της Τιφλίδος, παρά την Τσάλκαν και Μιατιάν, ουδεὶς Ἕλληνα διδάσκαλος εὐρίσκεται, οι δε κάτοικοι αν και λέγονται Ἕλληνες δεν γνωρίζουν την Ελληνικήν, εκτός ολίγων εξαιρέσεων.

Τι δε να εἶπω περί των Ελλήνων του Καρς, ων μέλος εἶμαι και ἐγώ;

Εἰς τα εβδομήκοντα και πέντε χωρία του Καρς μόνον δέκα Ἕλληνες διδάσκαλοι εὐρίσκονται, εἰς τα ἐξῆς χωρία: Μαγαρατοσία, Αρτός, Χαραμί Βαρτάν, Καρά κουρούτ, Καρά ουργάν, Απουλπάτ, Κιλιαπέρτ, Χανάκ, Σιντισκόμ και Κόρογλη.

Αλλά τι δύνανται να πράξουν οι διδάσκαλοι οὔτοι και ἔχοντες ἀκόμη την θέλησιν να εργασθούν; Μισθοδοτούμενοι ανεπαρκῶς υπό των χωρικών και προσβαλλόμενοι πανταχόθεν υπό των τα ἐνάντια φρονούντων (Ελλήνων δυστυχῶς και αυτών) αναγκάζονται να παραιτηθούν, διότι και αυτοί εἶνε ἄνθρωποι και οικογενειάρχαι και πρέπει να ζήσουν.

Τοιαύτη εἶνε η κατάσταση των εν τω Καυκάσω διαμενοντων Ελλήνων, ἡτις με ὅλας τας προσπάθειάς μερικών δεν δύνανται να βελτιωθῆ ἐξ υπαιτιότητος ημών αυτών διότι ἔχομεν ἕκαστος ἰδιαίτερα συμφέροντα.

Αρτεχάν, 25 Φεβρουαρίου 1907, Π. Κ. Γ.

8) “Κόσμος” αρ. 67, Κυριακή, 20 Απριλίου 1907

Εκ Καρς. Θεατρική παράστασις. Η φιλοπατρία των Ελλήνων. Επιστέλλουσιν ἡμῖν εκ Καρς υπό ημερομηνίαν 11 Νοεμβρίου:

Ο ἀνά τα μέρη ταῦτα διεσπαρμένος ελληνισμός αφυπνίζεται καθημερινῶς του ληθάργου. Και την ἀνέγερσιν αυτού ταύτην εκδηλοῖ εν πάσῃ περιπτώσει και εν παντοία δράσει· εν τη εκκλησία και εν τη σχολῇ, εν τη φιλανθρωπία και τω κατ’ οἶκον βίῳ. Χθες νέα μοι ἐδόθη ευκαιρία, λίαν ευχάριστος, ἵνα αποθανμάσω και πάλιν την ἔμφυτον παρ’ Ἕλλησι φιλοπατρίαν και κακίσω ἐκείνους των ημετέρων, ὅσοι εν τη απαισιοδοξία των τολμῶσι να πιστεύωσιν, ὅτι ἔθνος διασωθέν εκ τόσων συμφορῶν του

παρελθόντος <έθνους> και εν διασπορά και ανά τα πέρατα της γης οικούν και κατορθούν να διατηρή ακμαίον το ζώπυρον του εθνισμού του, είναι δυνατόν να μη διακριθή εν τω μέλλοντι και θαυματουργήση ως εθαυματούργησεν άλλοτε, άμα ως αι περιστάσεις επιτρέψωσιν αυτώ να δράση μετά μείζονος ελευθερίας;

Εδίδετο εν τη ενταύθα Εμπορική Λέσχη θεατρική παράστασις υφ' Ελλήνων ερασιτεχνών μελών της ενταύθα ελληνικωτάτης παροικίας, προς όφελος των εν Τσάλκα του διαμερίσματος Τιφλίδος πασχόντων εκ λιμού ομογενών. Εδιδάσκετο το συγκινητικώτατον εθνικόν δράμα “Αρματωλοί και Κλέφται” [sic] του αοιδίμου Χριστοφόρου Σαμαρτσίδου και επαίζετο η χαριεστάτη κωμωδία “Φιάκας”.

Η αίθουσα της λέσχης ήτο κατάμεστος κόσμος εγχωρίου και Ελληνικού, εν ώ και ο κ. Ζαμενόπουλος, υπαστυνόμος της πόλεως, Έλλην την καταγωγήν και πατριώτης, όστις παρηκολούθησε μετά πολλού ενδιαφέροντος το θέαμα απ' αρχής μέχρι τέλους, εν ώ καλή ορχίστρα [sic] έπαιζε κατά τα διαλείμματα εκλεκτά ελληνικά άσματα, εν οϊς κατ' επανάληψιν και τον εθνικόν υμών ύμνον.

Οι φιλοπάτριδες ερασιτέχνα εξετέλεσαν τα πρόσωπα άτινα υπεδύθησαν μετά τοςάυτης υποκριτικής τέχνης και ενθουσιασμού, ώστε προς στιγμήν ενόμιζε τις ότι είχεν ενώπιόν του εξ επαγγέλματος ηθοποιούς, ειδότας ακούντως την υψηλήν τέχνην των. Οι εν τη παραστάσει ταύτη διακριθέντες και ως ηθοποιοί και ως παράγοντας εθνικοί και φιλόανθρωποι υπήρξαν οι κ. Αριστείδης Τουράτσωφ (Χρόνης), η δεσποινίς Άννα Χούτσιεβα (Δέσπω), και οι κ. κ. Κωνστ. Κωνσταντινίδης (Κίσσας), Αριστ. Γραμματικόπουλος (Φλώρος), Ευστ. Μουρατχανίδης (Κέντρος), Γεώργ. Γραμματικόπουλος, Ιωάννης Ορνιθόπουλος και Νικόλαος Αλεξάνδρωφ αρματωλοί.

Εν τη Κωμωδία διεκρίθη η δεσποινίς Ελένη Μουρατχανίδου και οι κ. κ. Ε. Μουρατχανίδης, Αρ. Γραμματικόπουλος και Ι. Ονουφριάδης.

Η παράστασις αύτη, εκτός του φιλανθρωπικού σκοπού εις ον, ως ανωτέρω είπον, απέβλεπεν, εξήψεν εις τοιούτον βαθμόν το φρόνημα της ενταύθα κοινότητος, ώστε θεωρούμεν καθήκον να εξάρωμεν και δημοσία από των στηλών του κατ' εξοχήν εθνικού οργάνου, των ανά την Ρωσσίαν Ελλήνων “Κόσμου”, τους λαμπρούς τούτους της ελληνικής φυλής παράγοντας, οίτινες, απομεμακρυσμένοι των κέντρων του Ελληνι-

σμού, ου παύονται αγωνιζόμενοι τον καλόν αγώνα, ου παύονται εργαζόμενοι ως Έλληνες, ζώντες και σκεπτόμενοι το μεγαλείον του μεγάλου ημών γένους, υπέρ ού εννοούσι και αυτοί να συνδράμωσιν υλικώς και ηθικώς, όταν η Πατρίς επικαλεσθή την σύμπραξιν αυτών.

Αναχωρών εκ της Εμπορικής Λέσχης ου μόνον συνεχάρην θερμότητα την ομάδα εκείνην των φιλοπατρίδων, οίτινες και εν απωτάταις χώραις και εν μέσω τόσων βιωτικών περισπασμών διατηρούσιν ακμαϊότατον το πυρ του εθνισμού των, αλλά και εφ' άπαξ έτι εβεβαιώθην ότι έθνος έχον τοιαύτην ζωήν δεν είναι δυνατόν ή ν' αναλάμψη εν μιά των ημερών και πάλιν, μатаιούν, ως εματαίωσε τοςάκις, τας κατ' αυτού απαισίους επιβουλάς και ενεργείας των μικρονόων και εχθρών του πολιτισμού αντιζήλων αυτού.

Τ' ανωτέρω εθεώρησα καθήκον μου να επιστείλω τω “Κόσμω”, βέβαιος ως ότι θα ενθαρρύνω και τους άλλους ανά τον Εύξεινον ομογενείς, προτρέπον ίνα, επόμενοι τω παραδείγματι των εν Καρς Ελλήνων, επιληφθώσι και αυτοί του απανταχού επιτελουμένου έργου της ανανήψεως προς δόξαν του μεγάλου ημών έθνους.

9) “Κόσμος” ετ. Β', αρ. 155, Κυριακή, 9 Δεκεμβρίου 1907

Καθ' α γράφουσιν ημίν εκ Σεβαστουπόλεως, ο Ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης”, ο υπό του γνωστού θιασάρχου κ. Μιχαήλ Δανιήλ διευθυνόμενος, μετά τρεις παραστάσεις, άς έδωκεν εν τη ειρηνένη πόλει, θα μετέβαινεν εις Νοβορωσσίσκην, όπως συνεχίση και παρά τη ελληνική κοινότητι της πόλεως ταύτης την θεατρικήν περιοδείαν του.

Πεπέισμεθα ότι και η Ελληνική Κοινότης Νοβορωσσίσκης, επομένη τω παραδείγματι της εν Οδησώ, θα υποστηρίξη μετά θερμης τον εκ καλού προσωπικού κατηρτισμένον φιλότιμον θίασον του κ. Μιχ. Δανιήλ, όστις, περιεχόμενος ανά τας ελληνικάς εν Ρωσσία παροικίας, επιδιώκει την αναρρίπισιν του εθνικού αισθήματος διά της διδασκαλίας δραμάτων ηθικωτάτων και εθνικής υποθέσεως.

10) “Κόσμος” αρ. 172, Τετάρτη, 30 Ιανουαρίου 1908

Ο υπό τον κ. Μιχαήλ Δανιήλ ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης”, αφού περιήλθε πολλές πόλεις της νοτίου Ρωσσίας διδάσκων τας ελληνικάς παροικίας εθνικά δράματα, επέστρεψεν εκ Κέρτς εις Υάλταν, οπόθεν θα μεταβή εις Σεβαστούπολιν και Συμφερούπολιν, ίνα δώση και

εν ταις πόλεσι ταύταις παραστάσεις τινάς. Εκ των ειρημένων πόλεων θα έλθῃ εἰς Ὀδησσόν, ἔνθα εἰάν ἐπιτρέψωσιν αὐτῷ αἱ περιστάσεις προτίθεται νὰ δώσῃ δύο μόνον παραστάσεις, μεθ' ὅ θ' ἀναχωρήσῃ οριστικῶς ἐντεύθεν, κατευθυνόμενος εἰς Ἀνατολήν. Ὁ ειρημένος θίασος ἀπέστειλεν ἡμῖν ἐξ Ἰάλτας πρὸς δημοσίους τὸ ἐξής:

Ευχαριστήριον. Προκειμένου ν' ἀναχωρήσω ἐντεύθεν, θεωρῶ εὐάρεστον καθήκον μου νὰ ἐκφράσω πολλὰς εὐχαριστίας πρὸς τὸ ὁμογενὲς κοινόν της πόλεως Ἰάλτας διὰ τὴν γενναίαν υποστήριξιν, ἣς ἔτυ[χεν] ὁ θίασος ἡμῶν κατὰ τὴν ἐνταύθα διαμονήν του, ἰδίᾳ πρὸς τὸν κ. Εὐτρ. Παπαδόπουλον καὶ τοὺς κ. κ. ἀδελφούς Μαρινάκη διὰ τὴν πρόθυμον συνδρομήν καὶ τὴν παροχὴν πάσης δυνατῆς ευκολίας ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν ἐνταύθα. Μ. Δανιήλ. Θιασάρχης.

11) “Κόσμος” ἀρ. 175, Παρασκευή, 8 Φεβρουαρίου 1908

Ἐκ Βατούμ. Ἐκ Βατούμ ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν ὑπὸ ἡμερ. 31 λήξαντος.

Ἐκ μακροσκελοῦς ἀρθροῦ της ἐν Βατούμ ἐκδεδομένης ρωσικῆς ἐφημερίδος “Τσερνομόρσκη Βέστνικ” ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 Ἰανουαρίου, ἀρ. 23 ἀποσπῶμεν τὰς ἐξῆς λίαν κολακευτικὰς διὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν φιλοτιμίαν σημειώσεις περὶ της ἐλληνικῆς ἐσπερίδος, ἥτις ἐδόθη ὑπὸ της ἐφορίας τῶν ἐν Βατούμ ἐλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων κατὰ τὴν 26 λήγοντος Ἰανουαρίου ἐν τῇ αἰθούσῃ της Ἐμπορικῆς Λέσχης.

“Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων καὶ εὐεργετικῶν συλλόγων δοθεισῶν κατὰ τὸν τρέχοντα χειμῶνα φιλανθρωπικῶν ἐσπερίδων, ἀσυγκρίτῳ τῷ λαῷ καὶ ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνικὴν καὶ ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομικὴν, τὰ πρωτεῖα κατέχει ἡ Ἑλληνικὴ ἐσπερίς τῆς 26 ἰσταμένου. Ἡ ἐξαίρετος αὐτῆς ἐπιτυχία οφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποκήρυξιν της ἐπικρατοῦσης ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν τοιούτων εὐεργετικῶν παραστάσεων ρουτίνας. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἠκολούθησαν τὴν παρ' ἡμῖν καθιερωθεῖσαν ἰδέαν, ὅτι ὁ σκοπὸς της ἐσπερίδος δέον ν' ἀποβλέψῃ μόνον εἰς τὴν φορολογίαν τοῦ κόσμου, ἥτις εἰς τὸ οἰκονομικόν μόνον μέρος· ὄχι, διὰ της ἐσπερίδος τῶν οἱ Ἕλληνες ἀποδεικνύουσι πρὸς ἡμᾶς τὸν διπλοῦν σκοπὸν, ὃν υποχρεωτικῶς πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ ἐκάστη ἐσπερίς, τὸν οἰκονομικὸν δηλονότι καὶ τὸν ἠθικόν, τὸν οὐχ ἥττον ἀνώτερον τοῦ πρώτου. Ἐφαρμόσαντες δὲ κατὰ γράμμα τὴν ἰδέαν τῶν ταύτην, μὴ φεισθέντες κόπων καὶ ἐξόδων, ἐπέτυχον θαυμασίως...

Ο ύμνος του Απόλλωνος μετά της εκ της Μυθολογίας ειλημμένης σκηνης, παριστώσης την λύπην και την χαράν, απεικόνισε πληρέστατα την φανταστικήν ποιήσιν των αρχαίων Ελλήνων, δι' ης ούτοι ήσαν πεπροικισμένοι. Αμφότεροι δε ο ύμνος του Απόλλωνος και η μυθολογική σκηνή, μεθ' όλην την ανεπάρκειαν των μέσων προς αναπαράστασιν τοιούτων κλασικών έργων, διεξήχθησαν λαμπρώς. Ο μουσικός χορός, αποτελούμενος εκ νεανίδων και νέων της Ελληνικής κοινότητος και διευθυνόμενος υπό του κ. Ξενοφώντωφ, έμελψεν αρμονικώτατα τον Ύμνον, ως και τα παριστάνοντα την λύπην και την χαράν άσματα. Αι αμφιέσεις και αι μορφαί των Θεών, των Μουσών και των Νυμφών υπήρξαν αληθώς αρχαιοπρεπείς και εικονικώταται.

Αι υποδυθείσαι και υποδυθέντες τα μυθολογούμενα πρόσωπα απέδειξαν ότι γνωρίζουσι καλώς την τέχνην του φέρειν μετά χάριτος και αξιοπρεπείας την μυθικήν ενδυμασίαν, μηδέν κοινόν έχοντες μετά των μετημφιεσμένων καλλιτεχνών. Αι στάσεις και κινήσεις των χορευτριών ήσαν άμεμπτοι και πλαστικώταται, εις την καθόλου δε επιτυχή διεξαγωγήν της σκηνης συνέτεινε πολύ και η ανάλογος φωταγωγήσις.

Η εκ της νεωτέρας Ελληνικής ιστορίας σκηνή, εικονίζουσα εποχή του υπέρ ανεξαρτησίας αγώνος, διεξήχθη επιτυχέστατα και μετά δόσεως ενθουσιασμού. (Και γίνεται λόγος εν παρενθέσει και περί των προσόντων εκείνων, ους θεωρούσιν ένιοι νουνεχείς και σωφρονούντες εκ των ημετέρων αναξιους πάσης μνείας).

Και μία μικρά παρατήρησις: ο ύμνος του Απόλλωνος μετά της αρχαιοπρεπούς μουσικής του έπρεπε, τουλάχιστον διά πτώσεως της αυλαίας, να χωρισθή από την αμέσως επομένην μυθολογικήν σκηνήν μετά της νεωτέρας μουσικής του, καθότι το ακροατήριον δεν αντελήφθη καλώς πότε έλαβε πέρας η πρώτη σκηνή και πότε ήρξατο η δευτέρα...”.

Ιδού λοιπόν πώς κρίνει τα ημέτερα ο έγκριτος ρώσσοσ αρθρογράφος. Διά ταύτα πάντα μέγας οφείλεται έπαινος εις την αξιότιμον Εφορίαν των σχολείων μας, εις τας αξιοτίμους κυρίας Παράτσα και Καπετανίδου, εις τας κυρίως κοσμητριάς και τους κ. κοσμήτορας ως και εις την φερέλπιδα νεολαίαν της κοινότητος ημών, ήτις απέδειξεν ότι πολλά δύναται να κατωρθώση όταν τύχη καλής διευθύνσεως, ην εύρεν εν τοις προσώ-

ποις των κ. κ. Χ. Ξενοφώντων Έλληνας ρωσοδιδασκάλου και του αξιοτίμου συναδέλφου μου Δ. Βοϊτζίδου.

Θ. Γ.

12) “Κόσμος” αρ. 175, Παρασκευή, 8 Φεβρουαρίου 1908

Καθ’ α γράφουσιν ημών εκ Σότσης, το εν τη πόλει ταύτη κανονικώτατα λειτουργούν αξιέπαινον Ελληνικόν Αγαθοεργόν Σωματείον, ετέλεσε τη εσπέρα του Σαββάτου 2 τρέχοντος εν τη οικία του αυτόθι εγκρίτου ομογενούς Γ. Γρηγορίου Διαμαντίδου λαμπράν και πλουσίαν εσπερίδα, προς όφελος της υπό του ειρημένου σωματείου συντηρουμένης Ελληνικής Σχολής.

Τοιαύται εσπερίδες, ως η υπό του Αγαθοεργού Σωματείου των Ελλήνων της Σότσης, επί σκοπώ τόσω φιλανθρωπικώ και εθνωφελεί, αφού πρόκειται περί συντηρήσεως σχολείων διδομένα, χρήζουσι της υποστηρίξεως πάντων των Ελλήνων, οπουδήποτε και αν τελώνται τοιαύται.

Επομένως προτρέπομεν πάντας τους ανά την Ρωσσίαν ομογενείς να προστρέχωσιν εις τοιαύτας τερπνάς εσπερίδας, αφού εξαρτάται εξ αυτών η τύχη των σχολείων των, τουτέστιν η ελληνοπρεπής μόρφωσις των τέκνων των.

13) “Κόσμος” αρ. 190, Τετάρτη, 19 Μαρτίου 1908

Ελλ. Θέατρον εν Κισνοβίω: Ο θίασος “Ευριπίδης”, περατώσας οριστικώς την σειράν των παραστάσεών του, απήλθε χθες εις Κισνόβιον, όπως διδάξη και τέρψη και τους εν τη πόλει ταύτη Έλληνας διά δραμάτων εθνικόν έχόντων την υπόθεσιν. Η πρώτη παράστασις δοθήσεται τη προσεχεί Κυριακή 23 Μαρτίου, διδασκομένου του συγκινηκωτάτου κωμειδουλλίου “Γκόλφως” του Περεσιάδου, η δευτέρα δε η και τελευταία του 25 τρέχοντος. Η ερχομένη τοις Έλλησι του Κισνοβίου ευκαιρία είνε εκ των σπανιωτάτων, δι’ ό και εσμέν εκ των προτέρων βέβαιοι, ότι ουδείς θα λείψη εκ της ελληνικής ταύτης θεατρικής εσπερίδος και ότι πάντες συν γυναιξί και τέκνοις θα συρρεύσωσιν εις το θέατρον, ίνα ίδωσι ζώσας σκηνάς του πατροπαραδότου ημών εθνικού βίου.

14) “Κόσμος” αρ. 190, Τετάρτη, 19 Μαρτίου 1908

Εκ Νοβορωσσίσης. Καλλιτεχνικαί δάφναι. Επιστέλλουσιν ημίν εκ της άνω πόλεως τα εξής:

Η ελληνική κοινότης Νοβορωσσίσκης την 9ην Μαρτίου παρέστη εν τη λέσχη των υπαλλήλων προ αληθούς εκπλήξεως. Οι ερασιτέχναι δεσποινίδες Π. Κουρούκλη και Ε. Φραγκιά και οι κ. κ. Α. Ρωσόλυμος, Γ. Σπυριδόπουλος και Μ. Μαρινάκης υπό την διδασκαλίαν του εξ Αθηνών καλλιτέχνου ηθοποιού κ. Σ. Σάββα παρέστησαν από σκηνης το τόσην εντύπωσιν προξενήσαν κατά το παρελθόν θέρος εν Αθήναις δράμα του κ. Σ. Μελά “Ο Γυιός του ίσκιου”. Δεν είναι υπερβολή εάν είπωμεν ότι ήρθασιν εις το ύψος εξ επαγγέλματος καλλιτεχνών. Είναι πολύ ευχάριστον και ενθαρρυντικόν να βλέπη τις τόσον αφθόνως διακεχυμένον το φυσικόν καλλιτεχνικόν τάλαντον και αφ’ ετέρου λυπηρόν, διότι τόσον σπανίως δίδεται αφορμή να επιδεικνύηται. Η ελληνική κοινότης ευγνωμονεί πάσι της ανωτέρω διότι παρέσχον αυτή στιγμάς τινας ευχαριστήσεως και εύχεται ίνα συνεχισθή το αρξάμενον ήδη ευγενές έργον της προόδου.

15) “Κόσμος” αρ. 192, Τρίτη, 25 Μαρτίου 1908

Θεατρική παράστασις: Οι άνω μνημονευόμενοι ως και ο κ. Κωνσταντίνος Καλιφετίδης και άλλοι εκ των φιλογενών εν Καρς Ελλήνων τη 1 προσεχούς Ιουνίου θα δώσωσι θεατρικήν παράστασιν υπέρ των σχολών της Κοινότητος και προς επίρρωσιν των κοινοτικών αυτών συμφερόντων.

16) “Κόσμος” αρ. 193, Παρασκευή, 28 Μαρτίου 1908

Ελληνικόν Θέατρον. Τη προσεχεί Κυριακή 30 λήγοντος, ο ελληνικός δραματικός θίασος “Ευριπίδης” θα δώση εν τη αιθούση Μισκέβιτς (Πολωνικώ Θεάτρω) εν Κισνοβίω την δευτέραν αυτού παράστασιν. Θα διδάξη το γνωστότατον και θαυμάσιον δράμα του Βασιλειάδου “Ταλάτειαν” και την μονόπρακτον κωμωδία “Οι Καρβουνιάρηδες”.

Ελπίζομεν ότι οι φιλόμουσοι Έλληνες του Κισνοβίου θα υποστηρίξωσι τους φιλοτίμους ηθοποιούς και κατά την παράστασιν ταύτην, ήτις είναι η τελευταία.

17) “Κόσμος” αρ. 295, Κυριακή, 1 Μαρτίου 1909

Εκ Βατούμ. Το παρελθόν Σάββατον 7ην του μηνός εδόθη εν τω ενταύθα Θεάτρω Ελληνική παράστασις, η “Μερόπη” του αιμνήστου Βερναρδάκη, υπό Ελληνικού Θιάσου, διευθυνομένου από τον διακεκριμένον ηθοποιόν κ. Κωνσταντινίδην. Το ενταύθα κοινόν, αείποτε πρόθυμον προς υποστήριξιν

παντός Πατριωτικού, έσπευσε να παρευρεθῆ εἰς τὴν παράστασιν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ελάβομεν τὴν ευχαρίστησιν νὰ ἰδωμεν συνηγμένους εἰς τὸ Θέατρον ὅλους σχεδόν τοὺς ἐνταῦθα ὁμογενεῖς μας. Ἡ παράστασις διεξείχθη ἀπαισίτως καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δραματικῆς τέχνης. Εἶναι ὁμολογουμένως πολὺ δύσκολος ἡ ὑπόκρισις τῶν ἀρχαίων δραμάτων, διότι ὄχι μόνον διακρίνονται ἐν αὐτοῖς ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ ἐντάσει τὰ διάφορα ἀνθρώπινα πάθη καὶ αἰσθήματα, ἀλλὰ αἰ υψηλαῖ φιλοσοφικαὶ ἔννοιαι καὶ ὑποθήκαι περιβάλλουσιν ὁλόκληρον τὸ δράμα καὶ στολιζοῦσιν, οὕτως εἰπεῖν αὐτό.

Ἀπαιτεῖται τούτων ἕνεκεν ἐκτός τῆς δραματικῆς τέχνης καὶ λεπτότης αἰσθήματος, καὶ πνεύματος διαύγεια, διὰ τὴν ἀπὸ σκηνῆς ἀκριβῆ διδασκαλίαν αὐτῶν. Μεθ' ὅλας ἐν τούτοις τὰς δυσκολίας ταύτας δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Κωνσταντινίδου Ἑλληνικός θίασος ἐπέτυχεν ἀρκούντως εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ἠδυνήθη νὰ μεταδώσῃ τὸ ρίγος τῆς συγκινήσεως εἰς τὸ ἀκροατήριον, τὸ ὁποῖον τοιοῦτοτρόπως ἀπεκόμισεν ποῖαν τινὰ καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν. Ἰδίως ἡ ὑποδυθεῖσα τὸ πρόσωπον τῆς Μερόπης.

Ἀξία καλλιτέχνις κυρία Ἀθηνα Βερίδου ὑπεκρίθη μετὰ πολλή τῆς δυνάμεως τὰ διάφορα συγκρουόμενα ἐν ἑαυτῇ αἰσθήματα, ἐν οἷς ὑπερείχε τὸ μητρικόν, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν καθ' ἣν ἐν τύψει συνειδότος ἐφαντάσθη ὅτι βλέπει τὸ φάσμα τοῦ συζύγου, με τὴν φύσικότητα ὑπεκρίθη τὸν τρόπον καὶ τὴν ἐκπληξιν, ὥστε ὁλόκληρον τὸ ἀκροατήριον συνεταράχθη καὶ συνεκινήθη.

Ἡ ἀπαγγελία τῆς εἶναι ἀβρά καὶ ἔντονος, ὑποκρίνεται δε καὶ ὅταν ἀκόμα σιωπά. Ἐπίσης ὁ διακεκριμένος ἠθοποιός κ. Κωνσταντινίδης ὑπεκρίθη τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως μετὰ πολλῆς τῆς φυσικότητος καὶ ἀξιοπρεπείας. Τὴν αὐτὴν δε ἐπιτυχίαν ἔσχε καὶ ὁ ὑποδηθείς τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ Αἰπύτου κ. Λοράνδος, ὁ δε κ. Ἀργυρόπουλος ὡς Λυκόταν ἐπέτυχεν ἐντελώς. Ἀποδεικνύεται γνῶστης τῆς δραματικῆς τέχνης καὶ πεπειραμένος καλλιτέχνης.

Προσεχῶς θα δοθῶσι καὶ ἄλλαι παραστάσεις τὰς ὁποίας δὲν ἀμφιβάλλωμεν, ὅτι ἐπίσης θα τιμῆσῃ διὰ τῆς παρουσίας τοῦ το εὐγενές τῆς πόλεως μας ὁμογενές κοινόν, τὸ ὁποῖον, ἐπαναλαμβάνομεν νὰ εἰπῶμεν, πάντοτε πρωτοστατεῖ εἰς πάσαν πατριακὴν θυσίαν.

Ν. Π. Α.

18) “Κόσμος” αρ. 338, Τετάρτη, 24 Ιουνίου 1909

Ελληνικός θιάσος εν Υάλτα: Αν το θέατρον καθόλου είναι και θεωρείται σχολείον του λαού, το ελληνικόν θέατρον αποτελεί τόπον ιερόν εν ώ δίδονται τα ύψιστα των διδαγμάτων και εμπνέονται τα ευγενέστερα των ιδεωδών της ανθρωπίνης ψυχής.

Ήτο λίαν επίκαιρος η παράστασις την οποίαν διερχόμενος εντεύθεν ελληνικός δραματικός συνεταιρικός θιάσος έδωσε την προχθές Τρίτην πρωταγωνιστούσης της Κας. Πολυξένης Παυλάτου. Ο “Πασάς” του δράματος, ο αιμοχαρής τύραννος ο αγριεύων και συνταρασσόμενος εις το άκουσμα του ελληνικού ονόματος υπενθύμιζε τον σημερινόν Σεβκέτ πασάν της Κωνσταντινουπόλεως, του δε Αθανασίου Διάκου οι αθάνατοι λόγοι ιδιαίτεραν συγκίνησιν εμποιούν τώρα ότε νομίζει τις ότι ο φανατισμός και το μίσος των χρόνων εκείνων εξανίστησαν εκ της τέφρας των αιώνων ίνα συμπληρώσωσι το βάρβαρον εν Ευρώπη έργον της Τουρκικής Επικρατείας.

Εκ των ηθοποιών η κυρία Πολυξένη Παυλάτου, πρωταγωνιστούσα εν τω θιάσω, διακρίνεται διά τους λεπτούς τρόπους αναπαριστώσα διά της ωραίας απαγγελίας όλως φυσικά τα δραματικώτερα μέρη εν πλήρει εκφράσει και ζωηρότητι και παρουσιαζομένη εν παντί καλλιτέχνις άρτιος αξία συγχαρητηρίων.

Μετά το δράμα επαίχθησαν δύο κωμωδία διεξαχθείσαι εν μέσω ακαταπαύστου γέλωτος του ακροατηρίου το οποίον ασφυκτικώς επλήρου την αίθουσαν του θεάτρου εν ή πολλοί έμενον όρθιοι ως εκ της ελλείψεως θέσεων. Η κυρία Περσεφόνη Καράλλη παίζουσα τα πρόσωπά της μετά πολλής χάριτος και ποιας τινός αφελείας σκοπίμου τόσον όσον και φυσικωτάτης φαίνεται καθ’ ημάς, ότι είναι προωρισμένη διά κωμωδίας, ωσαύτως ο κ. Παυλάτος παίζει άριστα, ικανός να προσδώση ζωήν και χάριν εις τα πλέον μονότονα έργα. Καλά δε και τα άλλα μέλη του θιάσου.

Βεβαίως δεν είναι δυνατόν να απαιτήση τις πλείονα ή όσα είνε δυνατόν παρ’ ανθρώπων ηναγκασμένων να διεξάγωσι το έργον των εν μέσω ποικίλων και πολλαπλών προσκομμάτων, πάντη όμως η αποστολή του ελληνικού θεάτρου είναι μεγάλη και υψηλή, τουθ’ όπερ δεν βλέπομεν να μη δείκνυται ότι κατανοείται παρά των εν Ρωσσία Ελλήνων ους άπαξ ή δις του έτους επισκέπτονται θιάσοι. Από τοιαύτης δε απόψεως λίαν αξιέπαινος είνε η ομογενής Κοινότης Υάλτας σπεύσασα να προσφέρη την

υποστήριξιν της εις τους πτωχούς εργάτας της ελληνικής σκηνης, ν' απολαύση δε εν ταυτώ τερπνής διασκεδάσεως.

Ο θίασος προτίθεται να παραστήση προσεχώς τον “Παύλον Μελάν”. Αρκούντως καλώς δε κατηρτισμένος εκ προσώπων οκτώ σκοπεύει, καθ' α εδηλώθη ημίν, περιερχόμενος τας πόλεις της Κριμαίας και καταλήγων εις Οδησσόν να μεταβή εις Ρωμουνίαν και Αίγυπτον.

Έψιλον.

19) “Κόσμος” αρ. 396, Τετάρτη, 2 Δεκεμβρίου 1909

Ο κ. Μιχ. Δανιήλ απέρχεται ανά τον Καύκασον, όπως δώση αυτόθι παραστάσεις, υποβοηθών το έργον των Κοινοτήτων κατά τας επικειμέννας εορτάς και ενθαρρύνων τους ερασιτέχνας διά τας παραστάσεις, άστινας κατά την εποχήν ταύτην υπέρ των Κοινοτικών καθιδρυμάτων δίδουσιν. Ο κ. Μ. Δανιήλ αφωσιώθη εις τους εν Ρωσσία Έλληνας, ους επί έτη εξηπηρετεί και ευελπιστούμεν, ότι το ομογενές Κοινόν θα εκτιμήση τους μόχθους και τας διαθέσεις αυτού, χορηγούν αυτώ και άυτις την πολύτιμον υποστήριξιν, ης ουδέποτε εστερήθη και δ' ην εκφράζει και δημοσία την βαθυτάτην αυτού ευγνωμοσύνην.

Προχθές ανεχώρησε μετά του θιάσου του ο θιασάρχης κ. Β. Αργυρόπουλος εις Βατούμ, οίτινες θα δώσωσιν εκτός άλλων έργων εκλεκτών και την τραγωδία του Σοφοκλέους “Οιδίπους Τύραννος” και την “Τελευταίαν πριγκήπισσαν της Τραπεζούντος”, το μόνον έργον το οποίον εδραματοποιήθη μέχρι σήμερα, υπενθυμίζον την τελευταίαν ρίζαν της Βυζαντινης Αυτοκρατορίας. Εδραματοποιήθη δε υπό του κ. Β. Αργυροπούλου. Χρέος απαραίτητον θεωρεί ολόκληρος ο θίασος να εκφράση την βαθείαν του ευγνωμοσύνην προς το φιλόμουσον Κοινόν, διότι συνέτρεξεν αυτώ. Εύχομαι επιτυχίαν εις τον θίασον.

20) “Κόσμος” αρ. 420, Κυριακή, 14 Φεβρουαρίου 1910

Εκ Βακού γράφουσιν ημίν ότι πλήρης αρμονία επικρατεί μεταξύ των μελών της αυτόθι Ελληνικής Κοινοτήτος, ήτις διά τούτο οσημέραι προάγεται. Την 31 Ιανουαρίου εδόθη εσπερίς υπέρ της αρτισυστάτου Ελληνικής Σχολής εν τω θεάτρω “Αρμονία” της πόλεως, και αύτη απέδωκε καθαρόν κέρδος εκ 400 ρουβλίων. Είνε παντός επαίνου άξιοι οι τε υποστηρίζαντες την παράστασιν και οι διοργανώσαντες αυτήν ως και οι αναλα-

βόντες να κοπιάσωσιν από της σκηνης, υποδυθέντες μετ' εξόχου τέχνης τα διάφορα πρόσωπα. Έλαβον δε μέρος, ως γράφει ο επιστέλλων, αι δεσποινίδες Δ. Πόπου και Αθανασιάδου, αι κυρίαί Αθανασιάδου, Γεννάδου, Κονδύλη, οι κ. κ. Α. Πούπης, Α. Αναστασιάδης, Κ. Κωνσταντινίδης, Π. Ζαχαρίτης, Σ. Μουσούρης, Γ. Τριανταφυλλίδης και άλλοι.

21) “Κόσμος” αρ. 426, Κυριακή, 7 Μαρτίου 1910

Ευχαριστήριον. Θεωρώ καθήκον μου επιβαλλόμενον να εκφράσω και δημοσία τας ευχαριστίας και την ευγνωμοσύνην μου, προς το φιλογενές και φιλόμουσον Κοινόν των πόλεων Βατούμ και Νοβορωσσίσκης, διά την θερμήν υποδοχήν και την ευγενή ενθάρρυνσιν, ως έτυχον παρ' αυτοίς, επ' ευκαιρία των παραστάσεων, ας εδώσαμεν εις τας δύο ανωτέρω πόλεις. Τους ευχαριστώ και πάλι απείρως.

Ελένη Απέργη, Πρωταγωνίστρια του Θιάσου.

22) “Κόσμος” αρ. 427, Τετάρτη, 10 Μαρτίου 1910

Εν Σουχούμ εδόθη παράστασις υπό την προστασίαν της Αδελφότητος των Κυριών υπέρ των εκεί ευαγών κοινοτικών καθιδρυμάτων. Δεν θα ενδιατρίψωμεν περί την περιγραφήν της παραστάσεως, διότι ο επιστείλας τα κατ' αυτήν ξένος, αν και μη γνωρίζων τα πρόσωπα τα υποδυθέντα μετά τόσης επιτυχίας, ίσως παραλείψη τινά εξ αυτών και ουδενός επιθυμούμεν να θίξωμεν την φιλοτιμίαν ενώ μοχθεί υπέρ τόσο ιερού σκοπού, ως είνε η υποστήριξις των κοινοτικών καθιδρυμάτων. Τονίζομεν όμως μετά χαράς ότι οι εν Σουχούμ ομογενείς διαπνέονται υπ' αγνών αισθημάτων φιλογενείας και φιλομουσίας, διά τούτο και παρά των ξένων έτυχον πολλάκις θερμών συγχαρητηρίων και παρ' ημών όλων θεωρούνται άξιοι εθνικής ευγνωμοσύνης.

23) “Κόσμος” αρ. 436, Κυριακή, 8 Απριλίου 1910

Ευχαριστήριον. Απερχόμενος εις το εξωτερικόν δεν δύναμαι παρά και δημοσίως να εκφράσω τας απείρους ευχαριστίας μου, διά την επί τρεις περίπου μήνας ανά τον Καύκασον γενομένην μοι υποστήριξιν παρά των πολυπληθών ομογενών μας, ιδίως δε εις Καρς ευχαριστώ εγκαρδίως τον φιλόπατριν πρόεδρον της αυτόθι Κοινότητος κ. Παύλον Μαράτζωφ ως και τους λοιπούς ερασιτέχνας. Επίσης εν Βορζόμ τον ακραιφνή πατριώτην κ. Παυλίδην (ή Βλάχαν), τον κ. Μιχαηλίδην, πρόεδρον της Κοινό-

τητος και τον φιλόπατρην και αισθηματίαν Παναγιωτίδη και τους αδελφούς Αρμενίους και λοιπούς ομογενείς. Επίσης και εν Τσατούρα τους αδελφούς Παυλίδη, Γ. Σεβαστόπουλο και λοιπούς ευγενείς και φιλοπάτριδας ερασιτέχνας. Εν γένει απερχόμενος ευχαριστώ γενικώς πάντας τους ομογενείς οίτινες ενθέρμως με υποστήριξαν.

Ο ευχαριστών Μιχαήλ Δανιήλ (Θιασάρχης).

24) “Κόσμος” αρ. 440, Κυριακή, 16 Μαΐου 1910

Εκ Σότσης. Αξιότιμε κύριε Διευθυντά,

Ευαρεστήθητε παρακαλώ να καταχωρίσητε εις τας στήλας της εθνικής ημών εφημερίδος ο “Κόσμος” τα ακόλουθα:

Ο ενταύθα όμιλος των ομογενών ερασιτεχνών κατά την 24 Απριλίου ε. ε., έδωκε την πρώτη ευεργετικήν αυτού παράστασιν τον “Χορόν του Ζαλόγγου” υπέρ της ενταύθα Ελληνικής Σχολής, εν τω Θεάτρω του εκατομμυριούχου Τερναπόλσκιη. Η επιτυχία υπερβαίνει πάσαν περιγραφήν. Ο ακάματος και αδαμάντινος τον χαρακτήρα διευθυντής του ομίλου κ. Ιάκωβος Βλόντης, διά της αυστηρότητος αμά και γλυκύτητος αυτού και της ισχυράς του θελήσεως κατώρθωσε να ενσταλάξη εν τη ψυχή του ομίλου του τα αισθήματα του ποιητού, όπερ μετά μεγίστης τέχνης ανεπαρέστησαν από της σκηνής.

Είνε όντως θαύμα να βλέπη τις νέας και νέους, μόλις την πρώτην εκπαίδευσιν διανύοντας τους πλείστους, να δεικνύωσι τοσαύτην και τοιαύτην τέχνην από της σκηνής, εφ’ ης το πρώτον ανήλθον οίαν και εις τους εξ επαγγέλματος ηθοποιούς σπανίως παρατηρεί τις. Δικαίως θαυμάζεται το δαιμόνιον Ελληνικόν πνεύμα. Δικαίως ο αοίδιμος Τρικούπης ανεφώνησεν: “Η Ελλάς προώρισται να ζήση και θα ζήση”.

Ο ενθουσιώδης νέος κ. Σταύρος Παπαδόπουλος ως Πήλιος Γούσης επέτυχε πληρέστατα. Ο δε διευθυντής της παραστάσεως κ. Ιάκωβος Βλόντης ως Δράκος εσημείωσε μεγίστην επιτυχίαν, αποσπάσας εκ των ομμάτων των θεατών θερμά δάκρυα και άπειρα χειροκροτήματα. Ωσαύτως και η χαριτόβρυτος σύζυγός του κ. Άννα Βλόντη ως Κρίνω άριστα υπεδύθη το πρόσωπον αυτής. Προς ταύτην δε μέγας οφείλεται έπαινος, διότι εν βραχυτάτη χρόνω υπό την καθοδηγίαν του κ. Βλόντη εμορφώθη ελληνοπρεπώς.

Αι δε ερίτιμοι κυρίαί Παλ. Αγγελίδου ως Φρόσω και η Ευανθία Παρασκευοπούλου ως Σύρμω επέδειξαν θαυμασίαν υπόκρισιν, καθώς και η ωραία και χαριτόβρυτος δεσποινίς Αναστασία Ι. Μεχμέτωφ, ως κορυφαία του χορού. Οι δε φερέλπιδες νέοι κ. κ. Χρ. Ξανθόπουλος ως Γέρω-Κοσμάς και ο Ι. Χιωτίδης ως Ζάκος και ο Ιορδ. Κούσης ως κωμικός αγγελιοφόρος μεγάλως επέτυχον.

Εύγε εις τον όμιλόν μας. Τιμή και δόξα εις αυτόν.

Μετά την παράστασιν αντί κωμωδίας εχορευθή επί της σκηνης υφ' όλου του ομίλου, αποτελουμένου εκ δέκα γυναικών και δέκα ανδρών με εθνικάς ενδυμασίας ο περιβόητος “συρτός”, υπό την διεύθυνσιν του διδάξαντος αυτόν κ. Ιακώβου Βλόντη, της μουσικής παιανίζουσής “Μπάτε κορίτσια στο χορό”. Αι εικοσιπέντε αυτού στροφάι εξετελέσθησαν μετά μεγίστης χάριτος και τέχνης και προυξένησεν απερίγραπτον εντύπωσιν, δι' ό και τρις επανελήφθη τη απαιτήσει του πλήθους. Μετά δε τον “συρτόν” οι ευσταλείς φουστανελλοφόροι κατήλθον της σκηνης και ήρχισαν οι ευρωπαϊκοί χοροί μέχρι της 3ης μετά το μεσονύκτιον ώρας, όποτε το πλήθος διελύθη αποκομίζον τας άρίστας των εντυπώσεων.

Το άνθος της πόλεώς μας είχε τιμήσει την παράστασιν και αι εισπράξεις ανήλθον εις το βαρυσήμαντον διά την Σότσην πόσον των 600 περίπου ρουβλίων, χάρις εις τας συντόνους ενεργείας των κ. κ. Χαρ. Χιονίδου και Δ. Τοκμακίδου. Δεν δύναμαι όμως να μη αποδώσω κατά μέγα μέρος την επιτυχίαν των εισπράξεων εις τον φιλόπατριν ομογενή κ. Σπυριδόπουλον, όστις ατρύτους κατέβαλε κόπους προς επιτυχίαν του έργου. Εύγε, ω γενναίον τέκνον της Πατρίδος μας, κ. Σπυριδόπουλε. Αγάπην, τιμήν και ευγνωμοσύνην διά ταύτα οφείλομεν εις υμάς.

Ευχαριστίας ωσαύτως εκφράζομεν και προς πάντας τους υποστηρίζαντας το έργον του ομίλου μας, όστις επιδιώκει ιερόν και κοινωφελή σκοπόν.

Είς Θεατής

25) “Φως” αρ. 38, Κυριακή, 24 Ιανουαρίου 1910

Σουχούμ. Λαμβάνομεν την κατωτέρω επιστολήν./Αξιότιμε Κύριε Διευθυντά του Ελληνικού Αστέρως. Οδησόν. Επί τη ιδρύσει Μουσικοδραματικού Συλλόγου υπό την επωνυμίαν “Απόλλων” εν τη πόλει μας, σκοπόν έχοντος τη διαπαιδαγώγησιν και ανάπτυξιν της Ελληνικής νεολαίας

εν γένει, παρακαλείσθε όπως μας συνδράμητε, πλουτίζοντας το αναγνωστήριον του Συλλόγου μας, διά της καθ' εβδομάδα αποστολής του Υμετέρου φύλλου./Σας ευχαριστούμεν εκ των προτέρων/ο Πρόεδρος του Συλλόγου/(Τ. Σ.) Χαριτίδης/ο Γραμματέας/(Τ. Σ.) Καντσάς.

(Σ. Ελλ. Αστ.) Η μία μετά την άλλην αι εν Ρωσσία Ελληνικάι Κοινότητες, μετ' απείρου της ευχαριστήσεώς μας βλέπομεν ότι χωρούσιν εμπρός, πάντοτε εμπρός.

Τοιαύτα σωματεία Ελληνικά εν Ρωσσία χρήσουζιν όντως πάσης ηθικής και υλικής υποστηρίξεως, καθόσον εκπληρούσιν εν τη ξένη ύψιστον σκοπόν εθνικής ωφελείας, διά της εις τους νέους εμπνεύσεως της προς την Μούσαν και την καλλιτεχνίαν επιδόσεως, δι' ώς προικίζεται το πνεύμα το Ελληνικόν, το άθάνατον εις τους αιώνας μας. Το παράδειγμα της αιθούσης Υάλτας ακολουθεί το ωραίον Σουχούμ, ευελπιστούμεν δε ότι και άλλοι Ελληνικάι κοινότητες θα μιμηθώσι τας ανωτέρω Ελληνικάς παροικίας, ίνα κρατύνηται το αίσθημα της απανταχού της Ρωσσίας ελληνικής νεολαίας. Έφθασεν επί τέλους η στιγμή και διά τους εν Ρωσσία Έλληνας, όπως αποδειξωσιν ότι υπάρχωσιν οργανωμένοι εν τη ξένη, ως αι παροικίαι της Αιγύπτου και Αμερικής. Είνε καιρός, τα εκασταχού Κοινοτικά Συμβούλια, να δράσωσι, και να τεθώσιν επί κεφαλής των τοιούτων ευγενών σκοπών της ελληνικής νεολαίας. Διότι, όταν εν ελληνικάις αιθούσαις ψάλλεται “Ο θάνατος του Μάρκου Βότσαρη” και “Ο δαυλός του Κανάρη” ενούται αδιασπástως εις έν η απανταχού της γης ελληνική οικογένεια. Εμπρός νεότης μας ελληνική εν Ρωσσία, εμπρός, εμπρός πάντοτε εμπρός ...

26) “Φως” αρ. 44, Κυριακή, 7 Μαρτίου 1910

Θεατρικά. Ελάβομεν προς καταχώρισιν τας δύο κατωτέρω επιστολάς, ας ευχαρίστως δημοσιεύομεν διότι και παρά των ελληνικών εφημερίδων του Πόντου και εξ επιστολών πληροφορήθημεν ότι ο υπό τον κ. Απέργην θίασος ευδοκίμησε πανταχού όπου έδωσε παραστάσεις.

Κύριε Διευθυντά του “Φωτός”,

Μετά καλλιτεχνικήν περιοδείαν ανά τα ελληνικά κέντρα της παρά τον Πόντον Μικράς Ασίας και της Ρωσσίας ο υπό την διεύθυνσίν μου ελληνικός δραματικός θίασος “Αριστοφάνης” έφθασεν εις Οδησόν επί τη ελπίδι ότι θα ηδύνατο και εν τη πόλει ταύτη να δώση σειρά παρα-

στάσεων. Αλλ' οι προ ημών διελθόντες δι' Οδησσοῦ θίασοι, διά λόγους οὓς υμεῖς γνωρίζετε ημῶν κάλλιον, κατέστρεψαν το ἔδαφος εἰς βαθμόν τοιούτον, ὥστε οὐδεὶς Ἕλλην καλλιτέχνης να τολμά πλέον ν' αποταθῆ καν προς τους ομογενεῖς, προσκαλῶν αὐτούς εἰς το ελληρικόν θέατρον. Ευτυχῶς ὁμως ἡ υποδοχή, ἣν και εν Μικρά Ασία και εν τη λοιπῇ Ρωσσία εὔρομεν, ἣν δε οφείλομεν εἰς τον ἀρτίον θίασον ημῶν και την εκλογὴν των δραμάτων ἀτίνα εδιδάξαμεν, μοι δίδει το θάρρος ἵνα παρακαλέσω θερμῶς την φιλόμουσον ελληρικὴν κοινωνίαν της Οδησσοῦ, ἵνα τιμῆση διά της παρουσίας του την πρώτη ημῶν παράστασιν, πέποιθα δε και ἐγώ και οι συνάδελφοί μου ὅτι θα κατορθώσωμεν να διαθέσωμεν και πάλιν υμενῶς αὐτὴν προς την ελληρικὴν καλλιτεχνίαν.

Δέξασθε, κτλ. / Ο θιασάρχης του Ελληνικού Δραματικού / Θιάσου “Αριστοφάνης” / Α. Απέργης.

27) “Φως” αρ. 44, Κυριακή, 7 Μαρτίου 1910

Ευχαριστήριον. Θεωρῶ καθήκον μου επιβαλλόμενον να εκφράσω και δημοσίως τας ευχαριστίας και την ευγνωμοσύνην μου, προς το φιλογενές και φιλόμουσον κοινόν των πόλεων Βατούμ και Νοβορωσσίσκης, διά την θερμὴν υποδοχὴν και την ευγενὴ ενθάρρυνσιν ὧν ἔτυχον παρ' αὐτοῖς, ἐπ' ευκαιρία των παραστάσεων ας ἐδώσαμεν εἰς τας δύο ανωτέρω πόλεις. Τους ευχαριστῶ και πάλιν ἀπείρως. / Η πρωταγωνίστρια του θιάσου, / Ελένη Απέργη.

28) “Φως” αρ. 101, Κυριακή, 23 Ιανουαρίου 1911

Ελλην. Αδελφότης Υάλτας. Την 2 Ιανουαρίου ἡ εν Υάλτα ελληρικὴ κοινότης ἐώρτασε την δωδεκαετηρίδα ἀπὸ της ἐπισήμου συστάσεώς της.

Εἰς διάστημα δώδεκα ἐτῶν ἡ ἀδελφότης Υάλτας πλείστα ἐπετέλεσε μαρτυροῦντα τον παριωτισμόν και την φιλογένειαν των εν αὐτῇ ομογενῶν. Ἐκ του μηδενός ἀρξαμένη σήμερον ἡ κοινότης Υάλτας προβάλλει εἰς καύχημα και τιμὴν του ελληλικού ὀνόματος μέγαρον περίβλεπτον ἀξίας πολλῶν δεκάδων χιλιάδων ρουβλίων, εν ὧ σχολὴ πεντατάξιος τελείως κατηρτισμένη και καθ' ὅλους τους κανόνες της υγιεινῆς λειτουργεί, αἴθουσα μεγάλων διαστάσεων διά τελετάς και σκηνὴν διά θεατρικὰς παραστάσεις ἐσχάτως διεσκευάσθη. Ἡ κοινότης Υάλτας κατ' ἔτος, ως φαίνεται εκ των ἐτησίων ἐκθέσεων του διοικητικού αὐτῆς συμβουλίου,

εξοδεύει προς συντήρησιν της σχολής, προς βοήθειαν πτωχών και άλλα απρόοπτα περί τας 5-6 χιλιάδας ρουβλίων. Το δε σπουδαιότερον, εκείνο εν ώ η δύναμις, δι' ού δ' η πρόοδος και ακμή συντελείται, τα μέλη της κοινότητος Υάλτας εργάζονται εν ομονοία, αγάπη παραδειγματική. Ουδέποτε κατά το διάστημα της δωδεκαετούς σταδιοδρομίας της κοινότητος εισέδυσαν σκάνδαλα και διενέξεις σοβαραί – εξ εκείνων αίτινες παραλύουσι την δύναμιν και εξουδετερούσι πάσαν ζωτικότητα και ενέργειαν. Η ελληνική εν Υάλτα κοινότης δύναται να θεωρηθή μία εκ των ανθηροτέρων ελληνικών εν διασπορά κοινότητων, αποτελούσα παράδειγμα ζηλευτόν και αξιομίμητον.

Η εορτή της δωδεκαετηρίδος υπήρξεν, ως γράφουσιν ημίν εκείθεν, λιτή και απέρिटτος. Είχον προσκληθή πάντα τα μέλη της κοινότητος – περί τα τριακόσια – η δε ευρεία αίθουσα του γ' πατώματος του κοινοτικού καθιδρύματος ήτο πεπληρωμένη. Μετά την ιεροτελεστείαν και αγιασμόν δι' ού ενεκαινίζετο και η αίθουσα εκείνη, ης μόλις είχε περατωθή η διασκευασίς και η εσωτερική διακόσμησις, ο κ. Αθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεύς, ο σοφός ιστοριοδίφης και καθηγητής του εν Πετρούπολει Πανεπιστημίου και Σύμβουλος της Επικρατείας, εκ των πρώτων ιδρυτών και διοργανωτών της αδελφότητος τυγχάνων, νυν δε το δεύτερον επισκεφθείς την Υάλταν επ' ευκαιρία των εορτών, εξεφώνησε τον πανηγυρικόν της ημεράς, μεθ' ον ωμίλησεν ο πρόεδρος του διοικ. συμβουλίου κ. Νικόλαος Λολίδης, τονίσας διά βραχέων αλλ' εμφαντικών φράσεων ότι ό,τι εγένετο οφείλεται εις την ομόνοιαν, την συνεργασίαν και την προθυμίαν των περιστοιχούντων αυτόν συμβούλων τε και μελών της αδελφότητος.

Αμφότεροι οι ρήτορες κατεχειροκροτήθησαν, μεθ' ό παρετέθη γεύμα εις ό εγένοντο πλείσται προπόσεις και προσφωνήσεις, της ευχίας παραταθείσης μέχρι του μεσονυκτίου. Συνελέγησαν δε εν βραχεί χρόνω προαιρετικά συνεισφοραί των παρόντων περί τα 700 ρούβλια, μέγα μέρος των οποίων προήνεγκον αι συμματασχούσαι της εορτής κυρίαί, ο δε κατάλογος των εισφορών εξακολουθεί.

Συγχαίροντες εκ μέσης ψύχης τους ομογενείς Υάλτας, ευχόμεθα, ως ηυχήθη εν τω λόγω του εκ μέρους του συμβουλίου της αδελφότητος ο πρόεδρος αυτού, ίνα και άλλην εορτήν επετηρίδος εορτάσωσι, λαμπροτέραν, μεγαλοπρεπεστέραν, πλουσιωτέραν και μάλλον διαχυτικήν καθ'

ην πλείον να επιδείξωσι τιμής και δόξης της ελληνικής φιλοπατρίας και φιλανθρωπίας μνημεία.

29) “Ελληνικός Αστήρ” αρ. 54, έτος 4, Σάββατον, 30 Μαΐου 1915

Σουχούμ (του ανταποκριτού μας). Την 5-ην Μαΐου εδόθη ενταύθα υπό ομάδος ερασιτεχνών θεατρική παράστασις υπέρ της Ελληνικής Σχολής και του εν Πετρούπολει νοσοκομείου υπό την προστασίαν της Σεπτής Ημών Βασιλομήτορος Όλγας προς περίθαλψιν των Ρώσων τραυματιών του πολέμου.

Επαίχθησαν η “Στρίγγλα” του Λάσκαρη και η κωμωδία “Θ’ αυτοκτονήσω”.

Τα λαβόντα μέρος πρόσωπα ήσαν τα εξής.

Κ-α Ασπασία Δημητριάδου, Ελ. Τσετηρίδου, δ-εξ Δ. Χαραλαμπίδου, Β. Σοναΐδου, κ. Γ. Ιωσηφίδης, Δημητρ. Σωκλόπουλος και Ι. Κ. Ιωσηφίδης.

Καθ’ όλην την διάρκειαν της παραστάσεως η μουσική έπαιξε διάφορα τεμάχια, εν γένει δε η όλη παράστασις εστέφη υπό πλήρους επιτυχίας συλλεγέντων 1000 ρουβλίων.

Το κυλικέιον ποικίλον διοργανώθη υπό του διοικητικού συμβουλίου της ενταύθα φιλοπτώχου Αδελφότητος των κυριών, και υπό την άμεσον επίβλεψιν των κ. κ. Μποσταντζόγλου, προέδρου, Καλλ. Μαρριέτη, Ευδ. Σοφιάνωφ και Αν. Αδαμίδου.

Επίσης συνέβαλον εις την επιτυχίαν της παραστάσεως, και η δ-ίς Ευτ. Τεκμίτσεβ και οι κ. κ. Κ. Σπυράντης πρόεδρος της κοινότητος, Π. Αναστασιάδης, Ηλ. Παπαδόπουλος, Ν. Δαυΐδωφ, Ν. Σοφιανώφ, Ε. Διαμαντόπουλος, Σ. Μόσχωφ και Ι. Κ. Ιωσηφίδης.

Ενταύθα κρίνομεν σκόπιμον όπως εισηγηθώμεν τοις αρμοδίοις την σύστασιν ενός “Δραματικού και Μουσικού Συλλόγου Ερασιτεχνών”.

Μάϊος Διόσκουρος

30) “Αναγέννησης” αρ. 1, Κυριακή, 30 Απριλίου 1917 - αρ. 23, Τετάρτη, 4 Οκτωβρίου 1917

Ελληνικός μουσο-φιλολογικός σύλλογος “Απόλλων”. Γράφουσιν ημίν εκ Σεβαστουπόλεως:

Δεν μπορούμε να μη χαιρετήσωμε με τον πλέον ζηηρόν ενθουσιασμόν την σύστασιν του λαμπρού τούτου σωματείου, σκοπός του οποίου

είνε η διά διοργανώσεις εσπερινών μαθημάτων, διαφόρων λαϊκών διαλέξεων, μουσικοφιλολογικών εσπερίδων, διά παραστάσεων, δι' εκδρομών, δι' ιδρύσεως αναγνωστηρίου και δανειστικής βιβλιοθήκης, συνένωσις των μελών αυτού εις έν ελληνικόν κέντρον αναπτύξεως και ψυχαγωγίας.

Η σύστασις τοιούτου σωματείου ήτο απαραίτητος διά την κοινότητα της πόλεώς μας. Άλλως τε πολύ καλώς εννοήθη το τοιούτο παρά των ομογενών της Σεβαστουπόλεως, οίτινες ουχί μόνον ενεγράφησαν μέλη του Συλλόγου, αλλά πάνυ προθύμως προσέφερον τον οβολόν των ούτως ώστε συνδρομαί μελών και συνεισφοραί υπερέβησαν τας 9 χιλιαδ. ρούβλ.

Γενομένων δε αρχαιρεσιών την 28-ην Μαΐου ε. έ. εξελέξη το Διοικητικόν Συμβούλιον αποτελούμενον εκ των κ. Χ. Κουρτίδου (προέδρου), Σ. Μιχαήλ (αντιπροέδρου), Ε. Σαμανίδου (ταμίου), Θ. Αμαραντίδου (Γεν. γραμματέως), Χ. Παπαδοπούλου (ειδικού γραμματέως), Ελ. Ελευθεριάδου, Π. Λαζαρίδου, Ιωαν. Ζουγανέλλη, Χρ. Τσακηρίδου τακτικών μελών, Ι. Νικολαΐδου, Ηλ. Παπαδοπούλου και Γρ. Ιορδανίδου αναπληρωματικών.

Εις το νέον τούτο σωματείον ως εγκαινιάζον νέαν εποχήν διά την πνευματικήν ζωήν της Σεβαστουπόλεως ευχόμεθα πρόοδον και καλήν επιτυχίαν.

.....Χ.

Σεβαστούπολις τη 6-η Ιουνίου 1917.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγτζίδης, Β., «Στα χρόνια των Σοβιέτ», «Η Οδησός των Ελλήνων», *Η Καθημερινή*, “Επτά Ημέρες”, Κυριακή 21 Νοεμβρίου 2004, σσ. 22 εξ.
- Αλτουβά, Α., *Το φαινόμενο του γυναικείου βεντετισμού το 19ο αιώνα στην Ελλάδα*, διδ. διατρ. Αθήνα 2007.
- Αργυροπούλου, Ρ./Α. Ταμπάκη, *Τα ελληνικά προεπαναστατικά περιοδικά. Ευρετήρια. Γ΄ Ειδήσεις διά τα Ανατολικά Μέρη 1811, Ελληνικός Τηλέγραφος 1812-1836, Φιλολογικός Τηλέγραφος 1817-1821*, Αθήνα 1983 (Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε. Ι. Ε., 27).
- Arsh, G. L., «Οι Έλληνες της Ρωσίας», *Μουσείο Φιλικής Εταιρείας*, Αθήνα 1994, σσ. 13-33.
- Arsh, G. L., «Έλληνες διανοούμενοι-έμποροι ευεργέτες της εθνικής παιδείας στη Ρωσία (18^{ος}-19^{ος} αι.)», *Χίλια Χρόνια Ελληνισμού-Ρωσίας*, Αθήνα 1994, σσ. 167-198.
- Αυγητίδης, Κ. Γ., *Οι Έλληνες της Οδησού και η επανάσταση του 1821*, Αθήνα: Δωδώνη, 1994.
- Αυγητίδης, Κ. Γ., *Τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Οδησού: 1816-1936*, Αθήνα: Δωδώνη, 2000.
- Αυγητίδης, Κ., *Θεόδωρος Παύλος Ροδοκανάκης. Ο μεγάλεμπορος, επιχειρηματίας, πλοιοκτήτης και τραπεζίτης της Οδησού*, Χίος: Άλφα Πι, 2004.
- Βαλέτας, Γ., «Δύο ανέκδοτα προδρομικά έργα του νεοελληνικού θεάτρου», *Αίνος* Γ΄ 5-6, 1979, σσ. 27- 64.
- Βαλέτας, Κ., «Δύο ανέκδοτα προδρομικά έργα του νεοελληνικού θεάτρου», *Αιολικά Γράμματα* 24/4 (138), Γενάρη-Απρίλης 1994, σσ. 17-48.
- Βαρζελιώτη, Γ./Β. Πούχνερ, «Νέες ειδήσεις για (παρα)θεατρικές εκδηλώσεις των καθολικών ταγμάτων στον αιγαιοπελαγίτικο χώρο την εποχή της Αντιμεταρρύθμισης. Παραλειπόμενα για σχολικές παραστάσεις και παραστατικές λιτανείες», *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο*

- Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 6 (2005), σσ. 17-41.
- Βασιλείου, Σ./Γρ. Ιωαννίδης/Β. Πούχνερ, *Ανέκδοτες δραματικές μεταφράσεις του ελληνικού προεπαναστατικού θεάτρου. Η κωμωδία “Η Σκώτισσα” του Βολταίρου και Η τραγωδία “Ο Μέγας Αλεξάνδρος” του Ρακίνα από τον Χιώτη Γεώργιο Καββάκο στο έτος 1806*. Φιλολογική έκδοση με εισαγωγή, σημειώσεις και γλωσσάρια, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών 2009 (Κείμενα και Μνημεία του Ελληνικού Προεπαναστατικού Θεάτρου, τόμ. 3).
- Βουλοδήμος, Χ., *Πρώτη Πεντηκονταετηρίς της εν Οδησσώ Ελληνεμπορικής Σχολής*, εν Οδησσώ 1871.
- Δημητριάδης, Α., *Σαιξπηριστής, άρα περιττός: Ο ηθοποιός Νικόλαος Λεκατσάς και ο δύσβατος δρόμος της θεατρικής ανανέωσης στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2006.
- Δρούλια, Λ./Γ. Κουτσοπάναγου (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974*, 3 τόμ., Αθήνα 2008.
- Ζωΐδης, Γ. Ι., «Το θέατρο της Φιλικής Εταιρίας», *Επιθεώρηση Τέχνης*, Απρίλιος 1963, σσ. 260-281.
- Ηλιάδη, Μ., *Ο Αναστάσιος Απέργης και ο θίασος “Αριστοφάνης”*, διδ. διατρ. Αθήνα 2012.
- Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, *Γρηγόριος Μαρασλής: 175 χρόνια από τη γέννηση του*, Οδησός 2006.
- Ιωαννίδης, Γρ./Β. Πούχνερ, «Πορίσματα ερευνητικής αποστολής της ελληνικής θεατρολογίας σε αρχεία ρουμανικών πόλεων», *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 6 (2005), σσ. 95-105.
- Ιωαννίδης, Γρ./Β. Πούχνερ, «Στα ίχνη του Γεωργίου Ζαβίρα. Αποτέλεσμα ερευνητικής αποστολής στην Ουγγαρία», *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 7 (2006), σσ. 69-78.
- Καλτσαρίδης, Ι. Φ., *Η “Εξοδος” των Ελλήνων του Καρς της Αρμενίας (1919-21)*, Θεσσαλονίκη 1996.
- Καραβία, Μ., *Οδησός. Η λησμονημένη πατρίδα*, Αθήνα 1998.
- Καρακαντά, Γ., *Άπαντα του Λυρικού Θεάτρου. Από του 1300 έως σήμερα*, Αθήναι [χ.χ.]

- Καρδάσης, Β., *Ο Ελληνισμός του Εύξεινου Πόντου*, Αθήνα 1997.
- Καρδάσης, Β., *Έλληνες ομογενείς στην Νότια Ρωσία 1775-1861*, Αθήνα 1998.
- Καρρά, Κ., *Ο Σπύρος Μελάς και το θέατρο της εποχής του. Συμβολή στη μελέτη της δραματουργίας του*, διδ. διατρ. Θεσσαλονίκη 2010.
- Κοντράρου-Ρασσιά, Ν., «Ο ιδρυτής του πρώτου Ελληνικού μελοδράματος», *Ελευθεροτυπία* 11.08.2005.
- Λαδογιάννη, Γ., *Αρχές του νεοελληνικού θεάτρου. (Βιβλιογραφία των έντυπων εκδόσεων 1637-1879)*, Αθήνα 1996.
- Λάσκαρης, Ν., *Ιστορία του Νεοελληνικού θεάτρου*, 2 τόμ., Αθήναι 1938/39.
- Μαυρογένης, Σ., *Το Κυβερνείο Καρς του Αντικαυκάσου και το εν αυτά ελληνικόν στοιχείον κατά τηνπερίοδον 1878-1920*, Θεσσαλονίκη 1963.
- Μελάς, Σπ., *50 χρόνια θέατρο*, Αθήνα 1960.
- Μπογκντάνοβιτς, Ι./Β. Πούχνερ, «Από τη Φιλική Εταιρία στον Γρηγόριο Μαρασλή: Αποτελέσματα ερευνητικής αποστολής της Ελληνικής Θεατρολογίας στην Οδησό», *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 9 (2009), σσ. 293-303.
- Μπογκντάνοβιτς, Ι./Β. Πούχνερ, «Οι ελληνικές θεατρικές παραστάσεις στην Οδησό κατά τον 19^ο αιώνα: Δεύτερη θεατρολογική αποστολή στα αρχεία και στις βιβλιοθήκες της κριμαϊκής πόλης», *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 10 (2010), σσ. 193-210.
- Ξεπαπαδάκου, Α., «Μελόδραμα εις την Ελληνίδα φωνήν. Ο Ελληνικός Μελοδραματικός Θίασος του Ιωάννη Καραγιάννη: Ένας περιπλανώμενος φορέας ελληνικότητας», *Διεθνές Μουσικολογικό Συνέδριο: Όψεις της ελληνικότητας στη μουσική*, 5-7 Μαΐου 2006.
- Παναγιωτόπουλος, Β., «Η Φιλική Εταιρία. Οργανωτικές προϋποθέσεις της εθνικής επανάστασης», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τόμ. 3, Αθήνα 2003, σσ. 9-32.
- Παπουλίδης, Κ., «Η Ελληνεμπορική Σχολή της Οδησού 1817-1917», *Αρχείον Πόντου* 37 (1982), σσ. 142-152.
- Παπουλίδης, Κ., «Η εκπαιδευτική και πολιτιστική δραστηριότητα των Ελλήνων της Οδησού τον 19^ο και 20^ο αιώνα», *Επιστημονική Επετηρίδα*

- της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 1988, σσ. 647-658.
- Παπουλίδης, Κ., *Γρηγόριος Γ. Μαρασλής (1837-1907). Η ζωή και το έργο του*, Θεσσαλονίκη ΙΜΧΑ 1989.
- Παπουλίδης, Κ., «Οι Έλληνες της Ρωσίας τον 19^ο και στις αρχές του 20^ο αιώνα», *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 4 (1992), σσ. 109-140.
- Παπουλίδης, Κ., *Οι Έλληνες της Οδησσού*, Θεσσαλονίκη 1999.
- Πεζοπούλου, Γ., *Το θέατρο στην Κωνσταντινούπολη 1900-1922*, 3 τόμ., διδ. διατρ. Αθήνα 2002.
- Πλουμίδης, Σπ. Γ., *Εθνοτική συμβίωση στα Βαλκάνια. Έλληνες και Βούλγαροι στη Φιλιππούπολη 1878- 1914*, Αθήνα 2006.
- Πούχνερ, Β., *Ο Κωνσταντίνος Χρηστομάνος ως δραματογράφος. Ο αισθητισμός και ο αισθησιασμός στο νεοελληνικό θέατρο των αρχών του αιώνα μας*, Αθήνα 1997.
- Πούχνερ, Β., «Ο νεαρός Σπύρος Μελάς ως δραματογράφος, ή Τα κριτήρια της ‘σκηνικής επιτυχίας’ την εποχή του ‘Θεάτρου των ιδεών’», *Φαινόμενα και νοούμενα*, Αθήνα 1999, σσ. 265-380.
- Πούχνερ, Β., *Είδωλα και ομοιώματα. Πέντε θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2000.
- Πούχνερ, Β. (επιμ.), *Γεωργίου Λασσάνη, Τα θεατρικά: Ελλάς (Μόσχα 1820) και Αρμόδιος και Αριστογείτων (Οδησός 1819)*, Αθήνα 2002.
- Πούχνερ, Β., *Καταπακτή και υποβολείο. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2002.
- Πούχνερ, Β., «Δύο θεατρικές σάτιρες από το προεπαναστατικό Βουκουρέστι: Τα αγγούρια του Γενεράλη, Ο χαρακτήρ της Βλαχίας, Πρόδρομη μελέτη», *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 7 (2006), σσ. 239-294.
- Πούχνερ, Β., *Μνείες και μνήμες. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2006.
- Πούχνερ, Β., *Σταθμίσεις και ζυγίσματα. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2006.
- Πούχνερ, Β., *Οι σωζόμενες θεατρικές μεταφράσεις του Έλληνα ιατροφιλοσόφου Γεωργίου Σακελλαρίου. “Κόδρος” (1786 ανέκδοτο), “Τηλέμαχος και Καλυψώ”, “Ορφεύς και Ευρυδίκη” (Βιέννη 1796). Φιλολογική έκδοση*,

- Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών 2009 (Κείμενα και μνημεία του ελληνικού προεπαναστατικού θεάτρου, τόμ. 4).
- Πούχνερ, Β., *Κοινωνικές σάτιρες στο ελληνικό προεπαναστατικό θέατρο (1800-1820). «Κωμωδία νέα της Βλαχίας», «[Τα αγγούρια του Γενεράλη]», «Ο χαρακτήρ της Βλαχίας»*. Φιλολογική έκδοση με εισαγωγή, γλωσσάρια και ευρετήρια, Αθήνα, Ίδρυμα Ουράνη 2013/4 (Θεατρική βιβλιοθήκη 10), υπό έκδοση.
- Ρίζος Ραγκαβής, Α., *Απομνημονεύματα*, τόμ. Α', εν Αθήναις 1894.
- Σαλέκου, Ο., «Ελληνικές παροικίες και κοινότητες στην Κριμαία (18^{ος}-19^{ος}) αιώνας. Τυπολογία και εννοιολογικές αποσαφηνίσεις», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 104-105 (2001), σσ. 249-267.
- Σιδέρης, Γ., *Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου 1794-1944*, 2η εκδ. τόμ. Α', Αθήνα: Καστανιώτης, 1990.
- Σιφναίου, Ευρ., «Επαγγελματική ηθική και κοινωνική αγαθοεργία των Ελλήνων επιχειρηματιών στη Ν. Ρωσία», *Τα Ιστορικά* 17, τεύχ. 32 (Ιούνιος 2000), σσ. 109-130.
- Σιφναίου, Ευρ., *Έλληνες έμποροι στην Αζοφική. Η δύναμη και τα όρια της οικογενειακής επιχείρησης*, Αθήνα 2009.
- Σιφναίου, Ε./Σ. Παραδεισόπουλος, «Οι Έλληνες της Οδησσού το 1897: διαβάζοντας την πρώτη επίσημη ρωσική απογραφή», *Τα Ιστορικά* 44 (Ιούνιος 2006), σσ. 81-122.
- Σκανδάλη, Α., *Η Πορεία της Όπερας στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα σε σχέση με τη συγκρότηση του αστικού χώρου*, Αθήνα 2001.
- Σούροβα, Τ., «Η ζώσα κληρονομιά Μαρασλή», *Καθημερινή/Επτά ημέρες: Η Οδησσός των Ελλήνων*, 21/11/2004, σ. 29.
- Σπάθης, Δ., «Ο Φιλοκτήτης του Σοφοκλή διασκευασμένος από τον Νικόλαο Πίκκολο», *Ερανοστής* 15 (1979), σσ. 256-320.
- Σπάθης, Δ., *Ο Διαφωτισμός και το νεοελληνικό θέατρο: Επτά μελέτες*. Θεσσαλονίκη 1986.
- Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χρ., *Το Ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη τον 19^ο αιώνα*, 2 τόμ., Αθήνα 1994, 1996.
- Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χρ., «Ελληνική βιβλιογραφία μονόπρακτων έργων του 19^{ου} αιώνα», *Παράβασις. Επιστημονικό Δελτίο του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών* 4, 2002, σσ. 87-220.

- Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χρ., «Το θέατρο του Ελληνισμού της διασποράς 19^{ος}-20^{ος} αιώνας: Συμβολή ενός πανεπιστημιακού μαθήματος στη διδασκαλία της ιστορίας του ελληνισμού της διασποράς», *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς: Έρευνα και Διδασκαλία. Πρακτικά Συνεδρίου, Ρέθυμνο 4-6 Ιουλίου 2003*, τόμ. 2, Ρέθυμνο 2004, σσ. 377-385.
- Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χρ., *Το θέατρο στην καθ' ημάς Ανατολή: Κωνσταντινούπολη-Σμύρνη, Οκτώ μελετήματα*, Αθήνα 2006.
- Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Χρ., «Θέατρο στην Οδησσό», *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού*, «Εύξεινος Πόντος», <http://blacksea.ehw.gr/Forms/flLemmaBody.aspx?lemmaid=11100>.
- Ταμπάκη, Ά., «Το ελληνικό θέατρο στην Οδησσό (1814-1818): Αθησαύριστα στοιχεία», *Ερανιστής* 16 (1980), σσ. 229-238.
- Ταμπάκη, Ά., *Η νεοελληνική δραματουργία και οι δυτικές της επιδράσεις (18^{ος}-19^{ος} αι.)*, Αθήνα 1993.
- Ταμπάκη, Ά., «Το εθνικό θέατρο των Ελλήνων στην Οδησσό», Ε-Ιστορικά «[Φιλική Εταιρία] Άγνωστες πτυχές της μυστικής οργάνωσης», *Ελευθεροτυπία*, τχ. 14^{ος} Σεπτεμβρίου 2000, σσ. 42-49.
- Ταμπάκη, Ά., *Το Νεοελληνικό Θέατρο (18^{ος}-19^{ος} αι.)*. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις, Αθήνα 2005.
- Ταουκάς, Σ., *Ιωάννης Καραγιάννης, ο ιδρυτής του πρώτου Ελληνικού Μελοδράματος*, Πειραιάς 2005.
- Τιτιδιώτης, Κ., *Κίνδυνος της εν Οδησσώ Ελληνικής Σχολής των Αρρένων*, εν Αθήναις 1911.
- Φενερλή-Παναγιωτοπούλου, Α., «Το θεατρικό έργο Σουλιώτες, 1809-1827», *Ερανιστής* 3 (15/16) 1965, σσ. 157-164.
- Χασιώτης, Ι. (επιμ.), *Οι Έλληνες της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Μετοικεσίες και εκτοπισμοί, οργάνωση και ιδεολογία*, Θεσσαλονίκη 1997.
- Χατζηπανταζής, Θ., *Από του Νείλου μέχρι του Δουνάβεως: Το χρονικό της ανάπτυξης του ελληνικού επαγγελματικού θεάτρου στο ευρύτερο πλαίσιο της Ανατολικής Μεσογείου, από την ίδρυση του ανεξάρτητου κράτους ως τη Μικρασιάτικη Καταστροφή (1828-1875)*, τ. Α/2. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2002.
- Boardman, J., *The Greeks Oversea*, Baltimore 1964.

- Brad Chisacof, L., *Antologie de Literatură greacă din Principatele române. Proză și teatru (secolele XVIII-XIX). Editie bilingva*, București 2003.
- Brad Chisacof, L. «Post-byzantine Curriculum and Jesuit Tradition: Zacharias Karandinos's Plays», *Peuples, États et Nations dans le Sud-Est de l'Europe. IX Congrès des Études de Sud-Est Européenne*, 30 août – 4 septembre 2004, *Contributions roumaines*, Bucarest 2004, σσ. 135-143.
- Brad Chisacof, L. «Was Zacharias Karandinos of Aetolia a Contemporary of Caesarios Dapontes?», Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον εικοστό αιώνα. Πρακτικά του Γ' Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών (EENS)*, Βουκουρέστι, 2-4 Ιουνίου 2006, Αθήνα 2007, τόμ. Α', σσ. 201-208.
- Fotiadis, K., «The Greek Theatre in Pontos, Russia and the Soviet Union», *Études Helléniques/Hellenic Studies* 16/2 (2008), σσ. 65-82.
- Herlihy, P., «Greek Merchants in Odessa in the Nineteenth Century», *Harvard Ukrainian Studies* 3/4 no. 1 (1979-80), σσ. 399-420.
- Herlihy, P., *Odessa. A History, 1794-1914*, Boston: Harvard Univ. Pr. 1986.
- Herlihy, P., «The Greek Community in Odessa, 1861-1917», *Journal of Modern Greek Studies* 7(1989), σσ. 235-252.
- Kardasis, V., *Diaspora Merchants in the Black Sea: The Greeks in Southern Russia 1775-1861*, Lanham 2001.
- Kiriak Konstandi and Greek painters in Odessa late XIX early XX centuries, Odessa: Druk, 2002.
- Mazis, J. A., *The Greeks of Odessa. Diaspora Leadership in Late Imperial Russia*, New York 2004.
- McNeill, W. H., *The History of Western Civilization*, Chicago 1969.
- Petsalis-Diomidis, N., «Hellenism in Southern Russia and the Ukrainian Campaign: Their Effect on the Pontus Question (1919)», *Balkan Studies* 13/2 (1972), σσ. 221-263.
- Puchner, W., *Hellenophones Theater in Osmanischen Reich (1600-1923). Zur Geschichte und Geographie einer geduldeten Tätigkeit*, Wien/Berlin etc. 2012.
- Stamatopoulou-Vasilakou, Chr., «Greek Theater in Southeastern Europe and the Eastern Mediterranean from 1810 to 1961», *Journal of Modern Greek Studies* 27/2 (2007), σσ. 267-284.

- Stamatopoulou-Vasilakou, Chr., «The Greek Communities in the Balkans and Asia Minor and Their Theatrical Activity 1800-1922», *Études Helléniques/Hellenic Studies* 16/2 (2008), σσ. 39-64.
- Голота, В. В., *Театральная Одесса* [Θεατρική Οδησσός], Κιeв: Мистецтво, 1990.
- Максименко, В. С., *Два века одесского городского театра* [Δύο αιώνες του δημοτικού θεάτρου της Οδησσού], Οδессα: Астропринт, 2005.
- Συλλογικό, *Одесса в произведениях графики XIX века: Odessa in graphic works of the XIX th century*, Οδессα: ОКФА, 1997.
- Συλλογικό, *Історія Одеси* [Ιστορία της Οδησσού], Οδеса: Друк, 2002.
- Συλλογικό, *Григорій Маразли/Γρηγόριος Μαρασλής, 175 χρόνια από τη γέννησή του, δίγλωσσος κατάλογος έκθεσης*, Οδησσός: Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, 2006.

1. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΩΝ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

- Αγγελάκης 88-89, 93
Αγγελίδου, Παλ. 242
Αγγελόπουλος, Ι. 82, 84
Αδαμίδου, Α. 246
Αδριανού, Κ. 26, 62, 68, 87-89, 91-94, 220
Αθανασιάδου 240
Αθασασοπούλου, Χ. 46, 55
Αικατερίνη Β' 194
Αισχύλος 119, 163
Αλεξανδρόβσκι, Ν. 93
Αλεξανδρόπουλος, Ιω. 174
Αλεξάνδρου, Αικ. 149-150, 168, 170, 186
Αλεξάνδρωφ, Ν. 231
Αλεξιάδης, Δ. 212
Αλεξομάτης, Ν. Χ. 87
Αλιμπράντη, Αικ. 74, 135, 138, 140, 165
Αλιμπράντης, Ιω. 141, 164
Αλιμπράντης, Π. 63, 74, 96, 98, 135, 138, 140, 163, 165
Αμαραντίδης, Θ. 247
Αμπατιέλος, Ε. (ή Π) 69, 120, 144, 150-151, 164, 168
Αναστασιάδης, Α. 240
Αναστασιάδης, Π. 246
Άννινος Μπ. 24, 61
Άννινος, Χ. 149, 183, 191
Αντωνιάδης, Α. 73, 149, 192-193
Αντωνιάδου, Αγγ. 151, 168, 188
Αντωνόπουλος, Ν. 201, 223
Απέργη, Δ. 145
Απέργη, Ελ. 77, 145, 148-149, 171, 177, 179, 181-182, 215, 218, 240, 244
Απέργης, Α. 33, 77-78, 144-146, 148-152, 168-170, 171-172, 176-177, 179-182, 211, 215, 217-218, 244
Απέργης, Φ. 145, 171
Αποστόλου, Ιω. 26, 44-45, 51, 60-61
Αποστόλου 69, 120
Απρίλης, Ν. 223
Αρβανιτόπουλος, Γ. 192
Αργυρόπουλος, Β. 23, 48, 72, 74, 129-130, 133, 157-159, 191, 215, 237, 239
Αριστοφάνης 78, 80, 146, 148, 169
Αρμένιος 216, 241
Ατρείδης 38, 40, 43, 51, 53
Αυγερινός, Μιχ. 185
Αυδής, Ν. 74, 135
Βακαρέλλης 173
Βαλαωρίτης, Α. 63, 144, 168, 174
Βαλσαμάκης, Α. 104
Βαρβάτης, Κ. 32
Βάρβογλη 151
Βασιλειάδης, Σπ. 37, 50, 63, 70, 122, 236

- Βασιλιάς Γεώργιος 82
 Βασιλομήτωρ Όλγα 246
 Βενιάφσκη 170
 Βέρδη, Ζ. 74, 94, 135, 138, 140
 Βέρδης, Γ. 74, 135, 138, 140
 Βερίδης, Δ. 64-65, 72, 101, 103-104, 107, 130, 157, 159
 Βερίδου, Αθ. 64, 66, 72-73, 101-104, 109, 126, 129-133, 154, 157, 159, 237
 Βερναρδάκης, Δ. 33, 35, 41-42, 49, 57, 72-73, 75, 94-96, 130, 136, 157, 160-162, 192, 236
 Βέρρα, Σ. 72, 130
 Βερώνη (ή Βερόνη), Αικ. 102, 211
 Βεσσέλη, Ε. 31
 Βικάτος, Γ. 185
 Βικέλας, Δ. 67, 113
 Βλασίδης 229
 Βλαχόπουλος, Μ. 82, 84, 187
 Βλαχοπούλου (Θεοδωρίδη), Ε. 84, 173
 Βλάχος 229
 Βλάχος, Ά. 36, 38, 73, 80, 131, 133, 157, 180, 183
 Βλόνη, Α. 241
 Βλόνη, Ιάκ. 224, 241-242
 Βοϊτζίδης, Δ. 235
 Βολταίρος 14, 29, 32
 Βονασέρα, Π. 211-212
 Βότσαρης, Ι. 24, 61, 64, 101
 Βουλόδημος, Ι. Α. 191
 Βουτσινάς (И. Вучина) 37
 Βουτσινάς, Κ. 84, 153
 Βρόντα, Α. 72-73, 130-133, 157
 Βυζάντιος, Δ. 40, 43
 Βυζάντου, Αγγλ. 83
 Βώκος, Κ. 66, 108
 Γαϊτανόπουλος, Δ. 23, 61
 Γαλανός Α. 72, 155, 174-175
 Γαλανός, Ν. 63
 Γαληνός, Ν. 183
 Γαλάτου, Αικ. 186
 Γενάδου 240
 Γεωργακόπουλος, Δ. 47, 49-50, 58
 Γεωργιάδης 49, 58, 185
 Γιαλόβικωβ (γένος Σκλάβου) 166
 Γλαρούδης, Θ. 50
 Γλύνκη 143
 Γούσης, Π. 241
 Γραμματικόπουλος, Αρ. 231
 Γραμματικόπουλος, Γεω. 231
 Γρίβα, Ελ. 223
 Δαβίλας, Β. 39-40, 51, 53
 Δανιήλ (ζεύγος) 132
 Δανιήλ, Μαρ. 157
 Δανιήλ, Μιχ. 64-67, 69-70, 72, 74, 101, 106-107, 109, 111-114, 117-118, 121-122, 125, 129-130, 133, 135, 154, 157, 213-216, 232-233, 239, 241
 Δαυΐδωφ, Ν. 246
 Δεληγιάννης, Κων. 167, 170, 187
 Δελήμπ 143
 Δελικατερίνης 168, 178
 Δε-Ριβάς 77, 142-143
 Δημητρακόπουλος, Π. 78, 147, 172, 201, 223
 Δημητριάδου 144
 Δημητριάδου, Α. 246
 Δημητρούλοπουλος 35
 Διαμαντίδης, Γ. Γ. 235
 Διαμαντόπουλος, Α. 63

- Διαμαντόπουλος, Ε. 246
 Διβάρης, Ν. 228
 Διληγιάννης (ή Δηλιγιάννης), Κ.
 149-150, 170
 Διόσκουρος 246
 Δόγκας, Π. 228
 Δρακούλης, Σπ. 32
 Δριτσάκης, Ε. 144
 Δριτσάκης, Ιω. 167-168, 182
 Δροσίνης 149
 Δώριζας 104

 Ελευθεριάδης, Ε. 247
 Ευριπίδης 72, 154, 160
 Ευστάθιος, Ν. 187

 Ζαβίρας, Γ. 14
 Ζαμενόπουλος 231
 Ζαμπέλιος, Ιω. 34, 36, 71, 126
 Ζάνος, Ν. 47, 55
 Ζάνος, Π. Δ. 40, 77, 79, 145, 176,
 191, 193
 Ζαφειροπούλου (ή Γεωργιάδου), Ε.
 66-67, 109-110, 112, 114, 212
 Ζαχαράκης (ή Ζαχαλάκης), Ιω. 74,
 135, 138,
 140, 162, 165
 Ζαχαρίτης, Π. 240
 Ζολώτα, Α. 72, 130, 179-182
 Ζουγανέλλης, Ιω. 247
 Ζωρζάτου, Ουρ. 186

 Ηλιάδης, Αχ. 37

 Θεοδωρίδου, Ελ. 168, 187
 Θεοδώρου, Ν. 72, 130

 Ιακωβίδης, Κ. 225
 Ιγγλέσης, Μ. 84, 153

 Ιορδανίδης, Γρ. 247
 Ιωαννίδης, Ιω. 72, 130
 Ιωαννίδου 151
 Ιωάννου, Δ. 72, 130
 Ιωσηφίδης, Γ. 246
 Ιωσηφίδης, Ι. Κ. 246

 Καββάδας, Α. 65, 102-103
 Καββάκος, Γ. 14
 Κακουδάκη, Ελ. 74
 Καλαφάτη, Ζ. Δ. 60
 Καλιφετίδης, Κ. 236
 Καλλιφάτιδος, Ιω. 224
 Καλογερόπουλος, Π. 74, 135, 165
 Καλουτά, Ελ. 183, 187-188
 Καμπάνα, Φ. 71, 127
 Κανέλης, Γ. 223
 Καντσάς 243
 Καούκη-Λαμπελέτ, Ελ. 44
 Κάουλμπαρς (βαρόνος) 125
 Καπετανίδου 234
 Καπετανόπουλος, Ι. 222
 Καραβιά, Βλ. 187
 Καραγιάννη, Ιω. 37, 44, 46
 Κεράλης, Δ. 65, 102-103
 Καραντινός εξ Αιτωλίας, Ζ. 14
 Καρδοβίλλη, Αθ. 60
 Καρδοβίλλης, Ν. 39-41, 51-53, 66,
 110, 212
 Καρίλλη (ή Καραλλη) , Π. 71, 238
 Καρρέρ, Π. 44-45, 77, 79, 83, 85,
 143, 179, 187
 Καψαμπέλη 185
 Καψαμπέλης, Εμμ. 125, 134, 149,
 166, 169, 184, 186
 Κεφαλίδου, Ευγ. 223
 Κοκκινάκη, Αικ. Μ. 151, 174

- Κοκκινάκης, Ιω. 28
 Κοκκινάκης, Μ. 164
 Κοκκίνη (ζεύγος) 60
 Κοκκίνη, Σ. 61
 Κοκκίνης, Ιω. 61
 Κόκκος, Δ. 47, 63, 73, 79, 132, 165, 167, 177-178, 187
 Κολοκοτρώνης, Θ. 97-98
 Κονδύλη 240
 Κοντός, Αχ. 140
 Κορομηλάς, Δ. 41, 46-47, 67, 74, 78, 80, 112-114, 134, 148, 192, 194
 Κορσάκοβα 183
 Κούγκουλης, Ι. Ν. 39, 41
 Κουκουδάκη, Ελ. 135, 138, 162, 165
 Κουκουδάκης, Εμμ. 74, 76, 135-138, 140-141, 159, 161-162, 164-165, 217
 Κουκουδάκης, Μ. 84, 94, 96-97, 153
 Κουμαριώτης, Ε. 145, 171
 Κουντούρη, Ελ. 183, 186
 Κουντούρη, Κ. 183
 Κούπιν 36
 Κουρούκλη, Π. 236
 Κούρτης, Γ. 84
 Κουρτίδης, Χ. 247
 Κουρτίδης, Χρ. 182
 Κούσης, Α. 149, 170, 186
 Κούσης, Ι. 242
 Κριτικάκης 229
 Κυπαρίδου, Ε. 223
 Κυπαρίσση, Α. 82
 Κυπριάδου, Αθ. 144, 149, 166-167, 170, 183-184, 187
 Κυπριάδου, Ελ. 168, 185
 Κυπριώτης, Αθ. 228
 Κυριακός 79, 177
 Κωνσταντινίδης 72, 236-237
 Κωνσταντινίδης, Κ. 231, 240
 Κωνσταντινίδου, Μ. 72, 130
 Κωνσταντινόπουλος 44
 Κωνσταντινοπούλου, Μ. 39-40, 43, 52
 Κωστίδης 229
 Λαζαρίδης, Π. 247
 Λαμπίρης 151
 Λάνδη 37, 44-45
 Λασκαράτος 228
 Λάσκαρης, Ν. 63, 154-155, 192, 201, 206, 223, 246
 Λασσάνης, Γ. 29, 32, 192, 196
 Λαυράγκας, Δ. 26, 79, 82, 84, 152, 173
 Λεβάντης, Ρ. 183
 Λέζερ 84
 Λέκας 229
 Λεκατσάς, Ν. 33, 211
 Λέσσιγκ 162
 Λέφας, Αντ. 188
 Λέφας, Σπ. 183-184
 Λινάκης, Ε. 149, 170, 176
 Λολίδης, Ν. 245
 Λοράνδος (ή Λωράνδος), Αντ. 72-73, 130, 132, 157, 159, 237
 Λουλουδάκης 84
 Λουλούδη, Αντ. 186
 Λυκούδης, Γεω. Ε. 71, 154
 Μαγουλάς, Β. 104
 Μαγουλάς, Ι. 229
 Μαγουλάς, Π. 229
 Μακρής, Β. 84, 153
 Μάλτος, Α. 170
 Μάλτου, Μ. Α. 187

- Μανολάτος 84
 Μανολάτου 84
 Μαρασλής, Γρ. 22, 30, 87, 189
 Μαρατζώφ, Π. 216, 240
 Μαρινάκης, Μ. 233, 236
 Μαρκαντώνη, Βαρ. 223
 Μαρκαντώνης, Αν. 223
 Μαρκαντώνης, Π. 223
 Μαρριέτη, Κ. 246
 Μασενέ 143
 Μαστιχιάδης, Λ. Φ. 70, 125-126
 Μάταιο 151
 Ματθαίος 228
 Μάτσας, Α. 221
 Ματσούκας, Σπ. 167
 Μαυρίδης, Αντ. 187-188
 Μαυρομαμάτης, Π. 184
 Μελάς, Λ. 42, 65, 107
 Μελάς, Σπ. 191-192, 203, 219-221, 236
 Μελισσαράτος, Σπ. 184-185
 Μένδελσων 151, 168, 174
 Μερνμπλιούμ, Π. 226
 Μεταξάς, Αρ. Κ. 102
 Μεχμέτωφ, Α. Ι. 242
 Μισιτζής 193
 Μιχαήλ 159
 Μιχαήλ, Σ. 247
 Μιχαηλίδης 216, 240
 Μολιέρος 90, 172
 Μόντη 32
 Μοραϊτης, Ν. 82, 84
 Μόσχωφ, Σ. 246
 Μουρατχανίδης, Ευστ. 231
 Μουρατχανίδου, Ελ. 231
 Μουσούρης, Σ. 240
 Μπερνάρ, Σ. 48, 94, 163
 Μπογάσεβιτς 149, 170, 183
 Μπόητο (Μποϊτο) 143, 173
 Μπομφιλίου, Ε. 168
 Μποστταντζόγλου 246
 Νέλσων 82, 152
 Νίκας 88-89, 92-93
 Νίκας, Αντ. 49-50, 58
 Νικολαΐδης, Ι. 247
 Νικολάκης, Ν. Π. 28
 Νικόλαος, Χ. 69
 Νικολάου, Χρ. 74, 120, 135
 Νικολάρας, Δ. Α. 191
 Νικολάρας, Ι. 69, 121
 Νιρβάνας, Π. 219, 221
 Νοταρά 187
 Ντούζε, Ελ. 48
 Ξανθόπουλος, Χρ. 242
 Ξενόπουλος, Γρ. 144, 166-167, 191-192
 Ξενοφώντωφ, Χ. 234-235
 Ξύνδα. Σπ. 42, 44-45, 71, 83, 127
 Όθων Α 97-98
 Οικονομίδης, Α. 69, 77, 84, 121, 143
 Ονουφριάδης, Ι. 231
 Ορνιθόπουλος, Ιω. 231
 Ουρμπάκης, Ε. 77, 143
 Παλάζης 82, 152
 Παναγιωτίδης 216, 241
 Παναγιωτόπουλος, Γ. 65-66, 105, 107-109
 Πανταζόπουλος, Αλ. 144, 151, 167-168, 183-184, 187
 Παντάκης, Κ. 71, 126
 Παντόπουλος 39

- Παπαδάκη, Ουρ. 144, 149-150, 168, 170
 Παπαδημητρίου, Αιμ. 151, 174, 183, 186, 188
 Παπαδόπουλος 149
 Παπαδόπουλος, Ευτ. 227, 233
 Παπαδόπουλος, Ηλ. 246-247
 Παπαδόπουλος, Π. 38, 50, 51, 53
 Παπαδόπουλος, Σ. 241
 Παπαδόπουλος, Χ. 247
 Παπαθωμόπουλος, Μ. 15
 Παπαϊωάννου, Αντ. 144, 149, 166-168
 Παπαϊωάννου, Μ. Α. 170
 Παπαρρηγόπουλος, Δ. 63, 166
 Παρασκευάς, Β. 187
 Παρασκευόπουλος, Π. 140
 Παρασκευοπούλου, Ευ. 26, 47-50, 56-58, 74-76, 87, 94-97, 102, 135-137, 139-142, 159, 161-164, 211, 215, 217
 Παρασκευοπούλου, Ευανθ. 242
 Παράσχος, Αχ. 182, 185, 187
 Παράσχου Κριωνά 185
 Παράτσα 234
 Πασχαλίδης, Ηρ. 77, 84, 142-143
 Πάτερ Αλέξανδρος 227
 Παυλάτου (ή Παυλίδου), Π. 71-72, 129, 155-156, 214, 238
 Παυλίδης 241
 Παυλίδης (ή Βλάχας) 216, 240
 Παυλίδης, Γ. 116
 Παυλίδης, Επ. 149
 Παυλίδης, Στ. Χρ. 193
 Πεζόδρομος, Ν. Γ. 48-50
 Πεκατώρος, Γ. 183
 Περεισιάδης, Σπ. 49-50, 60, 64, 67, 76, 101, 116-118, 141, 164, 191, 193, 235
 Περίδου, Α. 126
 Περόγλου, Τ. 72, 130
 Πετρόπουλος 84-85
 Πέτρος ο Μέγας 194
 Πίκκολος, Ν. 28, 32
 Πίνδαρος 163
 Πισσόν, Α. 71, 127
 Πίστης (ή Βίστης), Α. 41, 43, 65, 108, 192
 Πολέμης, Ι. 184, 187
 Πολίτης, Β. 65-66, 72, 102, 109, 129
 Ποπέ 143
 Πόπου, Δ. 240
 Πορτοκάλης, Ι. 184-185
 Ποταμιανός, Σ. 75, 97-98, 138, 163
 Πουλόπουλος, Β. 84, 153
 Πούπης, Α. 240
 Ποφώντης 89
 Πρώιος, Κ. Ι. 144, 166-168
 Ραγκαβής, Αλ. Ρ. 32, 42, 161, 168, 173
 Ραγκαβής, Κλ. 49
 Ρακίνας 14, 160
 Ρασόγλου, Αρ. 42
 Ραφαήλ, Ρ. 186-188
 Ρίζος, Εμ. 84, 153
 Ρουμπινσταίν 183
 Ρούσος, Π. 50, 172
 Ρούσου, Ελ. 50
 Ρούσου, Ευ. 50
 Ρομάνοφ (Αλέξανδρος Γ' Αλεξάνδροβιτς) 47
 Ρωσόλυμος, Α. 236
 Σάββας, Σ. 88-89, 93, 203, 220, 236
 Σακελάριος, Γ. 15-16

- Σακελλαρίδης, Θ. 85
 Σακελλαρίδης, Π. 228
 Σαμανίδης, Ε. 247
 Σαμάρας, Σ. 26, 61, 81-82
 Σαμαρτζίδης, Χρ. 65, 103, 207, 231
 Σεβαστόπουλος, Γ. 216, 241
 Σιφναίος, Δ. 228
 Σκάτσκοβα 170
 Σκίπης, Σωτ. 151, 173-174, 187
 Σολωμός, Δ. 149
 Σοναΐδου, Β. 246
 Σούγαλτερ, Α. 77, 143
 Σουλούτσος (ή Σουλούστρος), Στ. 70, 112, 122, 124
 Σουρής, Γ. 65-66, 76, 78, 80, 108, 141, 144, 146, 148, 165, 167-169
 Σούτσος, Α. 186
 Σοφιανόπουλος 229
 Σοφιάνωφ, Ε. 246
 Σοφιάνωφ, Ν. 246
 Σοφοκλής 28, 73, 132-133, 150, 158, 170, 172, 215, 239
 Σπυράντης, Κ. 246
 Σπυριδόπουλος, Γ. 236, 242
 Σταθερός, Ν. 74, 135
 Σταματελάτου, Α. 149, 170, 187
 Σταματιάδης, Α. 191-192
 Σταριτσκίγ 54
 Σταυρόπουλος, Γρ. 83-84
 Στεφανάκης, Π. 35
 Στεφανίδης, Κ. 150, 166, 186
 Στέφανου (ή Στέφα), Β. 84, 153
 Συμβουλίδου, Μ. 223
 Συνοδινός, Π. 228
 Σωκλόπουλος, Δ. 246
 Σωροκιάδης 112
 Ταβουλάρη, Σ. 46, 55
 Ταβουλάρης, Δ. 40, 42-43, 46, 48-50, 54-55, 90
 Τάσσο 159
 Τασσόγλου (ζεύγος) 39, 42
 Τασσόγλου, Αντ. 40-43, 52-55
 Τασσόγλου, Αρ. 42
 Τεκμίτσεβ, Ε. 246
 Τερζάκης, Ιω. 74, 135, 137, 162, 165
 Τερναπόλσκιη 241
 Τζωτζάτου, Μ. 188
 Τοκμακίδης, Δ. 242
 Τολματσώφ, Ι. 125, 185
 Τολστόι 90
 Τοπχαρά-Κανονίδης, Γ. Π. 191-192
 Τουράτσωφ, Α. 231
 Τριανταφυλλίδης, Γ. 240
 Τριαντάφυλλος, Κλ. 86
 Τρικούπης 241
 Τσακιρίδης, Χρ. 247
 Τσετηρίδου, Ελ. 246
 Τσέχωφ 90
 Τσιμπόπουλος 168
 Υψηλάντης, Α. 213
 Φερεντίνος 50
 Φιλιππίδης, Α. 110
 Φιλίππου, Αικ. 74, 135, 138, 162
 Φοινικόπουλος, Ε. 191
 Φόλτωφ, Ν. Ι. 201, 226-227
 Φραγκιά, Ε. 236
 Φωτιάδης, Γ. Κ. 191-192
 Φωτιάδης (Μαρκήσιου), Π. Κ. 191, 193
 Χαδούμογλος (ή Χατούμογλος), Β. 67, 71, 88, 114, 127, 131-133
 Χαδούμογλου 69, 120

- Χαλκιοπούλου (ζεύγος) 40, 43, 52
 Χαλκιοπούλου, Κ. 33, 37, 39, 43-44, 51-53
 Χαλκιοπούλου, Ε. (ή Κυριάκου) 33, 34-35, 38, 43-44, 51-54
 Χαραλαμπίδου, Δ. 246
 Χαριτίδης 243
 Χατζηλουκάς, Γ. 82, 84
 Χατζηχρίστου 84
 Χέλμη, Μ. 71, 126-128
 Χέλμης, Α. 84, 153
 Χέλμης, Β. 71, 126-128
 Χιονίδης, Χ. 242
 Χιωτίδης, Ι. 242
 Χούτσιεβα, Α. 231
 Χρηστοβασίλης, Χρ. 166
 Χρηστομάνος, Κ. 26, 61-62, 66, 68, 76, 91, 102, 110, 119, 165, 212
 Χριστοφορίδης 38, 51
 Χριστοφορίδης, Θ. 84, 112, 153
 Χριστοφορίδης, Π. 182
 Χριστοφορίδου, Α. 66-67, 70, 109-113, 121-123, 212
 Χριστοφορίδου, Μ. 180, 181
 Χρυσοχόου (ζεύγος) 78, 148-149
 Χρυσοχόου, Αδ. 77, 147, 149
 Χρυσοχόου, Πέτ. 77, 146-147
- Alfieri, V. 36
 Arenski 170
 Auber 44, 46
- Babo, J. M. 28
 Baudouin 33, 36
 Beaubourg 76, 141, 165
 Bellini 44, 85, 173
 Beriot 183
- Bernstein, H. 68, 89
 Bizet, G. 51, 86
 Bocage, H. 49
 Bourgeois, A. 38
 Bracco, R. 68, 92
 Brisebarre, E. 40
- Carré 62
 Castellano 61
 Catalini 60
 Cavalotti, Fr. 68, 92
 Chopin 186
 Cicconi, L. 48, 56, 75, 141, 163
 Croisset 68
- Daubigny 33, 36,
 de Kock, P. 37
 Dennery, A. 40
 de Thomon, T. 30
 Donizetti 44-45, 82, 86, 151, 168, 173
 Dumanoir, P. 40
 Dumas, A. 37, 47, 56, 80, 182
- Fellner 30
 Fesco 170
 Feuillet, O. 49
 Fournier, M. 38
- Goethe 31, 123
 Gounod 83, 85-86, 143, 173, 187
- Halévy, L. 49, 57, 68
 Helmer 30
 Hugo, V. 34, 39, 42
- Ibsen, S. H. 68, 89-90, 92-93
- Jocelyn 187
- Labiche, E. 42
 Legouvé, E. 50, 64, 102

- Leoncavallo 85
Leroux, X. 183
Lessing 31
Lopez, B. 38
- Maillard 33, 36
Mascagni 85, 173
Mayr 60
Meilhac, H. 49, 57, 68
Meiningen 31
Melesville 41
Mery, J. 38
Meshcherslky, N. 87
Metastasio 28
Meyer, H. 38
Mozart 44-45
- Niccolini, G. B. 50
Nus, E. 40
- Ohnet G. 50
- Paulton 79, 176-177
- Pichat, M. 38
Puccini 60, 82-83, 85-86, 173
- Richelieu 30
Rossini 44-45, 85, 173
- Sardou, V. 75, 94, 159, 161
Schiller, F. 31, 36, 42-43, 46
Schoenthan, Fr. 62
Schumann 184
Scribe, E. 50
Shakespeare, W. 41, 46, 52, 55, 66, 74-75, 90, 111-113, 134, 139, 163
Séjour, V. 41
Spohr 168
- Verdi 63, 83, 86, 143, 166, 173, 187
von Suppé, F. 50
- Thiboust, L. 40
Tschaikowsky 60
- Ольджини 37

2. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΡΓΩΝ

- Αγαθόπουλος ο Ξηροχωρίτης* 191
Αγαπητικός της βοσκοπούλας 47, 74, 134, 191-192
Άγγελος Τύραννος του Παταβίου 42
Αγγούρια του Γενεράλη 15
Άγιος Κασσιανός 166
Αγροικογιάννης 42, 53
Αδελφός και αδελφή ή Ο νεκρός ζων 38
Αδριανή Λεκουβρέρ 50
Αθανάσιος Διάκος 42, 54, 65, 72, 107-108, 128, 156, 191, 193
Αι Βιολλέται 73
Αικατερίνη και Ξανθόπουλος 191, 193
Αι Νεφέλαι (ή Νεφέλες) 78, 80, 146, 148, 169
Αισέ ή ελληνοπούλα των Γιαννιτσών 84
Αλβανός Πρίγκηψ 155
Άλωσις της Τριπολιτσάς 80, 180
Άμλετ 46, 55, 75, 90, 94, 135, 139, 163-164, 216
Ανδρομέδα και Περσεύς 77, 79, 145, 169, 176
Ανεψιά του θείου της 40, 52
Αντιγόνη 150, 170, 172
Αντιπολιτευόμενος 187
Απελευθέρωσις της Κρήτης 63
Άπιστη 68, 92
Αποθέωσις του Κωνσταντίνου ΙΒ΄ 23
Απομνημονεύματα 32
Αριστόδημος 32, 196
Αρματωλοί και Κλέπται 191, 207, 231
Αρμόδιος και Αριστογείτων 29
Αρπαγή των Σαββινών 62
Αρχιεργάτης 76, 141, 165
Αρχιμουσικός 192
Αρχισιδηρουργός 50
Αρχιτέκτονας Μάρθας 221
Άσπρο και το μαύρο 220
Άστε-ντούα-ου 78, 146-147, 171
Αχμέτ 183
Βέβαια! βέβαια! (Pour tomber le rideau) 192
Βαβυλωνία 40, 43, 52
Βέρθερος 143
Βεσπίνα 44
Βοσκοπούλα (ή Εσμέ η Τουρκοπούλα) 64, 75-76, 99, 140, 164, 191-193
Βοσκοπούλα Δέσπω (ή Οι Αρματωλοί και Κλέπται) 65, 103
Βραχιόλι 167
Γαλάτεια 37, 50, 70, 122-124, 213, 219-220, 236
Γενεράλης Γκίκας 15

- Γένος και καρδιά* 193
Γέρο-δεκαετής 40
Γεροδήμος 79, 179
Γιάντες, γιάντες 192
Για την τιμή της αδελφής 78, 169
Γκόλφω 49, 58, 60, 67, 74, 116, 134, 158, 191-193, 213, 235
Γρηγόριος ο Πατριάρχης 38
Γρηγόριος Ε', ο Πατριάρχης της Κωνσταντινουπόλεως 43
Γυναίκα διάβολος 76, 141, 165
Γυναίκα του Μπαρμπέρη 63, 74, 134

Δαλιδά 49, 57
Δαυλός του Κανάρη 199, 243
Δεν έχεις τα προσόντα 65, 108
Δημοπρασία 41, 70, 79, 125, 179
Διά της βίας γαμβρός 66, 108-109
Δολοφόνος 191, 193
Δόμνα 14
Δον Κάρλος 187
Δούκισσα των Αθηνών 49
Δράκον 183
Δύο λοχία 33, 36
Δύο μπαστούνια 39
Δύο φίλοι 183

Είναι τρελλή 41, 53
Εις τας φυλακάς 191
Εκλογές των βουλευτών στην Αθήνα 43
Ελληνίς 151
Ενοικιάζεται 201, 223
Ένσαρκον άγαλμα 48, 56, 75-76, 139, 141, 163
Εξόριστος Κρης 187
Έξωσις του Όθωνος (ή Όθων και Αμαλία) 66, 108

Εραστής της Σελήνης 37
Ερωτευμένοι μυλωνάδες 41
Ερωτικά συνεντεύξεις 49
Ευχάριστον λάθος 191

Ζαΐρα 32
Ζει ο Βασιληάς Αλέξανδρος 151
Ζητείται υπηρέτης 24, 61, 64, 75, 98, 102, 138, 191-192
Ζινζάρα 151

Η δικηγόρος και ο ηθοποιός 63
Η Ελλάς και ο Ξένος 29, 192
Ηθοποιός Γκάρικ (ή Ηθοποιός Κην) 67, 111, 115-116
Η Ηχώ και ο Νάρκισσος 183
Ημέρωμα της Στρίγγλας 88

Θανάσης και Αργυρώ (ή Αθανάσης και Αργυρώ) 63, 75-76, 139, 141, 163'164
Θάνατος του Δημοσθένους 28
Θάνατος του Καίσαρος 29
Θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη 65, 106, 194, 199, 243
Θάνατος του Περικλέους 67, 78, 112-113, 148-149, 192, 194
Θ' αυτοκτονήσω 43, 54, 206, 246
Θεία του Καρόλου 193
Θεμιστοκλής εν Περσία 28
Θεοδώρα 187

Ιστορία έρωτος 61
Ιστορία-Τέχνη 226
Ιωσίας ο ακτοφύλαξ 38

Καλλιτεχνικά δάφναι 220
Καμελιοφόρος χήρα 40
Κανάρης 182

- Καναρίνι* 191-192
Καπετάν Γιακουμής βουλευτής
 Ύδρας 79, 177-178
Καρβουνιάρηδες 64, 102, 213, 236
Καρτ Ποστάλ 63
Κασσιανή 79, 177
Κασσιανή και Ακύλας 191-192, 194
*Καταδίκη Κολοκοτρώνη (ή Κατα-
 δίκη του Κολοκοτρώνη εις θά-
 νατον)* 75, 97, 135, 138, 163
Καταδίκη του κλέφτη 182
Κατάρρα της μάνας 73, 132, 149
Κάτω η Μόδα 168
Κλαβίγιος 123
Κλεόδημος 39
Κλέπτης 68, 88-89, 91
Κόδρος 15-16
Κοκκαλάκι της Νυχτερίδας 65, 74,
 106-107, 134, 193
Κόκκινο πουκάμισο 191, 220
*Κομνηνός και Θεοδώρα, ή Θεσσα-
 λονίκης Άλωσις* 191
Κόρη του δρόμου 78, 147-148, 172
Κόρη του Ιεφθάε 68, 92
*Κόρη του παντοπώλου (ή Κόρη του
 Μπακάλη)*
 36, 38, 73, 130-131, 157
Κοριτσάκι 68, 88, 118
Κουρέας της Σεβίλλης 45-46
Κρήτη 187
Κρίμαν 193
Κρομμύδας 35, 41
Κρυψώνας 49
Κυρά Φροσύνη (ή Αλή πασάς) 41-
 42, 45-46, 52-53, 187
*Κυρία με τας Καμελίαις (ή La dame
 aux camellias)* 47-48, 56, 80, 182
Κύριος Καστάνης 38
Κωμωδία νέα της Βλαχίας 15
Κωδωνάτοι βρυκόλακες 191, 193
Κωνσταντίνος Παλαιολόγος 192

Λαζάραγας 192
Λακμέ 143
Λαοκόων 162
Λεμπονάρ 111
Λεωνίδας εν Θερμοπύλαις 28, 38, 51
Λησταί 42-43, 46
Λιτανεία 192
Λολόττα 68, 89
Λουκρητία Βοργιά 34, 39, 111
Λουτσία Ντι Λάμερμουρ 45
Λύκοι της Μακεδονίας 78, 146-147,
 169, 171
Λύρα του Γέρω Νικόλα 62, 73, 131-
 132, 157

Μαλλιιά Κουβάρια 63
Μάνα 184
Μανωλάκης 70, 125
Μαξιλάρωμα 62
Μαργαρώ η Μενιδιάτισσα 65, 73,
 105-106, 133
Μαρία η Πενταγιώτισσα 80, 180-181
Μάρκος Μπότσαρης 44-46, 77, 79,
 83, 85, 143, 179
Ματσουκάτκον χαρά 192, 194
Μέγας Αλέξανδρος 14
*Μέγας Αλέξανδρος και η Παγκά-
 στη* 41
Μερόπη 33, 49, 72-73, 130, 157,
 160, 192, 236
Μεφιστοφελής 143, 173
Μήδεια 34, 43, 48, 50, 54, 56, 64, 72,
 102, 154

- Μη δίδεται θάρρος εις τας υπηρέτρι-
ας* 42
Μία κλίνη διά τρεις 70, 74, 121-122,
134
Μία νύχτα μία ζωή 220
Μικροπαντρεμένη 72, 155-156
Μικρούλα 78, 148-149
Μοσχομάγκα των Παρισίων 72, 128,
156
Μπάλο ιν Μασκέρα 143
Μπάτε κορίτσια στο χορό 205, 242
*Μπελμόντε και Κωνσταντζα (ή
Αρπαγή από το Σεράι)* 45
Μπέτλη 45
Μύλος της έριδος 192
Μυστηριώδης δήμιος της Ενετίας 38
Μωάμεθ 29, 32

Νάνι 174
Νέα γυναίκα και το Φίφτυ-του 73,
133
Νέγρος από το Σαν Δομίνγκο 44
Νιόβη 79, 176
Νόρα 68, 88-89, 92-93
Νόρμαν 173
Νταβέλης 79, 178-179
Νύκτα 183
Νυκτεριναί Συνεντεύξεις 65, 72, 76,
108, 155-156, 164
Νυξ ελεημοσύνης 191
Νύφη και Φοράδα 75, 94, 96, 136
Νύφη μου 62

Ξενιτευμένος 149, 170
Ξημέρωμα του '21 151

Οδέττη 75, 94, 135-136, 159, 161
Οθέλλος 41, 52, 74, 90, 134

Οιδίπους Τύραννος 73, 132-133,
158, 215, 239
Όνειρον 167
Ονειροπόλημα 184
Ορέστης 36
Ορφεύς και Ευρυδίκη 16

Παναγιώτης ο Καλαματιανός 192-
193
*Παπατρέχας. Έρωτες και γάμοι του
υιού του* 187
Παραμονή 168
Παριζιάνικο Χου 68, 87-88, 91, 118
Πασάς 214, 238
*Πατριάρχης Γρηγόριος ο Γ' της
Κωνσταντινουπόλεως* 191
Παύλος Μελάς 72, 79, 155-156, 179,
214, 239
Πεινασμένος χωρίς λεφτά 39, 41
Πειρασμός 192
Περιπλανώμενος 186
Περουζέ 85
Πετεινόμναλοι 76, 79, 141, 146, 177
Πετροκότσυφας 151
Πολεμικά Παναθήναια 191
Προμηθεύς 119
Προξενιά 192
Πτερό στον άνεμο 63
Πτώσεις του Μεσολογγίου 165
Πύργος του Νελ 37
Πώλησις της Αθηνάς 80, 181
Πως μιλούμεν τ' αγγλικά 76, 84, 141,
153, 165

*Ραδιουργία και έρωσ: Λουίζα Μύλ-
λερ* 36
Ρακοσυλλέκτης των Παρισίων 65,
105

- Ρέα* 81-82
Ρογνέδα 187
Ρουσάλκα 187
Ρουσλάν και Λουντμύλα 143
Ρωμαίος και Ιουλία 66, 111-113, 115

Σιμβύλιο σινεδριάζι (sic) 191
Σκλάβα 50, 64, 76, 100, 141, 144, 149, 164
168, 191, 193
Σκότος (ή Σκοτάδια) 191-192
Σκώτισσα 14
Σουλιώτες 28, 32, 111, 196
Στα ξένα, στο ποτάμι 149, 164, 180
Στέλλα Βιολάντη 191-192
Στο στόμα του λύκου 168
Στρελίτζοι 28
Στρίγγλα 201, 206, 223, 246
Σύζυγος του Λουλουδάκη 80, 180
Σωσσάνα Ιμβέρτ 40

Τελευταία πριγκήπισσα της Τραπεζούντος 215, 239
Τέλος της Μαρούλας (ή Μπάρμπα Λινάρδος) 47, 55, 113-114
Τηλέμαχος και Καλυψώ 16
Την ευχάριστον ημέραν 149
Τιμή της Ελληνοπούλας ή Πατρίς, Έρωσ και Θρησκεία 69, 121-122
Τι τριχας το γεφιρ' (sic) 192
Τραβιάτα 166, 173
Τραγούδι του αγωγιάτη 151, 174
Τραγωδία επονομαζομένη Άβελ 14
Τρεις αντερασταί 67, 116
Τρεις δεκανείς 38
Τρέλλα 193
Τσιγάνσκαγια Λιομπόβ (Αθιγγάνων έρωτας) 184-185

Τσιγγάνος πρωθυπουργός 84
Τύχη της Μαρούλας 46, 55, 67, 80, 113, 115, 180
Τυχοδιώκτης 50

Υιός της νυκτός 41
Υιός του ίσκιου 191, 203, 220, 236
Υποψήφιος Βουλευτής 42, 45, 71, 83, 127

Φαβορίταν 173
Φαντασιόπληκτοι δικηγόροι 53
Φάυστα 49, 57, 75, 94-96, 136-137, 159-162, 215, 219-220,
Φιάκας 193-194, 207, 220, 231
Φίλημα 60, 75
Φιλοκτήτης 28, 32
Φρου-Φρου 49, 57
Φύσα βορειά μου 151

Χαλασμένο σπίτι 220
Χαμίνια των Αθηνών 79, 178-179
Χαρακτήρ της Βλαχίας 15
Χάρις του βασιλιά 167
Χαρτοπαίκτης 34
Χορός του Ζαλόγγου (Χορός του Ζαλόγκου ή Ο ηρωϊσμός των Σουλιωτίδων) 67, 116-118, 191, 205, 241
Χορός μεταμφιεσμένων 40, 76, 164
Χριστίνα 36
Χριστίνα και ο πατέρας της 42
Χριστούγεννα στα ξένα 86
Χορός 167

Ψεύτικος γαμβρός 63
Ψύλλοι, Κοριοί και Κουνούπια 74, 134

- Ψυχοκόρη (ή ο ληστής Γρικέλλας) 23-24, 61, 64, 101
 Ψυχρολουσία 70, 122
 Ψωμοζήτης στρατιώτης 186
Bohème 82-83, 85, 187
Carmen 51, 86
Cavalleria rusticana 85, 173
Donna Juanita 50
Ernani 83, 86, 143, 173, 187
Faust 83, 85-86, 143, 173, 187
Fra Diavolo 46
Godard Berceuse 187
Il barbiere di Siviglia 85, 173
La sonnambula 44-45, 85
Lavocat pedicure 50
Lucia di Lammermoor 82-83, 85-86, 173
Negatio et in somnium 187
Pagliacci 85
Rigoletto 63, 85, 173
Tosca 82, 85-86, 102, 173
Villa Nella 141, 164
Замарашка 41
Запорожцы за Дунаемь 54
Нахлѣбникъ 62
Проказы евреевъ 36

3. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΟΠΩΝ

- Αζοφική 10, 33, 192, 194, 199-200, 202-203, 212, 216, 219
Αζοφική Θάλασσα 200-201, 214
Αθήνα 35, 90-91, 119, 136, 151, 156, 179, 210, 220-221, 228, 236
Αίγυπτος 145, 199, 215, 239, 243
Αικατερινοδάρ (Ekaterinodar) 80, 180, 193, 200, 218
Ακάθα 230
Ακρόπολις 90
Αλεξάνδρεια 90
Αλούπκα (Alupka) 194, 212
Αμερική 199, 243
Αμπίνσκ (Abinsk) 191, 193, 220
Αμπχαζία 192, 198-200, 205
Ανάπα (Anapa) 192, 194, 212
Ανατολή 69, 110-112, 114-115, 121, 162, 212, 233
Ανατ. Ρωμυλία 131
Άνδρος 180
Αντικαύκασος 33, 207, 216
Απουλπάτ 230
Αρμαβίρ (Armavir) 200
Αρτεχάν 198, 207, 229-230
Αρτός 230
Αυστρία 91, 119

Βακού (Baki) 208
Βαλκάνια 9, 190, 194
Βάρνα (Varna) 211
Βατούμ (Batumi) 72, 74, 77, 191, 193, 198, 200, 203, 206, 212, 215, 217, 220-221, 226, 230, 233, 236, 239-240, 244
Βερδιάνσκα (Berdijans'k) 212
Βερολίνο 119
Βιέννη 16, 28, 119
Βλαντικαύκασος (Vladikavkas) 193, 200
Βορζόμ (Božomi) 212, 216, 240
Βόσπορος 192
Βουκουρέστι 15, 84, 119
Βουλγαρία 33, 131, 197
Βραϊλα (Brăila) 211

Γαλάτι (Galați) 211
Γαλλία 119
Γέσκ (Ejsk) 212
Γιάλτα (ή Υάλτα, Jalta) 69, 71, 192, 194, 199, 201, 212-215, 226-227, 232-233, 238, 243-245
Γκέλεντσικ (Gelendžik) 192, 212
Γεωργία 33, 191, 198, 200, 203, 207, 212, 216

Δούναβης 211
Δραγατσάνι 32

Ελλάδα 31, 89-90, 97, 110, 119, 133, 156-157,

- 159, 162, 169, 171, 173, 179, 186, 188, 197, 199, 212, 223
- Εύξεινος Πόντος ή Μαύρη Θάλασσα 9-11, 26-27, 32-33, 189, 194, 211-212, 215-217, 219, 221, 227, 232, 243
- Ευπατορία 200
- Ευρώπη 106, 158
- Θεοδοσία (Feodosija) 192, 199-200, 212
- Ιζμαήλ (Izmajil) 211
- Καρά κουρούτ 230
- Καρά ουργάν 230
- Κάρς 191-193, 198, 207, 216, 229-230, 232, 236, 240
- Κασπική Θάλασσα 200, 207-208
- Καύκασος 10, 33, 156, 192-193, 198-199, 203, 212, 214-216, 220, 224, 229-230, 239-240
- Κερτς (ή Γκερτς, Kerč) 69, 192, 201, 212-213, 223
- Κιλιαπέρτ 230
- Κισνόβιο (Chişinău, Kişiniev) 60, 69, 122, 124, 200, 211, 213, 222, 235-236
- Κόρογλη 230
- Κοταΐδα (Kutaisi) 198, 216, 229
- Κούμα 230
- Κριμαία 10, 27, 33, 71, 198, 200, 212-213, 215, 226, 239
- Κωνσταντζα (Constanța) 211
- Κωνσταντινούπολη 10, 31, 35, 40, 42, 46-47, 56, 60, 66, 76, 77, 79, 83, 89, 173, 192, 203, 210, 212, 238
- Λειψία 183
- Μαγαρατσιά 230
- Μαλορωσία 58
- Μαριούπολη (Maryupol) 194, 199, 212
- Μιατιάν 230
- Μικρασία 33, 192, 207, 244
- Μιλάνο 61
- Μολδαβία 200, 213
- Μόσχα 48
- Νάπολη 60
- Νέα Υόρκη 87
- Νικολάεφ 142
- Νικόπολις (Nikopol) 199, 211
- Νοβορωσσίσκη (Novorossijsk) 68, 77, 80, 180, 191-192, 200, 203, 212, 215, 217-218, 220-221, 232, 235-236, 240, 244
- Οθωμανική Αυτοκρατορία 189-190, 194
- Ολυμπία 90
- Ουγγαρία 14-15
- Παρευξείνιες Χώρες 9, 188, 190
- Παρίσι 87, 91, 119, 173
- Πετρούπολη 30, 245-246
- Πόντος Μικράς Ασίας 77, 144, 194-195
- Πορτσόμ (Boržomi) 198, 212, 230
- Πότι (Poti) 200, 212
- Ροστόβ (Rostov na Donu), 60, 72, 76, 80, 90, 93, 118, 141, 154, 165, 180, 200, 212, 214, 216, 218
- Ρουμανία 13, 33, 131, 215, 239
- Ρώμη 13

- Ρωσικός Νότος 60, 66, 86, 91, 110, 118, 180, 182, 208, 218
- Σεβαστούπολη (ή Sevastopol, Sebastopol) 62, 68-69, 118, 198-201, 212-213, 226-227, 230, 232, 246-247
- Σιντισκόμ 230
- Σμύρνη 42, 66, 72, 109-110, 129, 207, 212
- Σοκούμ 229-230
- Σότση (Soči) 203-204, 212, 224-225, 235, 241-242
- Σουχούμ (Suchumi) 120, 192, 194, 198-199, 203, 205, 212, 240, 242-243, 246
- Συμφερούπολη (Simferopol) 69, 199-200, 212-213, 232
- Ταγκανρόγκ ή Ταϊγάνι (ή Γαϊτάνιο, Taganrok) 39, 60, 72, 76, 80, 90, 93, 141, 154, 165, 180, 200, 198, 202, 212, 214, 216, 218, 227, 230
- Τάκβα (Takva) 191, 193
- Τιφλίδα (Tbilisi) 191, 193, 198, 200, 207, 212, 216, 220, 229-231
- Τουάψε (Tuapse) 191, 193, 212
- Τουρκία 110, 131, 192, 212
- Τραπεζούντα 191-193, 212
- Τσάλκα 207, 230-231
- Τσαρική Ρωσία 64, 72, 104-105, 109-110, 112, 121, 123, 129, 132, 154-155, 176, 181, 189, 194, 199, 212, 214-215, 217, 221, 226, 229, 231-232, 235, 238-239, 243-244
- Τσατούρα (Čiatura) 216, 241
- Χανάκ 230
- Χαραμί Βαρτάν 230
- Χατζήμπεη 27
- Χερσόνησος (Cherson) 199, 211
- Grigoriopol 199
- Dnjepr 211
- Dnjestr 211
- Jevpatorija 199, 212
- Krimskaja 194
- Stavropol 199
- Tiraspol 199